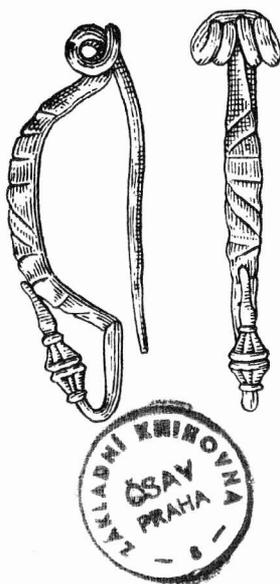

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1972

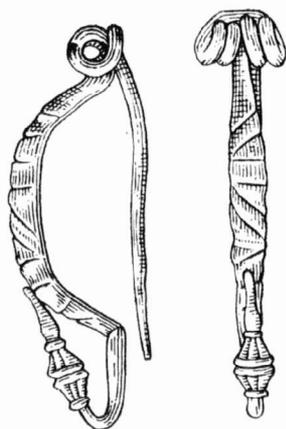

BRNO 1973

W. V. repina

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1972

BRNO 1973

PS 1520 / (1972. 1973.)

01168/75 p

<i>J. Tejral</i> : Die Probleme Mährens in der jüngeren römischen Kaiserzeit. Thesen der Kandidatendissertation	9
<i>Z. Klanica</i> : Vorgrossmährische Siedlung in Mikulčice und ihre Beziehungen zum Karpatenbecken. Thesen der Kandidatendissertation	12
<i>B. Klíma</i> : Paleolitická stanice u Dolních Věstonic (okr. Břeclav). — Die paläolithische Station bei Dolní Věstonice (Bez. Břeclav)	14
<i>B. Klíma</i> : Závěr výzkumu paleolitické stanice Pavlov I (okr. Břeclav). — Die Abschlussgrabung der paläolithischen Station Pavlov I (Bez. Břeclav)	15
<i>B. Klíma</i> : Pokračující výzkum paleolitické stanice v Předmostí (okr. Přerov). — Die fortsetzende Grabung der paläolithischen Station in Předmostí (Bez. Přerov)	16
<i>J. Pavelčík</i> : Paleolitická stanice a osada lidu s lineární keramikou v Oticích (okr. Opava). — Paläolithische Station und Niederlassung der Träger der Linearbandkeramik in Otice (Bez. Opava)	17
<i>V. Goš</i> : Záchranný výzkum neolitického sídliště v Mohelnici u Křemačovského rybníka (okr. Šumperk). — Rettungsgrabung einer neolithischen Siedlung in Mohelnice beim Křemačovský Teich (Bez. Šumperk)	17
<i>L. Wiegandová</i> : Nálezy štípané industrie z Kozmic (okr. Opava). — Funde der Spaltindustrie aus Kozmice (Bez. Opava)	19
<i>M. Stloukal</i> : Antropologický posudek o kostře z neolitického dětského hrobu z Blučiny (okr. Brno-venkov). — Anthropologisches Gutachten über das Skelett aus einem neolithischen Kindergrab aus Blučina (Bez. Brno-venkov)	19
<i>O. Kos, P. Koštuřík</i> : Archeologický výzkum na hradisku u Kramolína v roce 1972 (okr. Třebíč). — Archäologische Grabung auf dem Burgwall bei Kramolín im Jahre 1972 (Bez. Třebíč)	20
<i>J. Král</i> : Sídliště lidu s kulturou nálevkovitých pohárů ve Služovicích (okr. Opava). — Siedlung der Träger der Trichterbecherkultur in Služovice (Bez. Opava)	21
<i>J. Pavelčík</i> : Die sechste Grabungsetappe in Hlinsko bei Lipník (Bez. Přerov)	21
<i>J. Ondráček</i> : Hrob se šňurovou keramikou z Kyjova-Nětic (okr. Hodonín). — Grab mit Schnurkeramik aus Kyjov-Nětčice (Bez. Hodonín)	22
<i>Č. Staňa</i> : Hrob a jáma únětické kultury v Újezdě u Brna (okr. Brno-venkov). — Grab und Grube der Úněticer Kultur in Újezd bei Brno (Bez. Brno-venkov)	23
<i>M. Stloukal</i> : Únětická kostra z Újezda u Brna (okr. Brno-venkov). — Úněticer Skelett aus Újezd bei Brno (Bez. Brno-venkov)	24
<i>J. Unger</i> : Nové nálezy ze šterkovny u Tvrdonic (okr. Břeclav). — Neue Funde aus der Schottergrube bei Tvrdonice (Bez. Břeclav)	26
<i>V. Šikulová</i> : Džbáneček na nožkách z Vávrovic (okr. Opava). — Füsschenkrug aus Vávrovice (Bez. Opava)	26
<i>J. Nekvasil</i> : Další nálezy z lužického pohřebiště v Tišnově (okr. Brno-venkov). — Weitere Funde von dem Lausitzer Gräberfeld in Tišnov (Bez. Brno-venkov)	27
<i>J. Bláha</i> : Lužické mohylové pohřebiště u Honětic (okr. Kroměříž). — Lausitzer Hügelgräberfeld bei Honětice (Bez. Kroměříž)	27
<i>J. Bláha</i> : Nález lužické zásobnice s žárovým pohřbem u Hulína (okr. Kroměříž). — Fund eines Lausitzer Vorratsgefässes mit Brandbestattung bei Hulín (Bez. Kroměříž)	29
<i>B. Klíma jr.</i> : Pohřebiště slezské kultury v Sazovicích (okr. Gottwaldov). — Das Gräberfeld der Schlesischen Kultur in Sazovice (Bez. Gottwaldov)	29
<i>S. Stuchlík</i> : Hroby slezské kultury v Gottwaldově (okr. Gottwaldov). — Gräber der Schlesischen Kultur in Gottwaldov (Bez. Gottwaldov)	30
<i>M. Čizmář, J. Nekvasil</i> : K datování hradiska „Brdo“, obec Roštín (okr. Kroměříž). — Zur Datierung des Burgwalles „Brdo“, Gemeinde Roštín (Bez. Kroměříž)	30

<i>J. Řihovský:</i> Kulturní jáma s podolskou keramikou u Bulhar (okr. Břeclav). — Kulturgrube mit Podoler Keramik bei Bulhary (Bez. Břeclav)	31
<i>B. Klíma jr.:</i> Zachraňovací akce v Gottwaldově-Malenovicích (okr. Gottwaldov). — Eine Rettungsaktion in Gottwaldov-Malenovice (Bez. Gottwaldov)	32
<i>J. Nekvasil:</i> Horákovské sídliště na ploše výzkumu slovanského pohřebiště v Rajhradě (okr. Brno-venkov). — Horáko-ver Siedlung auf der Grabungsfläche des slawischen Gräberfeldes in Rajhrad (Bez. Brno-venkov)	32
<i>J. Nekvasil:</i> Sídlištní nález horákovské kultury z Dolních Kounic (okr. Brno-venkov). — Siedlungsfund der Horáko-ver Kultur aus Dolní Kounice (Bez. Brno-venkov)	33
<i>K. Ludikovský:</i> Halštatská a laténská naleziště v Polici u Jemnice (okr. Třebíč). — Hallstatt- und latènezeitliche Fundorte in Police bei Jemnice (Bez. Třebíč)	33
<i>K. Ludikovský:</i> Halštatský sídelní objekt v pískovně v Bulharech (okr. Břeclav) — Hallstattzeitliches Siedlungsobjekt in der Sandgrube in Bulhary (Bez. Břeclav)	34
<i>R. Snášil, K. Ludikovský:</i> Vorläufige Grabungsergebnisse auf der hallstatt- und latènezeitlichen Siedlung in Polešovice im Jahre 1972 (Bez. Uherské Hradiště)	35
<i>K. Ludikovský:</i> Keltské oppidum Hostýn, obec Chvalčov (okr. Kroměříž). — Keltisches Oppidum Hostýn, Gemeinde Chvalčov, (Bez. Kroměříž)	38
<i>J. Meduna:</i> Grabung des keltischen Oppidums Staré Hradisko im Jahre 1972, Gemeinde Malé Hradisko (Bez. Prostějov)	39
<i>K. Ludikovský:</i> Keltské sídliště v Bořitově (okr. Blansko). — Keltische Siedlung in Bořitov (Bez. Blansko)	40
<i>K. Ludikovský:</i> Keltské sídliště v Rajhradě (okr. Brno-venkov). — Keltische Siedlung in Rajhrad (Bez. Brno-venkov)	42
<i>V. Goš:</i> Laténská osada v Mohelnici v roce 1972 (okr. Šumperk). — Latènezeitliche Niederlassung in Mohelnice im Jahre 1972 (Bez. Šumperk)	44
<i>R. Tichý:</i> Laténské nálezy z Mohelnice (okr. Šumperk). — Latènezeitliche Funde aus Mohelnice (Bez. Šumperk)	45
<i>J. Meduna:</i> Laténské sídliště v Popově (okr. Gottwaldov). — Latènezeitliche Siedlung in Popov (Bez. Gottwaldov)	45
<i>K. Ludikovský:</i> Laténské hrnčičské pece v Brumovicích (okr. Břeclav). — Latènezeitliche Töpferöfen in Brumovice (Bez. Břeclav)	46
<i>J. Bláha:</i> Dvě laténská sídliště na Kroměřížsku (okr. Kroměříž). — Zwei latènezeitliche Siedlungen im Raume von Kroměříž (Bez. Kroměříž)	47
<i>J. Unger:</i> Laténské sídlištní objekty u Mušova (okr. Břeclav). — Latènezeitliche Siedlungsobjekte bei Mušov (Bez. Břeclav)	47
<i>Z. Klanica:</i> Laténský sídlištní objekt v Ratíškovcích (okr. Hodonín). — Latènezeitliches Siedlungsobjekt in Ratíškovice (okr. Hodonín)	47
<i>J. Pavelčík:</i> Laténský nález z Uherského Brodu (okr. Uherské Hradiště). — Latènezeitlicher Fund aus Uherský Brod (Bez. Uherské Hradiště)	48
<i>J. Meduna:</i> Střep časně przeworské kultury z Rymic (okr. Kroměříž). — Ein Scherben der frühen Przeworsk Kultur aus Rymice (Bez. Kroměříž)	48
<i>I. Peškař:</i> Objev chaty a železářského zařízení na sídlišti z doby římské v Rajhradě (okr. Brno-venkov). — Entdeckung einer Hütte und einer Eisenverhüttungseinrichtung auf der Siedlung aus der römischen Kaiserzeit in Rajhrad (Bez. Brno-venkov)	49
<i>I. Peškař:</i> Nálezy keramiky z pozdní doby římské v Bořitově (okr. Blansko). — Keramikfunde aus der späten römischen Kaiserzeit in Bořitov (Bez. Blansko)	50
<i>J. Bláha:</i> Mladořímské žárové pohřebiště u Jarohněvic (okr. Kroměříž). — Jungkaiserzeitliches Brandgräberfeld bei Jarohněvice (Bez. Kroměříž)	50
<i>J. Unger:</i> Povrchový sběr na sídlišti z doby římské u Přisnotic (okr. Brno-venkov). — Lesefunde von der Siedlung aus der römischen Kaiserzeit bei Přisnotice (Bez. Brno-venkov)	51

Z. <i>Klanica</i> : Předběžná zpráva o výsledcích devatenácté sezóny výzkumu v Mikulčicích (okr. Hodonín). — Vorläufiger Bericht über die Ergebnisse der neunzehnten Grabungssaison in Mikulčice (Bez. Hodonín)	51
E. <i>Opravil</i> : Předběžné výsledky analýzy rostlinných zbytků z výplně říčního koryta z Mikulčic (okr. Hodonín). — Die vorläufigen Ergebnisse der Analyse der Pflanzenüberreste aus der Ausfüllung des Flussbettes in Mikulčice (Bez. Hodonín)	53
V. <i>Židek</i> : Výsledky ověřovací dendrochronologické analýzy dřevních vzorků z Mikulčic (okr. Hodonín). — Ergebnisse der dendrochronologischen Versuchsanalyse von Holzproben aus Mikulčice (Bez. Hodonín)	56
Č. <i>Staňa</i> : Záchranný výzkum na slovanském pohřebišti v Rajhradě (okr. Brno-venkov). — Rettungsgrabung auf dem slawischen Gräberfeld in Rajhrad (Bez. Brno-venkov)	58
M. <i>Kostelníková</i> : Dvě tkaniny z pohřebiště v Rajhradě (okr. Brno-venkov). — Zwei Textilreste vom Gräberfeld in Rajhrad (Bez. Brno-venkov)	60
S. <i>Stuchlík</i> : Slovanské sídliště v Gottwaldově (okr. Gottwaldov). — Slawische Siedlung in Gottwaldov (Bez. Gottwaldov)	61
M. <i>Jašková</i> : Hrob ze střední doby hradištní v Přerově-Předmostí (okr. Přerov). — Grab aus der mittleren Burgwallzeit in Přerov-Předmostí (Bez. Přerov)	61
R. <i>Snášil</i> : Zjišťovací průzkum v Boršicích u Buchlovic (okr. Uherské Hradiště). — Feststellungsgrabung in Boršice bei Buchlovice (Bez. Uherské Hradiště)	62
V. <i>Goš</i> : Slovanská osada v Mohelnici v roce 1972 (okr. Šumperk). — Slawische Ansiedlung in Mohelnice im Jahre 1972 (Bez. Šumperk)	62
Z. <i>Klanica</i> : Mladohradištní pohřebiště v Novém Poddvorově (okr. Hodonín). — Jungburgwallzeitliches Gräberfeld in Nový Poddvorov (Bez. Hodonín)	64
M. <i>Jašková</i> : Nález mladohradištního hrobu v Přerově (okr. Přerov). — Fund eines jungburgwallzeitlichen Grabes in Přerov (Bez. Přerov)	65
J. <i>Unger</i> : Povrchové sběry na mladohradištní osadě u Mušova (okr. Břeclav). — Lesefunde auf den jungburgwallzeitlichen Niederlassung bei Mušov (Bez. Břeclav)	65
B. <i>Klíma</i> : Pozdně hradištní jáma u Dolních Věstonic (okr. Břeclav). — Spätburgwallzeitliche Grube in der Schottergrube bei Dolní Věstonice (Bez. Břeclav)	66
B. <i>Novotný</i> : Slovanské osídlení a hroby z pozdní doby hradištní na Starém Brně (okr. Brno). — Slawische Besiedlung und Gräber aus der späten Burgwallzeit in Staré Brno (Bez. Brno)	66
J. <i>Unger</i> : Nálezy mladohradištní a středověké keramiky v Ladné (okr. Břeclav). — Funde von jungburgwallzeitlicher und mittelalterlicher Keramik in Ladná (Bez. Břeclav)	67
M. <i>Stloukal</i> : Antropologický posudek o kostrách z mladohradištního pohřebiště v Kupařovicích (okr. Brno-venkov). — Anthropologisches Gutachten über Skelette von dem jungburgwallzeitlichen Gräberfeld in Kupařovice (Bez. Brno-venkov)	67
M. <i>Stloukal</i> : Antropologický posudek o mladohradištních lebkách ze Skalice (okr. Znojmo). — Anthropologisches Gutachten über jungburgwallzeitliche Schädel aus Skalice (Bez. Znojmo)	70
R. <i>Snášil</i> : Vorläufige Ergebnisse der 7. Grabungssaison in Zábřacany (Bez. Uherské Hradiště)	72
J. <i>Bláha</i> : Poslední archeologické příspěvky k nejstarším dějinám Kroměříže (okr. Kroměříž). — Letzte archäologische Beiträge zu der ältesten Geschichte von Kroměříž (Bez. Kroměříž)	74
V. <i>Souchopová</i> : Raně středověké hutnické dílny v polesí Olomučany (okr. Blansko). — Frühmittelalterliche Verhüttungswerkstätten im Waldland von Olomučany (Bez. Blansko)	75
J. <i>Novák</i> , J. <i>Karel</i> : Rýmařov-hrádek (okr. Bruntál). — Rýmařov-Burgstadtl (Bez. Bruntál)	76
J. <i>Bláha</i> : Zjišťovací výzkum v kostele sv. Jakuba u Roštína (okr. Kroměříž). — Feststellungsgrabung in der Kirche des Hl. Jakobs bei Roštín (Bez. Kroměříž)	78
J. <i>Unger</i> : Výzkum na „Klášteřce“ u Pohořelic roku 1972 (okr. Břeclav). — Grabung auf „Klášteřka“ bei Pohořelice im Jahre 1972 (Bez. Břeclav)	79

<i>J. Unger</i> : Zjišťovací výzkumy v Přibicích (okr. Břeclav). — Feststellungsgrabungen in Přibice (Bez. Břeclav)	80
<i>D. Šaurová</i> : Výzkum zaniklé středověké vesnice Konůvky na Slavkovsku (okr. Vyškov). — Grabung der mittelalterlichen Dorfwüstung Konůvky bei Slavkov (Bez. Vyškov)	80
<i>J. Unger</i> : Povrchový průzkum na zaniklé osadě Divice u Brumovic (okr. Břeclav). — Oberflächenuntersuchung der Dorfwüstung Divice bei Brumovice (Bez. Břeclav)	82
<i>J. Tribula</i> : Středověké nálezy z trati Vojšice u Malé Vrbky, obec Hrubá Vrbka (okr. Hodonín). — Mittelalterliche Funde aus der Flur Vojšice bei Malá Vrbka, Gemeinde Hrubá Vrbka (Bez. Hodonín)	82
<i>J. V. Merta</i> : Výzkum zaniklé středověké vápenky na Šumberě, obec Kanice (okr. Brno-venkov). — Grabung einer mittelalterlichen Kalkbrennerei auf der Šumbera, Gemeinde Kanice (Bez. Brno-venkov)	83
<i>V. Burian</i> : Nálezy na středověkém hradisku Tepenec, obec Jívová (okr. Olomouc). — Funde vom mittelalterlichen Burgwall Tepenec, Gemeinde Jívová (Bez. Olomouc)	83
<i>V. Burian</i> : Výzkum kartuziánského kláštera v Dolanech (okr. Olomouc). — Erforschung des Kartäuser-Klosters in Dolany (Bez. Olomouc)	84
<i>J. Pavelčík</i> : Středověká tvrz ve Hlinsku u Lipníka (okr. Přerov). — Mittelalterliche Feste in Hlinsko bei Lipník (Bez. Přerov)	86
<i>J. Pavelčík</i> : Středověká keramika z Uherského Brodu-Rulova (okr. Uherské Hradiště). — Mittelalterliche Keramik aus Uherský Brod-Rulov (Bez. Uherské Hradiště)	87
<i>V. Šikulová</i> : Nálezy z hradu Vikštejna, obec Radkov-Dubová (okr. Opava). — Funde aus der Burg Vikštejn, Gemeinde Radkov-Dubová (Bez. Opava)	87
<i>J. Král</i> : Nález mince a hřebů na Vikštejně, obec Radkov (okr. Opava). — Fund einer Münze und von Nägeln auf Vikštejn, Gemeinde Radkov (Bez. Opava)	88
<i>L. Wiegandová</i> : Výzkum na slezskoostravském hradě (okr. Ostrava). — Grabung auf der Schlesisch-Ostrauer Burg (Bez. Ostrava)	88
<i>J. Unger</i> : Objev novokřtěnského hřbitova u Přibic (okr. Břeclav). — Entdeckung eines Wiedertäufer-Friedhofes bei Přibice (Bez. Břeclav)	89
<i>J. Král</i> : Zachraňovací akce v Dolním Benešově (okr. Opava). — Rettungsgrabung in Dolní Benešov (Bez. Opava)	89
<i>V. Šikulová</i> : Záchraně akce v areálu středověké Opavy (okr. Opava). — Bergungsaktionen im Areal des mittelalterlichen Opava (Bez. Opava)	90
<i>L. Wiegandová</i> : Další nálezy z kostela sv. Václava v Ostravě (okr. Ostrava). — Weitere Funde aus der Kirche des Hl. Wenzels in Ostrava (Bez. Ostrava)	92
<i>P. J. Michna</i> : Obilní jáma v Drásově (okr. Brno-venkov). — Getreidegrube in Drásov (Bez. Brno-venkov)	92
<i>J. Unger</i> : Nálezy středověké a novověké keramiky v Rakvicích (okr. Břeclav). — Funde mittelalterlicher und neuzeitlicher Keramik in Rakvice (Bez. Břeclav)	93
<i>M. Stloukal</i> : Antropologický posudek o středověkých kostrách z Němčiček (okr. Brno-venkov). — Anthropologisches Gutachten über die mittelalterlichen Skelette aus Němčičky (Bez. Brno-venkov)	93
<i>J. Bláha</i> : Zpráva o povrchovém průzkumu dalších pravěkých opevnění na Kroměřížsku (okr. Kroměříž). — Bericht über die Terrainbegehung von weiteren prähistorischen Befestigungen im Raume von Kroměříž (Bez. Kroměříž)	94
<i>R. Snášil</i> : Drobné nálezy z Uherskohradištska, Kroměřížska a Hodonínska. — Kleinfunde aus dem Raum von Uherské Hradiště, Kroměříž und Hodonín	95
<i>J. Pavelčík</i> : Pravěké nálezy z Hradce nad Moravicí (okr. Opava). — Vorgeschichtliche Funde aus Hradec nad Moravicí (Bez. Opava)	96
<i>R. Snášil</i> : Zjišťovací průzkum u Tupes (okr. Uherské Hradiště). — Feststellungsgrabung bei Tupesy (Bez. Uherské Hradiště)	97
<i>A. Štrof</i> : Archeologické nálezy z Bořitova (okr. Blansko). — Archäologische Funde aus Bořítov (Bez. Blansko)	97

<i>J. Nekvasil</i> : Nové naleziště u Bořitova (okr. Blansko). — Neuer Fundort bei Bořitov (Bez. Blansko)	98
<i>B. Klíma</i> : Další nálezy z Bulhar (okr. Břeclav). — Weitere Funde aus Bulhary (Bez. Břeclav)	98
<i>B. Klíma</i> : Průzkum profilu u Pavlova (okr. Břeclav). — Untersuchung des Profiles bei Pavlov (Bez. Břeclav)	99
<i>B. Klíma</i> : Nálezy na staveništi polikliniky v Pohořelicích (okr. Břeclav). — Funde auf dem Bauplatz der Poliklinik in Pohořelice (Bez. Břeclav)	99
<i>B. Klíma</i> : Povrchové nálezy v Lednici (okr. Břeclav). — Oberflächenfunde in Lednice (Bez. Břeclav)	100
<i>J. Pavelčík</i> : Nové nálezy z Polichna (okr. Gottwaldov). — Neue Funde aus Polichno (Bez. Gottwaldov)	100
<i>L. Šebela, P. Košťurík</i> : Archeologické nálezy z Moravan (okr. Brno-venkov). — Archäologische Funde aus Moravany (Bez. Brno-venkov)	101
<i>L. Págo</i> : K otázce konzervace železných předmětů z archeologických výzkumů. — Zur Frage der Konservierung von Eisengegenständen aus archäologischen Grabungen	101
Výzkumy a záchranné akce na Moravě v roce 1972	103
Seznam publikací Archeologického ústavu ČSAV v Brně	105

Dne 16. července 1973 zemřel ve věku 75 let dlouholetý pracovník Archeologického ústavu ČSAV PhDr. KAREL TIHELKA, CSc. Narodil se dne 12. července 1898 v Bučovicích a po skončení středoškolského studia působil mezi dvěma světovými válkami jako učitel. Již od mládí ho zaujala historie rodného města i jeho okolí z hlediska písemných pramenů. Ale již v téže době se počal zajímat o archeologické nálezy svého rodného kraje a tento zájem ho přivedl na filosofickou fakultu Brněnské university, kde na katedře prehistorie i historie dovršil vysokoškolské studium. Avšak disertační práci, zasvěcenou únětické kultuře na Moravě, mohl se zřetelem k nacistické okupaci ČSSR obhájit až teprve po skončení druhé světové války. Tehdy byl na Brněnské universitě prohlášen doktorem filosofie a navázal také kontakty s vedením pravěkého oddělení Moravského muzea v Brně. Později se stal i vedoucím tohoto oddělení a konečně i ředitelem Moravského muzea, kde se zasloužil o nové uspořádání pravěkých sbírek a novou moderní instalaci výstavy v pravěkém oddělení. V roce 1957 přešel do Archeologického ústavu ČSAV v Brně, odkud odešel do výslužby.

V Archeologickém ústavě ČSAV se dr. K. Tihelka věnoval výhradně teoretické práci, avšak s jeho jménem je kromě menších výzkumů trvale spjat rozsáhlý několikaletý výzkum sídliště s věteřovskou a velatickou kulturou na Cezavách u Blučiny, kde při sondážních pracích objevil též v domácí i v zahraniční literatuře dobře známý knížecí hrob z doby stěhování národů.

Jmenovaný má rozsáhlou publikační činnost. Z jeho prací lze uvést kromě disertace práci „Die Aunjetitzer Gräberfelder in Mähren“ (45/1954), „Die Funde aus der Siedlung des Věteřov in Mähren“ (39/1954), „Ein Grab aus der Zeit der Völkerwanderung in der Flur Cezavy bei Blučina“ (40/1955) atd.

Svou vědeckou činností se dr. K. Tihelka řadí mezi nejznámější moravské archeology té generace, která začala u nás velmi intenzivně v terénu i teoreticky pracovat po skončení druhé světové války. Význam jeho vědecké činnosti překročil daleko hranice jeho rodné země, v níž byl pevně zakořeněn a již vskutku miloval. Měl nejen velké znalosti, nebyl jen vynikajícím vědcem, nýbrž i obětavým spolupracovníkem, dobrým přítelem, vždy ochotným poradit a pomoci.

JOSEF POULÍK

DIE PROBLEME MÄHRENS
IN DER JÜNGEREN RÖMISCHEN KAISERZEIT
(Thesen der Kandidatendissertation)

JAROSLAV TEJRAL. AŮ ČSAV Brno

Hauptziel der Arbeit ist, wie bereits die Überschrift ankündigt, die Klärung des Charakters und der Hauptrichtungen der Entwicklung in Mähren in einigen Schlüsselstellungen der jüngeren römischen Kaiserzeit.

Die Einstellung der Arbeit auf die brennendsten Probleme und ihre Betonung auf die Lösung der chronologischen Fragen sind der Hauptgrund, weshalb als Basis des methodischen Zutrittes zum bearbeiteten Stoff vor allem geschlossene Fundkomplexe, sowohl von Gräberfeldern, als auch von Siedlungen genommen und sofern es möglich war jedwede fundsichere Gegenstände oder atypische Kollektionen ausgegliedert wurden, die man bei gelegentlichen Oberflächenfunden gewonnen hat. Mit Rücksicht darauf, dass das Inventar der beiden grössten mährischen Nekropolen, welche eine grundlegende Bedeutung für die Lösung der Problematik der späten römischen Kaiserzeit haben, bereits eingehend analysiert und der Öffentlichkeit in vollendeten Publikationen übergeben wurde, hält es der Autor als überflüssig, neuerdings den ganzen komplizierten Vorgang der Analyse zu wiederholen, um zu denselben Ergebnissen zu gelangen, die in anspruchsvollen Studien erzielt wurden. Er hob daher aus diesen Komplexen nur die wichtigsten und für die Entwicklung bestimmenden Erscheinungen hervor, welche er mit dem zu konfrontieren versuchte, was die archäologische Wissenschaft in letzter Zeit brachte. Dasselbe gilt von der eingehenden Bearbeitung der mährischen Fibelfunde aus der älteren und jüngeren römischen Kaiserzeit, welcher sich bereits nach Vergebung des Dissertationsthemas initiativ I. Peškař annahm. Dieses Werk erscheint zur Zeit auf dem Büchermarkt.

Das weitere benützte Quellenmaterial stammt entweder aus mährischen Museumssammlungen oder aus Grabungen des Archäologischen Institutes der ČSAV.

Ein tief eingreifender Umschwung in der Entwicklung der barbarischen Stämme, welche am linken Ufer der Dcnau siedelten, war der Ausbruch der sog. markomannischen Kriege, die nicht nur grundsätzliche Veränderungen in den Siedlungsverhältnissen Altgermaniens bedeuteten, sondern auch weittragende Voraussetzungen für neue kulturelle Kontakte eröffneten und so die Möglichkeit zur Entstehung von gänzlich neuen Kulturphänomenen gaben. Alle diese Tatsachen widerspiegeln sich in der materiellen Kultur der donauländischen Stämme derart markant, dass es kaum möglich wäre, nicht von einer neuen Entwicklungsetappe sprechen zu können.

Im archäologischen Sinne kann man die Kriegsjahre, wie die Analyse zeigte, ungefähr mit der späten Phase der jüngeren Stufe der älteren römischen Kaiserzeit (B₂) synchronisieren.

Zu den ausschlaggebendsten Fundkollektionen dieser Phase gehören Komplexe von Hinterlassenschaften, chronologisch durch entwickelte Eisenfibeln vom Przeworsk Charakter bestimmt, besonders dann durch Fibeln mit zylindrischem Kopf.

Die Fibeln sind jedoch nicht der einzige Beleg von dem Durchdringen des Przeworsk Geschmacks in die norddanubische Zone des Barbarikums. Auf das Konto dieser Infiltration kann man offensichtlich auch die wachsende Beliebtheit der eisernen Gürtelbeschläge, besonders der Riemenzungen mit scheiben- oder schüsselförmigem Abschluss, einiger Typen von Eisensporen, tonnenförmigen Anhängern, usw. zuschreiben. Eine wichtige Zeugenschaft gewährt in diesem Sinne die Keramik. Ausser Tendenzen zu einer scharfkantigen Profilierung der vasen- und situlenförmigen Gefässe setzt sich der Ansturm des Przeworsk Töpfereistiles besonders im Umkreis der kleineren Formen durch. Von den angeführten Grabfunden geht der verhältnismässig späte Anteil der Przeworsk Elemente an den Formen der heimischen materiellen Kultur hervor. Die Hauptentfaltung der eisernen Przeworsk Fibeln der IV. und besonders der V. Almgrenschen Gruppe, welche in Mähren die chronologischen Hauptexponenten der gegebenen Phase sind, fällt im wesentlichen jedoch noch in den Zeitabschnitt vor das Jahr 180. Davon zeugt nicht nur die Situation auf einigen Przeworsk Gräberfeldern, sondern auch ihr ungewöhnlich sporadisches Vorkommen mit ausgesprochen jungkaiserzeitlichen Erscheinungen, welche erst in den Jahren nach den markomannischen Kriegen antreten. Es ist offensichtlich kein Zufall, dass diese Äusserungen gerade in die Jahre der Kriegsergebnisse fallen, als man einen ähnlichen Druck von Norden voraussetzen kann. Bewegungen direkt im Raume der Przeworsk Kultur sind übrigens im Horizont der entwickelten Eisenfibeln der IV. und V. Almgren Gruppe durch eine auffallende Umgruppierung und das zahlenmässige Anwachsen von Fundorten belegt. Besonders in der Oberschlesischen Region sind wir gerade nun Zeugen von der Anlegung neuer Nekropolen, welche die Verschiebung des Schwerpunktes der Przeworsk Kultur nach Süden dokumentieren.

In diesem Zusammenhang könnte vermutet werden, ob nicht auch in Mähren einige Gräberfelder als Folge bestimmter Veränderungen in den Siedlungsverhältnissen entstehen (Šitbořice, Hevlín).

In den Rahmen der späten Phase der Stufe B₂ fällt die verhältnismässig breite Schicht von Siedlungs- sowie Materialkollektionen, in deren Inhalt die Rolle des chronologischen Wegweisers

wiederum Eisenfibeln der V. Almgren Gruppe oder verschiedene heimische sowie provinzialrömische Fibeln, keramische Ware aus Lezoux usw. spielen. Der erwähnte Horizont der Siedlungsobjekte, von denen viele Spuren eines starken Brandes tragen, ist vermutlich ein archäologischer Ausdruck einer jähen Unterbrechung des Lebens von vielen Niederlassungen und ihrer Vernichtung.

Eine besondere Stelle nimmt das archäologische Material des sog. Übergangszeitabschnittes zwischen der älteren und jüngeren Kaiserzeit ein, welchen wir als Phase B₂/C₁ bezeichnen.

Im mitteleuropäischen Ausmasse führt diese Fundschicht das Bild des Verschmelzungsprozesses von verschiedenartigen Elementen fremden Ursprunges vor, die in den Inhalt der heimischen materiellen Kultur infolge von weittragenden Veränderungen im letzten Drittel des II. Jahrhunderts durchdrangen. Obwohl ihre Gestaltung in verschiedenen Regionen einen lokalen Kolorit annimmt, verbinden sie einige interregionale Erscheinungen, welche die Möglichkeit einer gewissen Synchronisierung gewähren. Im Raume nördlich der mittleren Donau ist dies unmittelbar an ihrem Beginn die Expansion der gegossenen Bronzeindustrie aus dem Gebiet von Pommern, welche als eine neue modische Erscheinung nicht nur in den westlichen Teil der Przeworsk Ökumene, sondern teilweise auch auf unser Gebiet eingreift. Der ausdrucksvollste und vom chronologischen Standpunkt wichtigste Moment ist die ziemliche Verbreitung von typologisch entwickeltesten Bronzefibeln Almgrens II. und V. Gruppe.

Ohne Bedeutung sind jedoch nicht einmal die Beiträge der römischprovinzialen Umwelt, deren potentielle Einwirkung gerade zu dieser Zeit auf manche Seiten der barbarischen materiellen Kultur einwirkt. Lassen wir die Einfuhr der römischen Keramik und des Bronzegerätes beiseite, äussert sich ihr Einfluss auch in der Einführung von Neuerungen in der Ausrüstung und Ausstattung des barbarischen Kriegers (Ringknaufschwerter, römische Beschläge von Schwertscheiden oder deren Nachahmungen usw.). Die zeitlichen Zusammenhänge, in denen wir diese Gegenstände finden, würden die Ansicht bestätigen, dass ihr Vorkommen im Gebiet des nichtrömischen Europas die Folge von spezifischen Beziehungen der römischen und barbarischen Welt zur Zeit der markomannischen Kriege ist. Die ältesten davon gehören der Übergangsphase zwischen der älteren und der jüngeren römischen Kaiserzeit (B₂/C₁), die Mehrzahl der übrigen der Phase C₁ an.

Einige Fundkomplexe des behandelten Horizontes vorwurdern durch einen verhältnismässigen Reichtum und Buntheit der Funde. Zu den bedeutendsten gehört zweifellos die Kollektion von Hinterlassenschaften aus Wulzeshofen, welche eine grössere Anzahl von Gold- und Silbergegenständen, als auch einen verzierten Silberteller von römischprovinzialem Ursprung enthält. Eine Ausnahmestellung nimmt auch das Brandgrab aus Borský Petr und das Skelettgrab aus Čáčov ein. Über den Durchschnitt ragen auch einige Gräber auf dem Gräberfeld in Šitbořice hervor, besonders Grab 6, welches ausser Beispielen heimischer sowie provinzialrömischer Keramik auch Bruchstücke eines gewellten Eimers ergab und Grab 8, in dessen Inventar zwei goldene Reifen und Attachen eines Bronzeimers vorkamen.

Die Existenz dieser reichen Fundkomplexe, ähnlich wie der Aufschwung des römischen Importes, welcher sich durch die Anwesenheit von Bronzegerät in den Gräbern und durch ungemein reiche Funde von Sigillata-Keramik auf den Siedlungen äussert, zeigen, dass es in der späten antoninischen Zeit und der frühen severischen Zeit im barbarischen Raum nördlich der mittleren Donau zum Aufschwung des Reichtums einiger Bestandteile der heimischen Bevölkerung kam. Daher ist es leicht möglich, dass die Kriegereignisse im Donaauraum, als auch der darauffolgende Zeitabschnitt, durch den Zustrom an römischem Geld und Importen charakterisiert, zur Vertiefung der gesellschaftlichen Differenzierung führten, deren Anfänge man in Gräbern des Wulzeshofener und Čáčov Types, den Höhepunkt dann in den Skelettgräbern aus Strážce sehen kann.

Die archäologischen Quellen, welche zur Erkenntnis der frühen Stufe der jüngeren römischen Kaiserzeit dienen, also ungefähr jenes chronologischen Abschnittes, der irgendwann in den ersten Jahrzehnten des III. Jahrhunderts beginnt und etwas nach der Mitte desselben Jahrhunderts endet, sind in Mähren sowohl durch Hinterlassenschaften aus Gräberfeldern, als auch von Siedlungen präsentiert, erstaunlicherweise können wir jedoch feststellen, dass Grabfunde nicht allzu zahlreich vertreten sind, in den meisten Fällen handelt es sich nicht um Komplexe mit einem allzu bunten Inventar, die uns jedoch charakteristische Beispiele der damaligen Töpfereikunst vorführen, welche manche Zusammenhänge mit der Keramik aus der vorherigen Zeit aufweist.

Viel besser sind wir über den Charakter der materiellen Kultur aus der ersten Hälfte des III. Jahrhunderts auf Siedlungen informiert, auf denen es in letzter Zeit wichtige geschlossene Fundkomplexe abzudecken gelang. Es ist hier nicht nur Gebrauchskeramik, sondern eine ganze Skala von verzierten Töpferzeugnissen vertreten, welche zum Buntmachen der Oberfläche einen verschiedenartigen plastischen Dekor verwenden. Sehr nahe stehende Arten von Ornamenten finden wir in übereinstimmender Ausführung sowohl in Böhmen, auf Gräberfeldern vom Typus Piněv—Třebická, als auch in der Westslowakei in der Fundgruppe aus Dolní Lovčice. Die chronologische Position dieser Schicht von Siedlungsfunden garantieren, ausser Fibeln, auch andere Metallgegenstände, z. B. der asymmetrische Sporen mit Fersenhaken, als auch Terra sigillata, überwiegend aus Werkstätten aus Rheinzabern und aus Westerndorf stammend.

Nach den Anfängen, welche vor allem durch die Entfaltung des südmährisch-niederösterreichischen Raumes charakterisiert sind, gelangt allerdings im weiteren Verlaufe der frühen Stufe der

jüngeren römischen Kaiserzeit in den Vordergrund die östlichere norddanubische Ökumene, deren Achse der Waagfluss bildet. Auch wenn keine Gründe zu einer Erwägung über den Verfall der mährisch-niederösterreichischen Region bestehen, spielt nun die Westslowakei im gesamten norddanubischen Barbarikum eine erstrangige Rolle. Der ungewöhnliche Aufschwung ist vermutlich der Reflex von ökonomischen und machtpolitischen Vorgängen, denen dieser Raum unterzogen wird und welche von einer starken sozialen Differenzierung mit allen Folgen begleitet sind, die zur Ausgliederung einer superioren Gesellschaftsschicht führen.

Der Luxus und die Pracht, mit welcher sich ihre Angehörigen umgaben, wird am besten in den Skelettgräbern aus Stráze vorgeführt und hat vieles gemeinsames mit dem Milieu, in welchem der romanisierte Provinzialadel in Pannonien oder in Reatien lebte.

In Mähren bringen einige Andeutungen von der Existenz eines ähnlichen gesellschaftlichen Milieus, wie es in Stráze entstand, bisher fragmentarische und vereinzelt Funde von einigen Stellen in der Umgebung von Znojmo und Moravský Krumlov.

Bisher gelang es nicht die Fortsetzung dieser Entwicklung festzustellen, eher scheint es jedoch, dass der darauffolgende Zeitabschnitt sowohl in der südmährisch-niederösterreichischen, als auch in der westslowakischen Region deutliche Verfallselemente bringt. Vermutlich ist es kein Zufall, dass wir in den Jahren um die Mitte des III. Jahrhunderts oder vielleicht in einer etwas späteren Zeit in beiden Räumen wiederum Spuren eines grossen Unterganges von Siedlung- und Siedlungsobjekten feststellen, welcher durch den oben angeführten Horizont von Siedlungsfunden aus der späten Phase der Stufe C₁ dokumentiert ist. Hier widerspiegeln sich offensichtlich die in dieser Zeit durch neue Migrationswellen verursachten Unruhen, die aus dem Inneren der barbarischen Welt entströmen und beinahe ganz Europa erfassten.

In Mähren äussern sich die Veränderung in den Siedlungsverhältnissen durch die Gründung einer Serie von neuen Gräberfeldern. Eine besondere Aufmerksamkeit gebührt vor allem der Situation im nördlichen Landteil, im Raume der fruchtbaren Hanna, die bis zu dieser Zeit im Hintergrund stand. Für die Erkenntnis der hiesigen Entwicklung dient begreiflicherweise bestens das bisher am vollständigsten durchgrabene Gräberfeld in Kostelec na Hané.

Aus der Analyse des Fundmaterials, welches die nordmährischen Lokalitäten gewähren, geht hervor, dass am alleinigen Beginn der fortgeschrittenen Stufe der jüngeren römischen Kaiserzeit, vielleicht irgendwann im Verlaufe des letzten Drittels des III. Jahrhunderts, nach Nordmähren eine fremde Gruppe von neuen Ansiedlern aus dem unteren Elbraum durchdringt, welche sich mit der heimischen Basis vermischt und in der Zeit ihres grössten Aufschwunges eine besondere Umwelt mit deutlichen Beziehungen zu Mitteldeutschland bildet. Sofern uns die bisherigen fragmentarischen Quellen zu Schlussfolgerungen berechtigen, dann macht im Verhältnis mit der südmährischen Zone diese Region im Zeitabschnitt, den wir behandeln, eine etwas heftigere und buntere Entwicklung durch, welche ihre spezifischen Merkmale trägt.

Auch wenn wir über die Situation im Süden des Landes wiederum nicht irgendwie präzise unterrichtet sind, können wir schon heute sagen, dass sich die südmährischen Gräberfelder dieses Zeitabschnittes von den nordmährischen durch eine auffallende Armut an Beigaben unterscheiden. Die keramische Schöpfung knüpft, wie es den Anschein hat, in der überwiegenden Zahl an die Töpferkunst des vorhergehenden Zeitabschnittes, weist jedoch Merkmale eines gewissen Verfalles auf. Auffallend in dieser Etappe ist die enge kulturelle Annäherung des südmährischen Raumes mit dem westslowakischen.

Es ist sehr wahrscheinlich, dass die weitere Entwicklung im Verlaufe des IV. Jahrhunderts einen bestimmten kulturellen Ausgleich zwischen den nördlichen und südlichen Teilen Mährens brachte. Davon würde das keramische Material zeugen, welches nun an manchen Formen gewisse gemeinsame Merkmale zeigt. Sowohl im Norden, als auch im Süden hört die Produktion von Drehscheibenware nicht auf, welche sich in Gräbern durch schüsselförmige leistenartig gegliederte Formen mit horizontalen Bändern meist aus mehrfachen geritzten Zick-Zacklinien vorstellt. Nichtsdestoweniger kommen auch eiförmige Vasen vor, über die das Zeugnis slowakischer Funde aussagt, dass sie hier bereits seit der Mitte des III. Jahrhunderts entstehen konnten. In Mähren haben wir für eine derart frühe Datierung bislang keine Belege, glücklicherweise gelang es jedoch, unweit von den beiden wichtigsten Nekropolen um Brno (Šaratic, Velatic) Töpferwerkstätten abzudecken, welche verraten, dass eine ähnliche Ware auch in Mittelmähren en gros produziert wurde.

In der späten Bestattungsphase in Kostelec na Hané beginnen Elemente aufzutreten, deren geographisch nächstliegende Parallelen wir auf schlesischen und südpolnischen Gräberfeldern vorfinden. Vor allem meine ich hier die Kleinmetallindustrie, deren markanter Repräsentant ovale Schnallen mit verdicktem Bügel, Fibeln mit umgeschlagenem erweitertem rechteckigem Fuss usw. sind. Hierher gehört auch der Glasbecher mit geschliffenen Ovalen (Eggers 230). Ähnlich wie im Umkreis der Przeworsk Kultur kommt es jedoch zu einem heftigen Rückgang in der Qualität der handgemachten Keramik. Immer mehr setzen sich topfartige kunstlos hergestellte Formen durch, oft mit einem mit Eindrücken gewellten Rand. Solche Gefässe treten intensiv auch auf einigen südmährischen Lokalitäten auf. Anschauliche Beispiele von groben schlecht gekneteten Töp-

fen stammen aus den letzten Phasen der westslowakischen Gräberfelder in Očkov und Čierný Brod.

Es hat den Anschein, als ob gerade der spätesten Phase der jungkaiserzeitlichen Brandgräberfelder die bemerkenswerte Schicht von Siedlungsfunden entspräche, deren vereinzelte chronologische Wegweiser grössere ein- sowie zweiteilige Armbrustfibeln mit rechteckigem Fuss sind. Ihren Inhalt bildet eine sehr grobe handgemachte Keramik aus unreinem Material, meistens in Topf- selten in Schüsselform mit Rändern die mit Fingerabdrücken verziert sind. Sie wird von Fragmenten einer feinen Drehscheibenware begleitet, die in grauen Tönen gebrannt ist. Mit ihren leistenartig gegliederten Profilen und manchmal auch mit dem Dekor einer mehrfachen Wellenlinie kann man sie zu den Produkten aus den Töpferöfen in Jiřkovice oder zu den schüsselförmigen Urnen aus Brandgräbern vergleichen. Nur ausnahmsweise kommt das durch Einglätten ausgeführte Ornament vor. Von provinziäl-römischer Keramik kommen hier und da Bruchstücke von grünglasierter Keramik, meistens von Mortarien vor. Häufig sind Fragmente von grossen auf der Drehscheibe gefertigten Vorratsgefässen mit geritzter Wellenlinie.

Der Horizont dieser Siedlungsobjekte behauptet sich markant auch in der Südwestslowakei und man kann voraussetzen, dass sich hier in ihm die Endphase der jungkaiserzeitlichen Besiedlung vorstellt, welche in den ersten Verwirrungen der Völkerwanderungszeit zu untergehen begann. Auf die Frage, wann das barbarische, durch Brandgräber und Siedlungen des beschriebenen Types repräsentierte heimische Milieu ausklingt, kann bei dem heutigen Stand unserer Kenntnisse nur schwer geantwortet werden. Schwierigkeiten verursacht nicht nur der Mangel an datierbaren Gegenständen, sondern auch die ziemliche Einfachheit der Keramik, die oft weder zeitlich noch kulturell eingereiht werden kann. Es hat den Anschein, als ob es in einigen Landstreifen in den Hintergrund erst durch die neuen Elemente gedrängt wäre, die aus dem Donauraum durchdringen und Skelettgräber mit dem Inventar vom donauländischen Typus hinterlassen. Zu dieser Entwicklung kommt es in Mähren offensichtlich erst im Verlaufe des zweiten Drittels des V. Jahrhunderts. Am Anfang desselben Jahrhunderts kann nicht einmal eine Infiltration von kleineren Gruppen aus dem Norden ausgeschlossen werden. Einige Indizien weisen darauf, dass mit kleineren überlebenden Enklaven von autochtonen Elementen im norddanubischen Raum, besonders im Streifen am March- und Waagfluss noch im jüngeren Teil des V. Jahrhundert gerechnet werden kann. Es ist jedoch wahrscheinlich, dass die Überreste der heimischen Besiedlung bereits in diesem späten Zeitabschnitt von einigen fremden Bestandteilen durchdrungen sind.

VORGROSSMÄHRISCHE SIEDLUNG IN MIKULČICE UND IHRE BEZIEHUNGEN ZUM KARPATENBECKEN (Thesen der Kandidatendissertation)

ZDENĚK KLANICA, AŮ ČSAV BRNO

Die Arbeit, deren Thema eine der Aufgaben des Staatsforschungsplanes ist, wird in vier Teilen vorgelegt: I. Text (305 S.), II. Anmerkungen (208 S.), Verzeichnis (196 S.), IV. Tafeln (118). Der eigentliche Text ist in fünf Teile gegliedert: 1. Umwelt, 2. Materielle Basis, 3. „Keszthely“-Funde, 4. Überbauerscheinungen, 5. Mikulčice und das Karpatenbecken. Es handelt sich um eine Teilbearbeitung der Grabungsergebnisse auf dem slawischen Burgwall „Valy“ bei Mikulčice, von Univ. Prof. Dr. J. Poulík, Dr.Sc. geleitet, welcher zugleich fachpädagogischer Leiter der Arbeit war. Einige Abhandlungen aus dem vorgelegten Werk wurden bereits von dem Autor in Fachzeitschriften publiziert.

Die vorgrossmährische Siedlung in Mikulčice erstreckt sich auf einer Fläche von ca. 717 Ar. Die Befestigung dieses Areales bildeten geöffnete Kammern von einer Blockbaukonstruktion, welche man mit der Befestigungsart der Burgwälle vom Typus Tušemlja sowie der ältesten Befestigungen in Polen (Szeligi) oder in der DDR (Tornow, Feldberg) vergleichen kann. Unter den Siedlungsobjekten in Mikulčice überwiegen oberirdische Wohnbauten mit mergelsandigen Herrichtungen der Fussböden von viereckigem oder rechteckigem Grundriss. Die offene Feuerstelle ist in der Regel inmitten des Fussbodens angebracht. Der Mikulčicer Wohnbau hat ähnlich wie die Befestigung Analogien auf Burgwällen vom Typus Tušemlja, in Tornow sowie Feldberg.

Ein bedeutender Teil der Bevölkerung des vorgrossmährischen Burgwalles befasste sich mit spezialisiertem Handwerk, die landwirtschaftliche Produktion war vermutlich die Angelegenheit des breiten Hinterlandes. Genügendes Belegmaterial haben wir zur Töpferei, zur Knochenschnitzerei und für die Goldschmiedekunst, belegt sind auch Produktionszweige, wie die Glasherstellung und das Schmiedehandwerk. Der Fund einer Werkstätte, in welcher Buntmetall sowie Glas verarbeitet wurde, deutet die Traditionen an, aus denen das Kunsthandwerk Grossmährens emporwuchs.

Die Fundanalyse des sog. Keszthely Types, welche genaue Analogien auf den Gräberfeldern im Karpatenbecken haben, zeigt, dass es sich in Mikulčice im Rahmen dieser Kultur um eine verhältnismässig geschlossene Gruppe handelt, wo bestimmte im Karpatenbecken übliche Verzierungsarten, wie es zum Beispiel quadratische Beschlagstücke mit einem Greif im Sprunge sind, überhaupt nicht vorkommen. Die meisten Analogien finden wir in der Gruppe der Gräberfelder, wie Nové Zámky oder Zwölfaxing, welche durch mangelnde Waffenfunde in Gräbern charakteristisch sind.

Die Erkenntnis der sozialen Beziehungen innerhalb der vorgrossmährischen Gesellschaft ermöglichen gewissermassen einige Fundgattungen, wie es Zierate von Militärgürteln, Hakensporen, Funde der Ausrüstung usw. sind. Der Gürtel, welcher bei der Gefolgschaft in Mikulčice beliebt war, war vermutlich jenem ähnlich, welcher von Angehörigen des gemischten awaroslawischen Stammesverbandes im Karpatenbecken getragen wurde. Der Militärgürtel mit mehrfachen Aufhängeriemchen war seit der Zeit der römischen Legionen das Attribut der gehobenen gesellschaftlichen Stellung seines Trägers. Die allweltliche Kultur ist jedoch einheitlich, ähnliche Gürtel erscheinen auch im sassanidischen Iran. Rom beeinflusste die benachbarten Völker ähnlich wie Iran seine nomadischen Nachbarn im Norden des Reiches. Zur Verbreitung dieser Gürtel in Europa sowie in Asien gaben Veranlassung die Veränderungen in der alleinigen Basis der Gesellschaft, als die grossen Sklavenreiche untergingen und auf ihren Trümmern sich mächtige Stammesverbände, Militärdemokratien formen, deren Angehörige als Zeichen ihrer Stellung einen Ziergürtel tragen, aus dem sich später der mittelalterliche Rittergürtel entwickelt. Während die Militärgefolgschaften östlichen Ursprunges nur Gürtel haben, benützen die „westlichen“ Gefolgschaftsleute noch ein wichtiges Attribut ihrer Ausnahmestellung — Sporen. Und gerade die Sporen sind es, welche die Angehörigen der Mikulčicer herrschenden Schicht von jenen unterscheiden, welche auf den umfangreichen Gräberfeldern des 6.—8. Jahrhunderts im Karpatenbecken bestattet wurden. Es ist ersichtlich, dass die Hauptverbreitungsregion von Hakensporen das Gebiet nördlich der Karpaten mit dem östlichsten Zipfel in dem Raum um Smolensk bis zur Elbe im Westen war.

Die vorgrossmährische Toreutik aus Mikulčice ist eine bedeutende Quelle zur Erkenntnis der kulturellen und vielleicht auch der ethnischen Ströme, die wichtig für die Klärung der Ursprungsbedingungen der ältesten slawischen Kultur in unserem Raume sind. Eine Reihe von Verzierungsmotiven, vor allem die Ornamentik, aber auch einige figurale Bilder auf den Bronzen in Mikulčice, knüpfen an gewebte oder gestickte Bilder an, welche die Seidenstoffe zierten, die nach der Mitte des ersten Jahrtausends unserer Zeitrechnung in China und Zentralasien hergestellt wurden. Andererseits ist es klar, dass ein bestimmter Teil der Bronzen mit seinen Wurzeln tief in den spätantiken bildnerischen Anschauungen liegt. Wenn wir die Frage aufwerfen, woher die entscheidenden Impulse für die Entfaltung der mitteleuropäischen Kleinkunst kamen, ob aus spätantiken Quellen Süd- oder Südosteuropas oder aus den altertümlichen städtischen Zivilisationen Zentral- und Ostasiens, darf dann nicht vergessen werden, dass seit den Zeiten, als die Perser bei Marathon aufgehalten wurden, als Alexander der Grosse sich mit der sogdischen Prinzessin Roxana vermählte, stellten die beiden Hauptkulturregionen — die Mittelmeergebiete und Zentralasien — kommunizierende Gefässe vor, also eine Umwelt, in der sich neue Kulturimpulse nicht nur auf einen Umkreis beschränkten, sondern frühzeitig auch in den zweiten eindrangen, sich gegenseitig beeinflussten und ergänzten. Wir wissen, welche eine grosse Bedeutung zu dieser Zeit die Fernhandelsverbindungen hatten, unter diesen an erster Stelle der Seidenhandel. Die „sassanidischen“ Seidengewebe ahmte man in Byzanz sowie in China nach, umgekehrt wirkte China seit der Chan Dynastie markant auf die nomadischen Stämme, die entlang seiner nördlichen Grenzen nomadierten. Die technisch sehr anspruchsvollen Produkte der spezialisierten Handwerker, welche den grössten Teil des Fernhandelsortiments bildeten, ob es nun schon Seide oder Toreutik war, entstanden nur an Stellen mit festen Handwerkstraditionen, in einem Milieu hochentwickelter städtischer Zivilisationen, wo die entfaltete Arbeitsteilung und vollkommene Produktionsorganisation die Grundvoraussetzung zur Erhaltung des hohen Standartes der ausgeführten Ware waren. Die Kulturimpulse, aus dem östlichen Mittelmeergebiet oder aus Zentralasien in das Donaugebiet kommend, mussten nicht immer durch den Raum des awarischen Stammesverbandes vermittelt werden, sondern kamen direkt in das Milieu der slawischen Stämme, die politisch unabhängig von den Awaren waren. Die gegossene Bronzeindustrie vom „Keszthely“ Typus war an kein bestimmtes Ethnikum gebunden, es ist nicht ausgeschlossen, dass ein bestimmter Teil der gegossenen Bronzen direkt in Mikulčice erzeugt worden war, aber wie immer auch dem sei, bleiben diese Zierate ein untrennbarer Bestandteil der Gesamtentwicklung der Toreutik des levantinischen-iranischen Umkreises.

Die ältesten Funde aus der vorgrossmährischen Siedlung in Mikulčice kann man in das Ende des sechsten und in den Beginn des siebenten Jahrhunderts datieren. Es ist dies der Zeitabschnitt, als in Südmähren — aber nicht nur hier — die Kultur vom Prager Typus mit ihrer Brandbestattung und mit dem eingetieften Wohnbau, in der Ecke mit einem stehenden Steinherd versehen, dominiert. In Mikulčice ist die Situation jedoch unterschiedlich — oberirdische Bauten, verzierte Keramik, Hakensporen, Gürtel. Es scheint, als ob wir vor uns einen Beleg der Existenz von zwei

unterschiedlichen Kulturen hätten, die kurz nach der Landnahme von slawischen Stämmen nebeneinander lebten. Wäre dies tatsächlich der Fall, so müssen wir für diese Behauptung weitere Belege auch aus anderen slawischen Regionen finden. Diese vorgrossmährische „Mikulčicer“ Kultur hat übereinstimmende Züge mit der Kultur der ältesten slawischen Burgwälle im Gebiet der DDR, Polens und im westlichen Teil der UdSSR. Als Kristallisierungskern dieses umfangreichen Komplexes, könnten wir die Burgwälle vom Typus Tušemlja betrachten, welche in der Zeit zwischen der Mitte des ersten Jahrtausends vor unserer Zeitrechnung bis zur Mitte des ersten Jahrtausends unserer Zeitrechnung existierten. Gleichzeitig mit den Gruppen, welche mit der Keramik vom Prager Typus vordrangen, musste noch ein zweites Element existieren, ein militärischer Stammesverband, Gefolgschaftsleute mit Sporen, welche die Invasion machthaberisch unterstützten, Burgwälle wie Zimno, Szeligi, Tornow, Feldberg sowie Mikulčice gründeten, Gefolgschaftsleute, an welche auch bestimmte Schichten spezialisierter Handwerker angeschlossen waren.

Aus dem Vergleich des Fundkomplexes aus dem vorgrossmährischen Mikulčice mit dem Bild der materiellen Kultur aus derselben Zeit im Karpatenbecken geht hervor, dass es sich um zwei archäologisch unterschiedliche Räume handelt, welche im Bestattungsritus, der materiellen Kultur sowie in der Lebensart ihrer Bewohner verschieden sind. Die Mikulčicer Befestigung war gegen die gemischten awarisch-slawischen Gefolgschaften gerichtet. Sie war ein Bestandteil einer umfangreichen Organisation unabhängiger slawischer Stämme im Raume nördlich der Donau. Hier beginnt im sechsten und siebenten Jahrhundert eine komplizierte ökonomisch-soziale Entwicklung, welche im neunten Jahrhundert in der prachtvollen Kultur Grossmährens gipfelt.

PALEOLITICKÁ STANICE U DOLNÍCH VĚSTONIC (okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA, AŮ ČSAV BRNO

V horní části paleolitické stanice u Dolních Věstonic navázal ústav v podzemním období na předchozí zachraňovací výkop otevřením menší sondy, která v podstatě jen rozšířila prokopanou již plochu do dvou stran. Kulturní vrstva se dochovala spíše jen v útržcích a v popelovitých čočkách. Zřetelněji vystupovala zejména v dosahu rozrušeného ohniště na skloněném někdejším povrchu, stupňovitě roztrhaném okrajem sesuté kry. Ten byl zachycen velmi zřetelně jak v profilu, tak i dislokační linií na dně zkoumané plochy v hloubce 60–130 cm. Celé okrajové pásmo sesuté kry vyznačovaly stlačené hlinité zeminy se skvrnami a útržky rozrušených pseudoglejů, zbytky výraznějších půd, hrubších zrnitých frakcí písčitých i materiálu zvětralých tercierních hornin. Kromě hlavní dislokační linie byl okraj provázen ještě i dalšími trhlinami, podle kterých docházelo k omezenějšímu pohybu nebo poklesu. Na základě nabytých již zkušeností ve studované sesuvné oblasti lze soudit, že zde byl zachycen skutečně okraj kry, za nímž byla o něco níže ve svahu otevřena v roce 1952 do hloubky 600 cm až na zvodnělý horizont kopaná sonda (B. Klíma, 1963).

Z celkem nevýrazného sídlištního prostředí se podařilo vyzdvihnout vedle rohovcových odstěpků, 31 klasifikovatelných kusů kamenné industrie, 4 zlomků červeného barviva a několika fragmentů mamutích kostí také pečlivě modelovanou část, zřejmě nohu, zvířecí drobné figurky z pálené hlíny. Její okrová barva a hlazený povrch připomínají podobné nálezy z výzkumu třicátých let, kdy K. Absolon získal níže ve svahu řadu velmi dokonalých takových plastik. Jak v charakteru uvedeného nálezu, tak i v celkové dispozici výkopu ve stavbě sesuvné oblasti lze spatřovat vazbu k západnímu prostoru věstnické stanice, který bude v příštích letech poutat další výzkumnou pozornost.

Podle vypracovaného projektu se připravuje zásadní úprava rozsáhlé plochy na svazích mezi obcemi Dolní Věstonice a Pavlov, jejímž cílem má být vytvoření podmínek pro důslednější obdělávání půdy i těžkými mechanizačními prostředky a pro zvýšení efektivity zemědělské výroby. Úprava má postihnout též celou oblast dolnověstonické paleolitické stanice. Kulturních a nálezových vrstev se na podstatné části plochy jistě nedotkne, jinde však zase představuje pro mělce uložené výchozy sídlištních poloh bezprostřední nebezpečí. To se týká hlavně střední části a západních oblastí stanice. Nepodaří-li se se strany ochrany přírody a ještě i z jiných hledisek úpravám snad zabránit, bude jim muset být se strany Archeologického ústavu ČSAV věnována zvýšená pozornost. Se zřetelem k těmto okolnostem bude zaměřen příští výzkum právě na otevření několika zjišťovacích sond v západní části stanice a na další ještě preventivní práce.

Die paläolithische Station bei Dolní Věstonice (Bez. Břeclav). Es wurde die Untersuchung an der Stelle beendet, wo im vorigen Jahr Überreste einer Feuerstelle im Ackerboden festgestellt wurden. Die Situation auf der abgedeckten Fläche bestätigt, dass die Kulturschicht nur in Abrissen

am Rande der abgerutschten Scholle erhalten blieb. Trotzdem gewährte sie im Bereich der gestörten Feuerstelle mehrere Gegenstände der Steinindustrie und einen abgebrochenen Fuss einer kleinen Tierfigur aus gebranntem Lehm. Die vorbereiteten umfangreichen Meliorationsarbeiten erfordern, dass in nächster Zeit die Ausgrabungstätigkeit hauptsächlich auf eine präventive Untersuchung der bedrohten Areale konzentriert wird.

ZÁVĚR VÝZKUMU PALEOLITICKÉ STANICE PAVLOV I

(okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA. AŮ ČSAV BRNO

MNV v Pavlově provedl na jaře 1972 po předchozích konzultacích rozsáhlé terénní úpravy v bezprostředním dosahu paleolitického sídliště Pavlov I. Jejich nutným důsledkem je poněkud předčasné ukončení postupného skrývání ploch zkoumaného významného naleziště. Úpravy předpokládaly podstatné rozšíření sportoviště a byly jimi přesunuty značné kubatury zemin z výše položených míst do prostoru těsně nad prokopený již areál, především pak do pásma, které bylo až dosud pokryto vinicí a tedy archeologicky prakticky nepřístupné. Kulturní vrstva se tímto směrem však již vytrácela a tvořila jen nevýrazné čočky či popelovité povlaky bez významnějších nálezů. Nořila se do hloubky pěti metrů a její další sledování by bylo tedy stejně problematické a zřejmě i nerentabilní. Zkušenosti v ostatních úsecích obvodového areálu osídlené plochy zde ukázaly, že sídliště bylo poměrně ostře ohraničeno. Není proto důvodu ani snad předpokládat že by dnes pod navršenými zeminami ležely ještě v pokračujícím nálezovém horizontu důležité další objemy a památky. Ale ani opak nelze přirozeně vyloučit.

Pohyb zemin byl pečlivě sledován a tak se podařilo již při něm za lžící pracujícího scraperu zachránit několik zlomků zvířecích kostí (mamut) a ojedinělé sílexy. Po skončení hrubé úpravy sportovního hřiště bylo otevřeno sedm úzkých šachtic o délce 6—8 metrů, které vycházely z průsečnice skloněného popelovitého souvrství s novým horizontálním povrchem. Přinesly však jen zcela ojedinělé nálezy sílexů a fragmentárních kostí v přemístěných popelovitých smouhách se zbytky ohnišť a uhlíků, poskytujících jen velmi neuspokojivá stratigrafická pozorování. Ta zůstanou zachována v západní stěně zřizovaného amfiteátru.

Samostatná šachtice, vyhloubená u okraje přístupové cesty k nalezišti, měla pak ověřit zasahování sídliště směrem k protékajícímu potůčku. Proběhla přes 5 metrů mocnou sprašovou návějí, v jejímž podloží zachytila vodou pozměněné polohy sprašových hlin, pseudoglejů a konečně přemístěné sedimenty se značným obsahem třetihorního materiálu zvětralých pískovců a slínovců. Kromě nepatrných stop popela při basi sprašového souvrství se nepodařilo zjistit žádné jiné doklady o existenci sídliště ve vzdálenosti pouhých dvaceti metrů od jeho skutečného okraje. Sonda tedy prokázala, že ani do tohoto východního periferního pruhu se sídliště nerozšiřuje a že jeho rozsah je i zde poměrně ostře ohraničen.

Výzkum na poznatky i vlastní památky, na prameny historického poznání velmi bohatého a významného paleolitického sídliště u Pavlova, který byl zahájen v roce 1952 a byl v letech 1955, 1959 a 1966—1968 přerušen, po šestnácti výkopových sezónách tedy skončil. V některých letech, zejména v jeho počátcích, představoval odkryvné práce značného rozsahu, v závěru se omezoval zpravidla již jen na menší úseky okrajových ploch. Posuzujeme-li dnes jeho průběh se zřetelem k pronikavým změnám a k prudkému rozvoji socialistické zemědělské výroby na jižní Moravě lze říci, že proběhl přesně tak, aby skončil právě včas a těsně před velkými melioračními úpravami, spojenými především s plánovanou výsadbou vinic na velkých souvislých rozlohách. V tomto retrospektivním pohledu se tedy jeví jako preventivní a záchranná akce, jejíž výsledky budou nyní postupně zpracovávány.

Die Abschlussgrabung der paläolithischen Station Pavlov I. (Bez. Břeclav) riefen umfangreiche Terrainherrichtungen in unmittelbarer Reichweite der bereits durchgrabenen Flächen und im Raume hervor, in welchen die Kulturschicht nur mehr mit undeutlichen Linsen ohne bedeutendere Funde reichte. Bei der Erdbewegung konnte man nur noch ganz vereinzelt Silixe und Mammutknochen in umgelagerten aschigen Feuerstellenstreifen erfassen. Auch der Schacht, welcher am Rande des Zugangsweges ausgehoben wurde, gewährte keine positive Feststellungen und bestätigte bloss, dass die Siedlung auch in Richtung zum durchfliessenden Bache verhältnismässig scharf begrenzt war. Die Grabung der wichtigen Siedlung wurde also nach 16 Grabungssaisonen zur rechten Zeit noch vor den grossen Veränderungen der nahen Umgebung beendet, welche in Südmähren die ungestüme Entfaltung der sozialistischen landwirtschaftlichen Grossproduktion mit sich bringt.

POKRAČUJÍCÍ VÝZKUM PALEOLITICKÉ STANICE V PŘEDMOSTÍ

(okr. Přerov)

BOHUSLAV KLÍMA, AŮ ČSAV Brno

V rámci ústavních úkolů pokračoval v podzimním období r. 1972 výzkum paleolitické stanice v Předmostí u Přerova. Ve sprašové stěně pod severovýchodní zdí hřbitova byl nejprve rozšířen do obou stran profilový zářez z předchozího roku (B. Klíma 1973). V obou směrech se však kulturní vrstva poměrně rychle vytrácela. Její rozsah, stratigrafická skladba i obsah a směr uložení velkých mamutích kostí zvláště při jejím okraji naznačovaly, na rozdíl od předchozích zkušeností, že mohla tvořit sídlištní objekt nebo uzavřený celek. Proto zřejmě vykazovala tak složité a rychle se měnící úložné poměry. V pokračování jižním směrem byla při tom odkryta menší skládka mamutích kostí, která lemovala čocku kulturní vrstvy. Větší počet mamutích kostí provázal obvod vrstvy i na druhé straně rozšířeného zářezu. V obou plochách byly získány další kamenné i ojedinelé kostěné nástroje a předměty ozdobného charakteru (tab. 3—4). I jejich výskyt nasvědčuje spolu s doplněnými nálezovými okolnostmi existenci samostatného přístřešku. Za zvláště důležitý je nutno pokládat nález odlomené nožky drobné zvířecí figurky z pálené hlíny, který navazuje na dvě nezřetelné hrudky z téhož materiálu z předchozího roku (tab. 3 : 1). Zcela jednoznačně se tak Předmostí připojuje k oběma jihomoravským stanicím s doklady nejstarší keramické výroby.

Zvýšená pozornost, věnovaná úložným poměrům nálezového souvrství a jednotlivým jeho členům, přinesla po předchozích zkušenostech také nové poznatky k jeho jemné stratigrafii. Zcela bezpečně se podařilo tentokrát získat ze spodní vrstvy mamutích kostí také kamenné nástroje aurignacienu a tak potvrdit předchozí předpoklad. Je jen zajímavé, že ze skrovného počtu osmi kusů těchto předmětů jsou čtyři raženy ze šedého křemence. Ukazují tak, že i ve valně většině dřívějších podobných nálezů lze tuto hrubou surovinu spojovat s vážnou dávkou pravděpodobnosti právě se starším nálezovým horizontem a to až již aurignacienu, jak napovídají některé typologické prvky, nebo snad ještě staršího moustérienu, pro jehož výskyt jsme však ve studovaném prostoru nezískali jiné spolehlivější doklady.

Pro doplnění stratigrafického schématu přinesly nové dílčí poznatky další sondy (I—VI), otevřené obdobnými zářezy vždy s určitým odstupem v celé délce východního břehu původní sprašové ostrožny se hřbitovem. V sondě II a III to byl výskyt zřetelného zbytku slabě vyvinuté půdy, která se vkládá mezi horní nálezovou vrstvu i s jejími vyčleněnými útržky a mezi basální spraše oranžového zbarvení. V této poloze zvětrávání a těsně nad ní ležely i mamutí pozůstatky, součástí spodního nálezového horizontu kostí. Jde tedy zřejmě o půdu, která byla na jiných místech snesena a která bývá vyznačena jindy jen ostrou hranicí eroze. V sondách IV—V se vkládá právě do tohoto horizontu na některých místech roztroušená, jinde zase hojnější příměs silně navětralé vápencové sutě. Bývá značně pevná, stmelená v kompaktní polohu a nabývá tak pro svůj vysoký obsah CaCO_3 téměř charakter sypkých travertinů.

I nálezově byl výzkum úspěšný. Kromě zmíněných již předmětů poskytl 246 kamenných nástrojů a 346 průvodních odštěpků a zlomků. Stejně i kosterné pozůstatky lovné zvěře byly početné. Většina kostí patřila mamutu, pak vlku, rosomákovi, sobu, zajíci, lišce, koni a kuru. Zjišťovací šachtice byla konečně otevřena ve zbytku hřbitku blíž někdejší Skalce naproti otevřenému výkopu. Procházela však jen rozrušenými a nasypnými sem hlinitými sedimenty a neposkytla žádná konstruktivní zjištění. K úspěchu by v tomto místě vedla jedině šachtice, která by protнула celý vyvýšený hřbítek. Pro pokračování ve výzkumu se nabízí ještě také stěna spraše pod severozápadní a snad i pod jihozápadní zdí hřbitova, v jejichž dosahu byly ve dvacátých letech zachyceny rovněž pozoruhodné památky.

V roce 1972 odkryté seskupení mamutích kostí a očistěný profil s průběhem mocné popelovité kulturní vrstvy hodlají pracovníci Vlastivědného ústavu v Přerově konservovat na místě, vytvořit tak trvalou expozici na lokalitě a zajistit tím trvalou presentaci předmosteckého naleziště veřejnosti a odborníkům.

Literatura:

B. Klíma, 1973, Archeologický výzkum paleolitické stanice v Předmostí u Přerova v r. 1971. Památky archeologické LXIV 1973, 1—23.

Die fortsetzende Grabung der paläolithischen Station in Předmostí (Bez. Přerov) erweiterte zu beiden Seiten den vorherigen Profileinschnitt und beendete die Untersuchung der Kulturschicht, welche als eine Linse zum Vorschein kam und als geschlossener Komplex oder Überrest eines Siedlungsobjektes betrachtet werden kann. An ihrem Rande hat man eine kleinere Anhäufung von Mammutknochen abgedeckt. Als wichtigster Fund kann der abgebrochene Fuss einer kleinen Tierfigur aus gebranntem Lehm bezeichnet werden, welcher die Kenntnis der ältesten keramischen Produktion auch in Předmostí belegt. Ganz einwandfrei stammen aus der unteren Schicht von Mammutknochen acht Steinwerkzeuge. Vier von ihnen sind aus grauem Quarz geschlagen. Typo-

logisch melden sie sich zum Aurignacien. Die weiteren Sonden (I—VI) in der nordöstlichen Wand unter der Friedhofsmauer ergänzen besonders das stratigraphische Schema (B. Klíma 1973) und den Rest des schwach entwickelten Bodens, welcher zwischen der oberen Fundschicht und dem Liegenden, orange verfärbten Löss liegt, dessen Bestandteil auch der untere Fundhorizont ist. Eine weitere Sonde im gegenüberliegenden Hügel gewährte keine konstruktiven Feststellungen. Das Hauptprofil und ein Teil der Mammutknochenanhäufung wird durch die Obhut des Heimatkundlichen Institutes in Přerov zweckmässig hergerichtet und direkt an Ort und Stelle als eine dauernde Präsentation des Fundortes in Předměstí erhalten bleiben.

PALEOLITICKÁ STANICE A OSADA LIDU S LINEÁRNÍ KERAMIKOU V OTICÍCH

(okr. Opava)

JIRÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV BRNO

Při terénním průzkumu se zaměřili pracovníci expositury AÚ ČSAV v Opavě na rozsáhlé pravěké sídliště v prostoru Kamenné hory (kóta 310,4), běžně zvané „Sopka“. Poloha se nachází na jihozápadním okraji obce a náleží k nevysokému pásmu vnějšího předhůří Nížkého Jeseníku, které lemuje pravý břeh říčky Hvozdnice. Ze získané kolekce štípané industrie se podařilo vytřídit několik bíle patinovaných ústěpů s retuší, odražených vrchlíků plochých jader s negativy mikročepelí apod. Tento soubor lze se vši pravděpodobností datovat do pleistocenu a považovat ho za součást některé z mladopaleolitických kultur. Přesnému relativně chronologickému vročení zatím brání nedostatek artefaktů, umožňujících provedení statistické analýzy.

Podstatná část silexů reprezentuje typickou neolitickou štípanou industrii, v níž převládají různě upravené čepele. Spolu s artefakty byly nalezeny dvě rybářské zátěže s vybroušenými záchyty a zlomek kopytovitého klínu, který nám umožňuje celý soubor datovat do období lineární keramiky. Sřepový materiál zatím chybí.

Mimo uvedené nálezy se nám podařilo získat zlomek okraje slovanské nádoby patrně z 9.—10. století a podkovu „pantollici“.

Paläolithische Station und Niederlassung der Träger der Linearbandkeramik in Otice (Bez. Opava). Bei einer Terrainbegehung gelang es Mitgliedern der Expositur des AÚ ČSAV in Opava im Raume der Kote 310,4 südwestlich von Otice, eine näher nicht definierbare paläolithische Industrie, Silexe und Steinwerkzeuge der Träger der Linearbandkeramik und Einzelfunde aus dem slawischen Zeitabschnitt zu gewinnen.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NEOLITICKÉHO SÍDLIŠTĚ V MOHELNICI U KŘEMAČOVSKÉHO RYBNÍKA

(okr. Šumperk)

VLADIMÍR GOŠ, Vlastivědný ústav, Šumperk

Na jaře 1972 byla stavbou silnice na východním okraji Mohelnice narušena část osady z mladší doby kamenné. Sídliště se rozkládá na poli vlevo od silnice k Mírovu v malém údolíčku probíhající směrem západ-východ, kterým protéká potůček Mírovka. Osada leží v nadmořské výšce 273 m.n.m. V březnu byla buldozerem odstraněna ornice v trase budoucí silnice v šířce 16 m a do hloubky 40—50 cm a ve žlutém sprašovitém podloží se vyrýsovaly jámy. Nálezová situace byla ztížena nerovnoměrným shrnutím hlíny, neboť buldozer částečně odstranil i podloží. Stavbou byla zachycena východní část osady kultury volutové, která se táhne západním směrem ke Křemačovskému rybníku. Povrchovými sběry jsou známy nálezy kultury moravské malované a slezské, žádné jámy ale nebyly odkryty.

Při záchranném výzkumu bylo prozkoumáno 9 různě velkých jam, kulové jamky nebyly rozpoznány. Objekt 1 odkrytý v severní části se skládal ze čtyř jam, které se navzájem prolínaly a jeho severní část nemohla být dokopána, neboť ležela pod hromadou hlíny. Uprostřed v jámě skládající se ze sektorů 3, 4, 7, 8 zhruba o rozměrech 6×7,5 m, bylo do stěn zatesáno sedm pecí a později byla na dně zřízena dvě ohniště. Nerovné dno bylo v hloubce 30—40 cm, výplň tvořila

černá hlína, nad dnem a v blízkosti pecí promíšená malými kousičky mazanice. Pec 1 měla v půdoryse oválný tvar o rozměrech 120×150 cm, zatesána do sprašové stěny byla 30 cm, výška deformované klenby byla 30 cm. Dno do bělava vypálené bylo vysázené malými říčními valouny. Pec 2 měla v půdoryse tvar nepravidelného oválu o rozměrech 120×120 cm, klenba byla zřícená. U stěn jámy byla kopule zachovaná do výše 15–20 cm. Dno bylo rovné, vysázené malými říčními valouny, které byly překryty hlínou do bělava vypálenou. Pec 3 měla v půdoryse oválný tvar o rozměrech 120×110 cm, zatesána do sprašové hlíny 30 cm. Deformovaná klenba byla 25 cm vysoká, červená mazanice při stěnách byla 10 cm silná. Pec 4 byla v severní části narušena ohništěm B, klenba byla destruovaná. Zachovaný vypalovací prostor měl rozměry 90×90 cm, dno bylo vysázené oblými kameny, překryté hlínou do bílošeda vypálenou. Pec 5 byla v severní části narušena ohništěm B. Zachovaná část měřila 120×65 cm, klenba byla do spraše zatesaná 18 cm. Dno bylo rovné, vysázené říčními valouny, překryté hlínou do bílošeda vypálenou. Pec 6 byla narušena středověkými náplavovými hlínami, zachovaná část měřila 70×100 cm. Klenba byla zatesaná do stěny 20 cm, vysoká 25 cm. Dno bylo vysázené říčními valouny překryté hlínou do bílošeda vypálenou. Červená hlína ve stěně byla silná 7–10 cm. Pec 7 byla narušena v jižní části ve středověku, zachovaná část měla v půdoryse nepravidelný oválný tvar o rozměrech 140×120 cm. Klenba byla zatesána 30 cm a zachovala se do výšky 25 cm. Dno bylo rovné, vysázené říčními valouny a překryté hlínou do bílošeda vypálenou. Ohniště A mělo v půdoryse obdélníkovitý tvar se zaoblenými rohy o rozměrech 100×140 cm. Dno bylo posázeno malými kameny, přetřené hlínou do bílošeda vypálenou, při okrajích byl 15 cm široký pruh červenavé hlíny. Ohniště B mělo v půdoryse tvar obdélníka se zaoblenými rohy o rozměrech 150×130 cm. Dno bylo vysázeno malými kameny, překryté hlínou do bílošeda vypálenou, při okrajích byla červenavá.

Objekt 2 se také skládal z pěti jam, které se navzájem prolínaly. Největší jáma měla rozměry 450–570×900 cm, stěny spadaly téměř kolmo dolů a plynule přecházely v nerovné dno, které bylo v hloubce 40–50 cm. V jihozápadní části byla narušena malou jamkou, v jejíž výplni bylo několik střepů kultury moravské malované. Ostatní jámy byly menší, nepravidelného půdorysu, nerovného dna, vyplněné sytě červenou hlínou slabě promíšenou střepy.

Stavbou silniční spojky byl pravděpodobně zachycen východní okraj osady s lineární keramikou, které se táhne západním směrem ke křemačovskému rybníku. Buldozerem byla spolu s ornici odstraněna horní vrstva spraše a proto nemohly být rozpoznány kúlové jamky. Pro jámu s pecemi nalézáme obdoby na sídlištích v Mohelnici-šterkovně, Bylanech¹ a autoři výzkumů soudí, že byly zřizovány většinou na okrajích sídelních aglomerací a sloužily k přípravě pokrmů. Tuto hypotézu nelze malým záchranným výzkumem v Mohelnici prokázat. Zpracování materiálu nebylo ukončeno, rámcově lze sídliště zařadit do mladší fáze volutové keramiky.²

P o z n á m k y :

¹ B. Soudský, Station. neolitique de Bylany. *Historica* II—1960, 30. R. Tichý, Volutové nálezy z Mohelnice u Zábřeha, *SbČSSA* 2, 210.

² R. Tichý, Osídlení v volutovou keramikou na Moravě, *PA* LIII—1962, 245—305.

Rettungsgrabung einer neolithischen Siedlung in Mohelnice beim Křemačovský Teich. (Bez. Šumperk). Im Frühjahr 1972 wurde durch den Strassenbau am östlichen Rand von Mohelnice der Teil einer Siedlung aus der jüngeren Steinzeit gestört, welche sich auf dem Feld links von der Strasse nach Mírov in einem kleinen in West-Ostrichtung verlaufenden Tal erstreckt. Mit dem Buldozzer wurde die Ackerkrume in der Trasse der zukünftigen Strasse in einer Breite von 16m, 40–50 cm tief entfernt und im gelben Liegenden hoben sich die Gruben ab. Durch den Strassenbau war der östliche Teil einer Niederlassung der Kultur mit Volutenkeramik erfasst worden, welche sich in westlicher Richtung zum Křemačovský Teich erstreckt. Durch Lesefunde sind Belege der Kultur mit mährischer bemalter Keramik und der Schlesischen Kultur bekannt, aber Gruben wurden nicht abgedeckt.

Bei der Rettungsgrabung wurden 9 verschieden grosse Gruben untersucht, Pfostengruben waren nicht kenntlich. Objekt 1, im nördlichen Teil abgedeckt, bestand aus vier Gruben, welche sich gegenseitig überlappten. In der Mitte der Grube mit dem Ausmasse von ungefähr 6×7,5 m waren in die Wände sieben Feuerherde eingebaut und später hat man am Boden zwei Feuerstellen hergerichtet. Der unebene Boden war 30–40 cm tief, die Ausfüllung bildete schwarze Erde; ober dem Boden und in der Nähe der Feuerherde war sie mit kleinen Lehmwurfstücken durchmengt. Der Boden der Feuerherde war eben, mit kleinen Flussrollsteinen besetzt, mit Lehm verschmiert und weisslich durchgebrannt. Sie waren in die Lösswände 20–30 cm eingebaut. Feuerherd 1 hatte einen ovalen Grundriss im Ausmasse von 120×150 cm, Feuerherd 2 hatte einen unregelmässig ovalen Grundriss im Ausmasse von 120×120 cm, die Kuppel war eingestürzt. Feuerherd 3 hatte einen ovalen Grundriss im Ausmasse von 120×110 cm, Feuerherd 4 war im nördlichen Teil durch Feuerstelle B gestört, die Ausmasse des erhaltenen Teils betragen 90×90 cm, Feuerherd 5 war ähnlich durch Feuerstelle B gestört, Ausmasse 120×65 cm. Feuerherd 6 war durch mittelalterliche angeschwemmte Erden gestört, die Ausmasse des erhaltenen Teiles betragen 70×100 cm, Feuerherd 7 war im südlichen Teil durch mittelalterliche Anschwemmungen gestört, die Ausmasse

waren 140×120 cm. Feuerstelle A hatte einen rechteckigen Grundriss mit abgerundeten Ecken, die Ausmasse betragen 100×140 cm, der Boden war mit kleinen mit Erde verschmierten Steinen besetzt und weisslich durchgebrannt. Feuerstelle B war rechteckig; Ausmasse 150×130 cm, von ähnlicher Konstruktion wie die vorherige.

Objekt 2 bestand ebenfalls aus fünf Gruben, welche sich gegenseitig überlappten, die Ausmasse der grössten betragen 450—570×900 cm, der unebene Boden war 40—50 tief. Die anderen Objekte waren kleiner, hatten unregelmässige Grundrisse, unebene Böden, ausgefüllt mit satt schwarzer Erde und schwach mit Scherben durchmengt.

Für die Grube mit den Feuerherden finden wir Analogien z. B. auf den Siedlungen in Mohelnice-Schottergrube und in Bylany.¹ Die Autoren der Grabungen urteilen, dass sie grösstenteils am Rande der Siedlungsagglomerationen angelegt waren und zur Bereitung von Speisen dienten. Die Bearbeitung des Materiales ist nicht beendet, rahmenhaft kann man die Siedlung in die jüngere Phase der Volutenkeramik einreihen.²

NÁLEZY ŠTÍPANÉ INDUSTRIE Z KOZMIC

(okr. Opava)

LEA WIEGANDOVÁ, Ostravské muzeum, Ostrava

Do Ostravského muzea odevzdal p. Ant. Duroň nálezy štípané pazourkové industrie, nasbírané na podzim r. 1972 na polích u Kozmic, okr. Opava, a to na stejném místě, jako neolitické nálezy z r. 1970.¹

Kromě většího množství pazourkových úštěpů obsahoval nález kýlovité škrabadlo, nevýrazné škrabadlo s retuší jak na dorsální, tak i ventrální straně terminální hrany, ploché úštěpové škrabadlo s jemnou kolmou retuší terminální hrany, jemně retušované drobné drásadlo, klínové rydlo střední a čepelku.

P o z n á m k a :

¹ L. Wiegandová — Neolitické nálezy z Kozmic (okr. Opava), Přehled výzkumů 1970, Brno 1971, 14—15.

Funde der Spaltindustrie aus Kozmice (Bez. Opava). Dem Ostrauer Museum übergab Herr Ant. Duroň Lesefunde von Silexindustrie, die auf den Feldern bei Kozmice, Bez. Opava gefunden wurden.

ANTROPOLOGICKÝ POSUDEK O KOSTŘE Z NEOLITICKÉHO DĚTSKÉHO HROBU Z BLUČINY

(okr. Brno-venkov)

MILAN STLOUKAL, Národní muzeum, Praha

Při archeologickém průzkumu u Blučiny v roce 1965 byl objeven mimo jiné také neolitický pohřeb dítěte ve skrčené poloze.¹ Z lebky se zachovaly zlomky plochých kostí mozkovny, fragment lebeční spodiny, levá polovina horní čelisti a celá dolní čelist. Z postkranialního skeletu jsou zachovány zlomky obratlů a žeber, levostranná lopatka a oba klíčky, všechny dlouhé kosti končetin a zlomky kostí pánevních.

Pro určení starší zemřelého dítěte je nejdůležitější nález korunky dolní levostranné mléčné první stoličky, odpovídající velikostí a stupněm vývoje stavu při narození. Závěr: nález z Blučiny je možno označit za kostičku novorozence.

P o z n á m k a :

¹ Srov. I. Peškař, Výzkum na sídlišti v trati „Spodní Kolberky“ u Blučiny. Přehled výzkumů 1965, Brno 1966, 50—52.

Anthropologisches Gutachten über das Skelett aus einem neolithischen Kindergrab aus Blučina (Bez. Brno-venkov). Von dem Kinderskelett blieben Bruchstücke von Schädelknochen sowie die Mehrheit der Knochen des postkranialen Skelettes erhalten. Für die Bestimmung des Alters des verstorbenen Kindes ist der Fund einer Krone des unteren Milchmolares am wichtigsten. Nach diesem kann der Fund als Skelett eines Neugeborenen bezeichnet werden.

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM NA HRADISKU U KRAMOLÍNA V ROCE 1972

(okr. Třebíč)

OLDŘICH KOS, Západomoravské muzeum, Třebíč
PAVEL KOŠTUŘÍK, UJEP Brno

(Tab. 5–7)

Vlastní výzkumné sezóně předcházelo období přípravných prací na hradisku. Byla upravena trasa pro příjezd buldozeru na východním svahu lokality a v prostoru polygonální stavby byl zčásti odstraněn lesní porost.

Výzkumná sezóna byla zahájena počátkem července, neboť většina brigádníků jsou středoškolská studenti. Na vnitřní ploše hradiska se odkryla povrchová vrstva buldozerem, v souladu s usnesením komise, svolané na hradisko u Kramolína v říjnu 1971. Byla tak značně urychlena záchranná akce a výzkum uvedené archeologické lokality, neboť ruční odkryv méně hodnotné povrchové vrstvy (obsahuje druhotně uložené nálezy) je pomalý a nákladný.

Archeologický výzkum se soustředil především na jižní část hradiska, do prostoru polygonální stavby a v nejsevernější části hradiska byla vedena zjišťovací sonda valem, která poskytla bohatý mladohradištní materiál.

Výzkum v jižní části hradiska navazuje přímo na odkryv z roku 1971.¹ V sezóně 1972 poskytla zkoumaná plocha dosud nejbohatší archeologický materiál vzhledem k předchozím výzkumným sezónám. K nejbohatším objektům náleží mladohradištní polozemnicový sídelní objekt s dobře patrným vchodem, orientovaným V-Z. Z uvedené polozemnice bylo získáno větší množství nálezů, zejména železných předmětů (nože, klíče, nůžky aj.) a typické fragmenty mladohradištní keramiky.

V následujících čtvercích bylo zjištěno velké množství kulturně různorodých zahloubených objektů. Většina obsahovala hmotné prameny kultury s moravskou malovanou keramikou (dále MMK) — jsou to objekty č. 53, 62, 63, 64, 65, 70, 79. Zejména menší objekt č. 64 poskytl důležitý materiál pro vzájemné časové postavení kultury s MMK ke kultuře nálevkovitých pohárů. Zde nad objektem, v němž se nalézal džbán s prokazatelnými společnými rysy výzdoby kultury s MMK i kultury nálevkovitých pohárů (tab. 5 : 6) byly v menší sídlištní jámě keramické fragmenty, z nichž se podařilo sestavit hlubokou mísu, jež patří do kultury s MMK (tab. 5 : 5). Je to důležitý poznatek pro datování a pro celkovou synchronizaci obou uvedených kultur vůbec.

Větší počet zahloubených sídlištních objektů se nalézal ve čtverci D 18. Byly to především smíšené objekty č. 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 57. Obsahovaly především archeologický materiál kultury s MMK a hmotné prameny horákovské kultury (tab. 6). Zbytky ohniště a větší počet keramických fragmentů MMK obsahoval objekt č. 47, který lze interpretovat jako objekt sídelní. Největším a nejhlubším objektem zkoumaným v sezóně 1972 byla halštatská zemnice č. 48 s ohništěm uprostřed. Podle archeologického materiálu se řadí do horákovské kultury.

Nálezová situace ve čtvercích D 17 a E 17 byla poněkud složitější. Ve čtverci D 17 ležel malý zahloubený objekt č. 71, z něhož pochází amfórka s oušky, datovaná do eneolitu (tab. 5 : 10). Zbývající dva objekty nebyly úplně prozkoumány, ale podle získaného materiálu patří do období kultury s MMK.

Bohatý a různorodý archeologický materiál mladohradištního období poskytla jednak povrchová vrstva těsně nad objekty, jednak i některé zahloubené objekty (tab. 7).

Celkem bylo v jižní části hradiska v roce 1972 zjištěno 34 sídlištních objektů různého stáří a získáno asi 160 000 kusů archeologického materiálu. Výzkum v sezóně 1972 tak plně potvrdil důležitost zkoumané lokality, nejen pro málo známou oblast západní Moravy, ale pro poznání klíčových úseků moravského pravěku vůbec.

P o z n á m k a :

¹ O. Kos — P. Košťuřík, Archeologický výzkum na hradisku u Kramolína v roce 1971, Přehled výzkumů 1971, Brno 1972, 36–37.

Archäologische Grabung auf dem Burgwall bei Kramolín im Jahre 1972 (Bez. Třebíč). Im Jahre 1972 wurde die Grabung auf dem Burgwall bei Kramolín, vor allem auf den südlichen Teil der Lokalität konzentriert, wo eingetiefte Siedlungsobjekte untersucht wurden. In einem kleineren Ausmasse hat man eine archäologische Grabung in der Umgebung des sechseckigen Baues, bisher unbekanntes Alters und Zweckes, durchgeführt. Sondagearbeiten hat man auch im nördlichen Teil des Burgwalles durchgeführt, wo eine Sonde durch den Wall gelegt wurde und ausschliesslich jungburgwallzeitliches archäologisches Material gewährte.

Zu den wichtigsten Entdeckungen kann der Fund eines Kruges in Objekt Nr. 64 gerechnet werden, welcher Verzierungselemente der MBK und der Trichterbecherkultur trägt. Eine nähere Verarbeitung des archäologischen Materiales aus Objekt Nr. 64 und seiner nächsten Umgebung wird vielleicht die Problematik des nahen oder gleichzeitigen Vorkommens beider erwähnten Kulturen mehr erhellen.

Insgesamt waren im südlichen Teil des Burgwall 34 eingetiefte Siedlungsobjekte aus verschiedenen vorgeschichtlichen Zeitabschnitten untersucht worden. Die Grabungssaison 1972 hat so voll die Wichtigkeit der untersuchten Lokalität, nicht nur für den wenig bekannten Raum Westmährens, sondern auch für die Erkenntnis der Schlüsselabschnitte der mährischen Prähistorie überhaupt bestätigt.

**SÍDLIŠTĚ LIDU
S KULTUROU NÁLEVKOVITÝCH POHÁRŮ
VE SLUŽOVICÍCH**

(o k r. O p a v a)

JAROSLAV KRÁL, AÚ ČSAV Brno

V průběhu roku 1972 byl terénními průzkumy sledován rozsah v předchozím roce objeveného sídliště lidu s KNP u Služovic. Při terénních pochůzkách byl získán střepový materiál, štípaná industrie a jeden přeslen.

Siedlung der Träger der Trichterbecherkultur in Služovice (Bez. Opava). Von der Siedlung der Träger der Trichterbecherkultur hat man weiteres Material gewonnen.

**DIE SECHSTE GRABUNGSETAPPE
IN HLINSKO BEI LIPNÍK**

(Bez. Přerov)

JIŘÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV Brno

Im Juli und August 1972 setzte auf der Höhengründung der kannelierten Kultur (KK) „Nad Zbruzovým“ in Hlinsko bei Lipník die sechste Etappe der systematischen Grabung fort. Die Arbeiten konzentrierten sich auf den südöstlichen und nordöstlichen Sektor des Siedlungsplateaus. Wir versuchten mit diesen die Fragen der östlichen älteren Pforte — der Palisadenfortifikation und die Dichte der Besiedlung in den angeführten Sektoren zu lösen.

Zu den genannten Aufgaben trat noch die Beendigung von Sonde 17/A hinzu, welche den Eingangsteil der östlichen jüngeren Pforte — der Steinfortifikation durchschnitten. Die Ergebnisse, welche wir bei den Beendigungsarbeiten gewannen, zeigten, dass sie eine grundsätzliche Bedeutung bei der Lösung einer Reihe von Problemen auf der Lokalität haben. Vor allem stellten wir fest, dass die untere Steinschicht (kleinere Steine), welche wir anfangs als Anhäufung von Arbeitsabfällen (PV 1968, 11) und später für eine Wegpflasterung hielten (PV 1970, 17), welche durch die jüngere Pforte ging, auf der alleinigen Basis der Siedlungsschicht liegt und sie von den unteren sterilen holozänen Abschwemmungen trennt. Wie sich zeigte, respektiert sie nicht einmal die ältere Palisadenbefestigung und entweder verläuft sie darunter oder ist durch sie gestört. Aufgrund dieser Feststellungen wird wiederum die Frage ihrer Funktion aufgeworfen. Heute können wir nur soviel feststellen, dass sie vermutlich eine „Pflasterung“ von einigen Passagen der ursprünglichen Oberfläche der Niederlassung offensichtlich an jenen Stellen vorstellt, wo es bei ihrer Gründung zu einer Oberflächenherrichtung des Terrains kam. Nach den festgestellten Funden diente sie stellenweise praktisch die ganze Zeitdauer der Siedlung, was am besten Funde aus dem jüngsten Horizont der KK belegen, welche auf ihrer Oberfläche gefunden wurden. Wie die Analyse der entdeckten Tatsachen zeigt, kam es ihrer „Ausbesserung“ durch den Arbeitsabfall, was uns zur ursprünglichen Annahme führt.

Im Zusammenhang mit der Nivellierung der unteren Steinschicht und übereinstimmend mit der Konfiguration des Terrains entstand die Frage, ob nicht der Sattel, der das Siedlungsplateau mit dem umliegenden Terrain verbindet, im Zusammenhang mit der Entstehung der Niederlassung hergerichtet, vor allem teilweise aufgeschüttet wurde. Diese Frage muss allerdings eine weitere Grabung lösen. Ohne ein positives Ergebnis blieb der Versuch, den östlichen Durchgang der Palisadenbefestigung zu lösen. Ursprünglich nahm ich an, dass es sich um eine derart entstandene Gangpforte handelt, indem sich zwei Palisadenflügel überlappten. Dies bezeugte die Situation in Sonde 15, wo wir zwei parallele Palisadengräbchen erfassten und das Ende des westlichen von diesen, welches in Sonde 17/A entdeckt wurde. Die Fundumstände in Sonde 24, welche mit der nordöstlichen Wand der Sonde 15 gemeinsam verlief, zeigten, dass dies nicht so ist. Beide Palisadengräbchen verbanden sich in ihr in einem scharfen Winkel und ohne Unterbrechung setzten sie

weiter fort. Es blieb daher die Frage des Durchganges der Palisadenfortifikation weiterhin offen und gleichzeitig entstand ein neues Problem, wie die Verdoppelung der sich trichterförmig in das Siedlungsplateau öffnenden Palisade zu Interpretieren.

Sonde 24 brachte gleichfalls ein weiteres Problem, und zwar den Pfahlbau, welcher vermutlich auch teilweise die Palisadengräbchen überdeckte. Ihr gegenseitiges Verhältnis und die Interpretation des Objektes werden Gegenstand der weiteren Grabung sein. Im westlichen Teil derselben Sonde war der ganze Siedlungshorizont mit einer Schicht von flachen Steinen bedeckt (die sog. obere), welche wir bereits in Sonde 9/69, 15/70 und 17/A/71 festgestellt hatten. Leider konnten wir auch diesmal keinen festen Punkt gewinnen, welcher zur Lösung ihrer Funktion beitragen hätte können.

Sonde 22, welche in der südöstlichen Ecke des Plateaus angelegt war, bewies wiederum eine verhältnismässig sporadische Besiedlung dieses Teiles der Niederlassung. Gleichfalls bestätigte sie auch die Tatsache, dass hier Objekte eher aus den jüngeren Phasen der KK überwiegen.

Sonde 21 bestätigte, dass die starke Konzentration an Siedlungsobjekten, welche im zentralen Teil des Plateaus erfasst wurde, auch weiter in nordöstlicher Richtung bis in die unmittelbare Nähe der Fortifikation fortschreitet. Eine ähnliche Situation zeigt auch Sonde 23, welche längs der Ostkante der Siedlung zur Nordecke vorgeschoben ist. In ihr waren allerdings verhältnismässig grosse Flächen ohne Objekte. Es besteht die Frage, ob es sich um Stellen, wo Hütten standen, oder um heute ausgefüllte Terraindepressionen handelt (Gefälle, welche das Wasser ableiteten), die für eine Besiedlung ungeeignet waren. Ausser den bereits angeführten Objekten gewährte eine Reihe von Gruben auch Sonde 24, von denen am wichtigsten Objekt 24 ist, welches deutlich die Berührungsstelle der beiden Palisadengräbchen störte und daher jünger ist.

Auf der ausgegrabenen Fläche untersuchten wir insgesamt 38 Siedlungsobjekte. Den überwiegenden Teil von diesen können wir als Lehmgruben interpretieren (Bau- oder Töpfergruben), welche nach dem Ende ihrer Funktion als Abfallgruben dienten. Die übrigen können als Getreidegruben (5), Keller (7), als sog. kenotaphisches Grab (1) und der Teil einer seicht eingetieften Hütte (1) betrachtet werden. Interessant ist der Fund des Restes eines kuppelförmigen Herdes mit Öffnungen im Boden und mit einer stufenartig eingetieften Vorherdgrube.

Die Hauptmasse des Fundfondes bildet Keramik und Belege der Produktion der ungespaltenen Industrie. Obwohl bisher das keramische Material von der Grabung im Laboratorium noch nicht bearbeitet wurde, können wir doch heute schon eine Reihe von schwerwiegenden Erkenntnissen sagen. In erster Linie ist dies die Feststellung einer Tasse vom Typus Retz-Křepice, welche gemeinsam mit einem Abschlager am Gipfel der Steinkuppel in Objekt 20 stand. Ferner ist es eine Reihe von Objekten (z. B. 17/72, 27/72), in welchen man Keramik von einem archaischen Typus fand, Merkmale der TBK (Kragenflaschen) und des späten Lengyels (Topfdeckel, Amphoren) tragend, welche den ältesten, vermutlich noch Vorboleráz Horizont vorstellen. Von weiteren Funden verdienen Tonfiguren — das Idol einer Frau, eines Fisches, einer Bache und einer Hündin, eine Tongussform (?), eine schöne Kollektion der Spalt- und Knochenindustrie, verkohltes Getreide und vor allem ein Depot von Kupfergegenständen aus Objekt 16/72 Aufmerksamkeit. Deponiert war es in einer Tasse mit abgeschlagenem beschädigtem Henkel und enthielt eine Brillenspanne von Jordanów Typus, drei Buckelscheiben vom Typus Stollhoft, aber ohne Punzierung und zwei Rosettenohrringe von bisher unbekannter Form, zu welchen wir analogische Stücke aus Zalavár (Kalicz 1969) und aus Wien—Leopoldau (dank der Information von E. Ruttkay) kennen. Das Depot können wir vermutlich in den Beginn der I. — Boleráz Stufe der KK datieren.

Literatur:

Kalicz, N. 1969: A rézkori balatoni csoport Veszprém megyében. A Veszprém megyei múzeumok közleményei 8, s. 83—90.

HROB SE ŠNŮROVOU KERAMIKOU Z KYJOVA-NĚTČIC (okr. Hodonín)

JAROMÍR ONDRÁČEK, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 8)

Při terénních úpravách, souvisejících s bytovou výstavbou mezi Kyjovem a Nětčicemi zachránil v lednu 1972 L. Kalus střepy z několika nádob a zlomky lidských kostí. Blíže nálezové okolnosti se nepodařilo zjistit. Jde však nepochybně o kostrový hrob, patřící do okruhu kultury se šňůrovou keramikou. V keramické laboratoři AŮ ČSAV v Brně byly ze střepů rekonstruovány 4 nádoby.

1. Značně doplněný tmavohnědý džbán s nálevkovitě rozevřeným vysokým hrdlem, překlenutý páskovým uchem. Na tupém lomu, umístěném na největší výdutí se zachoval po boku jeden málo výrazný pupík. V — 18,5 cm.
2. Podobný světle hnědý džbán. Proti uchu nad zaobleným lomem jsou ve stěně nádoby 2 otvory, z nichž jeden je téměř kruhový (\varnothing 0,9 cm) a působí dojmem záměrného vykroužení. Tuto možnost lze připustit i u druhého, poněkud většího otvoru, ve kterém jsou však stopy recentního porušení. V — 18,0 cm.
3. Kónická, černošedá nádoba s poněkud rozšířeným a šikmo seříznutým okrajem, svažujícím se na vnější stranu. Z okraje vybílá páskové ucho. V — 10,2 cm.
4. Značně doplněný, černoohnědý, baňatý hrníček s téměř válcovitým nízkým hrdélkem. Nádobka měla zřejmě ucho, jež se nezachovalo. V — 6,4 cm.

Z nálezů si zaslouží pozornosti oba džbány tzv. „letonického typu“, které jsou charakteristickým projevem mladší fáze moravské šňůrové keramiky¹ a vykazují zřetelné kontakty s kulturami Karpatské kotliny (vučedolská, nagyrévska).² Zajímavé jsou otvory ve stěně jednoho ze džbánů, které zatím nebyly na moravské šňůrové keramice zaznamenány. Jsou však doložené na nádobách velmi staré protoúnětické keramiky z jihovýchodní Moravy (Dubňany, Svatobořice)³, jakož i na protonagyrévském pohřebišti v Alsónémedi⁴ a v hrobech malopolské měřanovické kultury⁵. Kónická nádoba s uchem patří rovněž k charakteristickým formám mladé šňůrové keramiky. Ze souboru se poněkud vymyká poškozený baňatý hrníček, který jak formou, tak i zpracováním povrchu připomíná keramiku kultury zvoncovitých pohárů. Vzhledem k nejasným nálezovým okolnostem však nelze činit z tohoto případu žádné závěry o vztahu obou kultur.

P o z n á m k y :

¹ F. Kalousek, K otázce původu kultury se šňůrovou keramikou. Zvl. otisk Ročenky 1947 Ped. fak. MU v Brně, 14.

² J. Ondráček, Jihovýchodní prvky v moravské šňůrové keramice. AR XVII 1965—6. 774.

³ J. Ondráček, Moravská protoúnětická kultura. SIA XV 1967, 414.

⁴ N. Kalicz, Die frühbronzezeitlichen Brandbestattungen in der Umgebung der Gemeinde Alsónémedi, AAHung IX 1958, 201.

⁵ J. Machnik, Stosunki kulturowe na przelomie neolitu i epoki brązu w Malopolsce. Materiały do prahistorii ziem Polskich III. Warszawa 1967, 52.

Grab mit Schnurkeramik aus Kyjov-Něčice (Bez. Hodonín). Beim Bau von Wohnungseinheiten in Kyjov-Něčice hat man ein Skelettgrab gestört, aus dem L. Kalus 4 Gefäße barg. Wichtig sind besonders zwei Krüge vom sog. „Letonicer Typus“, auf einem von diesen sind in der Wand zwei, offensichtlich absichtlich angebrachte Öffnungen, wie sie auf der protoúněticer Keramik in Südostmähren, auf dem protonagyréver Gräberfeld in Alsónémedi oder auf der Keramik aus kleinpolnischen Mierzanowicer Gräbern vorkommen. Den Fund kann man in die junge Entwicklungsphase der mährischen Schnurkeramik datieren, welche markante Kontakte mit den Kulturen des Karpatenbeckens aufweist.

HROB A JÁMA ÚNĚTICKÉ KULTURY V ÚJEZDĚ U BRNA

(okr. Brno-venkov)

ČENĚK STAŇA, AŮ ČSAV BRNO

(Tab. 9)

Začátkem listopadu 1972 kopali občané Újezda u Brna strouhu pro odvod dešťové vody z Lidické ulice na jihozápadním okraji obce do říčky Cezavy. Asi 118 m jižně od silnice k Žatčanům se objevily v hloubce necelých 50 cm pod povrchem lidské kosti. Záchranný výzkum provedli pracovníci Archeologického ústavu ČSAV. Asi 30 cm mocná ornice překrývala spraš, jež byla na více místech průkopu porušena jámami po stromech a norami. Ve spraši porušené norami se špatně rýsovala zhruba obdélníková hrobová jáma o rozměrech ca 150 × 65—75 cm, dosahující hloubky 55 cm pod povrchem. Na jejím dně ležela ve skrčené poloze na pravém boku útlá dospělá kostra, orientovaná ve směru jihozápad—severovýchod. Paže měla v loktech v pravém úhlu ohnuty, předloktí položená kolmo k páteři, nohy pokrčeny tak, že špičky chodidel zaujímaly místo, kde by ležela kolena natažených nohou. V úhlu pravé ruky, podél ramenní kosti, se zachovaly drobné zbytky miniaturní dětské kostičky, a to části lebeční klenby rozmáčknuté od vřetenní kosti při lokti k pravé lopatce a několik žebírek a jeden obratel při vřetenní kosti. Nad pravou lopatkou stálo drobné, široké, dvojkónické osudíčko, narušené při výkopu strouhy (v. 3,9 cm, největší průměr nízko položené výdutě 7,0 cm). V noře v jižním rohu hrobové jámy byly nalezeny

nepatrné zbytky bronzových vlasových ozdob od levé spánkové kosti, pod lebkou, při pravé spánkové kosti zůstaly silně patinou strávené vlasové ozdoby pravé strany. Osudíčko i vlasové ozdoby umožňují datovat hrob do pokročilé únětické kultury.

V černé vrstvě zásypu hrobové jámy i v okolí se vyskytovaly únětické střepy z větších nádob, které nepatřily ke hrobu. Při průzkumu tmavých skvrn v podložní spraši v průběhu strouhy se podařilo objevit ve vzdálenosti 520 cm od hrobu sídlištní jámu, ve směru strouhy (asi SSZ—JJV) 340 cm dlouhou, 70—90 cm pod povrchem hlubokou. Její zásyp tvořila kompaktní černohnědá hlína. Ze zásypu byly získány nevýrazné únětické střepy a zvířecí kosti. Při středu průkopu se u dna jámy zachovala ve střepích dolní část větší nádoby.

Při pozornější prohlídce terénu se ukázalo, že oba archeologické objekty ležely na východním okraji nízké, okrouhlé vyvýšeniny (výška snad 50—100 cm, Ø. asi 100 m) v inundačním terénu říčky Cezavy. Hrob i jáma mohly být přibližně současné, žena s dítětem byla snad pohřbena na okraji sídliště. V této souvislosti je třeba znovu vyzvednout chronologické zařazení nálezů do mladší až pozdní fáze únětické kultury a připomenout nedaleké nálezy dvou věteřovských jam s kostrami (asi 300 m vzdálené — jedna byla vykopána v domě č. 707¹ druhá v domě č. 724²). V roce 1972 objevené únětické objekty jsou čtvrtým nalezištěm ze starší doby bronzové na území dnešní obce Újezd u Brna.³ Vyšetření jejich vzájemného chronologického vztahu a poměru k zmíněným věteřovským jamám by snad mohlo přispět nejen k řešení sídelních poměrů v době únětické kultury, nýbrž i k problému pohřbívání v sídlištních jamách v době věteřovské kultury.

P o z n á m k y :

¹ Č. Staňa, Věteřovská jáma s lidskou kostrou v Újezdě u Brna (okr. Brno-venkov), PV 1969, 13 — V jámě byla kostra ženy ve věku 20—25 let (antrop. posudek M. Stloukala PV 1969, 13).

² Koncem října 1971 byla zachycena sídlištní jáma na dvoře domu č. 724 (maj. Jaroslav Horáček) při výkopu okrouhlé jámy o průměru asi 100 cm. Řádný archeologický výzkum nebylo možno provést, neboť výkop byl prováděn v stísněném, zastavěném prostoru. Jáma se projevila černým zásypem ve žlutce pod navázkou ca 80 cm mocnou; ke dnu se kuželovitě rozšiřovala (dno o průměru asi 160 cm v hloubce ca 150 cm pod povrchem). Při jižní stěně jámy asi 20 cm nad dnem ležela lidská kostra, jež byla při výkopu jínky silně rozrušena. Podle stop po poloze kostí lze soudit, že pravděpodobně spočívala ve skrčené poloze na pravém boku, zády ke stěně — orientována by tedy byla přibližně ve směru severovýchod — jihozápad. Z jámy byly získány nepřítli typické věteřovské střepy a zvířecí kosti. Věteřovský sídlištní objekt s lidskou kostrou v domě č. 724 patřil nepochybně k stejnému sídlišti jako jáma v domě č. 707 (jejich vzájemná vzdálenost nepřesahovala 80 m).

³ K publikovaným nálezům v zahradě domu č. 32 (K. Tihelka, Moravská únětická pohřebiště na Moravě, PA XLIV 1953, 309) a v severozápadním rohu cihelny (B. Dostál, Nová naleziště únětické kultury v Újezdě a v Branišovicích, SbřfBU E3 1958, 5—13), přibýly na podzim roku 1971 kostrové hroby rozrušené při stavebních úpravách v traktorové stanici místního JZD, jež je umístěna v jihovýchodním cípu bývalé obce Rychmanov. Od rozrušených koster ve skrčené poloze zachránil p. Konečný jednu hlubší únětickou misku.

Grab und Grube der Úněticer Kultur in Újezd bei Brno (Bez. Brno-venkov). Beim Aushub eines Wassergrabens am südwestlichen Rand der Gemeinde erfasste man ein flaches Skelettgrab, in dem eine Frau in Hockerlage mit einem kleinen Kind beim rechten Arm, bestatter war. Das kleine Gefäß und Überreste von Bronzahaarschmuck datieren das Grab in die fortgeschrittene Úněticer Kultur. Neben dem Grab war vermutlich eine gleichaltrige Siedlungsgrube, welche durch die Sonde nur geschnitten war.

Ú N Ě T I C K Á K O S T R A Z Ú J E Z D A U B R N A

(o k r. B r n o - v e n k o v)

MILAN STLOUKAL, Národní muzeum, Praha

(Tab. 10)

V únětickém hrobě prozkoumaném v roce 1972 Č. Staňou v Újezdě u Brna byla uložena kostra ženy a kostrička malého dítěte.

1. **Ženská kostra** je jen mírně poškozena, zachovány jsou téměř všechny části skeletu. Kostra je celkově gracilní, epifysy dlouhých kostí jsou již plně přirostlé a zřejmě nejde o kostru výrazně mladé osoby, i když na páteři ještě nejsou vyznačeny spondylosní změny.

Pánevní kosti jsou výrazně ženského tvaru se širokou incisura ischiadica major, trojúhelníkovitým forame obturatum, oboustranně vytvořeným výrazným sulcus praeauricularis a obloukovitým angulus subpubicus. Také hodnotou ischiopubického indexu (74,0) se pánev jasně řadí mezi ženské formy.

Lebka je gracilní se švy v pokročilém srůstu. Šupina čelní kosti je klenutá, glabella II. stupně, nadočnicové oblouky jsou slabě vytvořeny, horní okraj očníce je tenký, ale ne přímo ostrý, na

pravé očnici je vytvořen foramen, na levé sulcus supraorbitalis. Foramen parietale je vytvořeno pouze na levé temenní kosti. Týl je slabě vytažený, protuberantia occipitalis externa je slabá, II. stupně. Bradavkové výběžky jsou malé a slabě je vytvořena i crista supramastoidea. Pterion je na obou stranách již zarostlé.

Při pohledu zpředu jsou oba horní okraje očí uloženy v jedné horizontální linii, profil nosních kostí je výrazně konkávní. Fossa canina je na pravé straně hluboká, na levé polovině maxilly podstatně mělčí; na této levé straně je zdvojené foramen infraorbitale. Tuberculum marginale není na lících kostech vytvořeno. Dolní čelist má rovné úhly, při bočním pohledu rovnou bradu, při pohledu zdola tvoří brada úzkou přední hranu.

Chrup je silně obroušen (abrase 3. stupně), kus je nůžkovitý. V horní čelisti jsou zhojeny alveoly po intravitální ztrátě obou druhých stoliček, v dolní čelisti je na pravé straně kaz ve druhé stoličce a první stolička je kazem zcela destruována.

Metrické údaje jsou uvedeny v připojené tabulce. Lebka je podle nich v absolutních mírách dlouhá, úzká a vysoká, se středně vysokým obličejem i horním obličejem a středně širokým obličejem. V indexech je lebka dolichokranní, akrokranní a hypsikranní, eurymetopní, mesoprosopní, mesenní, mesokonchní a mesorrhinní, ortognatní a eurymandibulární. Kapacita lebky je aristencefální. Úhel profilu a profilu alveolů je mesognatní, úhel nosního profilu ortognatní. Výška postavy byla vypočítána na 158,5 cm (nadstřední).

2. **Dětská kostra** — zachovaly se jen zlomky kosti čelní, obou temenních, týlní a téměř celá pravostranná kost spánková, z levé jen pyramida. Z obličejové části je zachována pravá polovina těla dolní čelisti se základy mléčné čtyřky a pětky. Z postkraniálního skeletu pak jen několik zlomečků žeber a obratlových oblouků. Pro určení stáří zemřelého dítěte jsou ovšem nejdůležitější oba zachované zuby, které velikostí a stupněm vývoje odpovídají zhruba stáří při narození.

Závěr: v únětickém hrobě v Újezdě u Brna byla nalezena kostra ženy, zemřelé asi mezi 40 a 50 léty, a kostra novorozence. Zachované zlomečky neumožňují rozhodnout, zda jde opravdu o pozůstatky dítěte zemřelého po porodu anebo o kostičku foetu z posledních týdnů těhotenství. Pokud bychom nález vysvětlovali jako pohřeb matky s dítětem, pak ovšem zarazí poměrně vysoký věk zemřelé ženy.

Míry a indexy ženské lebky z hrobu v Újezdě u Brna		výška horního obličejce (48)	67,5
		interorbitální šířka (50)	15
		šířka očnice (51)	41,5
největší délky lebky (1)	181,5	výška očnice (52)	32
délka base lebky (5)	106	šířka nosu (54)	24
největší šířka lebky (8)	132	výška nosu (55)	48
nejmenší šířka čela (9)	93	nejmenší šířka nosních kostí (57)	8,8
největší šířka čela (10)	109	maxiloalveolární délka (60)	54
biaurikulární šířka (11)	111	maxiloalveolární šířka (61)	59
biasteriální šířka (12)	106	bigeniální šířka (66)	98
výška lebky (17)	142	délka mandibuly (68)	70
nadušní výška (20)	116	výška brady (69)	32
obvod lebky (23)	505	výška ramene mandibuly (70)	56
příčný oblouk (24)	307	šířka ramene mandibuly (71)	30
podélný oblouk (25)	365	profilový úhel (72)	84
čelní oblouk (26)	127	úhel nosního profilu (73)	86
temenní oblouk (27)	109	úhel profilu alveolů (74)	80
týlní oblouk (28)	129	úhel ramene mandibuly (79)	132
čelní tětiva (29)	113	Index délkošířkový (I 1)	72,7
temenní tětiva (30)	102	Index délkovýškový (I 2)	78,2
týlní tětiva (31)	104	Index šířkovýškový (I 3)	107,5
úhel čela (32)	85	Index transv. frontoparietální (I 13)	70,5
kapacita (Welcker — 38)	1401	Index obličejový (I 38)	86,1
délka obličejce (40)	102	Index horního obličejce (I 39)	54,0
šířka horního obličejce (43)	99	Index očnice (I 42)	77,2
biorbitální šířka (43—1)	93	Index nosu (I 48)	50,0
bizygomatická šířka (45)	125	Index maxiloalveolární (I 54)	109,1
šířka středního obličejce (46)	93	Index alveolární (I 60)	96,2
výška obličejce (47)	107,5	Index frontomandibulární	105,3

Únětické Skelette aus Újezd bei Brno (Bez. Brno-venkov). In dem Únětické Grab in Újezd bei Brno waren ein Frauen- und ein kleines Kinderskelett beigelegt.

Das Frauenskelett ist nur wenig beschädigt und es war daher möglich dieses einer eingehenden metrischen Analyse zu unterziehen (alle gewonnenen Masse sind in der beigefügten Tafel ange-

führt, die einzelnen Masse nach Martin und Saller bezeichnet). Die Bestimmung des Geschlechtes stützt sich auf die Morphologie des Schädels und verlässlich ist sie auch durch die Beckenform belegt (der ischiopubische Index hat den Wert von 74,0). Das fortgeschrittene Zusammenwachsen der Schädelnähte, der gesamte Stand des Skelettes sowie Gesundheitszustand des Gebisses zeugen übereinstimmend dafür, dass es sich um Überreste einer Frau handelt, die im Alter von ca. 40 bis 50 Jahren starb. Die metrische Charakteristik bezeichnet den Schädel als dolichokran, akrokran und hypsikran, mesoprosop und mesen, in der grundlegenden Typencharakteristik könnten wir diesen als lepto-dolichomorph bezeichnen. Diese Schädelform ist für die mährische Úněticer Kultur typisch.

Von dem Kinderskelett blieben nur Bruchstücke der Schädelknochen, Rippen und der Wirbelbögen erhalten. Für die Altersbestimmung des Kindes sind die Kronen der zwei Milchmolare entscheidend, welche in ihrer Grösse ungefähr dem Alter bei der Geburt entsprechen. Man kann allerdings nicht beurteilen, ob es sich tatsächlich um Überreste eines Neugeborenen oder eines Foetus aus den letzten Wochen der Schwangerschaft handelt.

Sofern wir den Fund als Bestattung von Mutter und Kind interpretieren, überrascht allerdings das verhältnismässig hohe Alter der verstorbenen Frau.

NOVÉ NÁLEZY ZE ŠTĚRKOVNY U TVRDONIC (okr. Břeclav)

JOSEF UNGER. Regionální muzeum, Mikulov

Spolupracovník mikulovského muzea Z. Pavliňák upozornil muzeum na další nálezy ve štěrkovně u Tvrdonic v trati „Od Hrušicka za Řešící“. Při záchranném výzkumu byly zjištěny zbytky silně rozrušeného hrobu a střepy keramiky únětické kultury. Další materiál předal Z. Pavliňák do mikulovského muzea. Nálezy jsou uloženy v mikulovském muzeu př. č. 72/72 a 89/72.

Neue Funde aus der Schottergrube bei Tvrdonice (Bez. Břeclav). In der Schottergrube von Tvrdonice wurden Überreste eines gestörten Skelettgrabes der Úněticer Kultur und weitere Funde, die der Besiedlung derselben Kultur angehören, gefunden.

DŽBÁNEČEK NA NOŽKÁCH Z VÁVROVIC (okr. Opava)

VLASTA ŠIKULOVÁ. Slezské muzeum, Opava
(Tab. 62–8)

V srpnu 1972 porušil Jan Gebauer při kopání studny na staveništi svého domu ve Vávrovicích pravěký objekt, z něhož vybral keramiku. Nález však nehlásil včas, takže v době odevzdání předmětů archeologickému oddělení Slezského muzea v Opavě nebylo již možno provést záchranný výzkum.

Odevzdaný soubor obsahuje střep hrubé zásobnice, dva střepy nádob se zdrsnělým povrchem, střep z prohnutého okraje nádoby a torso džbánečku (výška 67 mm; max. průměr výdutě 74 mm). Výduť má kulovitý tvar, z něhož jsou vytaženy čtyři silné růžkovité nožky. Přímo nad jednou chybějící nožkou a těsně pod hrdlem je lůžko po ulomeném uchu. Hrdlo je od výduti odsazeno mírným vyžlabením. Podstatná část hrdla, dvě protilehlé nožky a ucho byly odlomeny již v pravěku. Recentně poškozená místa se podařilo z velké části slepit z drobných úlomků. Nejbližší analogii je známý džbáneček ze sousední Opavy-Jaktaře¹, shodující se jak počtem a tvarem nožek, tak i umístěním ucha. Ze vzdálenosti asi 400 m od místa nálezu pochází starší náhodný nález střepů misek s vodorovně vytaženým okrajem a s jazykovými výčnělky ze zrušeného hliníku mezi železniční tratí a silnicí do Držkovic (katastr Vávrovic).² Další doklady současného osídlení jsem zjistila v přímé vzdálenosti 1 km odtud na katastru Vlastoviček-Jarkovic.³ V jedné jámě tu byl kromě tors několika hrců také maďarovský džbánek, vykuřovadlo a amfora na osmi nožkách. Ukazuje se tedy, že krajina západně od Opavy byla v období maďarovsko-věteřovských vlivů hustě

osídlena a že zdejší nálezy přispějí k řešení otázky kulturní příslušnosti horního Slezska koncem starší doby bronzové.

P o z n á m k y :

¹ L. Jisl, Průvodce výstavou „Pravěk Slezska“, Opava 1950, 10, obr. na str. 8

K. Tihelka, Moravský věteřovský typ, PA II 1960, 41, obr. 32:2

K. Tihelka, K otázce věteřovského osídlení ve Slezsku, Studia Archeologiczne II 1967, 159, obr. 1:1.

² L. Jisl, Soupis archeologických nalezišť a nálezů ve Slezsku, rukopis, 531. Uloženo v archeologickém odd. SMO, č. inv. P 1176—78.

³ V. Šikulová, Přehled výzkumů 1970, Brno 1971, 76.

Füsschenkrug aus Vávrovice (Bez. Opava). Beim Graben eines Brunnens in Vávrovice wurde ein Objekt zerstört, aus dem ausser atypischen Scherben ein Krugtorso auf vier Füßchen, aus dem Ende der älteren Bronzezeit, vom gleichen Typus wie der Krug aus Opava-Jaktař¹, erhalten blieb.

DALŠÍ NÁLEZY Z LUŽICKÉHO POHŘEBIŠTĚ V TIŠNOVĚ

(okr. Brno-venkov)

JINDRA NEKVASIL, AÚ ČSAV Brno

V jihovýchodní části Tišnova, pod Klucaninou, se rozkládá pohřebiště lužické kultury. Vzhledem k tomu, že je v prostoru zástavby, bylo již několikrát porušeno stavebními pracemi (1954, 1957, 1961¹). V roce 1972 na p. č. 1808/13, 14 prováděl výkopy pro novostavbu ing. Zd. Dráp a při tom bylo zasaženo a zčásti zachráněno několik žárových hrobů.

P o z n á m k a :

¹ J. Nekvasil, Popelnicové pole v Tišnově na Moravě. AR X 1958, 12; týž. Nález nových hrobů na lužickém pohřebišti v Tišnově. PV AÚ Brno 1961, 60; Archiv AÚ Brno, č. j. 143/58, 1945/62.

Weitere Funde von dem Lausitzer Gräberfeld in Tišnov (Bez. Brno-venkov). Bei Bauarbeiten im südlichen Teil von Tišnov, „Pod Klucaninou“, wurden neuerdings Brandgräber gestört und teilweise geborgen.

LUŽICKÉ MOHYLOVÉ POHŘEBIŠTĚ U HONĚTIC

(okr. Kroměříž)

JOSEF BLÁHA, Okresní muzeum, Kroměříž

(Tab. 11—13)

Mohylové pohřebiště v lese „Obora“ (dříve též „Hradisko“) u Honětic objevil v r. 1920 I. L. Červinka a přiřadil je ke skupině slovanských mohylníků, jak je známe z Kroměřížska.¹

Pohřebiště se nachází v nadmořské výšce 280 m, na mírném (10°) jihovýchodním svahu, v listnatém, převážně habrovém lese. Zachovalost mohylníku je dána kontinuitou lesního porostu, doloženého již na starých mapách.²

V r. 1971 bylo povrchovým průzkumem zjištěno 6 mohylovitých útvarů o průměru zhruba 10 m a maximální výšce 50 cm nad okolním terénem. Dva z těchto útvarů nutno označit jako mohyly pravděpodobně (tab. 11). K výzkumu byla zvolena mohyla s minimálním dřevinným porostem. Při odkryvu násypu mohyly, který neobsahoval žádnou konstrukci a tvořila jej pouze sprašovitá hlína, byly nalezeny ojedinělé drobné atypické střepy a žlutohnědý rohovcový úštěp. Původní terén, který tvořila hnědá, kompaktní hlína, se objevil v hloubce 60 cm pod nejvyšším bodem násypu mohyly. Na jeho úrovni bylo možno sledovat v JV a SV kvadrantu kumulaci uhlíků, tvořící oválnou plochu o rozměrech 200 × 140 cm. Vrstva hlíny s těmito uhlíky byla mocná až 30 cm. Na okraji zmíněné plochy byla zjištěna kúlová jamka, zachovalá do hloubky 40 cm. Při dalším odkryvu se počala uprostřed této koncentrace uhlíků rýsovat jáma, jejíž výplň tvořila zpočátku

tmavohnědá, hrudkovitě členěná hlína, opět s množstvím uhlíků. Při jejím okraji byla nalezena třetina vně tuhovaného, dvojuchého osudí, s vypnulínami ohraničenými třemi půlobloukovitými rýhami (tab. 12 : 1.) Hrobová jáma zhruba ledvinovitého tvaru o rozměrech 70 × 25 cm a hluboká 40–50 cm byla ve své spodní části vyplněna deseticentimetrovou vrstvou spálených kostí, promísených jednotlivými rozlámanými milodary z bronzů (náramky, prsteny, chránitko na jehlici). Některé z těchto předmětů nesly stopy deformace ohněm (tab. 11 : 1, 3, 4). Při jižním okraji hrobové jámy, přímo mezi kostmi, ležel na boku neúplný, dvojuchý hrnek (tab. 12 : 2). Pod kostmi, na dně hrobové jámy, byl pak nalezen přepálený zlomek okraje svrchu popsaného dvojuchého osudí, který mohl být při rekonstrukci této nádoby doplněn. Poznatek o záměrném rozbíjení nádob a přikládání jejich zbytků k pozůstatkům nebožtíka je tedy v případě honětické mohyly obohacen ještě o jistý moment časový, vyplývající z tohoto nálezu.

Jihovýchodním směrem od popsané hrobové jámy I, ve vzdálenosti 10 cm, byla odkryta další hrobová jáma velmi nepravidelného tvaru, zhruba o rozměrech 55 × 60 cm. Celkově ležela o 30 cm níže, než jáma první. Rovněž zde byly nalezeny mezi spálenými kostmi drobné bronzové předměty, dále pak modrý skleněný korálek a trepanační kolečko (tab. 11 : 2,5–15). Před ukončením antropologického rozboru nelze s plnou odpovědností říci, zda každá z objevených hrobových jam obsahovala pozůstatky jiného jedince.

Uhlíky nalezené mezi spálenými kostmi obou jam, stejně jako všechny uhlíky z nadložních vrstev, pocházejí z břízy (*Betula pendula*), nebo z topolu (*Populus sp.*), jímž byla nepochybně osika. Bez zajímavosti zde nebude poznatek, že oba tyto v honětické mohyle monotónně zastoupené druhy patří k pionýrským dřevinám, které se rychle šíří na odlesněných místech, opuštěných sídlišťích apod.³ Zde je nutno připomenout, že sídlištní nálezy lužické kultury zatím z katastru Honětic neznáme.

Zařazení honětického mohylníku do starolužického období, jakož i poznatky vyplývající z výzkumu jedné z jeho mohyl (mj. nikoliv centrální uložení pohřbů pod středem násypu), skýtají jisté oprávnění k možné užitečné revizi starších výsledků výzkumů mohylových pohřebišť na Kroměřížsku. Tyto výzkumy, vedené převážně metodou středové sondy do násypu mohyly, nemohly postihnout někdy i okolnosti zásadní důležitosti. V prvé řadě se zde v této souvislosti naskytá znovu otázka tzv. slovanských kenotafů. Zatímco nálezy rozměrných nádob a zřejmých žárových hrobů přímo v násypu mohyl „Za starou ohradou“ v katastru Sulimova nemohly nechat o jejich stáří nikoho na pochybách, rozřešení otázky nedalekých mohyl „Na zvrážci“ (kenotafy?), podobně jako stáří 9 mohyl ležících poblíž známého slovanského pohřebiště „Tabarky“, je, domnívám se, ještě otevřenou záležitostí. Revizi v tomto smyslu by zasluhovaly dále i mohyly v lesní trati „Jeřabiny“ u Kostelan (označené rovněž za kenotafy).⁴ Konečně u Pornic (6 km sz. od Honětic) bylo zjištěno pohřebiště s „prázdnými“ mohylami v lese „Nároží“ a I. L. Červinka upozorňuje tamtéž na dosud nezkoumaný mohylník v lese „Na bílé“.⁵

P o z n á m k y :

¹ I. L. Červinka, Slované na Moravě a říše Velkomoravská, Brno 1928, 148.

J. Skutil, Morkovsko v pravěku, Morkovice 1941, 11.

² Např. z r. 1763 (tzv. I. vojenské mapování).

³ Za laskavé zhodnocení uhlíků děkuji E. Opravilovi.

⁴ O tom např. F. Příkryl ČVMSO VII 1890, 21.

I. L. Červinka, Slované, 144–145.

⁵ I. L. Červinka, Kroměřížsko v pravěku, Kroměříž 1942, 114; rukopis D–48 v Kroměřížském muzeu.

I. L. Červinka, ČVMSO XXXV 1924, 27.

I. L. Červinka, Slované, 145, 148.

J. Skutil, Morkovsko, 16.

Lausitzer Hügelgräberfeld bei Honětice (Bez. Kroměříž). Das Hügelgräberfeld im Wald „Obora“ bei Honětice entdeckte im Jahre 1920 I. L. Červinka und reihte es zu der Gruppe der slawischen Hügelgräberfelder in der Umgebung von Kroměříž.

Bei der neuen Erforschung im Jahre 1971 wurden auf dieser Lokalität 6 hügelige Gebilde im Durchmesser von 10 m und einer Höhe um 50 cm festgestellt. Zwei von diesen Gebilden kann man als wahrscheinliche Hügelgräber bezeichnen. Bei der Untersuchung eines von diesen hat man festgestellt, dass die Aufschüttung keine Konstruktion enthielt. Unter der Aufschüttung wurde eine ovale Fläche mit Holzkohlestückchen (200 × 140 cm) abgedeckt, in ihrer Mitte wurden zwei eingetiefte Grabgruben, von einer sehr unregelmässigen Form festgestellt, die dicht nebeneinander lagen. In der oberen Partie der Aufschüttung der I. Grube fand man ein Drittel von einem aussen graphitierten, zweihenkeligen Lausitzer Doppelkonus, mit Buckeln, welche von halbbogenförmigen Rillen begrenzt sind. Auf der Zehncentimeter starken Schicht von verbrannten Knochen am Boden der Grube lag ein unkompletter, zweihenkeliger Topf. Die Knochen waren häufig mit durchglühten Bruchstücken kleiner bronzener Gegenstände durchmengt (Armringe, Fingerringe, Nadelbüchse). Die Grabgrube Nr. II enthielt keine Keramikbeigaben und ausser Bronze fand man zwischen den Knochen auch ein Trepanationsrädchen und eine blaue Glasperle.

Alle im Hügelgrab gefundenen Holzkohlestückchen stammen von Birken (*Betula pendula*) und Pappel (*Populus* sp.). Diese Gattungen gehören den sog. Pioniershölzern an, welche sich schnell auf entwaldeten Flächen verbreiten.

Die Erkenntnisse von den altlausitzer Hügelgräbern in Honětice fordern zu einer Revision von weiteren Hügelgräberfeldern in der Umgebung von Kroměříž auf, welche aufgrund von Ausgrabungen, die mit alten unvollkommenen Methoden durchgeführt wurden, als Kenotaphe und zwar am häufigsten in den slawischen Zeitabschnitt eingereiht waren.

NÁLEZ LUŽICKÉ ZÁSObNICE S ŽÁROVÝM POHŘBEM U HULÍNA

(o k r. K r o m ě ř í ž)

JOSEF BLÁHA, Okresní muzeum, Kroměříž

(Tab 14)

Dne 27. května 1971 upozornil D. Kolbinger z Hulína na nález značného množství zlomků silnostěnné nádoby, v prostoru mezi státním statkem Hulín a železniční tratí na Kroměříž (č. parc. 451/2). Výzkumem byla na označeném místě odkryta třetina silnostěnné lužické zásobnice, ležící na boku v zahloubené jámě. Dno této jámy se nacházelo 70 cm pod dnešním povrchem (tab. 14 : 1). Při dně zásobnice bylo zjištěno menší množství spálených kostí, vně pak nalezen drobný zlomek bronzu. Po rekonstrukci zásobnice (tab. 14 : 2) byla zjištěna její výška: 80 cm, průměr okraje: 75 cm a průměr dna: 34 cm. Těsně pod největší výdutí je zásobnice opatřena čtyřmi jazykovými úchytkami.

V prostoru sondy (200 × 200 cm) byly dále zjištěny orbou úplně rozrušené zbytky dalších žárových hrobů. Nádoby z nich bylo možno pouze torzovitě zrekonstruovat (dvojuchý hrnek, mísy s mírně zataženým okrajem). Také sběrem byly získány další střepy, umožňující datování pohřebiště do staršího a středního lužického období.

Zdá se dosti pravděpodobné, že nalezené žárové hroby souvisí s pohřebištěm, které objevil I. L. Červinka v prostoru hulínské cihelny, vzdálené nyní 100—200 m od našeho naleziště.¹

P o z n á m k a :

¹ I. L. Červinka, *Morava za pravěku*, Brno 1902, 215.

Fund eines Lausitzer Vorratsgefäßes mit Brandbestattung bei Hulín (Bez. Kroměříž). Im Raume zwischen dem Staatsgut Hulín und der Eisensbahnstrecke nach Kroměříž (Parz. Nr. 451/2) fand man ein Drittel eines starkwandigen Lausitzer Vorratsgefäßes, welches 70 cm tief auf der Seite in der Grube lag. Bei dem Boden des Vorratsgefäßes hat man eine kleine Anzahl von verbrannten Knochen festgestellt, ausserhalb wurde ein kleines Bronzebruchstück gefunden. Bei der Grabung wurden durch Ackerung völlig zerstörte Überreste von weiteren Brandgräbern festgestellt. Die Funde aus diesen datieren diese Gräber in die ältere und mittlere Stufe der Lausitzer Kultur.

POHŘEBIŠTĚ SLEZSKÉ KULTURY V SAZOVICÍCH

(o k r. G o t t w a l d o v)

BOHUSLAV KLÍMA jr., Oblastní muzeum jihovýchodní Moravy,
Gottwaldov

Na jaře 1972 předal ing. Dusík ze Spol. zemědělského podniku v Zarámí do sbírek Oblastního muzea v Gottwaldově silně tuhovanou a lesklou nádobu, rozpadlou v drobné střepy. Byla nedlouho před tím zachycena při kopání studny v objektech JZD Sazovice a její podrobnější nálezové okolnosti se nepodařilo proto později již ověřit. Ze střepů byla slepena část osudí s prohnutým hrdlem a bohatší výzdobou. Tvoří ji svazek šesti jemných, ostře řezaných obvodových rýh a pod nimi ještě mělký žlábek, ze kterého vycházejí svislým směrem do výdutě svazky dvou, tři a čtyř podobných žlábků. Malá ouška jsou opatřena dvěma stejnými žlábkami. Nad svazkem rýh po obou stranách oušek a pak ve čtvrtině obvodu jsou skupiny po třech malých důlcích v řadě za sebou. Osudí, které svým tvarem a výzdobou patří k typickým nálezům slezské kultury s prvky výcho-

domoravského typu, bylo v původním uložení úplné a lze tedy předpokládat, že tvořilo součást hrobového celku. Podobné nálezy, dokládající existenci pohřebiště slezské kultury, jsou známy již z rozhraní katastru Sazovic a Machové. Objev popsaného osudí představuje však zřejmě nové naleziště.

Das Gräberfeld der Schlesischen Kultur in Sazovice (Bez. Gottwaldov) verriet ein Doppelkonus, welcher bei einem Brunnaushub in den Objekten der LPG erfasst wurde. Er gehört der Schlesischen Kultur des ostmährischen Types an und bildete vermutlich den Bestandteil eines Grabkomplexes.

HROBY SLEZSKÉ KULTURY V GOTTWALDOVĚ (okr. Gottwaldov)

STANISLAV STUHLÍK, AÚ ČSAV Brno

Na základě upozornění J. Očenáška provedlo Oblastní muzeum jv. Moravy v Gottwaldově v dubnu 1972 záchraňovací výzkum v Hornomlýnské ulici v Gottwaldově. Naleziště leží na mírném, k severu obráceném svahu poblíž řeky Dřevnice. Lokalita je známa již z dřívějších let, kdy zde byl prozkoumán hrob slezské kultury.¹ Při záchraňovacím výzkumu byly prozkoumány dva žárové popelnicové hroby, které je možno podle keramiky zařadit do slezské kultury. Další hrob byl patrně zničen slovanskou chatou, v jejíž výplni bylo několik střepů slezské kultury.² S objevem dalších hrobů lze počítat v okolních zahradách.

¹ S. Stuchlík, Nálezy slezské kultury z Gottwaldova, AR XXIV 1972, 666—668.

² Viz článek S. Stuchlíka „Slovanské sídliště v Gottwaldově“.

Gräber der Schlesischen Kultur in Gottwaldov (Bez. Gottwaldov). Im April 1972 führte das Regional-Museum Südostmährens in Gottwaldov eine Rettungsgrabung in der Hornomlýnská Gasse in Gottwaldov durch. Bei der Grabung hat man zwei Urnenbrandgräber der Schlesischen Kultur untersucht und ein weiteres Grab war vermutlich durch eine slawische Hütte zerstört worden. Ein Grab hat man auf dieser Lokalität schon in den vergangenen Jahren untersucht.¹

K DATOVÁNÍ HRADISKA „BRDO“, OBEC ROŠTÍN

(okr. Kroměříž)

MILOŠ ČIŽMĚŘ, Brno, JINDRA NEKVASIL, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 15)

Hradisko „Brdo“ se nachází na protáhlém hřebenu severovýchodní části Chřibů, asi 3 km jihovýchodně od obce Roštína, okres Kroměříž (tab. 15 : 1). Severovýchodní část hřebene, vrch „Brdo“ o nadmořské výšce 586,9 m je nejvyšším bodem Chřibů. Lokalita je opevněna dobře znatelným valem, který tak vymezuje protáhle oválnou plochu o délce asi 800 m a šířce asi 100 m. V jihovýchodní části hradiska se nachází brána. V těchto místech vystupuje na povrch skála a situace zde není proto zcela přehledná — zdá se však, že brána má klešovitý tvar. Celý areál hradiska je zalesněn, pouze střední část je v současné době odlesněna.

Hradisko „Brdo“ uvedl do literatury stručnou zmínkou F. Píkr¹ a několikrát se o něm v krátkosti zmínil I. L. Červinka, který ho řadil do slovanského období.² V. Hrubý kladl lokalitu spolu s ostatními hradisky na Slovácku (Holý Kopec, Hradisko u Velké) do halštatského (platěnického) období lužické kultury.³ Z hradiska doposud pocházelo pouze několik, ne dosti průkazných střepů, které jsou řazeny do platěnické kultury.⁴ Na jaře 1972 bylo ve střední části hradiska, v místech vyvrácených stromů, zjištěno několik střepů, z nichž čtyři jsou blíže zařaditelné.

Tři z nalezených střepů pochází ze středního (slezského) období lužické kultury, dva z nich pak nesou typickou výzdobu pro konečný stupeň tohoto období (tab. 15 : 24). Na střepu z výdutě většího osudí je zachycen kus kruhu sestaveného ze žlábků, jakými bývají vyzdobeny výdutě vel-

kých osudí ze sídlišť. Střep z menšího osudí pak nese příznačnou výzdobu tohoto stupně: na hrdle oběžný pruh sestavený z rýh a žlábků; výduť je vodorovně hraněná a hrany jsou lemovány trásněmi.⁵ Čtvrtý střep náleží slovanskému období (tab. 15 : 5).

Datování hradiska do středního (slezského) období lužické kultury a tím do konce doby bronzové naznačuje, že patrně náleží do okruhu lužických výšinných hradisk, které obklopovaly sídelní areál na Hané.⁶ Nález slovanského střepu pak dokonce naznačuje, že snad budeme muset počítat s osídlením této lokality i ve slovanském období.

¹ F. Příkryl, Svatý Kliment u Osvětiman, Brno 1890 13

² I. L. Červinka, Pravěká hradiska na Moravě, Kroměříž 1896, 22; týž Morava za pravěku, Brno 1902, 337; týž, Slované na Moravě a říše Velkomoravská, Brno 1928, 222.

³ V. Hrubý, Z pravěku středního Pomoraví, Uherské Hradiště 1948, 32.

⁴ Archiv AÚ Brno, č. j. 1764/47. Uloženo ve Slováckém muzeu v Uherském Hradišti, inv. č. 14900–14909.

⁵ J. Nekvasil, Konečný vývojový stupeň středního (slezského) období lužické kultury na Moravě PA LXI 1970, 15, obr. 8 : 24, 12 : 15 a další.

⁶ J. Nekvasil, K otázce lužické kultury na severní Moravě, AR XVI 1964, 242.

Zur Datierung des Burgwalles „Brdo“, Gemeinde Roštín (Bez. Kroměříž). Kurzer Bericht über den Burgwall „Brdo“ mit Anführung der älteren Literatur und Beschreibung der Lokalität (Taf. 15,1). Das Material, welches hier bei einer Terrainbegehung festgestellt wurde (Taf. 15,2–5) belegt die Besiedlung der Lokalität in der mittleren (Schlesischen) Stufe der Lausitzer Kultur und im slawischen Zeitabschnitt.

KULTURNÍ JÁMA S PODOLSKOU KERAMIKOU U BULHAR

(o kr. Břeclav)

JIŘÍ ŘÍHOVSKÝ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 16)

Při odstraňování vrstvy ornice v písčínku severozápadně od obce se na povrchu písčitého podloží objevily tmavé skvrny kulturních jam. Průzkumem, který provedl koncem června J. Nekvasil, byly datovány do kultury podolské a laténského období. — Podolské fázi středodunajského okruhu kultury popelnicových polí patřila jáma 2. Měla nepravidelný oválný tvar široký 215 cm (délka se nezjistila, protože zasahovala pod hromadu navršené ornice) a mísovitě se zahluhovala 70 cm do podložního sypkého písku. Její šedočerná, silně popelovitá výplň obsahovala jen velmi málo střepového keramického materiálu s několika úlomky zvířecích kostí a rohu.

1. Okrajová část tenkostěnného šálku z jemného plaveného materiálu s hlazeným a tuhou leštěným povrchem. Polokulovitá spodní část, pod výduť zdobená vodorovným pásem šesti mělkých rýh, lemovaných nahoře skupinami šikmých rýžek, přechází plynule v nízkou, válcovitou horní část s lehce přehnutým okrajem. Šířka okraje 12,8 cm.
2. Okrajový střep menší amfory z jemného písčitého materiálu s hlazeným, černým povrchem na vnější straně leštěným tuhou. Spodní část prohnutého, kuželovitého hrdla zdobí užší, mělké, vodorovné žlábků. Šířka okraje 12 cm.
3. Část široké, kónické mísy z jemného písčitého materiálu s nerovným, hlazeným povrchem hnědočerné barvy. Má vyklenuté stěny se zvednutým a nepatrně dovnitř zataženým okrajem. Šířka okraje 23,6 cm.
4. Okrajová část hrubé kulovité nádoby z písčitého materiálu s nerovným a na vnější straně hlazeným povrchem světle šedohnědé barvy. Kulovité tělo přechází plynule v nízké, silně prohnuté, úzké hrdlo s krátce přehnutým okrajem. Šířka okraje 10 cm.
5. Lehce nožkovitě odsazené dno větší nádoby z jemnějšího písčitého materiálu s nerovným a na vnější straně hlazeným povrchem šedočerné barvy. Šířka dna 14 cm.

Náležejí-li poslední čtyři střepy podolské keramice, první lze přiřadit středomoravské a severomoravské slezské kultuře. Toto spojení není na jižní Moravě nijak výjimečné. Slezská keramika se objevuje na více podolských sídlišťích zcela běžně.

Kulturgrube mit Podoler Keramik bei Bulhary (Bez. Břeclav). In der Sandgrube nordwestlich der Gemeinde fand man eine schüsselförmige Grube von unregelmässigem ovalem Grundriss. In ihrer stark aschigen Ausfüllung waren einige Scherben mit Bruchstücken von Tierknochen und

eines Hornes. Die Keramik gehört in die Podoler Phase des mitteldonauländischen Umkreises der Urnenfelderkultur mit einem einzigen typischen Scherben der Schlesischen Kultur. Die Symbiose der Podoler und Schlesischen Keramik ist auf südmährischen Siedlungen der späten Bronzezeit eine völlig übliche Erscheinung.

ZACHRAŇOVACÍ AKCE V GOTTWALDOVĚ-MALENOVICÍCH (okr. Gottwaldov)

BOHUSLAV KLÍMA jr., Oblastní muzeum jihovýchodní Moravy,
Gottwaldov

V letním období r. 1972 prováděl Státní statek Kvítkovice rozsahlé meliorační práce v trati Mezcestí a Hledějov jižně hlavní komunikace do Gottwaldova až k okraji Malenovic. Systémem rovnoběžných, úzkých a hlubokých rýh byly tak znovu zachyceny různé pravěké nálezy a objekty, které zde narušila již v r. 1934 stavba nové silnice. V uvolněných zeminách zachránil řed. J. Očenašek a pracovníci Oblastního muzea v Gottwaldově větší počet drobných střepů nádob, které z největší části příslušejí platěnické kultuře. Také na stěnách rýh, zejména pak těch, které se svažovaly blíž silnice západním směrem, pozorovali mělce zahlobené objekty, projevující se hlavně tmavou popelovitou výplní, provázenou jen místy drobnými zlomky mazanice. Přímou ze stěny meliorační rýhy v místech jednoho z objektů se podařilo zachránit ve větších střepech část silnostěnné nádoby patrně amforovitého tvaru z hrubého a poměrně špatně vypáleného materiálu. Za zmínku stojí rovněž část šálku s lištou, který byl uvnitř zdoben tuhovým pruhem. Oba tyto nálezy datují i ostatní, většinou již méně typický materiál do mladší fáze platěnické kultury, poznamenané již vlivem kultury horákovské. Opakovaně se vyskytly také střepy nádob kultury laténské a z doby mladohradištní.

Eine Rettungsaktion in Gottwaldov-Malenovice (Bez. Gottwaldov) riefen die umfangreichen Meliorationsarbeiten in der Flur Mezcestí und Hleděnov hervor, bei welchen Siedlungsobjekte und verschiedene Keramikbruchstücke erfasst werden konnten. Die gestörten Funde gehörten überwiegend der Platěnicer Kultur an. In einem kleineren Ausmasse kamen latènezeitliche Scherben und jungburgwallzeitliche Keramik vor.

HORÁKOVSKÉ SÍDLIŠTĚ NA PLOŠE VÝZKUMU SLOVANSKÉHO POHŘEBIŠTĚ V RAJHRADĚ (okr. Brno-venkov)

JINDRA NEKVASIL, AŮ ČSAV Brno

Při velkém plošném odkryvu na slovanském pohřebišti u Rajhradu¹ byla zachycena také část sídliště horákovské kultury. Vzhledem k tomu, že výzkum bude pokračovat i v příštích letech, a vzhledem k tomu, že nálezy nejsou dosud laboratorně zpracovány, je možno se o výsledcích výzkumu zmínit jen předběžně. Především byla odkryta část velké jámy s bočními výklenky;² v jejím zásypu se nacházela vrstva zuhelnatělých obilnin. Tento typ jam bývá označován za obytné objekty. V okolí se pak nalézalo několik zásobnicových jam, z nichž jedna, patrně jáma na mísení hrnčářské hlíny, dosahovala přes dva metry hloubky.

Poznámky:

¹ Údaje o výzkumu uvádí ve svém příspěvku Č. Staňa.

² M. Šolle, Únětický hrob a halštatské sídliště z Rybníků u Mor. Krumlova, AR II 1950, 216; J. Nekvasil, Výzkum sídliště v Brně-Kr. Polí, PV AŮ Brno 1964, 44

*Horákovser Siedlung auf der Grabungsfläche des slawischen Gräberfeldes in Rajhrad (Bez. Brno-venkov)*¹. Vorläufig kann angeführt werden, dass hier eine sehr grosse Wohngrube mit Nischen² und mit einer Getreideschicht in der Aufschüttung abgedeckt wurde. Ringsum waren dann einige Vorratsgruben.

SÍDLIŠTNÍ NÁLEZ HORÁKOVSKÉ KULTURY Z DOLNÍCH KOUNIC

(okr. Brno-venkov)

JINDRA NEKVASIL, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 17)

Na jaře 1972 byla na pozemku Milady Střeštkové, p. č. 3799, kopána studna a přitom byl porušen pravěký objekt. Členům vlastivědného kroužku z Dolních Kounic, Emilu Řiháčkovi a Pavlu Zbořilovi, se podařilo zachránit z vykopané hlíny část nálezů, které pak předali Archeologickému ústavu v Brně k posouzení.

Naleziště se rozkládá jihovýchodně od Dolních Kounic po levém břehu řeky Jihlavy v trati Stráně. V těchto místech jsou postaveny domky již na počátku svahu, zdvihajícího se nad řekou k severovýchodu; naproti, na druhém břehu stojí zámek. Studna byla vykopána asi 80 m od břehu řeky. Vše nasvědčuje tomu, že tu byla zachycena sídlištní jáma. Střepy se našly, podle objevitelů, v neobvyklé hloubce 6 m pod povrchem, a to v hlíně, prostoupené černým popelem a uhlíky. Pravděpodobně tu byla hlubší jáma, která byla převrstvena náplavami ze svahu nad nalezištěm. Také složení nálezů svědčí pro sídlištní nálezy; byly tu střepy převážně z hrncovitých nádob, kusy ma-zanice, zlomky zvířecích kostí a kus opracovaného jeleního parohu.

Keramika zařazuje nálezy jednoznačně do horákovské kultury. Nejvýraznější je kus šálku s nízkou výdutí, šikmě zvlněnou žlábkou; na vnitřní straně nese stopy vlešřované výzdoby. Takto modelované šálky jsou typické pro začátek pozdního období horákovské kultury,¹ kde představují vývoj obyčejných šálků a misek již ovlivněných tvary šálků a misek s vykrajovaným či zubatým přechodem hrdla do spodní části.² Jak se zdá, pod tímto vlivem ožívuje u šálků zvyk zdobení výdutí žlábkou v nové podobě (př. Těšetice, obj. 10).³ Z několika střepeů se podařilo rekonstruovat i velkou hrncovitou nádobu s prohnutým hrdlem plynule přecházejícím do baňaté výdutě, která přechází do nožkovitě prohnuté spodní části. Nádoba byla vyzdobena nepravidelnými pupíky posazenými pod hrdlem. Náleží do okruhu velkých hrnců, které se běžně vyskytují na horákovských sídlištech a bývají většinou zdobeny prstovými lištami nad výdutí (Těšetice, Střelice).⁴ Vzhledem k tomu, že tyto nádoby mají silně variabilní profilaci, není možné jejich přesné zařazení, avšak nožkovitá modelace spodní části naznačuje zařazení do pozdního stupně.⁵ Ostatní střepey takového datování nevyklučují, nejsou však již topologicky výrazné, jako střepey z mís se zataženým okrajem, střepey ze šálku s masivním uchem a další střepey z hrncovitých nádob, buď podobných rekonstruovanému hrnci, nebo o něco menších.

Zvířecí kosti byly určeny dr. Zd. Kratochvílem z AÚ Brno takto: spodní čelist tura nebo jelena, kus čelisti tura a pravá stehenní kost z bobra. Na kusech spálené hlíny jsou uchovány otisky stébel a zrn a otisky prutů.

Poznámky:

¹ V. Podborský, V. Vildomec, *Pravěk Znojemska* (1972), 116.

² V. Podborský, *Jihomoravská halštatská sídliště I*, SPFFBU E15 1970, 92, obr. 26: 2,3, 31: 35.

³ V. Podborský, *Die Hallstattsiedlung in Těšetice* (1965), 12, Taf. III: 21; XII: 2.

⁴ V. Podborský, *Jihomoravská sídliště I*, SPFFBU E15, tab. VII: 11; XIV: 10.

⁵ V. Podborský, *tamtéž*, 94, tab. X: 3; *Sbírka Fr. Vildomce Boskovštejn č. 2*.

Siedlungsfund der Horákov-Kultur aus Dölni Kounice (Bez. Brno-venkov). Im Frühjahr 1972 erfasste man am linken Ufer des Flusses Jihlava in Dölni Kounice ein Siedlungsobjekt beim Brunnen-aushub. Aus der ausgegrabenen Erde konnten Gefäßscherben, Tierknochen, Lehmbe-wurfstücke und ein bearbeitetes Geweih geborgen werden. Die Keramik datiert den Fund in den Beginn des späten Zeitabschnittes der Horákov-Kultur.¹⁻⁵

HALŠTATSKÁ A LATÉNSKÁ NALEZIŠTĚ V POLICI U JEMNICE

(okr. Třebíč)

KAREL LUDIKOVSKÝ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 18-20)

Pečlivé sběratelské práci Lud. Meduny, který již léta systematicky sleduje a soustřeďuje nálezy, objevující se po hluboké orbě, melioračních aj. pracích, lze děkovat za stále hlubší poznání nejstarších dějin shora uvedené lokality i jejího širšího okolí.¹ Výsledky jeho činnosti v posledních dvou

letech dokládají nálezy, které v terénu vytvářejí souhrně širší region. Které z níže uvedených poloh na sebe navazují nebo přímo spolu souvisejí, může ukázat pouze výzkum; uvádíme je proto tak, jak byly L. Medunou nalezeny a označeny.

„Nad novým rybníkem Belka“ získal fragmenty stěn z hřebenovaných, rozměrných zásobnicových nádob z tuhového materiálu. V trati „na Belkách“ nalezl obdobné zlomky, dále části stěn z menších hřebenovaných tuhových situl aj. Pozoruhodným a unikátním nálezem z této trati je drobný okrajový zlomek terry sigillaty. Z trati „Pastviště“ náleží k laténskému inventáři zlomky esovitých misek, nádob, okrajových částí a stěn hřebenovaných situl z tuhového materiálu. Halštatská keramika je reprezentována okrajovými partiemi i zlomky stěn, zdobenými prstovanou páskou, fragmenty jemnějšího zboží atd. Nálezy z trati, označené jako „Pastviště 1 a 2 P.“ doplňují obraz laténského osídlení o tvary misek s esovitými i zataženými okraji, tenkostěnné situlky s horizontálně vhlazovanými pásy, přetínajícími hřebenování, fragmenty velkých hřebenovaných situl, kolečka ze střeplů ap. Pro kulturní zařazení do užšího okruhu je významná keramika se silnou příměsí svoru; na jednom fragmentu se vyskytl nátěr okraje černou smolou atd. Z trati „Horní Osek“ lze uvést z halštatského sídlištního materiálu zlomky misek se zataženými okraji, stěny situl zdobené prstovanou páskou a zhotovené z tuhového materiálu, přeslen hruškovitého tvaru, mazanici ap.

K halštatským nálezům lze poznamenat, že se objevují při nových výzkumech¹ spolu s laténskou keramikou. Keramiku se silnou příměsí svoru, charakteristickou pro jihozápadní část Moravy, nacházíme spolu s pozdnělaténskou malovanou keramikou ve Střelcích,³ keramikou s okraji opatřenými černým smolným nátěrem, jako je tomu v našem případě, aj. mladými prvky.

Do těchto dvou úseků lze rámcově shora uvedený získaný materiál chronologicky zařadit.

P o z n á m k y :

¹ L. Meduna, Archeologické nálezy z povodí Želetavky a Bihanky na západní Moravě, Sborník II. Fr. Vildomcoví k pětáosmdesátinám, ČSAV Brno 1963, 79–82.

² K. Ludikovský, Zprávy o výzkumech v Šakvicích (PV 1971, Brno 1972, 69) a Bulharech (v tomto svazku).

³ Vl. Podborský — V. Vildomec, Pravěk Znojemska, Brno 1972, tab. B.

Hallstatt- und latènezeitliche Fundorte in Police bei Jemnice (Bez. Třebíč). Durch eine sorgfältige Sammeltätigkeit von L. Meduna hat man viele neue Belege von der prähistorischen Besiedlung der Lokalität und ihrer breiteren Umgebung gewonnen. Wir führen die Ergebnisse der letzten zwei Jahre in der Reihenfolge an, so wie sie gewonnen und verzeichnet wurden.

„Nad novým rybníkem Belka“ gewann er Wandbruchstücke von Vorratsgefäßen aus Graphitton. In der Flur „Na Belkách“ fand er ähnliche Bruchstücke, Wandteile von kleineren Situlen u. ä. Ein unikater Fund von derselben Flur ist das Fragment einer Terra sigillata. Aus der Flur „Pastviště“ gehören zum latènezeitlichen Inventar Bruchstücke von Schüsseln, Gefäßen, usw. Die Funde, welche als „Pastviště 1 und 2 P“ bezeichnet sind, ergänzen das Bild der latènezeitlichen Besiedlung. Für die kulturelle Einreihung in den engeren Umkreis ist die Keramik mit einer starken Glimmerbeimengung bedeutend; auf einem Fragment kam ein Anstrich des Randes mit schwarzem Pech vor usw. Aus der Flur „Horní Osek“ können aus der hallstattzeitlichen Siedlung Schüsselbruchstücke, Situlenwände aus Graphitton u. ä. angeführt werden.

Zu den hallstattzeitlichen Funden kann bemerkt werden, dass einige von den angeführten Elementen bei neuen Grabungen² gemeinsam mit latènezeitlicher, Drehscheibe Keramik erscheinen. Die Keramik mit einer starken Glimmerbeimengung, welche für den südwestlichen Tell Mährens charakteristisch ist, findet man mit der spätlatènezeitlichen bemalten Keramik in Střelice,³ mit der Keramik, deren Ränder mit schwarzem Pechanstrich versehen sind, wie dies bei unserem Beispiel der Fall ist und mit anderen jungen Elementen zusammen.

In diese Zeitspanne — oder besser — in diese zwei Abschnitte, kann rahmenhaft das angeführte Material chronologisch gegliedert werden.

HALŠTATSKÝ SÍDELNÍ OBJEKT V PÍSKOVNĚ V BULHARECH

(o k r. B ř e c l a v)

KAREL LUDIKOVSKÝ, AŮ ČSAV BRNO

(Tab. 21–22)

Rozšiřováním těžebních ploch pískovny, nacházející se po levé straně silnice Milovice—Bulhary, byly po sejmutí ornice vrstvy buldozerem zachyceny mezi pravěkými (viz též zprávu J. Říhových)

ského) i mladšími (středověkými) též jeden sídelní objekt halštatský; naleziště není v tomto směru neznámé¹. Výzkumné práce v terénu i grafickou dokumentaci provedl velmi pečlivě S. Stuchlík z AÚ ČSAV v Brně.

Zahloubený objekt obdélného tvaru byl narušen ze strany SSZ odebráním písku. Dochovaná část jámy měla po začištění úrovně pod odebranou ornici rozměry 4,80 × 4,80 m. Šikmé stěny zmenšovaly rozměry jámy ke dnu v hloubce 0,84 m na šíři 3,80 a délku 4,80 m. Ve střední části dna, poněkud posunutě k severu, byly dvě kúlové jamky o \varnothing 0,32 a 0,34 m, zahloubené jen 0,05 m pod jeho úroveň. Při JJZ nároží, na ploše o průměru cca 0,50 m se nacházela větší nahromadění uhlíků, popele a drobných fragmentů mazanice. Zbývající výplň jámy tvořila černá, popelovitá hlína bez bližší čitelnosti jednotlivých vrstev.

Z kovového inventáře lze uvést pouze zlomek náramku, stočeného z bronzového plechu. Pozoruhodný je však keramický obsah, výstižně zrcadlící atmosféru doznívajícího halštatského a nastupujícího laténského slohu. Převážná část keramiky je vyrobena v ruce: náleží k ní misky se zataženým okrajem, hluboké mísy, části hrnců a situl, zdobené prstovými důlky v liniích i v ploše těla nádoby, části rozměrných, z tuhy vyrobených nádob ap. Na kruhu vyrobené zboží obsahuje převážně misky s esovitou profilací stěn, a to hladké nebo zdobené horizontálními žlábkami, části nádoby z tuhového materiálu, zdobené na pohrdlí šikmými vrypy v řadách na způsob větvičkového ornamentu apod.

V ruce robená keramika je provedena v duchu halštatského tvarového a estetického cítění; na kruhu zhotovené zboží se připíná k okruhu starolaténské kolkované keramiky. Shodné prvky nacházíme mj. např. v jámě, odkryté M. Chleborádem v Koryčanech², jejíž jednotný obsah připomíná odpadovou jámu neb jiný objekt spojený s výrobou tohoto druhu zboží. Podobný obsah i chronologickou pozici jako má jáma v Bulharech, má i loňského roku odkrytý objekt v Šakvicích³.

P o z n á m k y :

¹ B. Klíma, Zachraňovací akce u Bulhar (o Břeclav). PV 1970, Brno 1971, 79.

² Al. Procházka, Gallská kultura na Vyškovsku, Vyškov 1933, tab. 1; J. Filip, Keltové ve střední Evropě, Praha 1956, 184, tab. LXXXII

Hallstattzeitliches Siedlungsobjekt in der Sandgrube in Bulhary (Bez. Břeclav). Durch die Erweiterung der Förderungsflächen in der Sandgrube, welche sich auf der linken Seite der Strasse Milovice—Bulhary¹ erstreckt, hat man ausser anderem ein hallstattzeitliches Siedlungsobjekt erfasst. Die Ausgrabungsarbeiten im Terrain und die Dokumentation führte sorgfältig Dr. S. Stuchlík vom AÚ ČSAV in Brno durch.

Das untersuchte Objekt war von der NNW Seite durch die Sandabnahme gestört worden. Der erhaltene Teil, hatte eine viereckige Form im Ausmasse von 4,80 × 4,80 und einer Tiefe von 0,84 m. Im mittleren Teil des Bodens fand man 2 Pfostengruben.

Von dem Metallinventar kann das Bruchstück eines Armringes angeführt werden. Der keramische Inhalt widerspiegelt ausdrucksvoll die Atmosphäre des ausklingenden hallstatt — und des beginnenden latènezeitlichen Stiles. Der überwiegende Teil ist handgefertigt. Die Drehscheibenkeramik, enthält überwiegend Schüsseln mit S-förmiger Wandprofilierung, glatte oder mit horizontalen Rillen verziert.

Die handgemachte Keramik ist im Geiste der hallstattzeitlichen formlichen sowie technologischen Auffassung durchgeführt; eine ähnliche Zusammensetzung hatte auch das Siedlungsobjekt in Šakvice, welches im vorigen Jahr³ abgedeckt wurde. Die Drehscheibenkeramik knüpft an den Stil der frühlatènezeitlichen Stempelkeramik an; übereinstimmende Elemente finden wir z. B. in der Grube, welche M. Chleborád in Koryčany² abdeckte.

VÖRLÄUFIGE GRABUNGSERGEBNISSE AUF DER HALLSTATT- UND LATÈNEZEITLICHEN SIEDLUNG BEI POLEŠOVICE IM JAHRE 1972

(Bez. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště —
KAREL LUDIKOVSKÝ, AÚ ČSAV Brno

(Taf. 23—26)

Parallel mit der Grabung der älteren Entwicklungsphase der frühmittelalterlichen Siedlung Záblačany¹, wurden in der heurigen Grabungssaison weitere neue Erkenntnisse über die hallstatt- und latènezeitliche Besiedlung dieser Lokalität² gewonnen.

Der Charakter des Aufbaues, durch die Grabung der Fläche G festgestellt, schliesst sich im Grunde den Formen und der Art der Objektunterteilung an, welche in den Jahren 1964–1971 untersucht wurden. Einige Objektgruppen bilden höchstwahrscheinlich geschlossene Wirtschaftskomplexe, deren Wohnkern von Werkstätten, Vorratsräumen und anderen Gruben begleitet ist (Taf. 23 : 1).

Ein vorläufig isolierter Fall im Rahmen der bisher untersuchten Flächen war ein freistehender Feuerherd (Obj. P 72/261) von kreisförmigem Grundriss, welcher im sandigen Liegenden 0,45 m tief unter der heutigen Oberfläche erschien. Die Schicht des Sandliegenden, durch Glut 0,04 m tief rot durchbrannt, war von dem Herdboden bedeckt, in dessen Mitte ein ziemlich grosser Teil eines ausgebrannten Feuerherdes erhalten blieb. Sein Rand geht in senkrechte, 0,10 m starke mit Mergel ausgeschmierte Wände über, welche vor allem auf der Innenseite rot ausgebrannt sind. Der Durchmesser des Feuerherdes beträgt 2,31 m, die Tiefe vom Niveau des Sandliegenden 0,35 m (Taf. 23 : 2). Die Ausfüllung des Herdes bildete eine erdig aschige Aufschüttung in der man auch durchgebrannte Kuppelfragmente fand. In der Aufschüttung kam ausser Keramikbruchstücken auch eine abgeschnittene Geweihstange des europäischen Hirsches vor, bei dem südwestlichen Bogen des unteren Teiles eine Schüssel in sekundärer Lage und ein keramischer, auf der Aussenseite durch Brand auf der Oberfläche zersprungener Schmelztiegel in Löffelform. Der Gegenstand hängt mit dem Feuerherd zusammen, welcher ausser anderem auch zu Metallgiessereizwecken dienen konnte.

Das zweite Objekt ist eine trapezförmige Hütte mit abgerundeten Ecken (Obj. P 72/265). Die Wände fallen etwas schräg zum Boden ab, welcher — ausser dem stufenartig gebildeten südöstlichen Teil — eben ist. Der Bestandteil des Baues ist ein halbkreisförmiges eingetieftes Gebilde (Obj. P 72/266), welches an die erwähnte südwestliche Ecke anknüpft. Im Boden des Baues sind insgesamt 5 Pfostengruben; in der Mitte der Längsachse, näher zur Südseite, ein rot durchgebrannter Boden eines Feuerherdes. Die Überreste der Kuppel belegte eine Destruktion von Lehmewurfstücken. Die Längsachse der Hütte in NNW-SSO Richtung betrug 4,00 m, die kürzere Achse 3,85 m, die Tiefe unter dem Niveau des Sandspiegels 0,50 bis 0,95 m.

Die Ausfüllung der Hütte bildete eine erdig sandige, dunkelbraune kompakte Schicht, ausser dem Raume um den Feuerherd, welcher ober dem Boden mit einer dreifachen Schichtung von schwarzer Erde mit Holzkohlestückchen und mit einer harten erdig sandigen 0,01–0,02 m starken Schicht überdeckt war. Die dunklen Schichten gehören zu ausgelegten Bestandteilen der Feuerstelle, die hellen zur sekundären Herrichtung des Hüttenfussbodens.

Das halbkreisförmige Gebilde hat stufenartige Wände und einen ebenen Boden im \varnothing 1,75 m, welcher 0,45 m tief an den Hüttenfussboden anschliesst. Die aschige Aufschüttung enthielt Schnitzel von Hirsch- und Rehgeweih, am Boden lagen drei Hirschgeweihstangen, mit Spuren von abgeschnittenen Geweihenden. Die angeführte Nische bildet in der Regel den Eintrittsteil in latènezeitliche Hütten; mit Rücksicht auf die exzentrische Lage und den Inhalt kann man sie in diesem Falle als Lagerraum betrachten. Im nordwestlichen Teil der Hütte fand man das Bruchstück einer eisernen, sichelförmigen Schneide mit Spitze, 16,5 cm lang. Die gesamte Baudisposition, einschliesslich der Existenz der Heizvorrichtung, bildet eine günstige Voraussetzung für seine Produktions- und Wohnfunktion.

Zur Hütte gehörte vermutlich die südlicher situierte Vorratsgrube (Obj. P 72/267) mit den Ausmassen der Mündung von $1,75 \times 1,95$ m, und der maximale Durchmesser des Lagerraumes betrug 2,40 m mit einer Tiefe von 0,70 m.

Ein weiteres Werkstättenobjekt wird durch eine nierenförmige Grube repräsentiert, mit ziemlich unregelmässig stufenartig eingetieften Wänden sowie Boden (Obj. P 72/268). Auf der Fläche des Objektes waren insgesamt 6 Pfostengruben (Taf. 25 : 1). Die Längsachse in WSW-ONO Richtung betrug 3,75 m, die Querachse 3,55 m, die maximale Eintiefung 0,82.

Die Aufschüttung bildete dunkelbraune Erde mit erdig sandigen Schichten. Aus der Ausfüllung stammen ausser Gefässbruchstücken und Spinnwirteln, wiederum Geweihstangen, teilweise bearbeitete Halbfabrikate, ein Metallmesser ohne Dorn mit sichelförmig gebogener Schneide (L. — 7,4 cm) usw.

Ein weiterer Wohnbau ist Objekt P 72/257 mit rechteckigem Grundriss und abgerundeten Ecken (Taf. 25 : 2). Ausser auf der Westseite, sind um den gesamten Umfang Stufen eingehauen; der Boden ist eben, die Wände senkrecht. In der nordöstlichen Ecke ist durch eine niedrige und diagonal verlaufende Formation ausserhalb des Objektkernes der Eintrittsraum begrenzt. Bei der Ostwand waren sowohl in der Stufe, als auch im Boden drei Pfostengruben. In der südlichen Hüttenhälfte fand man am Boden die Destruktion von grossen Lehmewurfstücken mit Rutendrücken auf der Rückseite, die Vorderseite war geglättet. In der Lehmewurfdestruktion befand sich eine teilweise zusammenhängende Asche- und Holzkohlenschicht. Es ist daher mehr als wahrscheinlich, dass bei der Mitte des südlichen Teiles ein Feuerherd mit einer viereckigen oder

rechteckigen Öffnung stand. Die Längsachse des Objektes betrug in W—O Richtung 4,25 m, die Querachse 3,75 m, die maximale Tiefe 0,50 m.

Die erdig aschige Aufschüttung enthielt Bruchstücke des Feuerherdgewölbes, ein kegelförmiges Webgewicht, Malakofaunagehäuse, Keramikfragmente, den Teil einer Eisenfibel, eine vierkantige Ahle usw.

Der letzte Bau (P 72/270 und 278) ist das bisher umfangreichste Siedlungsobjekt, resp. Komplex, dieser Entwicklungsphase der Niederlassung. Die Disposition ist eine dreiräumige, der Eingang ist im südlichen Teil der mittleren Eintiefung angebracht (Taf. 26 : 1). Die Längsachsen der einzelnen Räume, welche in NO—SW Richtung orientiert sind, sind von Ost nach West derart verschoben, dass die Teilgebilde des Baues stufenartig in nordwestlicher Richtung aufgestellt sind. Im westlichsten, fast quadratischen Teil, nahm ursprünglich den Grossteil seines Raumes ein tönerner Feuerherd mit Kuppel ein (Taf. 26 : 2). Seine Basis war unter dem Bodenniveau der übrigen östlicher situierten Objekte angelegt worden. Die Heizvorrichtung, mit Ausnahme der Westseite, war von eingehackten Stufen umgeben. Im Boden des Objektes fand man eine Menge von Pfosten gruben. Die gesamte Länge dieses Komplexes beträgt 11,15 m, die Breite von 3,75 bis 4,35 m, die Tiefe vom Niveau des Sandliegenden von 0,07 bis 0,75 m. Die Ausfüllung bildete dunkelbraune Erde, graue und rosa Asche, mit Lehmwurfstückchen und durchglühten Sandsteinen durchmengt. Den östlichen Teil des polygonal abgeschlossenen Objektes störten die slawischen Gruben P 72/271 (ovaler Feuerherd mit Steinen ausgelegt) und P 72/272 (Getreidegrube).

Die Aufschüttung enthielt aus dem Umkreis der Drehscheibenkeramik Fragmente mit Stempelverzierung und Ritzlinien versehen. Aus dem bisher unbearbeiteten Material kann als Beispiel der Teil eines Schüsselbodens mit dem Anzeichen eines Überganges zum Omphalos angeführt werden, der mit zweifachen Segmenten in Sternkomposition umgeben ist, deren Gipfel mit konzentrischen Kreisen (vielleicht zu je drei Stück) verziert sind. Auf einem anderen Fragment ist der Wandteil und die flache Leiste mit Blattmustern in Kombination mit einem Ring verziert. Mehr Teile stammen von einem Gefäss, das in der oberen Partie mit zwei Leisten versehen ist: die obere ist mit zirkelgeritzten Halbbögen eingesäumt, unter der unteren befindet sich eine Verzierung, durch eingedrückte konzentrische Ringe ergänzt. Die Motive in Form eines schmalen Blattes erinnern an ein zoomorphes Motiv; das Endresultat wird man jedoch erst nach einer detaillierten Bearbeitung des gesamten Objektkomplexes aussprechen können. Dagegen entzieht sich ein anderes Fragment von einem Graphittongefäss, dessen durch Ritzlinien ausgegliederte Leiste mit schrägen, gekerbten Einschnitten verziert ist, dem oben angeführten Umkreis und schliesst sich der Gruppe von Situlen mit verzierter Leiste auf der Schulter an. Den gesamten Komplex begleitet eine grosse Serie handgefertigter sowie auf der Drehscheibe hergestellter Keramik, welche bisher nicht verarbeitet ist.

Das Motiv des Doppelblattes mit Ring ist ausser Lesefunden (z. B. Zlobice³) von neueren Grabungen aus Šakvice¹ bekannt, die Kombination der geritzten Verzierung mit Ringstanze ist bisher am reichsten in dem Komplex der Siedlungsgrube in Koryčany⁵, ferner in Sobůlky⁶ u. ä. vertreten. Ein umfangreicher Feuerherd war ausser unserem Falle weiter in Lovčičky⁷ und Jiřkovic⁸ festgestellt worden und zwar immer im Zusammenhang mit Stempelkeramik. Stanzen zum Verzieren der Stempelware kennen wir ausser dem Umkreis Tvarožná-Jiřkovic (wo man den Zusammenhang der Objekte im Terrain voraussetzen kann)⁹ neuerdings wiederum aus Polešovice.

Alle diese Tatsachen bilden Bindungen, welche man nicht mehr als zufällig bezeichnen kann und deren Analyse in breiteren Zusammenhängen die Struktur des Durchdringens. Durch eine detaillierte Analyse und Rekonstruktion des Modelles der Siedlungsstruktur in Polešovice können schwerwiegende Erkenntnisse zur Klärung der Problematik dieses Zeitabschnittes erwartet werden.

Anmerkungen:

¹ Vergleiche in diesem Band: R. Snášil, Vorläufige Ergebnisse der 7. Grabungssaison in Zábřachy.

² R. Snášil, Systematický výzkum zaniklé středověké osady u Polešovic, PV 1968, Brno 1970, 27—35; Další nálezy z halštatsko-laténského sídliště u Polešovic, PV 1970, Brno 1971, 36—37; Pokračování výzkumu na halštatsko-laténském sídlišti u Polešovic, PV 1971, Brno 1972, 67—68.

³ M. Kroměříž, Inv. Nr. 81/70.

⁴ K. Ludikovský, Laténské sídlištní objekty u Šakvic, PV 1971, Brno 1972, 69—70, Taf. 111.

⁵ Al. Procházka, Gallská kultura na Vyškovsku, Slavkov 1937, Taf. I; J. Filip Keltové ve střední Evropě, 184, Taf. LXXII: 5—15.

⁶ V. Dohnal, Zprávy VU v Olomouci, Nr. 154/1972, 26 f.

⁷ K. Ludikovský, Výzkum laténského pohřebiště v Lovčičkách, FV 1957, Brno 1958, 46—51.

⁸ Výzkum na laténském sídlišti v Jiřkovicích u Brna, PV 1959, Brno 1960, 67—71.

⁹ K. Ludikovský, Dilny na moravských nížinných keltských sídlištech, Archeologické studijní materiály I, Praha 1964, 126—134, Abb. 3 : 1.

KELTSKÉ OPPIDUM HOSTÝN

(obec Chvalčov)

(okr. Kroměříž)

KAREL LUDIKOVSKÝ, AÚ ČSAV BRNO

(Tab. 27)

Terénní odkryvy v předchozí výzkumné sezóně sledovaly dvojí cíl: prozkoumat a dokumentovat terén pod nynějším automobilovým parkovištěm s ohledem na eventualitu jeho renovace a rozšířením zkoumané plochy směrem ke „Slavkovské bráně“ přiblížit se k hlavní komunikaci do opevněného areálu¹. Snahou bylo zjistit co největší počet faktorů, podílejících se na historickém vývoji této lokality od ojedinělých stop paleolitických počátků až ke vzniku hradiště v období kultury lidu popelnicových polí, rozkvět centra oppidálního charakteru v mladší době laténské a občasně využití této polohy jako refugie ve středověku. O dosažené výsledky se opřely práce v letošní výzkumné sezóně ve střední části hradiště a v přibližně stejné vzdálenosti od valového tělesa; jiný odkryv byl rozpracován v blízkosti akropole a v nevelké vzdálenosti od nálezu depotu kos v r. 1913. Souběžně bylo započato, s ohledem na dlouhodobost těchto prací, s řezem valového tělesa v místech recentní „Rusavské brány“. Velmi vlhké počasí omezilo výzkumné práce do té míry, že dokončení odkryvů bylo nutné odložit na r. 1973. Dosažené výsledky je třeba považovat pouze za částečné a předběžně informativní.

Rozsahově největší plocha, cca 500 qm, bylo rozpracována ve střední části opevněného areálu mezi valovým tělesem a dnešní komunikací, v prostoru severně od schodiště, ve dvou plochách. Architektonické prvky — pokud lze soudit na základě současného stavu vypracování — se dochovaly, s ohledem na značnou svážnost terénu, značně poškozené. Nesporně spolupůsobila i stavební technika, kterou lze předpokládat shodnou jako u Slavkovské brány: nadzemní stavby, zbudované na kamenných, na sucho kladených základech s pultovým přestřešením. Tomu by nasvědčoval i plošný výskyt laténských nálezů v souvislé starší vrstvě, která se pouze v útržcích nachází v intaktním stavu. Stavby ani zde netvořily souvislou řadu, ale spíše ojedinělé domy, dvorce, snad oddělené kamennými zidkami.

V nálezovém inventáři se objevily, byť dosud skrovně, prvě bronzové a skleněné předměty: spony, perly apod. mimo již známé železné nástroje, kování atd. Ze značného množství keramiky náleží opět zhruba polovina laténské kultuře. S ohledem na rozpracovanost výzkumu uvádíme informativní výběr na tab. 27.

Ve druhé zkoumané části, těsně pod „akropoli“ na svahu do „amfiteatru“, byla rozpracována pouze menší plocha v rozsahu cca 100 qm. Bylo by předčasné vyslovit byť i jen pracovní hypotézu, neboť výzkum dosud nedospěl k nápadné vlně terénu, ve které je možno očekávat pozůstatky stavebních prvků. Z kovových nálezů lze upozornit na fragment laténské spony a srpovitě prohnutý nůž s konkávním ostřím; podobný neúplný exemplář je znám z dřívějších nálezů.

Konstrukce valového tělesa je známa dosud jen z náčrtu, pořízeného při řezu valovým tělesem snad při stavbě silnice². Dokladový keramický materiál získaný během těchto prací a uložený v muzeu v Bystřici pod Hostýnem náleží z převážné části slezské periodě osídlení. Nutnost získání přesnějších informací, klíčových pro řešení problematiky osídlení, rozhodla po zvážení všech okolností terénních, finančních i pracovních sil o řezu v místech recentní, tzv. „Rusavské brány“. Tento průchod se nachází v blízkosti akropole a jeho okolí dosud skýtá možnost terénních odkryvů, které by mohly alespoň zčásti osvětlit její funkci.

Valové těleso je ve zvoleném prostoru dochováno i s příkopem. Recentní narušení dovolilo k odstranění jeho zbytků použít buldozeru, a to až na úroveň skalnatého podloží. Manuálně byla v letošní výzkumné sezóně zčištěna pouze severní stěna řezu a odstraněny zeminy, které by způsobily navlhání základu při jarním tání. Na základě předběžných pozorování během skrývky buldozerem a čištění řezu je možno říci, že zkoumaný úsek vykazuje značně složitou situaci, avšak s velmi výhodnými podmínkami pro sledování detailů konstrukce apod. Již v tomto stádiu výzkumu jsou pozorovatelné zásahy a úpravy ve skalnatém terénu, na kterém spočívá základová vrstva opevnění. Tvoří ji kompaktní, do červena vypálená, až 0,75 m mocná hmota mazanicového charakteru. Její interpretace je v současné fázi výzkumu otevřená, jako pracovní hypotéza je nejpřijatelnější diskutovaná teorie „spěkaných valů“. Že se nejedná o lokální výskyt, potvrzují starší pozorování, např. Otto Sovy, který výslovně zdůrazňuje její pevnost³. Tato vrstva tvořila opěrné podloží pro další stavbu, mj. snad i opěrnou bázi pro zakotvení skeletu trámová konstrukce komorového nebo roštového systému, vyplněného kameny a jílem. Na sklonech trámů, zabraňujících sjíždění základů po silně svahovém terénu, a jiných detailech lze pozorovat velké zkušenosti stavitelů po stránce praktické i teoretické. Přesnější popis přestaveb a úprav valového tělesa i vnějšího příkopu, který nebylo možné pro značnou vlhkost otevřít buldozerem, budou úkolem dalšího výzkumu.

Souběžně s archeologickým výzkumem opevněného areálu bylo v letošním roce započato s odbíráním vzorků rud a jiných nerostů v okolí Hostýna. Jen v malém úseku Chvalčov—Loukov, do vzdálenosti necelé hodiny chůze od jeho úpatí, bylo zjištěno několik nalezišť bahenních a krys-

talických rud železa. Podrobný výzkum na širší bázi, zvláště podaří-li se jej doplnit o naleziště nekovových minerálů, poskytne v tomto směru cenné příspěvky k pochopení významu této lokality.

P o z n á m k y :

¹ K. Ludikovský, Keltické oppidum Hostýn, o. Kroměříž. Přehled výzkumů 1971, Brno 1972, v tisku.

² autor není znám; plán uložen v muzeu Bystřice p. Host. (publikován v AR) XXIII 1971, 317, Abb. 2

³ O. Sova, Hostýnské valy, Záhorská kronika XIV 1932, 119.

Keltisches Oppidum Hostýn, Gemeinde Chvalčov (Bez. Kroměříž). Aus den erreichten Ergebnissen in der vorherigen Grabungssaison ausgehend, begannen die Arbeiten in diesem Jahre im mittleren Teil des Burgwalles und in ungefähr gleicher Entfernung von dem Wallkörper. Eine andere Abdeckung hat man in der Nähe der Akropolis nicht weit von dem Sensendepot aus dem Jahre 1913 durchgeführt. Gleichzeitig wurde mit dem Schnitt des Wallkörpers an den Stellen der rezenten „Rusava Pforte“ begonnen. Das sehr feuchte Wetter beschränkte die Ausgrabungsarbeiten in einem derartigen Ausmasse, dass man die Beendigung in das Jahr 1973 verlegen musste. Die erreichten Ergebnisse können daher nur als informativ betrachtet werden.

Die architektonischen Elemente auf der grössten Fläche im mittleren Teil des befestigten Areales, ca. 500 m², sofern man aufgrund des heutigen Standes der Bearbeitung urteilen kann, blieben ziemlich beschädigt erhalten.

Im Inventar erschienen, wenn auch sehr spärlich, die ersten bronzenen und gläsernen Gegenstände: Fibeln, Perlen u. a. ausser diesen, die schon bekannten Eisengeräte und Beschläge, zahlreiche Keramikfragmente u. ä.

Im zweiten Teil, knapp unter der „Akropolis“ am Abhang zu dem „Amphitheater“ wurde nur eine kleinere Fläche ausgearbeitet.

Von Metallfunden kann auf das Fragment einer Latènefibeln, ein sichelförmig gebogenes Messer mit konkaver Schneide u. ä. aufmerksam gemacht werden.

Der Wallkörper ist an der Grabungsstelle samt Graben erhalten. Manuell wurde nur die Nordwand des Schnittes gereinigt und Erdmassen beseitigt. Die Grundsicht der Befestigung ist durch eine kompakte, rot gebrannte, 0,75 m mächtige Schicht von Lehmewurfcharakter gebildet. Als Arbeitshypothese ist die diskutierte Theorie der „durchglühten Wälle“ am annehmbarsten. Diese Schicht bildete eine stützende Basis für den weiteren Bau und offensichtlich auch die Stützbasis für die Verankerung des Skelettes in Balkenkonstruktion eines Kammer- oder Rostsystems, ausgefüllt mit Steinen und Mergel. Eine genauere Beschreibung, wird Aufgabe der weiteren Grabung sein.

Gleichzeitig mit der archäologischen Erforschung des befestigten Areales wurde heuer mit der Abnahme von Erz- und anderen Mineralproben in der Umgebung von Hostýn begonnen. Nur in dem kleinen Abschnitt Chvalčov-Loukov, in einer Entfernung einer nicht ganzen Stunde vom Fusse des Berges, hat man einige Sumpf- und kristallische Eisenerzfundorte festgestellt. Eine eingehendere Erforschung auf einer breiteren Basis, besonders wenn es gelingt, diese um Fundorte nichtmetallischer Mineralien zu ergänzen, wird in dieser Richtung wertvolle Beiträge zur Erkenntnis der Bedeutung und Entstehung der befestigten Besiedlung gewähren.

GRABUNG DES KELTISCHEN OPPIDUMS
STARÉ HRADISKO IM JAHRE 1972
GEMEINDE MALÉ HRADISKO
(Bez. Prostějov)

J I Ř Í M E D U N A, A Ů Č S A V B R N O

In der Zeit vom 3. 7. bis 13. 9. 1972 setzte nach sechsjähriger Unterbrechung die Grabung des keltischen Oppidums Staré Hradisko (Gemeinde Malé Hradisko, Bez. Prostějov) fort. Während in den Jahren 1964—1966 im westlichen, tiefer gelegenen Teil des Oppidums 0,5 ha abgedeckt wurden, konzentrierte sich die Grabung im Jahre 1972 auf die Fläche hinter dem Innenwall. Hier hat man eine Fläche von 15×50 m (30 Quadrate 5×5 m, d. h. 750 m²) südlich des Tores, das die Vorburg mit dem höher gelegenen inneren Burgwallteil verbindet, untersucht. Ziel der Ausgrabung war die Feststellung des Charakters der Besiedlung hinter dem Innenwall; unter günstigen Bedingungen wurde dann in den folgenden Saisonen beabsichtigt, von der durchforschten Fläche zum Schnitt durch den Innenwall auszugehen. Es zeigte sich jedoch, dass die Terrainsituation an der für die Grabung im Jahre 1972 ausgesuchten Stelle viel ungünstiger, als auf dem Teil der

in den Jahren 1964—1966 durchgrabenen Vorburg ist. Die Grundstücke sind hier schon Jahrelang nicht geackert und die Felder werden als Weideland benützt. Unter der Rasen Oberfläche ist hier meistens schon das Liegende, zum Grossteil aus einer verwitterten Schicht von grauem Kulmer Schiefer gebildet, in der die eingetieften Objekte sich nur sehr undeutlich abhoben und nach dem Austrocknen kurz nach der Abdeckung, verschwanden ihre Umrisse grösstenteils ganz. Die Reste der dunklen Kulturschicht blieben nur in einigen Quadraten erhalten, in einer Reihe von weiteren lag unter dem Rasen eine braune Schicht, welche allerdings nach den Funden rezent war. Trotz der ungünstigen Terrainbedingungen wurde verlässlich festgestellt, dass sich der Besiedlungscharakter an diesen Stellen im Grunde nicht von der Siedlungsstruktur auf der Vorburg unterscheidet. Auf der abgedeckten Fläche entdeckte man eine Menge von Pfostengruben, Teile von drei eingetieften Gruben und einige Grabchen, deren Verfolgung in dem Schieferliegenden besonders schwierig war. Das an drei Stellen festgestellte durchglühte Liegende kann als letzter Rest von Feuerstellen betrachtet werden, deren obere Teile durch Ackerung gänzlich zerstört waren. An jenen Stellen, wo die Reste der Kulturschicht blieben, waren unregelmässige Schollen rot ausgebrannter Erde und eine Menge von Holzkohlestücken, nach denen geurteilt werden kann, dass zumindest ein Teil der Bauten an diesen Stellen des Oppidums durch Brand vernichtet worden war. Mit rot gefärbter Erde waren auch einige Pfostengruben ausgefüllt. Allerdings hat man keine stratigraphischen Erkenntnisse zur Lösung der Frage gewonnen, ob der Brand in die Zeit des Unterganges des Oppidums fällt, oder ob es sich nur um einen lokalen Brand handelt.

Die Grabung im Jahre 1972 bestätigte, dass auch auf der Fläche des Oppidums hinter dem Innenwall, also auf dem eigentlichen Burgwall, als grundlegende Siedlungs- und ökonomische Einheit durch Zäune voneinander getrennte Gehöfte waren. Der Umfang der Grabung ist jedoch zu klein dafür, um die einzelnen Bauten oder Gehöfte rekonstruieren zu können.

KELTSKÉ SÍDLIŠTĚ V BOŘITOVĚ

(okr. Blansko)

KAREL LUDIKOVSKÝ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 28—30)

V letošní výzkumné sezóně navázaly terénní práce na plošný odkryv v roce 1971, kterým byl prozkoumán výrobní objekt č. 1¹. Ve vzdálenosti pouze 5,60 m od jeho okraje se nacházela keltská polozemnice obytného charakteru a označena jako Z—2/1972.

Sídelní jáma, vyhloubená do sprašového podloží, měla proměnnou hloubku vodorovného dna od mírně svázného povrchu v rozmezí 0,30—0,50 m od spodní hladiny ornice. Pečlivě vypracovaný půdorys měl jako výchozí předlohu obdélník 5,00 × 2,8 m se zaoblenými rohy, jehož SZ podélná stěna i JV vchodová část, zaujímající dvě třetiny celkové délky, byly konvexně vyklenuté. Na podélné ose byly pravidelně rozloženy tři nosné kůly hřebenu sedlové střechy; jejich zahloubení pod úroveň dna bylo velmi mělké, maximálně 0,12 m. Mělké, nepravidelné prohlubně při SZ stěně a v S nároží možno považovat spíše za sníženiny vzniklé opotřebením během existence chaty. Uprůstřed dna bylo s velkou pečlivostí vymodelováno a hladidly vyrovnáno topeniště o síle 0,04—0,05 m. Do červena vypálená vrstva mazanice měla zhruba kruhový tvar; při jejích okrajích se však nacházely mělké, 0,04—0,05 m široké žlábký, vymezuující neúplný, původně zhruba čtvercový obrys se zaoblenými rohy o rozměrech 0,65 × 0,70 m. Ve svrchní vrstvě, těsně pod ornici, se nad plochou topeniště nacházela vrstva vyhlazené, do červena propálené mazanice s otisky tenkých prutů a štípaných dřev. Spojovací články s topeništěm nebyly zjištěny; je tedy třeba předpokládat zakotvení klenby nad topeništěm na nosné prvky stavby, bez svislých stěn krbu.

Podlaha chaty byla rozčleněna sítí drobných kolíků o Ø 0,05—0,06 cm a hloubce cca 0,15 m. Jen některé lze spojit s funkcí ohniště, event. konstrukcí krytu nad ním; zbývající členění vnitřní prostor na pevné úseky, jejichž konečná funkční interpretace není dosud do všech detailů zcela jistá. Určitě lze spojit po obvodu při stěnách rozložené kůlové jamky — na základě souhlasných analogií z Rajhradu (viz dále) — jako skeletu pro výplet stěn na způsob koše. Řada těchto kůlů oddělovala vstupní prostor od interiéru chaty a vytvářela tak za pomoci např. koží jakousi „před-sín“. Další koncentraci nacházíme v západním nároží, jinou v části severovýchodní (ložná plocha?).

Z nálezů lze uvést železný prsten s oválným očkem, vyplněným zlatou fólií, frontální část lidské lebky; z keramických nálezů je pro datování závažný především zlomek červeno-bíle malované keramiky. K „jemnému zboží“ náležejí misky se zataženým i esovitě profilovaným okrajem, k užitkovým tvarům se řadí zlomky hřebenovaných situl, cedníků, části rozměrné zásobnice, kolečka ze

střepů atd. V celku upřesňují tyto nálezy slohový obraz a datování, nastíněné ve zprávě o výzkumu v minulém roce, a upevňují tak předpoklady o „oppidální kultuře“ tohoto sídliště.

Výzkum byl usnadněn ochotnou pomocí místního JZD, které provedlo velmi pečlivě skrývkou ornicoých vrstev buldozerem. Na snížené ploše byl zachycen 8,50 m severovýchodně od popsané chaty další objekt, jehož výzkum musil být pro nepříznivé počasí v pozdním ročním období odložen na příští výzkumnou sezónu. Mimo keltského osídlení se vyskytly útržky sídlištních objektů neolitických.

Dvě další laténská naleziště v okolí obce objevil Ant. Štrof. Ve vzdálenosti asi 800 m severozápadně od zkoumaného sídliště „na Pískách“, v jihozápadní části trati „Mezichlumí“ rozkládá se nad soutokem drobného potůčku s říčkou Lysička mírně svážné plateau. Povrchovými sběry byly získány zlomky keramiky z mladšího období římského (srv. dále příspěvek I. Peškaře) a laténského. Z nálezů tohoto období lze uvést fragmenty esovitě profilovaných misek, drobné zesílené okrajové části i kusy stěn rozměrnějších nádob. Tuhová keramika je zastoupena fragmenty s jemným i širokým hřebenováním, zdobenými půlobloučky pod pohrdlím apod. Soubor doplňuje zlomek nožky kalichu a slitek železné strusky, jehož sounáležitost s keltským osídlením se zdá být pravděpodobná.

Jiné naleziště se nachází nedaleko samoty Perná, na katastru obce Křhova v trati „Nivky“, v sadu u státní silnice. Pod 0,15 m mocnou vrstvou ornice se nacházela malá mísovité jamka o \varnothing 0,50 m vyplněná popelem, avšak bez přítomnosti kostí. Na povrchu jamky ležely fragmenty tuhové situly, zdobené v horní části nízko, plastickou lištou a další lištou vyčleněnou dvojicí rýh. Spodní část hřebenovaného těla byla přerušována širokými, vhlazovanými pásy. Sekundární přepálení keramiky, avšak bez pozůstatků přepálených kostí, není prozatím dostatečně průkazné pro existenci žárového hrobu; situaci bude třeba ověřit dalšími terénními odkryvy.

P o z n á m k a :

¹ V. Souchopová — K. Ludikovský: Neolitické a laténské sídliště v Bořitově o. Blansko. Sborník muzea Blansko, v tisku.

Tiž: Laténské sídliště v Bořitově, o. Blansko. PV 1971, Brno 1972, 77–79, tab. 72–75.

Keltische Siedlung in Bořitov (Bez. Blansko). In der heurigen Grabungssaison knüpften die Terrainarbeiten an die Abdeckung aus dem Jahre 1971 an und in einer Entfernung von nur 5,6 m von Produktionsobjekt Nr. 1/71 hat man eine keltische Erdhütte mit der Bezeichnung Z-2/1972 entdeckt.

Die Siedlungsgrube, welche in das Lössliegende eingetieft war, hatte den Boden von dem unteren Niveau der Ackerkrume des sanft abfallenden Terrains 0,30–0,50 m tief. Den Grundriss bildete ein Rechteck mit abgerundeten Ecken und gewölbtem südöstlichen Eingangsteil. Auf der Längsachse waren regelmässig 3 flach eingetiefe Pfosten angebracht. Inmitten des Bodens war eine mit grosser Sorgfalt modellierte und rot durchbrannte ungefähr kreisförmige Herdstelle. In der oberen Schicht der Aufschüttung, knapp unter der Ackerkrume, befand sich eine Kummulation von rot gebranntem Lehmewurf mit Abdrücken von Ruten und gespaltenen Hölzern.

Der Fussboden der Hütte war durch ein Netz von kleinen Pflöcken im \varnothing von 0,05–0,06 m und einer Tiefe von 0,15 m gegliedert. Die den Umfang der Hütte umlaufende Reihe auf der Innenseite kann aufgrund übereinstimmender Analogien aus Rajhrad (siehe weiter) — mit dem Skelett zur Wandausflechtung in Korbart verbunden werden. Eine andere Reihe teilte den Eintrittsteil in das Hütteninterieur ab und bildete so irgendeinen „Vorraum“. Eine weitere Konzentration finden wir in der Westecke und eine andere im nördöstlichen Teil.

Von den Funden kann ein Eisenfingerring mit ovaler Scheibe mit goldener Folie ausgefüllt, der frontale Teil eines Menschenschädels angeführt werden; von keramischen Funden ist für die Datierung vor allem das Bruchstück rot-weiss bemalter Keramik wichtig. Zur „feinen Ware“ gehören Schüsseln, zu Gebrauchsformen Fragmente von kammstrichverzierten Situlen, Seihern, Vorratsgefässen, usw. Insgesamt präzisieren diese Funde das Stilbild und die Datierung, wie im Bericht über die Grabung im Jahre 1971 angedeutet wurde und festigen so die Voraussetzungen von dem „oppidalen Charakter“ dieser Siedlung.

In einer Entfernung von 8,50 m von der untersuchten Hütte hat man ein weiteres Objekt erfasst, dessen Erforschung jedoch wegen der fortgeschrittenen Jahreszeit für die nächste Grabungssaison verlegt werden musste.

Zwei weitere latènezeitliche Fundorte entdeckte A. Štrof. In einer Entfernung von ca. 800 m von der oben beschriebenen Grabung, in der Flur „Mezichlumí“ erstreckt sich oberhalb des Zusammenflusses eines kleinen Baches und des Flüsschens „Lysička“ ein etwas abfallendes Plateau. Bei Lesefunden stellte man eine Besiedlung aus der jüngeren römischen Keiserzeit (siehe Bericht von I. Peškař) und aus dem latènezeitlichen Abschnitt fest.

Ein weiterer Fundort befindet sich unweit der Einöde „Perná“ (Kataster-Gemeinde Krhov), in der Flur „Nivky“. Unter einer 0,15 m starken Ackerkrume befand sich eine kleine schüsselförmige Grube im \emptyset von 0,50 m, mit Asche ausgefüllt; auf ihrer Oberfläche lagen Teile einer Graphit-Situle, mit zwei Leisten und Kammstrichverzierung versehen.

KELTSKÉ SÍDLIŠTĚ V RAJHRADĚ

(o k r. B r n o - v e n k o v)

KAREL LUDIKOVSKÝ, AÚ ČSAV Brno
(Tab. 31)

Rozsáhlý výzkum slovanského pohřebiště v Rajhradě (o němž dále referuje Č. Staňa) přinesl mj. další poznatky o laténském osídlení této lokality. Z nich lze uvést především nálezy dvou spon, jimž — na základě současného stadia výzkumu — chronologicky odpovídají i ostatní nálezy.

Ze zásypu slovanského kostrového hrobu č. 51 pochází:

Bronzová spona duchcovského typu. Lučík je zdoben šikmými a příčnými žlábkami a rýhami; dvojkónická perla patky je uprostřed i po okrajích vroubena vývalky. Vinutí 2+2 závity s vnější tětivou. D — 5,6; V — 1,7 cm. (Tab. 31 : 2).

Z obsahu malé kruhové jamky č. 19, odkryté v protilehlé části zkoumané plochy (vzhledem k pozici hrobu č. 51), pochází mj:

Bronzová spona spojené konstrukce s vysoko klenutým lučíkem (Belz, var. J; Kostrzewski, var. G). Nožka, zdobená 2 vývalky je klešovitě připojena těsně před vinutím k lučíku; část mezi druhým vývalkem a upínkou je zdobena vroubkováním. Z vinutí se dochovaly 3 závity a náznak vnější tětivy; k nim je připojen drátěným článkem neuzavřený bronzový kroužek. D — 3,5; V — 1,9; \emptyset připojeného kroužku 1,8 cm (Tab. 31 : 3).

Mimo tyto nálezy a fragmenty keramiky, porůznu získané z útržků aj. částí kulturní vrstvy mezi slovanskými hroby, je třeba alespoň stručně charakterizovat tři laténské sídelní objekty, odkryté na tomto nalezišti:

Polozemnice č. 1 (tab. 31 : 1), v celkovém plánu označena jako objekt č. 12, byla jen mírně zahlobená do písčitého podloží pod úroveň hladiny buldozerem sníženého terénu. Jižní podélná stěna se jen nepatrným stupněm vyčleňovala z plochy; v severní, do mírného svahu zahlobené části činil rozdíl oproti dnu asi 0,35—0,40 m. Půdorys tvořil obdélník se zaoblenými rohy o délce středových os 4,00 × 3,10 m. Hřeben sedlové střechy spočíval na dvou kůlech, zakotvených u kratších stěn stavby; středové, mělké prohlubně neměly natolik určitý tvar, aby je bylo možné slučovat s architektonickými prvky stavby — snad s výjimkou dodatečného provisoria, vynuceného ohrožením její stability. Tomuto předpokladu by snad nasvědčovalo jejich symetrické rozložení na středové ose.

Pozoruhodné je vnitřní členění plochy sítí drobných kulových jamek o \emptyset 0,05—0,07 m a hloubce 0,10—0,15 m pod úrovní patrně delším používáním mírně nerovného dna. V tomto směru je vhodné srovnat půdorys s keltskou stavbou Z-2/1972 v Bořitově (viz. přísl. zprávu). Kulové jamky rozložené po obvodu chaty v jejím dně lze spojit s výpletovou konstrukcí stěn (na způsob koše); podobná situace je i v zemnici č. 3 (objekt č. 11 celkového plánu). Při jižní podélné stěně nacházíme další řady těchto kolíků, oddělujících vstup od vlastního interiéru; zvláště středová část (vchod?) a JV nároží tomu nasvědčují. Západně od kratší středové osy, diagonálně situovaný na podélné hraně stavby, zčásti uvnitř, zčásti mimo ni, nacházíme obdélný, kulovými jamkami vymezený obrys. Jeho středová část nese stopy ohně; jedná se tedy o konstrukci související s krbem ap. Větší kumulace drobných kolíků se rozkládá od krbu do SZ nároží a dále, za podélnou osu stavby směrem k jihu. V tomto směru by bylo možno uvažovat o prostoru, zajišťujícím nadzemní úroveň spacího zařízení, se kterým mohou souviset i kulové jamky v JV nároží. Některé jamky v blízkosti vchodu nelze však vyloučit ze spojitosti se vstupní částí.

Druhá polozemnice, v celkovém plánu označená č. 6, měla osové rozměry obdélné části asi 4,00 × 2,60 m a hloubku 0,75 m pod úroveň buldozerem zčištěné plochy písčitého terénu. Ze čtyř, jen nepatrně pod úroveň dna zasahujících kulových jam, lze pouze středověy spojit s funkcí nosníku hřebenu sedlové střechy. Kruhová, zásobnicová jáma tvaru komolého kužele při západní kratší stěně souvisela funkčně se stavbou. Např. serie hliněných, nevypálených jehlanových závaží byla rozptýlena jednak v SZ části podlahy, jednak v přílehlé části zásobnice od úrovně dna polozemnice setupně až ke dnu zásobnice. Jejich dislokace a směr rozptýlu dokazují, že v době opuštění chaty byly obě její části otevřené a v průběhu zániku byly postupně zanášeny popelem a odpadovými hmotami.

Obdobná předchozí chatě svou koncepcí, poněkud však rozdílná v celkovém provedení i některých detailech, je stavba třetí (obj. č. 11 celkového plánu). Byla zahlobena do šterkového podloží, rozměry středových os obdélné části jsou 4,40 × 3,06 m, s vchodovou částí 3,76 m. K západní části

se opět připojovala zásobnice, avšak mělčí a menšího průměru než u chaty předchozí. Na rozdíl od této je zde již plně vyvinuta vchodová část s polokruhovým, nehlouběji zapuštěným středem uprostřed a západním zvýšeným mezistupněm. Schodovitý sestup byl opodstatněn značným zahloubením stavby; jen pod úrovní začistěného terénu je jeho středová hodnota kolem 1,00 m. V tomto případě je tedy třeba uvažovat o zemnici; nenacházíme zde také nosné kúly sedlové střechy. Drobné kúlové jamky sledující opět obrys zahloubení (mimo vchodovou část) ukazují na výpletovou konstrukci stěn. Meziprostor mezi stěnou jámy a vypletenou stěnou mohl být vyplněn tepelnou izolací (organickými hmotami ap.). Proti vchodu nacházíme do červena vypálené ohniště zhruba čtvercového tvaru; destrukce dalšího otopného zařízení se uchovala v JV nároží. Sledování jemnějších detailů ztěžovalo sypké podloží, které velmi špatně uchovalo otisky konstrukčních detailů. Také obsah popelů propustovaly kry písčitých závalů, nasunutých do prostoru chaty po jejím opuštění.

Bližší vztahy a souvislosti na kruhu robené keramiky se zlonky nádob vyrobených v ruce bude možné ozřejmit až po zpracování. Předběžně lze předpokládat souvislost mezi architektonickým pojetím v chronologickém sledu od chat se zásobnicemi k chatě mírně zahloubené; spona spojené konstrukce mohla náležet ke zcela jiné fázi osídlení.

Keltische Siedlung in Rajhrad (Bez. Brno-venkov). Die ausgedehnte Grabung des slawischen Gräberfeldes in Rajhrad (über welche weiter Č. Staňa referiert) brachte ausser anderem auch weitere Erkenntnisse über die keltische Besiedlung der Lokalität. Von diesen führen wir an erster Stelle den Fund zweier Fibeln an, deren chronologische Position Abschnitte indiziert, um welche – aufgrund des gleichzeitigen Grabungsstandes – man auch weitere Funde suchen kann.

Aus der Aufschüttung des slawischen Grabes Nr. 51 stammt eine bronzene Duxer Fibel. Länge 5,60 cm.

Aus dem Inhalt der kleinen, kreisförmigen Grube Nr. 19, im gegenüberliegenden Teil der durchforschten Fläche abgedeckt (gegenüber Gr. Nr. 51) stammt ausser anderem:

eine Bronzefibel vom Mittellatène Schema mit hoch gewölbtem Bügel (Belz, Var. J. Kostrzewski, Var. G.). Länge 4,50 cm.

Ausser diesen Funden, Keramikfragmenten und anderen aus Kulturschichten an verschiedenen Stellen gewonnen, müssen wenigstens kurz drei latènezeitliche Siedlungsobjekte charakterisiert werden, welche auf dem Fundort abdeckt worden waren.

Erdhütte Nr. 1 (im Gesamtplan Nr. 12) war nur seicht in dem sandigen Liegenden unter dem Niveau der vom Buldozzer abgenommenen Fläche des leicht abfallenden Hanges eingetieft.

Die max. Eintiefung betrug 0,35–0,40 m. Der Grundriss war rechteckig mit abgerundeten Ecken, die Achsenmasse betrug $4,00 \times 3,10$ m. Inmitten der kürzeren Wände befanden sich 2 seicht eingetieft Pflöckengruben; die mittleren Eintiefungen zeugten nicht für diesen Zweck, ausgenommen, ein Provisorium. Bei der Südwand trennt eine Reihe Pflöcke den Eintritt in das Interieur; westlich der kürzeren Mittelachse, diagonal zur Baukante, teilweise aussen, finden wir einen rechteckigen, durch Pflöckengruben begrenzten Umriss. Der mittlere Teil mit Feuerspuren belegt, dass es sich um eine Konstruktion handelt, die mit dem Feuerherd u. ä. zusammenhängt.

Die zweite Erdhütte (Nr. 6 auf dem Gesamtplan) hatte Achsenausmasse von $4,00 \times 2,60$ m, Tiefe 0,75 m unter der vom Buldozzer abgenommenen Niveaufläche. Von vier Pflöckengruben kann nur die mittlere mit der Funktion einer Dachstütze verbunden werden. Die kreisrunde Grube in Form eines stumpfen Kegels bei der Westseite hing funktionell mit dem Bau zusammen: z. B. die Serie der nicht gebrannten tönernen pyramidenförmigen Gewichte war sowohl auf dem Fussboden der Hütte vor der Vorratsgrube, als auch in ihrem anliegenden Teil abfallend bis zu ihrem Boden zerstreut. Die Dislokation und die Richtung der Streuung zeigen, dass zur Zeit des Verlassens der Hütte beide Teile geöffnet waren und erst nach dem Untergang allmählich mit Asche verschüttet wurden.

Durch seine Konzeption ist der dritte (Nr. 11 des Gesamtplanes) der vorigen Hütte ähnlich. Sie war in dem Schotterliegenden eingetieft, die Mittelachsen betrug $4,40 \times 3,06$ m, mit dem Eingangsteil 3,76 m. An den westlichen Teil schloss wiederum eine Vorratsgrube an, allerdings seichter als in dem vorherigen Falle. Der stufenartige Eingang war durch die ziemliche Tiefe des Baues begründet: nur unter dem Niveau des durch den Buldozzer abgenommenen Terrains trägt der mittlere Wert 1,00 m. In diesem Falle muss also von einer Erdhütte erwogen werden; wir finden auch keine Tragpfosten des Daches vor. Die kleinen Pflöckengruben verfolgen den Umfang der Eintiefung und weisen auf eine Flechkonstruktion der Wände mit Ausfüllung (?) des Zwischenraumes zwischen dieser und der Wand der Eintiefung. Gegenüber dem Eingang befand sich ein rot durchgebrannter viereckiger Feuerherd; die Destruktion einer anderen Feuerherdeinrichtung blieb in der südöstlichen Ecke erhalten.

Nähere Beziehungen im keramischen Inventar kann man erst nach der Bearbeitung auswerten; vorläufig kann der chronologische Zusammenhang zwischen der architektonischen Auffassung von den Hütten mit den Vorratsgruben zur seicht eingetieften Hütte vorausgesetzt werden. Die Fibel von Belz, Var. J konnte einer anderen Besiedlungsphase angehören.

LATĚNSKÁ OSADA V MOHELNICI V ROCE 1972

(okr. Šumperk)

VLADIMÍR GOŠ, Vlastivědný ústav, Šumperk

(Tab. 45: 2)

Při výzkumu slovanské osady, ležící na jižním okraji Mohelnice, byly odkryty opět pozůstatky osídlení z doby laténské. Nálezová situace byla jiná než v roce 1971. V severní části, níže k potoku, byla spraš v hloubce 150–160 cm, nad ní byla sytě černá kulturní vrstva se smíšenými nálezy z doby slovanské a laténské. Byla překryta 80 cm silnou vrstvou žlutohnědých náplavových hlín. V jižní části byla žlutá spraš v hloubce 40 cm, kulturní vrstva byla z větší části rozorána.

V jižní části byla velká nepravidelná jáma, označená jako objekt 201, zhruba o rozměrech 9 × 12,4 m, stěny spadaly kolmo dolů a přecházely v nerovné dno, na kterém bylo množství nej-různějších prohlubní, dosahujících do hloubky 150–210 cm. Výplň do hloubky 30–40 cm tvořila černohnědá hlína, níže byla silně promíšená vrstvami žlutky. Jámu můžeme považovat za hlíník. Severovýchodně od ní byl nezahlobený objekt, částečně narušený, vymezený obvodovými žlábký. V půdoryse měl obdélníkový tvar o rozměrech 330 × 460 cm, uprostřed stěn byly kůly. Žlábký se zachovaly v délce 100–150 cm, vždy zhruba uprostřed stěn, a byly zahlobené 5–10 cm do žluté spraše. Ve vrstvě nad objektem byly nálezy keramiky, kostí a úlomků tuhy.

Zhruba 30 m severněji byl zachycen další nezahlobený objekt. Protože se žluté podloží sklánělo k západu, byl zachycen pouze obvodový žlábek na východní straně v délce 290 cm, uprostřed přerušovaný kulem. Celý objekt byl pravděpodobně dlouhý 470 cm. Při východní stěně byla do červena vypálená maznice kruhovitěho tvaru o rozměrech 55 × 40 cm, která pochází z destruované pícky. Nálezy keramiky byly v černé hlíně těsně nad objektem spolu s malými amorfními kousky železa, které se při vyzvednutí rozpadly na prach a v jedné kúlové jamce byly kousky strusky. Objekt sloužil k dílenským účelům.

V říjnu 1972 zahájili n. p. Silnice Šumperk stavbu silničního obchvatu okolo Mohelnice v prostoru garáží ČSAD a odkryli ornici v šířce zhruba 30 m východně od hrany výzkumů 1970, 1971. Na ploše se vyrýsovalo několik jam většinou z doby laténské. Kúlové jamky nemohly být při tempu stavebních prací rozpoznány, neboť po ploše neustále přejížděla těžká nákladní auta. Jámy pokračovaly dále východním směrem pod neodkrytou část a korespondují s objekty zachycenými za garážemi ČSAD. Je patrné, že se laténské osídlení táhlo podél potoka Újezdky, objekty byly roztroušené.

Jáma 208 měla v půdoryse nepravidelný tvar o rozměrech 380 × 280 cm, stěny byly šikmé a plynule přecházely v nerovné dno, které bylo v hloubce 45 cm. Zhruba uprostřed byl zasazen do dna velký kámen s plochou horní hranou a nad ní byla vrstvička tuhy 3–5 cm silná. Jáma 210 měla pravidelný obdélníkový tvar o stranách 540 × 280 cm, stěny byly téměř kolmé, rovné dno bylo v hloubce 45 cm. Uprostřed kratších stěn byly zaraženy dva kůly. Jáma 214 byla v severní části odbagrovaná, zachovaná část měla v půdoryse obdélníkový tvar, orientovaný ve směru sever-jih o rozměrech 230 × zachovaná délka 170–200 cm. Rovné dno bylo v hloubce 45 cm, uprostřed kratší stěny byla kúlová jamka.

Latènezeitliche Niederlassung in Mohelnice im Jahre 1972 (Bez. Šumperk). Bei der Grabung der slawischen Niederlassung, die am südlichen Rande von Mohelnice liegt, hat man auch Überreste einer Besiedlung aus der Latènezeit entdeckt. Im südlichen Teil der abgedeckten Fläche war eine grosse unregelmässige Grube, als 201 bezeichnet, die Ausmasse betragen ungefähr 9 × 12,4 m, die Wände fielen senkrecht nach unten ab und übergingen in einen unebenen Boden, der eine Tiefe von 150–210 cm erreichte. Die Ausfüllung bildete bis zu einer Tiefe von 30–40 cm schwarzbraune Erde, tiefer war sie stark mit Lösschichten durchsetzt. Nordöstlich von der Grube befand sich ein oberirdisches Objekt, durch Fundamentgräbchen im Ausmasse von 330–460 cm begrenzt, inmitten der Wände waren Pfosten. Die Gräbchen blieben in einer Länge von 100–150 cm erhalten, stets ungefähr inmitten der Wände und waren 5–10 cm in den gelben Löss eingetieft. In der Schicht oberhalb des Objektes waren Keramikfunde, Knochen und Graphitbruchstücke.

Ungefähr 30 m nördlich wurde ein weiteres oberirdisches Objekt erfasst. Auf der Ostseite blieb das Fundamentgräbchen in einer Länge von 290 cm erhalten, inmitten war es durch einen Pfosten unterbrochen. Das ganze Objekt war vermutlich 470 cm lang, wo ein massiver Pfosten eingeschlagen war. Bei der Ostwand befand sich die Destruktion eines kleinen Herdes im Ausmasse von 55 × 40 cm. Ober dem Objekt, in der schwarzen Erde, waren Keramikbruchstücke und amorphe Eisenstücke.

Im Oktober 1972 eröffnete der VEB Silnice Šumperk den Bau einer Strassenumleitung um Mohelnice im Raume der Garagen der ČSAD und deckte Ackerboden in einer Breite von ca. 30 m östlich der Grabungsgrenzen 1970 und 1971 ab. Auf der Fläche hoben sich einige Gruben ab, welche weiter in Ostrichtung fortsetzten. Grube 208 hatte eine unregelmässige Form im Ausmasse

von 380×280 cm, die Wände waren schräg und gingen allmählich in einen unebenen Boden über, welcher 45 cm tief war. Ungefähr in der Mitte war in den Boden ein grosser Stein mit flacher Oberkante eingetieft und ober dieser war eine 3—5 cm mächtige Graphitschicht. Grube 210 hatte eine regelmässige rechteckige Form; die Seiten betrug 540×280 cm, die Wände waren fast senkrecht, der ebene Boden befand sich in einer Tiefe von 45 cm. Inmitten der kürzeren Wände waren zwei Pfosten eingetieft. Es ist ersichtlich, dass sich die Objekte am Hange längs des Baches Újezdka zogen, stellenweise bilden sie Komplexe, welche wir als Reste von Gehöften betrachten können.

LATÉNSKÉ NÁLEZY Z MOHELNICE

(okr. Šumperk)

RUDOLF TICHÝ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 32—33)

Při dalším rozšiřování těžebního prostoru místní provozovny n. p. Těžba štěrkopísku směrem severním¹ došlo v inundačním terénu na pravém břehu řeky Moravy k narušení několika objektů z laténského období. Z nich přinesl zejména objekt 083 množství zlomků zajímavé keramiky (tab. 32—33), které jej datují, společně s bronzovou, pravděpodobně mladší duchcovskou sponou (částečně poškozenou) do období LB 2 (tab. 32: 2).² K nálezům z tohoto poměrně nehlubokého objektu (hloubka cca 30 cm po odebrání horní části buldozerem), jehož přesný půdorys nebylo možno již zachytit, patří též železný předmět, patrně nůž, opracované pískovcové kameny a kusy lícované mazanice.

Nové nálezy na Mohelnickém sídlišti jsou dalším dokladem o osídlení v době laténské³ v Horním Pomoraví.

Poznámky:

¹ R. Tichý, Rettungsgrabung in Mohelnice als XII. Grabungssaison (Bez. Šumperk), PV 1970, Brno 1971, 8—10; též, PV 1971, Brno 1972, 17—21.

² Děkuji dr. K. Ludikovskému, CSc. a dr. J. Medanovi, CSc. z AÚ ČSAV Brno za zhodnocení nálezů.

³ R. Tichý, Neolitické sídliště v Mohelnici na Moravě, AR VIII 1956, 8.

Latènezeitliche Funde aus Mohelnice (Bez. Šumperk). Bei weiteren Terrainherrichtungen¹ kam es im Inundationsterrain am rechten Ufer der Morava auch zur Störung von einigen Objekten aus der Latènezeit. Von diesen brachte insbesondere Objekt 083 eine Menge von Keramikbruchstücken, welche es gemeinsam mit einer bronzenen, vermutlich jüngeren Duxer-Fibel in den Zeitabschnitt LB 2 datieren². Zu den Funden gehört auch ein eiserner Gegenstand, offensichtlich ein Messer, bearbeitete Sandsteine und geglättete Lehmwurfstücke. Die neuen Funde auf der Siedlung bei Mohelnice sind ein weiterer Beleg von einer Besiedlung aus der Latènezeit³ im oberen Marchgebiet.

LATÉNSKÉ SÍDLIŠTĚ V POPOVĚ

(okr. Gottwaldov)

JIŘÍ MEDUNA, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 34: 2—7)

Koncem října 1972 oznámil Jan Bařinka, že při stavbě svého domku v Popově našel pravěké střepy. Lokalitu navštívil 6. 11. 1972 S. Stuchlík, který zjistil okolnosti nálezů a převzal archeologický materiál.

Naleziště leží v katastru obce Popov (okr. Gottwaldov) v trati „Podlazi“ v údolí mezi kótami 383,9 a 430,6, vzdušnou čarou 850 m severně od železniční zastávky Popov, na levém břehu bezejmenného potoka, vlévajícího se z levé strany do Havránkova potoka. Staveniště bylo asi 30 m severně toku potoka na jižním svahu návší s kótou 430,6, od ústí do potoka Havránkova 300 m směrem k severovýchodu. Od soutoku obou vodních toků teče Havránkův potok 700 m k jihu a 200 m západně od železniční zastávky Popov se z levé strany vlévá do řeky Vlárky. V sou-

vislosti se stavbou domku hloubil J. Bařinka odpadní jímku, v jejímž jednom rohu byla podle jeho sdělení tmavá vrstva se střepy. V době ohledání naleziště však už její stopy nebyly patrné ani na dně výkopu ani v jeho stěnách. Další střepy se našly nedaleko jímky při hloubení jam pro sázení stromků. Získané střepy jsou z laténských hrnců zdobených svislým hřebenováním, vyrobených ze zrnitého materiálu bez příměsi tuhy i z hlíny tuhé. Mimo těchto tvarů se našly i zlomky misek se zataženými okraji a jeden střep soudkovitého poháru. Z lokality pochází úštěp červeného radiolaritu se zelenavými žilkami.

V keramice z Popova jsou zastoupeny tvary, na jejichž základě je možno sídliště datovat do mladší doby laténské a přiřadit je tak ke skupině laténských sídlišť v Povolání (M. Čizmář — S. Stuchlík, SPFFBU E-14 1969, 278—282, obr. 8—10). Sledování laténského osídlení v oblasti Vlárského průsmyku je velmi důležité, neboť se tu ocitáme na pomezí územního rozšíření kultury laténské a púchovské. Hranici obou kultur je možno zatím stanovit pouze hypoteticky, respektive jen na základě dosud nečetných dokladů, pocházejících vesměs ze sběrů. Každý nový nález z oblasti karpatských přechodů z Moravy na Slovensko je významný, neboť se stále zřetelněji ukazuje, že horská údolí na moravsko-slovenském pomezí byla v pozdní době laténské poměrně hustě osídlena. Jaký byl vztah obou kulturních složek v této oblasti — laténské (keltské) a púchovské — bude možno stanovit až na základě systematických výzkumů. Zařazení jednotlivých lokalit podle ojedinělých nálezů a sběrů je většinou nemožné, poněvadž náplň púchovské kultury není zatím tak dokonale známa jako materiál laténský a navíc se zdá, že podíl obou složek (čistě laténské a čistě púchovské) není ve všech oblastech púchovské kultury stejný. Přes problematičnost kulturního zařazení sběrového materiálu z Povolání musíme nálezy z Popova zatím přiřadit k okruhu laténskému, neboť v dosud získaných nálezích se púchovská keramika nevyskytuje.

Latènezeitliche Siedlung in Popov (Bez. Gottwaldov). Beim Bau eines Hauses fand Jan Bařinka prähistorische Scherben. Den Fundort besuchte am 6. 11. 1972 S. Stuchlík, welcher die Fundumstände feststellte und das archäologische Material übernahm. Der Fundort liegt am linken Ufer eines namenlosen Baches, der in der Havránek Bach fließt, welcher 200 m westlich von der Eisenbahnstation Popov in den Fluss Vlára mündet. Beim Aushub einer Abfallgrube und beim Graben von Gruben für Obstbäume fand man Scherben von latènezeitlichen Gefäßen und einen Radiolaritabspliss. Die neu festgestellte latènezeitliche Lokalität in Popov vermehrt die Zahl der latènezeitlichen Siedlungen im Vlára-Gebiet, welche wichtig für die Bestimmung der geographischen Verbreitung der latènezeitlichen und der Púchover Kultur in Ostmähren in der späten Latènezeit sind.

LATÉNSKÉ HRNČÍŘSKÉ PECE V BRUMOVICÍCH

(okr. Břeclav)

KAREL LUDIKOVSKÝ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 35)

Místní zájemkyně o pravěké památky obce J. Páleníková objevila při prohlídce ropovodní trasy pozůstatky dvou laténských hrnčírských pecí. Naleziště se nachází při severním okraji obce, nedaleko domu Jana Staňka, ve vzdálenosti 22 m od ropovodní značky u cesty, směřující do údolí potoka Haraska. Průkop narušil pece v hloubce 1,60 m pod úroveň dnešního terénu; obě měly průměr 0,80 m a výšku 0,70 m. Podrobnější dokumentace nemohla být pořízena; z výkopu se jmenované podařilo zachránit úlomky keramiky a fragmenty děrovaného roštu.

V inventáři se nacházejí misky s esovitou profilací okraje a náznakem válcového hrdla, některé se zesíleným okrajem, zlomky nádob s plastickou lištou nebo odsazením pohrdlí, spodní části kalichů (nožky) aj. Z tuhé keramiky jsou to zlomky okrajů a stěn. Keramika je vyrobena na hrnčírském kruhu z jemné hlíny a dobře vypálena. Inventář doplňují zlomky roštu v dochované síle až 0,09 m s průměrem průchodů 0,035 m.

Latènezeitliche Töpferöfen in Brumovice (Bez. Břeclav). Bei der Untersuchung der „Pipeline“ Trasse entdeckte J. Páleníková am Nordrand der Gemeinde bei dem Weg, welcher in das Tal des Baches Haraska verläuft, zwei latènezeitliche Töpferöfen. Beide hatten einen Durchmesser von 0,80 m und eine Höhe von 0,70 m. Bei der Grabung gelang es Schlüsselbruchstücke, Gefäßbruchstücke, untere Kelchteile, usw. zu bergen. Die Keramik ist auf der Drehscheibe aus feinem Ton oder graphitisiertem Material hergestellt und gut gebrannt. Das Inventar wird durch Fragmente eines typischen Töpferofenrostes in einer erhaltenen Stärke von 0,09 m mit Luftlöchern ergänzt.

DVĚ LATĚNSKÁ SÍDLIŠTĚ NA KROMĚŘÍŽSKU

(okr. Kroměříž)

JOSEF BLÁHA, Okresní muzeum, Kroměříž

Při sběru na zaniklé mladohradištní a středověké osadě v trati „Odluží“ u Hulína (č. parc. 1214) dne 12. 3. 1972, byly na jejím jv. okraji zjištěny sídlištní objekty a keramika z doby laténské (přír. č. 315/72).

Jihozápadně od obce Roštína, na temeni kopce „Dubí“, bylo možno po orbě dne 1. 12. 1972 sledovat tmavě se rýsující sídlištní objekty, na nichž bylo posbíráno menší množství laténských střepů, mazanice a zlomků zvířecích kostí (přír. č. 378/72).

Ojedinelý nález okrajového laténského střepu (přír. č. 324/72) pochází z výkopu při stavbě nového kravína, rovněž v Roštíně.

Zwei latènezeitliche Siedlungen im Raume von Kroměříž (Bez. Kroměříž). Bei der Terrainbegehung der jungburgwallzeitlichen und mittelalterlichen Dorfwüstung in der Flur „Odluží“ bei Hulín (Parz. Nr. 1214) wurden Siedlungsobjekte und Keramik aus der Latènezeit festgestellt.

Südwestlich der Gemeinde Roštín, am Scheitel des Berges „Dubí“ konnte man nach der Ackerung Umriss von Siedlungsobjekten verfolgen, auf welchen eine kleinere Menge latènezeitlicher Scherben, Lehmewurf und Tierknochen gesammelt werden konnten. Der Einzelfund eines latènezeitlichen Randscherbens stammt aus dem Aushub beim Baue eines neuen Kuhstalles in Roštín.

LATĚNSKÉ SÍDLIŠTNÍ OBJEKTY U MUŠOVA

(okr. Břeclav)

JOSEF UNGER, Regionální muzeum, Mikulov

Po upozornění s. Žďárského z Březí byla v květnu 1972 prohlédnuta malá šterkovna 2,5 km jihozápadně od Mušova na pravém břehu Dyje těsně u kóty 177. Na těžební stěně se rýsovalo šest zahloubených objektů. Objekty 1–4 jsou proříznuté zemnice s laténskou keramikou. Zahlubují se do hloubky 70–110 cm od dnešního povrchu. V jejich výplni, která byla jen vzorkovitě prozkoumána se nachází laténská keramika. Objekt 5 nemohl být pro nepřístupnost zdokumentován, ale zásypem se zcela jasně odlišuje od laténských objektů. Objekt 6 je rovněž pozůstatkem laténského objektu. Na zoraném poli severovýchodně od šterkovny byly povrchově získány střepy laténské keramiky a dále střepy z doby římské a hradištní.

Latènezeitliche Siedlungsobjekte bei Mušov (Bez. Břeclav). In der Schottergrube bei Mušov wurden fünf eingetiefte Latènezeitliche Objekte festgestellt. Bei Lesefunden in der Umgebung fand man latène- kaiser- und burgwallzeitliche Keramik.

LATĚNSKÝ SÍDLIŠTNÍ OBJEKT V RATÍŠKOVICÍCH

(okr. Hodonín)

ZDENĚK KLANICA, AÚ ČSAV Brno

Při zemních pracích našel Petr Příkazský na zahradě svého domu č. 95 v Ratíškovicích železný nůž a zlomky keramiky. Při prohlídce místa nálezu bylo zjištěno, že zde byl zničen sídlištní objekt, který je možno podle uvedených nálezů zařadit rámcově do doby laténské.

Latènezeitliches Siedlungsobjekt in Ratíškovice (Bez. Hodonín). Bei Erdarbeiten in Ratíškovice wurde ein Siedlungsobjekt zerstört, welches man nach den erhaltenen Funden rahmenhaft in die Latènezeit einreihen kann.

LATÉNSKÝ NÁLEZ Z UHERSKÉHO BRODU

(okr. Uherské Hradiště)

JIRÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV BRNO

V zahradě rodinného domku v Malinovského ulici čp. 727 našel majitel při hloubení jámy na vápno střepy ze 14.—15. století. Lokalita se nachází na prvé pravobřežní olšavské terase a leží pod městskými hradbami v těsné blízkosti příkopu.

Mezi střepy zaujal pozornost zlomek tuhé nádoby s oválným okrajem a řadou C - kolků na hrdle, který se hlásí do stradonického období laténské kultury. Společně s ním byla získána plochá železná šipka listovitého typu.

Latènezeitlicher Fund aus Uherský Brod (Bez. Uherské Hradiště). Beim südlichen Teil der Stadtfortifikation hat man Scherben aus dem 14.—15. Jahrhundert und eine eiserne blattförmige Pfeilspitze gefunden. Gemeinsam mit diesen gewann man auch einen Scherben aus der Stradonicer Phase der latènezeitlichen Keramik, welcher mit C - Stempeln verziert war.

STŘEP ČASNĚ PRZEWORSKÉ KULTURY Z RYMIC

(okr. Kroměříž)

JIRÍ MEDUNA, AÚ ČSAV BRNO

(Tab. 34:1)

V září 1972 zaslal místní archeologický pracovník Jaroslav Doležel z Rymic Archeologickému ústavu v Brně k posouzení kolekci nálezů, které nasbíral v katastru obce Rymice (okr. Kroměříž). Mezi nimi je zvláště pozoruhodný střep č. 6/3 (322), nalezený na začátku listopadu 1971 v trati „Žleby“. Je to zlomek nádoby s hraněným okrajem, vyrobený v ruce z jemně plavené hlíny a tvrdě vypálené. Barva střepu je světle hnědá až šedohnědá, Ø okraje měřil 14 cm. V téže trati nasbíral J. Doležel i další střepy, patřící však vesměs do jiných pravěkých období než zde publikovaný zlomek. Nelze tedy zjistit, zda rymický nález pochází ze sídliště či snad z hrobu.

Z hlediska kulturního a časového zařazení je nepochybné, že střep z Rymic patří časné przeworské kultuře, pronikající na Moravu v mladší době laténské. Doposud byla zjištěna na opevněném sídlišti púchovské kultury v Kojetíně (okr. Nový Jičín)¹ na severovýchodním vyústění Moravské brány, z oblasti Hané pak je jeden střep z laténského sídliště v Pravčicích (okr. Kroměříž)², kolekce keramiky z Duban (okr. Prostějov),³ zlomky z Držovic (okr. Prostějov)⁴ a snad i z Brodku u Prostějova (okr. Prostějov).⁵ S pronikáním przeworské kultury na Moravu souvisí i některé keramické a kovové nálezy z keltského oppida na Starém Hradisku.⁶ Z materiálu, který je dnes k dispozici, nelze zatím rozhodnout, zda stopy časné przeworské kultury na Moravě v mladší době laténské jsou jen výsledkem kontaktů moravské oblasti s územím jižního Polska, či zda v této době snad nedošlo k určitému posunu obyvatelstva ze severu na střední Moravu. Nový rymický nález przeworské kultury je důležitý ze dvou důvodů. Jednak rozmnožuje dosud sporé doklady k řešení otázek konce laténského a počátku římského období na Moravě, jednak naznačuje, že bude třeba počítat s daleko hustější sítí lokalit časné przeworské kultury než se dosud zdálo, neboť naleziště rymické je vzdušnou čarou vzdáleno jen asi 4 km od laténského sídliště v Pravčicích.

Poznámky:

¹ Sdělení M. Čížmáře, který měl možnost si nálezy podrobně prohlédnout. Zprávy o výzkumu: J. Král, Přehled výzkumů 1961, 72—73; týž, Přehled výzkumů 1962, 50—51; L. Jisl, Časopis Slezského muzea, Série B, 18 1968, 1—8.

² J. Meduna, AR 20 1968, 65, pozn. 65.

³ Tamtéž, 56—58, obr. 1; J. Tejral, Pam. arch. 59 1968, 506—508, obr. 7: 1—4, 6—8, 9—10.

⁴ J. Tejral l.c., 508, obr. 7: 5, 11.

⁵ Tamtéž, 508; podle E. Beninger — H. Freising, Die germanischen Bodenfunde in Mähren, Liberec 1933, 38, naleziště č. 105.

⁶ J. Meduna, Staré Hradisko II, Brno 1970, tab. 5: 3, tab. 46: 5, 7.

Ein Scherben der frühen Przeworsk Kultur aus Rymice (Bez. Kroměříž). Im November 1971 fand der Amateurarchäologe J. Doležel aus Rymice in der Flur „Žleby“ einen Gefäßscherben mit facettiertem Rand, in der Hand aus fein geschlemmtem Ton angefertigt und hart gebrannt. Die Farbe des Scherbens ist hellbraun bis graubraun, der Randedurchmesser beträgt 14 cm. Das Gefäßbruchstück aus Rymice gehört der frühen Przeworsk Kultur an, welche nach Mähren in der jüngeren Latènezeit durchdringt und bisher hier in Kojetín (Bez. Nový Jičín),¹ Pravčice (Bez. Kroměříž),² Dubany (Bez. Prostějov),³ Držovice (Bez. Prostějov),⁴ Brodek bei Prostějov (Bez.

Prostějov)⁵ und auf dem keltischen Oppidum Staré Hradisko⁶ festgestellt wurde. Der Scherben aus Rymice ist ein wichtiger neuer Beleg zur Lösung der Frage des Endes der Latènezeit und des Beginnes der römischen Kaiserzeit in Mähren, auch wenn es sich nur um einen Einzelfund handelt.

OBJEV CHATY A ŽELEZÁŘSKÉHO ZAŘÍZENÍ NA SÍDLIŠTI Z DOBY ŘÍMSKÉ V RAJHRADĚ (okr. Brno-venkov)

IVAN PEŠKAŘ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 36—37)

Zachraňovací výzkum, vynucený narušením kostrových hrobů orbou na svahu návrší severovýchodně od Rajhradu, přispěl k odhalení nejen rozsáhlého slovanského pohřebiště, ale i řady dokladů o starším osídlení této polohy. Mezi ně patří také nálezy z doby římské, zachycené jednak ve vrstvě, s níž se dostaly i do zásypu několika slovanských hrobů, jednak ve výplni dvou objektů. Po odstranění 80 cm mocné vrchní humusovité vrstvy při již. okr. zkoumané plochy asi 50 × 40 m se ukázal na povrchu žlutého písčitojílového podloží hnědý hlinitý zásyp zahloubené spodní části chaty, jejíž půdorys měl přibližně lichoběžníkový tvar se zaoblenými rohy, 498 cm dlouhý a maximálně 440 cm široký, orientovaný delší osou přesně ve směru V—Z. Kolem obvodu udusané, vysušením utvrzené, mělkými důlky místy mírně zvlňené podlahy ve hloubce 90—100 cm pod dnešním povrchem bylo zahloubeno deset kúlových jamek, které měly vesměs nepravidelně kónicky dolů se zužující tvar s plochým dnem o průměru 16—30 cm, nahoře byly 22—75 cm široké a zasahovaly 17—70 cm pod úroveň podlahy. Byly rozmístěny tak, že dvě byly protilehle ve středech kratších stěn, čtyři při okraji delší stěny na severní straně, dvě u východní stěny v blízkosti obou rohů a poslední dvě v jižní stěně. Mezi touto dvojicí, kde lze podle známých analogií předpokládat vchod, se podlaha chaty snižovala nejprve do lehce skloněné plošinky a pak poklesla do mělké, asi 25 cm hluboké prohlubně elipsoidního tvaru. Jiná nehluboká zahloubenina mísovitěho tvaru byla vytvořena v severovýchodním rohu a poněkud zkosenou jižní polovinu východní stěny lemoval na vnitřní straně 20—25 cm hluboký žlab. Hnědě zbarvený hlinitý zásyp zahloubené části chaty nebyl zvrstvený a poskytl vcelku skrovné množství nálezů, k nimž mimo nejpočetnější skupinu keramických střepů patří kousky mazanice, úštěpky zvířecích kostí a vzorky dřevěných uhlíků z výplně kúlových jamek. Ze střepů se podařilo rekonstruovat jednu kónickou misku s mírně prohnutou stěnou, část lahvovité nádoby s výrazně vyhuutým okrajem a vodorovnou rýhou mezi kónickým hrdlem a tělem s vysoko posazenou výdutí a větší kus z esovitě profilovaného hrnce, zdobeného vodorovnou rýhou pod hrdlem, pásem tří řad nehtových vrypů na výdutí a rytým kosočtverečným mřížováním na zužujícím se spodku. Kromě uvedených výzdobných prvků se na jiných zlomcích objevily svazky hřebenových rýh a hřebenem ryté obloučky, řady šikmých vrypů ve větvičkovitém uspořádání a na zbytcích menších nádobek z jemného, na povrchu černě tuhovaného materiálu svislé žlábků. Na kruhu robená provinciální keramika světle oranžové barvy je řídce zastoupena několika drobnými fragmenty. Nálezový soubor doplňují dva tvarově odlišné hliněné přesleny a bronzová jehla s ouškem.

Druhý objekt z doby římské, zjištěný asi 27 m severozápadně od popsané chaty, byl slabě zapuštěn do jemného žlutě zbarveného podložního písku, nad nímž byla v těchto místech jen 30 cm silná vrstva ornice, navíc krajem uježděné polní cesty ještě značně snižená. Obděláváním půdy byl objekt silně poškozen, takže z něho zbyl jen 15—20 cm vysoký, vespod mírně vypouklý blok zvrstvený začernalého písku, na jehož horní ploše o rozměrech přibližně 45 × 35 cm se zachovaly střepy velkých nádob, místy obalené červenavě zbarveným povlakem z jemné, slabě vypálené hlíny a zasypané černou sazovitou vrstvičkou z provlhlých rozpadlých uhlíků, v níž byly nalezeny také kusy strusky, částečně překrývající rozbitou keramiku, ojediněle rozptýlené drobné hrudky mazanice, zlomek zvířecí kosti a malý železný háček. Okraje bloku, který zřejmě jen náhodou unikl úplnému zničení, byly porušeny, stopy působení žáru na okolní půdu nebyly pozorovány. I když torzovitý stav stěžuje rozpoznání původního účelu objektu, nezdá se nepravděpodobné, že jde o zbytek hutnického zařízení, svědčícího o železářské činnosti na rajhradském sídlišti. Příslušnost objektu do doby římské prozrazují části dvou velkých esovitě profilovaných nádob, jedné s úmyslně zdrsnělým povrchem a druhé zdobené pod výdutí vodorovnou rýhou a šikmými mřížovitě překříženými rýhami. Spolu s keramikou z výplně chaty a s několika výraznějšími, z vrstvy vyzvednutými fragmenty, z nichž stojí za povšimnutí spodní část nádoby, zdobené klínovitými vrypů, střepy s řadami vrypů a bradavkovitou výzdobou a konečně hliněný přeslen ve tvaru kolového sedmibokého jehlanu, představují tyto nálezy výběr nejdůležitějších tvarů a výzdobných prvků, které se běžně vyskytují v moravském sídlištním materiálu, datovaném do mladšího úseku 2. století, a jsou tak hlavním podkladem pro obdobné zařazení rajhradského naleziště.

Entdeckung einer Hütte und einer Eisenverhüttungseinrichtung auf der Siedlung aus der römischen Kaiserzeit in Rajhrad (Bez. Brno-venkov). Die Rettungsgrabung des slawischen Skelettgräberfeldes am Hange der Anhöhe nordöstlich von Rajhrad brachte auch eine Reihe von Belegen einer älteren Besiedlung dieser Lage. Unter diese gehören auch die Funde aus der römischen Kaiserzeit, einerseits in der Schicht, andererseits in der Ausfüllung von zwei Objekten erfasst. Der eingetiefte untere Teil einer Hütte mit gestampftem Fussboden in einer Tiefe von 90–100 cm unter der heutigen Oberfläche, um deren Umfang zehn Pfostengruben waren, hatte ungefähr eine Trapezform mit abgerundeten Ecken, 498 cm lang und maximal 440 cm breit, mit der längeren Achse genau in O–W Richtung orientiert. In der erdigen Aufschüttung fand man germanische Scherben sowie provincialrömische Keramik, zwei tönerner Spinnwirtel, eine Bronzenadel, Lehmwurfstücke und Absplisse von Tierknochen. Das zweite Objekt, aus welchem knapp unter der Alkerkrume nur ein 15–20 cm hoher Block schwärzlichen Sandes übrig blieb, auf dessen Oberfläche im Ausmass von ca. 45 × 35 cm in der rüßig schwarzen Schicht Scherben grosser Gefässe, Schlacke- und Lehmwurfstücke, das Bruchstück eines Tierknochens und ein kleiner Eisenhaken erhalten blieb, kann vermutlich als Rest einer Einrichtung betrachtet werden, die von einer Eisenverhüttungstätigkeit zeugt. Die Hauptgrundlage für die zeitliche Einreihung der Funde aus der römischen Kaiserzeit aus Rajhrad ist die Keramik, deren Formen und Verzierungs-elemente Analogien im mährischen Siedlungsmaterial aus dem entwickelten 2. Jahrhundert haben.

NÁLEZY KERAMIKY Z POZDNÍ DOBY ŘÍMSKÉ V BOŘITOVĚ

(okr. Blansko)

IVAN PEŠKAR, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 38)

V roce 1972 upozornil A. Štof z Bořitova na výskyt pravěké keramiky v trati „Mezichlumí“ asi 2 km severně od obce. Při prohlídce naleziště byly na povrchu pole, ležícího na mírném, k jihozápadu skloněném svahu nad Lysickým potokem posbírány mimo jiné také ukázky keramiky z doby římské. S výjimkou jednoho zlomku, jež lze považovat za část hnědého hrnce s vyhnutým okrajem, zprohýbaným na přední straně prsty vtláčovanými důlky, pocházejí ostatní střepy z nádob vytvořených na hrnčířském kruhu, vyrobených z jemného materiálu, který má buď světle šedou barvu nebo načervenalé hnědé zbarvení na lomu a šedočerný povrch. K prvním se řadí střep z kónického, vodorovným žebírkem členěného hrdla s vyhnutým okrajem, fragment misky se třemi žlábkami v rozhraní mezi nízkou, téměř válcovitou horní částí a mírně klenutým spodkem a zlomky dvou nádobek, z nichž jedna měla nožkovitě odsazenou podstavu, druhou skupinu zastupuje střep z větší nádoby, jež výzdobou byly hřebenem ryté vlnovky uprostřed pásů, ohraničených žlábkovitými rýhami a malý střípek, zdobený v pásu, vymezeném vodorovným žebírkem a odsazenou úzkou výdutí, vlešťovanou klikatkou. Z celého souboru nálezů, které je možno klást do pozdní doby římské, vyniká jako nejmladší prvek vlešťovaný ornament, uplatněný, jak lze usuzovat ze zachyceného dokladu, na mísovitém tvaru, charakteristickém pro skupinu moravské keramiky ze 4. století.

Keramikfunde aus der späten römischen Kaiserzeit in Bořitov (Bez. Blansko). Bei einer Terrainbegehung in der Flur „Mezichlumí“ ca. 2 km nördlich von Bořitov gewann man Gefässscherben aus der späten römischen Kaiserzeit, unter denen ein mit geglätteter Zick-Zacklinie verziertes Bruchstück einer auf der Drehscheibe hergestellten Schüsselform bemerkenswert ist, welches für die Gruppe der mährischen Keramik aus dem 4. Jahrhundert charakteristisch ist.

MLADOŘÍMSKÉ ŽÁROVÉ POHŘEBIŠTĚ U JAROHŇEVIC

(okr. Kroměříž)

JOSEF BLÁHA, Okresní muzeum, Kroměříž

Dne 7. 3. 1972 bylo zjištěno v katastru obce Jarohněvice (trať „Vrbovce“, č. parc. 299), žárové pohřebiště. Hroby byly orbou silně rozrušené. Pomocí menšího záchranného výzkumu bylo identi-

likováno 7 hrobových celků a získán další, již promíchaný hrobový inventář. Z nálezů nutno jmenovat jednoduchou železnou sponu s poškozenou nožkou, plechový bronzový náramek, bronzovou přezku, skleněné korálky, přesleny aj. Popelnice nebylo možno rekonstruovat, pouze ve dvou případech byla nalezena nejspodnější část nádoby. Zajímavý je nález miniaturní přídavné nádoby ve tvaru tzv. pozdně římského hrnce. Pohřebiště je možno datovat do 4. stol.

Jungkaiserzeitliches Brandgräberfeld bei Jarohněvice (Bez. Kroměříž). In der Flur „Vrbovce“, Parz. Nr. 299 wurde ein durch Ackerung zerstörtes Brandgräberfeld festgestellt. Es war möglich 7 Grabkomplexe zu identifizieren, welche man in das 4. Jahrhundert datieren kann.

POVRCHOVÝ SBĚR NA SÍDLIŠTI Z DOBY ŘÍMSKÉ U PŘÍSNOTIC

(okr. Brno-venkov)

JOSEF UNGER, Regionální muzeum, Mikulov

Při pokusu o lokalisaci zaniklé středověké osady Želice byly získány ze známého sídliště v trati „U Tarmance“ střepy keramiky z doby římské.¹ Sídliště se nachází asi 3 km jihovýchodně od Přísnotic u silnice vedoucí z Vranovic do Velkých Němčic. Nálezy jsou uloženy v mikulovském muzeu př. č. 27/72.

Poznámky:

¹ R. M. Perníčka, Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren, Brno 1966, 148.

Lesefunde von der Siedlung aus der römischen Kaiserzeit bei Přísnotice (Bez. Brno-venkov). In der Flur „U Tarmance“ sammelte man Keramikscherben aus der römischen Kaiserzeit.

PŘEDBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝSLEDCÍCH DEVATENÁCTÉ SEZÓNY VÝZKUMU V MIKULČICÍCH

(okr. Hodonín)

ZDENĚK KLANICA, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 39)

V roce 1972 soustředil vedoucí výzkumu v Mikulčicích akademik J. Poulík všechny prostředky na jediný velký odkryv v prostoru východně od pozůstatků prvního a druhého kostela, se záměrem zjistit způsob, jakým spolu vzájemně souvisejí areál knížecího hradu a opevněné sídliště, jež se k němu přimyká na západní straně. Na výzkumu se dále podíleli Dr. Z. Klanica (zástupce vedoucího výzkumu), B. Vaclová a technici AÚ ČSAV O. Marek a R. Skopal.

Aby bylo možno zkoumat i vrstvy nacházející se pod úrovní nejnižší hladiny spodní vody, zbudoval se podobně jako v roce 1967 čerpací systém, skládající se z dvanácti čerpacích studní. Teprve v září r. 1972 mohl být uveden do provozu, což způsobilo značné zpoždění v plánovaném postupu prací. Tak se stalo, že na základě výsledků nedokončeného výzkumu není možno interpretovat řadu objektů, souvislostí i jevů na zkoumané ploše. Proto i tato zpráva, na rozdíl od zpráv z let minulých, nemůže podat v některých případech ani pracovní hypotézy a je třeba vyčkat dokončení výzkumu, aby bylo možné k některým problémům zaujmout stanovisko.

Při zahájení prací na jaře r. 1972 jsme zvolili takový postup, který by nám umožnil rychlou orientaci ve zcela neznámé a značně komplikované situaci. Nejdříve byl proveden odkryv části opevněného sídliště, které se na západní straně přimyká ke knížecímu hradu. Odkrytá část uvedeného areálu ukázala, že jde o relativně samostatný komplex se zvláštním opevněním, které ve zkoumaném úseku tvoří oblouk na břehu vodního toku, jež v určitém období odděloval knížecí hrad od uvedeného sídliště. V další fázi jsme chtěli znovu ověřit průběh opevnění vlastního knížecího hradu, zejména proto, abychom s určitostí mohli zodpovědět otázku, zda v prostoru západně od zbytků prvního a druhého kostela existovala původní brána do hradiska. Teprve ve třetí fázi, poté, co byl odkryt nejdříve západní, později i východní břeh předpokládaného vodního toku, jsme přikročili k odstranění nánosů uprostřed koryta. Proti původnímu předpokladu se ukázalo, že zde

nejscu pouze pískové sedimenty; v hloubce kolem 150 cm pod dnešním povrchem byly objeveny zbytky rozsáhlé kamenné konstrukce, táhnoucí se západovýchodním směrem mezi oběma břehy.

Za současného stavu výzkumu nelze k otázce vzájemných vztahů objevených opevňovacích systémů říci nic určitého. Zdá se však, že jde nejméně o tři různé systémy. Stojí zato zde zaznamenat naše dřívější názory na tuto otázku. Předpokládali jsme, že původní hradisko mělo půlměsícovitý tvar pískové duny a že bylo opevněno nejdříve dřevěnou hradbou, později i kamennou. V době, kterou zatím nedovedeme přesněji určit, pravděpodobně však koncem devátého nebo počátkem desátého století, byla půlměsícovitá duna uprostřed přeseknuta uměle vybudovaným vodním příkopem a zároveň postaveno i mohutné opevnění knížecího hradu, které však na rozdíl od východozápadní orientace pískové duny a opevnění původního předvelkomoravského hradiska, probíhalo severojižním směrem. Nové hradisko, které dnes označujeme jako knížecí hrad, obsáhlo východní část původního půlměsícovitého sídliště a ve své jižní části zabralo z důvodů, které zatím neznáme, asi tříhektarovou plochu do té doby zřejmě neopevněného, otevřeného sídliště v inundačním území vně půlměsícovité pískové duny.

V sondě, odkryté v roce 1972 jsme skutečně objevili zbytky dřevěné hradby i kamenných konstrukcí, táhnoucích se západovýchodním směrem. Konečná interpretace však zřejmě bude proti původním předpokladům odlišná zejména proto, že již v tomto roce zjištěná fakta naznačují skutečnost daleko složitější, než byla teoretická představa.

Pokud se týká nálezů v odkrývaných vrstvách, jde především o žernovy, ať celé nebo ve zlomcích, kterých bylo nalezeno v příkopu pod hradbou značné množství. Příští výzkum by mohl ukázat, do jaké míry tato skutečnost svědčí o úmyslném ničení výrobních prostředků v době násilného ukončení života celého sídliště. Kromě žernovů se v horních vrstvách sedimentů v říčních tocích před hradbami našla řada železných předmětů — oradla, sekyry atd., i keramika.

V malé sondě bylo otevřeno také sídliště na severním břehu odkrývaného říčního koryta. Pod šedesáticentimetrovou vrstvou náplav zde byla objevena část velmi charakteristického nadzemního objektu — chaty, obklopené jámami, obsahujícími mimo jiné i známý požárový horizont. Pozoruhodný nález dvou třmenů, nádoby a krojidla v sedimentech říčního koryta těsně u severního břehu čeká ještě na své zhodnocení. Pro datování požárové vrstvy pod kamennou hradbou opevněného sídliště, které se na západní straně přimyká ke knížecímu hradu, má velký význam nález bronzové cstruhy s háčky.

V závěru výzkumové sezóny se počaly v sedimentech říčního koryta objevovat také dřevěné předměty, především zbytky dřevěných kůlů. Jejich interpretace bude možná až po dokončení výzkumu v roce 1973.

Vorläufiger Bericht über die Ergebnisse der neunzehnten Grabungssaison in Mikulčice (Bez. Hodonín). Im Jahre 1972 konzentrierte der Grabungsleiter in Mikulčice Univ. Prof. Dr. J. Poulik alle Mittel auf eine einzige grosse Abdeckung im Raume östlich der Überreste der ersten und zweiten Kirche, um festzustellen, wie das Areal der Fürstenburg und die befestigte Siedlung, die an diese auf der Westseite anschliesst, gegenseitig zusammenhängen. An der Grabung nahmen ferner Dr. Z. Klanica (Stellvertreter des Grabungsleiters), B. Vaclová und die Techniker des AÚ ČSAV O. Marek und R. Skopal teil.

Bei der Eröffnung der Arbeiten im Frühjahr 1972 wurde ein derartiger Vorgang gewählt, welcher eine schnelle Orientierung in der gänzlich fremden und ziemlich komplizierten Situation ermöglichte. Zuerst hat man einen Teil der befestigten Siedlung abgedeckt, welche auf der Westseite an den Fürstenpalast anschliesst. Es konnte erwiesen werden, dass es sich um einen relativ selbständigen Komplex mit einer besonderen Befestigung handelt, welche im untersuchten Abschnitt einen Bogen am Ufer des Wasserlaufes bildet, die Fürstenburg von der angeführten Siedlung trennend. In der weiteren Phase beabsichtigten wir den Verlauf der Befestigung der eigentlichen Fürstenburg zu beglaubigen, insbesondere deshalb, um mit Bestimmtheit die Frage beantworten zu können, ob im Raume westlich der Überreste von der ersten und zweiten Kirche, die ursprüngliche Pforte in den Burgwall existierte. Erst in der dritten Phase, nachdem zuerst das westliche, später auch das östliche Ufer des Wasserlaufes abgedeckt wurde, den wir unter der Befestigung voraussetzten, traten wir zur Beseitigung der Anschwemmungen inmitten des Flussbettes heran. Entgegen den ursprünglichen Vorstellungen erwies sich, dass hier nicht nur Sand-sedimente sind; in einer Tiefe um 150 cm unter der heutigen Oberfläche entdeckte man Überreste einer umfangreichen Steinkonstruktion, die sich in Westostrichtung zwischen beiden Ufern erstreckt.

Bei dem heutigen Grabungsstand kann zur Frage der gegenseitigen Beziehungen der entdeckten Befestigungssysteme nichts bestimmtes gesagt werden. Es hat allerdings den Anschein, als ob es sich mindestens um drei verschiedene Systeme handelt. Hier ist es angebracht, unsere früheren Ansichten auf diese Frage zu vermerken. Wir setzten voraus, dass der ursprüngliche Burgwall die Gestalt einer halbmondförmigen Sanddüne hatte und zuerst mit einer Holz-, später auch einer Steinbefestigung umfriedet war. Zur Zeit, die wir vorläufig genauer nicht bestimmen können, vermutlich jedoch am Ende des neunten oder zu Beginn des zehnten Jahrhunderts, war die halbmondförmige Düne in der Mitte durch einen künstlich erbauten Wassergraben durchschnitten und gleichzeitig damit auch die mächtigere Befestigung der Fürstenburg errichtet worden, welche

jedoch zum Unterschied von der Ostwestorientierung der Sanddüne und der Befestigung des ursprünglichen vorgrossmährischen Burgwalles, in Nordsüdrichtung verlief. Der neue Burgwall, welchen wir heute als Fürstenburg bezeichnen, umfasste den östlichen Teil der ursprünglichen halbmondförmigen Siedlung und in seinem südlichen Teil nahm er aus Gründen, die wir nicht kennen, eine ungefähr 3ha grosse Fläche, einer bis zu dieser Zeit offensichtlich nicht befestigten, offenen Siedlung im Inundationsterrain ausserhalb der halbmondförmigen Sanddüne, ein.

In der Sonde, die im Jahre 1972 abgedeckt wurde, entdeckten wir tatsächlich Überreste einer Holzbefestigung sowie von Steinkonstruktionen, die in W-O Richtung verliefen. Die endgültige Interpretation wird sich vermutlich von den ursprünglichen Voraussetzungen besonders daher unterscheiden, da schon die in diesem Jahre festgestellten Tatsachen eine weit kompliziertere Situation andeuten, als es die theoretische Vorstellung war.

Sofern es die Funde aus den abgedeckten Schichten betrifft, handelt es sich vor allem um Mahlsteine, welche, ob nun schon ganze oder in Bruchstücken im Graben unter dem Wall in grosser Menge gefunden wurden. Ausser Mahlsteinen fand man in den oberen Sedimentationsschichten der Flussläufe vor den Wällen, eine Reihe von Eisgegenständen — Pflugscharen, Äxte usw., sowie Keramik. In einem kleineren Ausmasse wurde auch die Siedlung am Nordufer des abgedeckten Flussbettes abgedeckt. Unter einer 60 cm mächtigen Anschwemmungsschicht entdeckte man hier den Teil eines grossmährischen oberirdischen Objektes — einer Hütte, die von Gruben umgeben war.

Am Ende der Grabungssaison kamen in den Sedimenten des Flussbettes auch Holzgegenstände, vor allem Überreste von Holzpfeilen vor. Ihre Interpretation wird erst nach der Beendigung der Grabung im Jahre 1973 möglich sein.

PŘEDBĚŽNÉ VÝSLEDKY ANALÝZY ROSTLINNÝCH ZBYTKŮ Z VÝPLNĚ ŘÍČNÍHO KORYTA Z MIKULČIC

(okr. Břeclav)

EMANUEL OPRAVIL, Geografický ústav ČSAV, pracoviště Opava

V roce 1967 proběhl rozsáhlý výzkum části výplně říčního koryta, které jako přirozený vodní příkop obepínalo vyvýšený terén knížecího hradu. Sediment vyplňující koryto tvořil jemný písek, místy s příměsí hlíny a organického kalu s makrozbytky. Nikde nebyly v odkrytém profilu zjištěny hrubší písky nebo šterkopísky. Usazeniny svědčí o průběhu klidné sedimentace a nevelké rychlosti protékající vody. Zdá se, že k usazování jemných písků docházelo za zvýšených vodních stavů: za nižšího vodního stavu nabývalo koryto charakteru mrtvého vodního ramene, jak dokazují nálezy zbytků rostlin ze společenstev stojatých nebo pomalu tekoucích vod¹. Analýzy rostlinných zbytků z odkryvu z r. 1967 tento ráz plně potvrdily; neboť celkový počet zjištěných druhů i po kvantitativní stránce předčil naše očekávání a dosavadní znalosti.

V r. 1972 byla uzavřena dílčí zpráva o výsledcích paleobotanických analýz, obsahující seznam 210 jmen rodů a druhů bylin i dřevin. Vedle početné kolekce zmíněných vodních rostlin je to celá řada druhů pobřežních a lesních lemů, četné druhy ruderálů, převážná část dřevin lužního lesa a řada rostlin, které byly předmětem zájmu člověka: pěstované i sbírané užitkové plodiny. Uvedený počet zjištěných taxonů není úplný, neboť u révy vinné byly určeny dva poddruhy a u trnky (*Prunus spinosa*) je možno rozlišit několik poddruhů a variet. V této zprávě se zabývám některými významnějšími nebo u nás z kvartérních uloženin jen málo známými rostlinami. Počátek ukládání analyzovaných rostlinných zbytků můžeme v souhlase s průvodními archeologickými nálezy² klást do 6.—7. stol., ukončení jejich sedimentace vesměs na konec 9. stol. Následující přehled upozorňuje na významnější nebo z Mikulčic dosud neuváděné rostlinné druhy.

Plodiny — pěstované i sbírané:

Konopě setá, *Cannabis sativa* L. Nažky této olejninu, která poskytuje i textilní vlákna, uvádí se ze slovanského období z území našeho státu jen z jediné lokality — z Klobouk u Brna³; častěji se vyskytuje v mladších středověkých nálezech. Z výplně říčního koryta se podařilo získat pouze 2 nažky. Výskyt zbytků kulturních plodin v říčních sedimentech je vůbec závislý na možnosti jejich splavení, která je u většiny druhů zcela minimální. Často záleží jen na odhazování zbytků člověkem.

Dřín, *Cornus mas* L. Ze 30 analyzovaných vzorků byly ve 20 zastoupeny pecky dřínu v nestejném množství — od 1 do 10 pecek. Mikulčické nálezy představují velmi cenný doklad jak z hlediska užitkovosti dřínu, tak fyto geograficky; v dnešní době totiž nikde na blízku neroste.

Okurka, *Cucumis sativus* L. Okurka, uváděná odsud již z dřívějších výzkumů, je ve vzorcích z výplně koryta málo zastoupená.

Chmel otáčivý, *Humulus lupulus* L. Přestože je chmel významným druhem společenstev rostlin lužních lesů a lemů, v archeologických nálezích patří k velkým vzácnostem. Jeho semena jsou známá dosud ze středověku Opavy⁵, nověji byla zjištěna ve středověku Uherského Brodu⁶ a v sedimentech atlantického stáří od Mohelnice⁷. V materiálu z vodního příkopu byla zjištěna ve 20 vzorcích, v jednom případě přes 50 semen; celé chmelové hlávky nebo aspoň listeny z těchto se nepodařilo v Mikulčicích získat. Nálezy v říčním korytě však ještě neznamenají, že by byl chmel pěstovaný nebo vůbec hospodářsky používaný — nejspíše jen jako droga; to by potvrdily teprve nálezy ze sídelních objektů.

Ořešák královský, *Juglans regia* L. Ořešák královský patří dnes mezi běžně pěstované ovocné dřeviny na celém území střední Evropy; je však původní v Přední Asii a v jihovýchodní Evropě. Datum jeho zavedení do našich zemí neznáme, nejdříve to mohli být Keltové a Římané. Nálezy z velkomoravské doby jsou u nás zatím nejstaršími doklady výskytu ořešáku na území našeho státu. Pro dobu hradištní byl dosud uváděn Niederlem⁸ z Koberic na Vyškovsku. Jestliže nalézáme zlomky skořápek (endokarpů) ořešáku ve výplni říčního ramene pod knížecím hradem, máme možnost předpokládat ve studovaném území dosti značné rozšíření i dlouhodobou kultivaci této dřeviny.

Jabloň lesní, *Malus silvestris* (L.) Mill. Z dřívějších nálezů v Mikulčicích známe jen jedno špatně zachované semeno⁹. Nyní se podařilo získat část jádřince a existenci jabloně pro toto období potvrdit.

Broskvoň obecná, *Persica vulgaris* Mill. Dosud jsme měli k dispozici pouze nález zuhelnatělé pecky broskvoně¹⁰. Nyní se podařilo získat ze studovaných sedimentů 6 bezvadně zachovaných pecek.

Švestka, *Prunus domestica* L. V 6 vzorcích bylo nalezeno 8 pecek. Všechny náleží do poddruhu zvaného slíva, *Prunus domestica* L. ssp. *insititia* (Jusl.) Schub.

Trnka, *Prunus spinosa* L. Pecky trnky jsou v mikulčických uloženinách dosti časté, celé pecky i zlomky jsou téměř ve všech vzorcích. Opíráme-li se při jejich třídění o práci Hrabětové-Uhrové¹¹, pak můžeme mezi mikulčickými peckami rozlišit následující poddruhy: *spinosa* (L.), *dulcesens* Dom., *megalocarpa* Dom., *moravica* Dom., *dasyphylla* (Schur). Z hlediska sběrného hospodářství mají význam všechny poddruhy, obzvláště však *megalocarpa* Dom. a *moravica* Dom., poněvadž dužnina jejich plodů bývá nasládlá až sladká a plody svou velikostí převyšují ostatní typy trnek.

Myrobalán, *Prunus cerasifera* Ehrh. Pecky tohoto druhu se ve vzorcích z výplně koryta vyskytují ojediněle. Pro velkomoravské období je u nás dosud neznáme, jeho pecky bývají přimíšeny v mladších středověkých objektech.

Réva vinná, *Vitis vinifera* L. Pecičky révy vinné se vyskytují téměř ve všech vzorcích z výplně vodního koryta. Jsou mezi nimi pecky plané lesní révy s celou řadou přechodných forem směrem k pěstované kulturní subspecii.

Plevelné a rumištní rostliny:

Koukol polní, *Agrostemma githago* L. Přestože koukol je specifickým segetálním plevelem. hojný ve vzorcích zuhelnatělého obilí z objektů na hradě i v předhradí, objevila se pořádku její semena i ve vzorcích z výplně koryta.

Lnička drobnoplodá, *Camellina microcarpa* Andr. Teplomilný plevel, z našich archeobotanických nálezů dosud neuváděný. Zdá se, že již dlouho v pravěku byl k nám zavlekán s obilovinami, podle některých autorů by však měl být v květeně střední Evropy původní.

Rohatec růžkatý, *Glaucium corniculatum* (L.) Rudolph. Jihoevropský druh, který se u nás vyskytuje jako plevel v nejmolejších oblastech. Nález jeho semen v mikulčických uloženinách naznačuje, že na jižní Moravě docházelo k jeho časnému výskytu, nikoliv až v novější době. Není totiž vyloučeno, že jako součást teplomilné pannonské květeny dosahovala tato rostlina svého nejsevernějšího bodu rozšíření na jižní Moravě.

Blín černý, *Hyoscyamus niger* L. Tato rostlina je naším běžným ruderálem zvláště v teplejších krajích. Není však ve středoevropské vegetaci původním druhem, byla zavlečena brzy v pravěku a stala se součástí antropogenních společenstev. V archeobotanických nálezích z území našeho státu je velmi vzácná, uvádí se dosud jen z Opavy¹², nověji byla semena blínu nalezená ve středověku Uherského Brodu¹³. Ve všech dobách byl významnou drogou.

Ostropes trubil, *Onopordum acanthium* L. Obdobná situace pokud se týká původnosti ve střední Evropě jako u předchozího druhu — ruderál hojný v teplomilných oblastech, pocházející z jižní Evropy. Byl k nám zavlečený v časném pravěku, poněvadž jediný dosud známý nález jeho nážek pochází z aluviálních vrstev od Olomouce, kladených do doby bronzové¹⁴.

Lilek černý, *Solanum nigrum* L. Teplomilný plevel okopanin, jehož drobná semena patří k vzácným nálezům. Vyskytuje se též ve společenstvech rumištních rostlin a jeho příchod do střední Evropy třeba klást hluboko do pravěku.

Čistec roční, *Stachys annua* L. Plevel a rumištní druh v teplejších polohách, z archeologických nálezů od nás dosud neuváděný. O jeho výskytu ve střední Evropě v minulosti platí totéž co o předchozím druhu.

Řepeň durkoman, *Xanthium strumarium* L. Plody této zajímavé teplomilné rostliny šířící se hlavně se srstí zvířat a na oděvu člověka se objevily v příměsí u více než poloviny analysovaných vzorků. Tato rostlina se prakticky až do dnešní doby pokládala za neofyta přistěhovaného ze Severní Ameriky. Množící se nálezy z předkolumbovské doby ve střední Evropě však dokazují původnost tohoto druhu v Eurasii — s areálovým centrem v pontokaspické oblasti¹⁵.

Lesní druhy:

Dřišťál obecný, *Berberis vulgaris* L. Ve výplavech se podařilo nalézt jedinou pecičku této dnes vzácné dřeviny společenstev křovin a světlých hájů. V našich archeologických nálezech byly dokázány jeho uhlíky na hradišti z doby bronzové na Hradisku u Kroměříže¹⁶. Drobné dřišťálové peckovičky mohly být předmětem pozornosti sběrného hospodářství.

Mahalebka, *Cerasus mahaleb* (L.) Mill. Nález jedné pecky naznačuje, že v dosahu naleziště se tato teplomilná dřevina, milující suché kamenité stráně, vyskytovala jen sporadicky. Přesto jde o velmi zajímavý doklad pro její původní rozšíření.

Hloh jednobližný, *Crataegus monogyna* Jacq.; hloh obecný, *Crataegus oxyacantha* L. Pecičky hlohu obecného jsou častější než hlohu jednobližného. Z archeobotanických nálezů jsou tyto dřeviny velmi málo známé, ačkoliv se jedná o druhy, jejichž plodům mohla být věnována ve sběrném hospodářství značná pozornost (droga aj.).

Rešetlák počistivý, *Rhamnus cathartica* L. Také tento druh, v luzích místy ještě dnes dosti hojný, je z archeologických nálezů velmi málo známý. Medicinální užití jeho kůry se traduje z dávné minulosti a její účinky byly jistě známé i slovanskému obyvatelstvu pomoravního luhu.

Chedbí, *Sambucus ebulus* L. Bylinný druh bezu s dřevnatou bází, velmi hojně zarůstající lesní okraje i rumiště teplejších poloh, je z našich archeobotanických nálezů rovněž málo známý. Taktéž se využíval k medicinálním účelům, podobně jako bez černý, *Sambucus nigra* L. Jedná se o významné druhy lemových společenstev, které se rozšířily i na stanoviště silně ovlivněná činností člověka. Ze středověkých nálezů se nejčastěji uvádějí nálezy peciček a dřeva bezu černého.

Tento krátký přehled z daleka nevyčerpává seznam dosud nezjištěných druhů rostlin v našich archeologických nálezech. Má předběžně informovat o významu a využití analýz rostlinných zbytků z archeologických výzkumů.

P o z n á m k y :

- ¹ E. Opravil, Rostliny z velkomoravského hradiště v Mikulčicích, Studie AÚ ČSAV Brno 1/2, 1972.
- ² Z. Klanica, Výsledky čtrnácté sezóny výzkumu v Mikulčicích. Přehled výzkumů 1967, Brno 1968, 61—86.
- ³ Z. Tempír, Nejstarší doklady o počátcích pěstování konopí, v Evropě, Len a konopí 1963, 3, 73—80.
- ⁴ E. Opravil, o. c. 1972.
- ⁵ E. Opravil, Rostlinné nálezy z archeologického výzkumu středověké Opavy prováděného v roce 1967, Čas. Slezs. muz. Ser. A, 1969, 18, 175—182.
- ⁶ E. Opravil, Zpráva o určení rostlinných zbytků z Uherského Brodu, Archiv AÚ ČSAV Brno, 1972.
- ⁷ E. Opravil, Zpráva o určení rostlinných zbytků z neolitických studní z Mohelnice, pars III, Archiv AÚ ČSAV Brno 1973.
- ⁸ L. Niederle, Život starých Slovanů III. 1, 1921.
- ⁹ E. Opravil, o. c. 1972.
- ¹⁰ E. Opravil, Paleobotanický výzkum slovanského hradiska na Valech u Mikulčic AR 1962, 14, 475—482.
- ¹¹ A. Hrabětová-Uhrová, Příspěvek k taxonomii některých keřů, Práce brněn. základny ČSAV, 1958, 30/6.
- ¹² E. Opravil, Rostlinné nálezy středověké Opavy z archeologického výzkumu prováděného v roce 1963, Čas. Slezs. muz. Ser. A, 1968, 17, 45—48.
- ¹³ E. Opravil, o. c., 1972.
- ¹⁴ J. Otruba, Příspěvek k poznání quartérní květeny v okolí Olomouce. Čas. Mor. zem. muz., 1927/28, 25, 237—251.
- ¹⁵ E. Opravil, *Xanthium strumarium* L. ze středověku Ostravy, Preslia, 1963, 35, 327—329; E. Lange, Zum Vorkommen von *Xanthium strumarium* L. in Mitteleuropa, Feddes Repert. spec. regni veget., 1968, 77, 57—60, Berlin.
- ¹⁶ E. Opravil, Kroměřížské lesy na počátku historie, Věst. mus. Kroměříž, č. 7, 109—110.

Die vorläufigen Ergebnisse der Analyse der Pflanzenreste aus der Ausfüllung des Flussbettes in Mikulčice (Bez. Hodonín). Im Jahre 1972 wurde die Bearbeitung eines Teiles des Pflanzenmaterials aus der Ausfüllung des Flussbettes beendet, welches auf der Westseite die Fürstenburg umgab. Nach den archäologischen Begleitfunden wird der Beginn der Sedimentation der analysierten Pflanzenreste in das 6.—7. Jahrhundert gelegt, zur Beendigung der Sedimentation kam es am Ende des 9. Jahrhunderts. In dem untersuchten Material wurden bisher über 210 Gattungen und Arten von Krautpflanzen und Hölzer festgestellt. Der Autor macht in seinem Bericht auf einige von den interessantesten (in einigen Fällen aus Quartärablagerungen in der Tschechoslowakei bisher unbekannt) Gattungen aufmerksam. Von Kulturfrüchten sind dies z. B. der Pfirsichbaum, Nussbaum, die Weinrebe, der Apfelbaum, die Pflaume, Kirschpflaume, Gurke, Hanf u. a.; von den gesammelten Früchten verdienen die Kornelkirsche, Schlehe, Hopfen, Zwerg-Holunder, schwarzer Holunder, Felsenkirsche, Weissdorn, Berberitze, Kreuzdorn u. a. erwähnt zu werden; von Unkraut- und Ruderalpflanzen Kornrade, kleinfrüchtiger Leindotter, roter Hornmohn, Bilsenkraut, Eselsdistel, schwarzer Nachtschatten, Sommer-Ziest, gemeine Spitzklette u. a. zu erwähnt werden.

VÝSLEDKY OVĚŘOVACÍ DENDROCHRONOLOGICKÉ ANALÝZY DŘEVNÍCH VZORKŮ Z MIKULČIC

(okr. Břeclav)

VLADIMÍR ŽIDEK, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 40—42)

Koncem roku 1972 byla z areálu velkomoravského hradiště v Mikulčicích odebrána série vzorků dřeva se záměrem zjistit tyto okolnosti:

- a) možnosti dendrochronologických analýz v současných podmínkách
- b) vlastnosti archeologického dřevního materiálu nacházejícího se v oblasti jihomoravského luhu
- c) nevhodnější metody práce s daným materiálem
- d) předpoklady dalšího výzkumu.

Jak vyplynulo ze zkušeností, archeologická aplikace dendrochronologie je vázána na existenci určitých činitelů. Na nalezištích se zároveň s archeologickým materiálem musí vyskytovat i přiměřené množství dřeva nebo uhlíků, které používali pravěcí obyvatelé. Toto dřevo musí být v takovém stavu, aby struktura letokruhů zůstala zachována. Letokruhy jednotlivých dřevních vzorků se musí časově přesahovat, aby bylo umožněno vytvoření relativní chronologie. Důležitá je také geomorfologická a klimatická jednotnost sledovaného území, aby suma faktorů, ovlivňující růst dřeva, byla v rámci tohoto území co nejméně proměnlivá.

Pokud dovoluje dosavadní znalost poměrů činit předběžné závěry. Lze konstatovat, že archeologická naleziště v oblasti jihomoravského luhu těmito podmínkám dobře vyhovují. Převládající dřevinou, kterou výzkumy poskytují, je obvykle dub, jehož dřevo se díky svému složení a poměrně vysoké hladině spodní vody většinou dobře zachovalo. Vhodnost dubu k letokruhovým analýzám potvrzují i mikulčické vzorky.

Tyto vzorky pocházejí z mostu, odkrytého v roce 1967 při výzkumu starého koryta Moravy, z pilotů č. 201, 202, 203, 205, 206, 209, 216, 217, 223 a 225. Po odčerpání vody ze zaplaveného prostoru byly z uvedených kůlů odebrány kotouče o síle 5—10 cm. Kotouče byly uloženy do igelitových sáčků, aby se předešlo deformacím, které by nastaly po jejich vyschnutí. Dřevo kotoučů bylo černé barvy, poměrně tvrdé a dobře zachovalé. Zevní povrch, pokrytý vodními rostlinami, byl místy narušen několikanásobným odvodněním a zaplavením profilu. Tyto změny zřejmě způsobily sloupnutí nebo rozrušení kůry i s posledními letokruhy bělového dřeva, neboť běl je mnohem méně odolná než dřevo jádrové. Podle sdělení Z. Klanici bylo dřevo po odkryvu v roce 1967 v podstatně lepším stavu než nyní. Dřeňová část byla u většiny vzorků měkká, s menšími či většími trhlinami vyplněnými v některých případech hlínou z náplav. Všechny kotouče byly identifikovány jako dub (*Quercus* sp.).

Pro další práci s tímto materiálem se osvědčil následující postup. Odebrané vzorky se nechají rozřezat na pásové pile na kotouče o síle asi 2,5 cm (aby se vešly pod hlavici měřícího přístroje). Zručný stolař dokáže tuto práci provést tak dobře, že již není potřeba dalšího opracování. Pokud nebylo v některých případech dosaženo žádoucího výsledku, byly kotouče ještě ohoblovány na ruční hoblíci; nože musí být velmi ostré, jinak se dubové dřevo této vlhkosti trhá. Úpravu kotoučů broušením, ať ručním nebo strojovým, nelze doporučit, poněvadž dubové tracheje se vlhkými pilinami ucpávají.

Po uvedeném opracování povrchu byly letokruhy dobře čitelné, s výrazně zřetelnými trachejemi jarního dřeva a dřevními paprsky (tab. 40—41). Před měřením byl každý kotouč analyzován pouhým okem a pomocí Zeissovy stereoskopické lupy při 16násobném zvětšení. Účelem této předběžné analýzy bylo stanovit nejvhodnější poloměry k měření, určit průběh jednotlivých letokruhů, případně rozlišit letokruhy neúplné. Vybrané a označené poloměry byly ještě ohlazeny skalpelem, a povrch dřeva tak zbaven třísek a chloupků, které by vadily při měření. Protože dřevňová část většiny kotoučů není dobře zachována, byl první na všech poloměrech patrný letokruh označen vpichem, a pak každý desátý, aby byla usnadněna kontrola při měření a vypočítávání středních hodnot.

Vlastní měření bylo možno uskutečnit, díky pochopení prof. Vyskota, na speciálním Eklundově měřícím přístroji, který má katedra pěstění lesů brněnské lesnické fakulty umístěn ve svém výzkumném areálu u Olomučan. Při měření se vzorek unášený mikrometrickým šroubem pozoruje v zorném poli mikroskopu a hranice letokruhů se otáčením šroubu nastavují do středu nitkového kříže. Přístroj registruje naměřené hodnoty a pomocí Vinšova adaptéru je vynáší graficky. Je předností tohoto přístroje, že na něj navazuje přídatná aparatura (dekodér a děrovač), která přeměňuje změřené hodnoty na elektrické impulsy a umožňuje zpracování údajů na samočinném počítači ZPA 600.

Letokruhy byly měřeny od vnitřní části dřeva k vnější, tedy od nejstarších letokruhů k nejmladším, aby byl zachován konvenční ráz chronologických stupnic, tj. zleva doprava. Na každém vzorku byly změřeny nejméně 4 poloměry. Ze získaných údajů byly vypočteny střední hodnoty, které, neuvažujeme-li vnitřní faktory, představují celkovou reakci stromu na změny vnějších podmínek v jednotlivých letech.

Pro další vyhodnocení byla zvolena Huberova metoda grafického porovnání křivek v semilogaritmické soustavě, tak jak se používá v SSSR a v Německu.¹ Při tomto způsobu dochází k jistému vyrovnání růstové křivky, potlačení vlivu věku a zvýraznění minim, v míře vyhovující danému účelu. Z vypočtených středních hodnot byly sestaveny jednotlivé křivky. Po vzájemném porovnání těchto křivek byla ze sedmi z nich, relativně datovaných, sestavena tabulka (tab. 42). Tato tabulka umožňuje posoudit, že daný materiál je vhodný pro dendrochronologická šetření, neboť ukazuje, že kromě nahodile probíhajícími variací přírůstu existuje i určitý společný komponent, který byl vytvářen pod vlivem podobných vnějších podmínek a projevuje se celkovým trendem křivek a tzv. signaturami (výraznými maximy a minimy).

Při srovnání tohoto archeologického materiálu s recentními vzorky se projevila i určitá přednost materiálu archeologického — větší homogenita. Vzorky pocházející z recentních stromů jsou totiž ovlivňovány, v mnohem větší míře než tomu bylo dříve, záplavami. Záplavy nyní přicházejí nepravidelně, a nestejně působí na růstové podmínky dřevin v různých vzdálenostech od vodního toku. Ukázalo se, že při sestavování chronologických řad z recentního materiálu se budou muset respektovat rozdílná stanoviště, ze kterých vzorky pocházejí. V našem případě bude zejména nutno rozlišovat vzorky z Querceto-Fraxineta, pravidelně zaplavovaného, od vzorků z Ulmeto-Fraxineta, zaplavovaného pouze při větších záplavách anebo vůbec ne. V době osídlení Velké Moravy tato rozdílnost zřejmě vůbec neexistovala, anebo nebyla tak výrazná. Jak se nyní předpokládá,² ke změnám konfigurace terénu, vodního režimu a změnám fytoocenózy došlo až v pozdějších letech, v souvislosti s rostoucím osídlením a odlesněním pramenných oblastí.

Při práci s recentním materiálem připadá v úvahu kromě analyticky nejvhodnějšího odběru kotoučů také získávání vývrtů pomocí Presslerova přírůstového nebozezu. Nevýhodou tohoto způsobu je však omezená délka vývrtu, který lze touto cestou opatřit. I když v zahraničí existují i jiné druhy vrtáků k tomuto účelu, u nás zatím nejsou k dispozici. Presslerův nebozez je možno použít i v archeologickém materiálu, který nebývá tak silný. Dřevo však musí být dobře zachovalé a k odběru vývrtu se musí přistoupit v době kdy pletiva jsou ještě dostatečně prosycena vodou, t. j. zanedlouho po odkrytí nálezu. Materiál vyschlý nebo impregnovaný polyetylenglykolem lze vrtat pouze pomocí speciálního vrtáku, který se nasazuje na elektrickou vrtačku. Použití ve dřevě impregnovaném je ještě omezeno faktem, že se vzorek musí navrtávat zespu, jinak piliny spolu s rozehřátým voskem ucpávají vrták a dochází ke zlomení vývrtu. Zkoušky tohoto druhu provedl s autorem ing. B. Vinš z Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti ve Zbraslavi n. Vlt.

Výsledky ověřovací dendrochronologické analýzy potvrdily předpoklad, že archeologický dřevní materiál z Mikulčic (a zřejmě i z jiných nalezišť v oblasti jihomoravského luhu) má vlastnosti, které dovolují jeho chronologické zpracování, že takové zpracování je i v našich podmínkách dobře proveditelné, a že je zde možnost v dendrochronologickém výzkumu pokračovat s výhledem na absolutní datování letokruhových sérií.

Pro získání dalších poznatků bude nutno analyzovat co největší počet vzorků. Protože většina popsaných operací je časově velmi náročná, bude nutno přejít z vizuální korelace k číselnému porjetí podobnosti, za použití matematických metod a počítačové techniky.

Závěrem je možno říci, že dendrochronologie, jako jedna z metod, které používá archeologie k datování pravěkých památek, má i v naší situaci dobré perspektivy.

Poznámky:

- ¹ B. A. Kolčín, Dendrochronologija vostočnoj Evropy, Archeologija i estestvennye nauki, Moskva 1965, 65—66.
- B. Huber a W. von Jazewitsch, Tree-ring studies of Tharandt and Munich, Tree-Ring Bulletin, vol. 21, 28—30.
- ² E. Opravil, Rostliny z velkomoravského hradíště v Mikulčicích, Studie Archeologického ústavu ČSAV v Brně, č. 2, 26—27.
- J. Horák, Lesní fytoocenóza jako indikátor změn vodního režimu, Vegetační problémy při budování vodních děl, Praha 1964, 39—40.

Ergebnisse der dendrochronologischen Versuchsanalyse von Holzproben aus Mikulčice (Bez. Hodonín). Ende 1972 wurde aus der Brücke im Areal des grossmährischen Burgwalles in Mikulčice eine Serie von Holzproben abgenommen, um folgende Umstände festzustellen:

- a) die Möglichkeiten von dendrochronologischen Analysen in den heutigen Bedingungen;
- b) Eigenschaften des archäologischen Holzmaterials, welches sich im Raume des südmährischen Auwaldes befindet;
- c) die zweckmässigsten Arbeitsmethoden mit dem gegebenen Material;
- d) Voraussetzungen einer weiteren Untersuchung.

Die abgenommenen Proben (alle Eiche — *Quercus* sp.) wurden auf 2,5 cm starke Scheiben zerschnitten und ihre Oberfläche abgehobelt. Nach der vorläufigen Analyse, als die günstigsten Radien zur Vermessung festgesetzt wurden (mindestens 4 auf jeder Scheibe), hat man auf dem Eklundschen Gerät die eigentlichen Messung der Jahresringe durchgeführt. Für eine weitere Auswertung wurde Hubers Methode des graphischen Kurvenvergleiches im semilogarithmischen System gewählt. Aus sieben relativ datierten Kurven wurde eine Tabelle zusammengestellt. Bei dem Vergleich des archäologischen Holzmaterialies mit dem rezenten erwies sich eine grössere Homogenität des archäologischen Materialies (es handelt sich wiederum um Eiche - *Quercus* sp.), was offensichtlich auf unregelmässige Überschwemmungen in der heutigen Zeit zurückzuführen ist. Die durchgeführte dendrochronologische Beglaubigungsanalyse bestätigte die Voraussetzung, dass das archäologische Holzmaterial aus Mikulčice (und offensichtlich auch aus anderen Funden in der südmährischen Auwaldregion) Eigenschaften besitzt, welche seine chronologische Verarbeitung gestatten, dass eine derartige Verarbeitung auch in unseren Bedingungen gut durchführbar ist, und dass hier die Möglichkeit besteht, in der dendrochronologischen Untersuchung mit der Aussicht auf eine absolute Datierung der Jahresringserien fortzusetzen. Mit Rücksicht auf die ziemliche zeitliche Beanspruchung der einzelnen Phasen der dendrochronologischen Untersuchung wird es notwendig sein, bei der weiteren Arbeit von der visuellen Korrelation zu mathematischen Methoden, mit Benützung der Rechnungstechnik, überzugehen.

ZÁCHRANNÝ VÝZKUM NA SLOVANSKÉM POHŘEBIŠTI V RAJHRADĚ

(o k r. B r n o - v e n k o v)

ČENĚK STAŇA

(Tab. 43)

Od poloviny minulého století je známo slovanské pohřebiště u Rebešovic. Tehdy tam opat rajhradského kláštera Řehoř Wolný vykopal větší počet hrobů a podal o nich zprávu.¹ Přesné místo nálezů Wolným prokopaných hrobů není známo, je však velmi pravděpodobné, že neleželo na katastrálním území obce Rebešovice, že bylo na klášterních pozemcích na návrší u Rebešovic a katastrálně náleželo k Rajhradu nebo k Rajhradícím. Severní část návrší prozkoumali pracovníci brněnského Archeologického ústavu. Odkryli tam v letech 1952—1953 216 slovanských kostrových hrobů vedle dalších hrobů z doby stěhování národů a únětických hrobů.² Plán výzkumu 1952/53 ukazuje, že slovanské pohřebiště by mohlo pokračovat jižním směrem do míst, kde byly v roce 1953 staré vinohrady.³ K rušení části těchto vinohradů došlo koncem padesátých let, poslední zbytek na jižním svahu návrší byl vytrhán na jaře 1972. Po orbě koncem března 1972 oznámili pracovníci rajhradského hospodářství Státního statku Židlochovice (vedoucí V. Režný) Moravskému muzeu a Archeologickému ústavu ČSAV, že se na poli objevilo množství lidských kostí. V prvních dubnových dnech prozkoumal jeden hrob pracovník MM ing. S. Zacherle.⁴ Pracovníci AÚ ČSAV tam potom při povrchovém průzkumu zaregistrovali 27 rozrušených hrobů. Sondážní práce prokázaly, že bude vhodné mechanizačními prostředky odstranit ornici na větší ploše a provést záchranný výzkum.

Od dubna do srpna 1972 bylo na ploše asi 2000 m² odkryto 365 slovanských kostrových hrobů, jejichž polohu bylo možno určit, kromě výše zmíněných 27 rozrušených koster, z nichž některé mohly být částmi prozkoumaných hrobů. Současně bylo objeveno 21 předslovanských sídlištních objektů (dva z římské doby, čtyři laténské a ostatní z halštatského období — kromě jednoho podolského, horákovské), v délce asi 30 m žlábek snad z období horákovské kultury a 45 kůlových jamek⁵. Zkoumaná část pohřebiště se rozprostírala na svahu obráceném k jihu, skloněném přibližně 12,5 %. Západní stranu ohraničovala vysoká terasa nad inundačním územím řeky Svatky, na východní straně se dříve táhl hluboký úvoz; poněvadž se v břehu úvozu nikdy neobjevily lidské kosti, lze soudit, že ani východním směrem hroby nepokračovaly za okraj našeho výzkumu. Pohřebiště tedy pravděpodobně sledovalo zmíněnou terasu v pásu asi 50—60 m širokém.

Hroby nevytvářely pravidelné řady. Větší nakupení hrobů bylo v horním, severním úseku. Volná místa mezi hrobovými jámami mohou představovat prostory, kde stály stromy; ovšem, není ar vyloučeno, že některé mělké hroby byly zničeny při zemědělských pracích v minulosti, nebo dokonce sebrány v ornici buldozerem při odkrývání plochy před výzkumem. I když se dětské hroby vyskytují porůznu na celé zkoumané ploše, přece jen je možno vidět jejich určitou koncentraci v jihozápadním cípu pohřebiště. Orientace koster převážnou většinou zachovávala západovýchodní směry (od severozápad - jihovýchod až k jihozápad - severovýchod), pouze jedna kostra v nakřčené poloze ležela od jihu k severu (hrob 31) a pět hrobů bylo orientováno ve směru severojižním. Hloubka hrobů se pohybovala v rozmezí 40—150 cm pod povrchem, při čemž jam přes 100 cm hlu-

bokých bylo málo. Několik dospělých koster leželo ve zvláštní poloze a to na břichu, na boku nebo ve skrčené poloze. Tyto odchylky od pravidelné polohy na zádech s pažemi nataženými podél těla se soustřeďovaly v horní části odkryté plochy. K pozoruhodnostem patří rovněž dvojhroby, kdy v jedné hrobové jámě odpočívali dva nebožtíci pohřbení současně: v hrobě č. 25 patrně dva muži, č. 141 snad dvě ženy, č. 241 muž a žena, č. 80 dvě nestejně velké děti vedle sebe, č. 344 dvě děti položené nohama proti sobě. Pouze v ojedinělých případech se vyskytly zbytky dřeva z rakví nebo z dřevěného obložení hrobové jámy. Ve velmi dobrém stavu se zachoval antropologický materiál.

Téměř tři pětiny hrobů byly bez nálezů. Ze 138 hrobů jsme získali 26 celých nádob, 9 větších částí a další střepy, jež pravděpodobně pocházejí z hrobů rozrušených orbou, železná kování 10 věder, 71 železných nožů, z toho dva s kostěnou a jeden s dřevěnou střenkou (na ní byl zbytek vzácné tkaniny⁶), jednu železnou sekerku, železnou očítku, dvě železné hrkálky – rolničky, ze tří hrobů přezky a průvlečky, ze dvou železné ostruhy, přeslen a brousek. Ozdoby byly zastoupeny především různými typy náušnic (24 stříbrných, 36 bronzových a 1 železná), bronzovou rolničkou, zbytky bronzového kování střenky nože, 8 gombíky (po dvou zlatých, stříbrných, bronzových a skleněných), zlatým, stříbrným pozlaceným a dvěma bronzovými prsteny a pouze třemi, jednotlivě nalezenými korálky. Za vysloveně bohatý můžeme označit jen hrob č. 70 se dvěma zlatými gombíky čokovitého tvaru, u nás dosud zcela ojedinělými,⁷ dvěma stříbrnými gombíky, z nichž poškozený velký byl zdoben rostlinným ornamentem, malý granulací, dvěma prsteny – litý zlatý prsten s kosodélníkovým štítkem zdobeným rytým křížkem nemá zatím ve velkomoravském prostředí obdoby, stříbrný pozlacený s velkými kulíčkami zasazenými v kroužcích na butonu a se zdobeným páskem kroužku připomíná stříbrný prsten z Předmostí⁸ a jemněji provedené zlaté prsteny z pohřebiště ve Starém Městě „Na valách“⁹ – a se stříbrnou košíčkovitou náušnicí nalezenou ve zlomcích.

Již v předběžné zprávě je možno poznamenat, že některé prvky hrobového inventáře naznačují příbuznost s nálezy na pohřebišti v Dolních Věstonicích v poloze „Písky“. Zajímavá je rovněž keramika, v níž upoutají především dva hrnky vyšlé z okruhu 1/54 na hradišti Staré Zámky u Líšně.¹⁰

Pohřebiště patrně patřilo k rajhradskému hradišti, od něhož je asi 1 km vzdáleno. Tvořilo snad jeden celek s 216 hroby na severní straně návrší a s hroby, které před 125 lety zachytil Ř. Wolný. Vzájemné souvislosti mezi těmito skupinami hrobů objasní další výzkum, který musí jako záchran-ny pokračovat, neboť v dohledné době hrozí zničení hrobů přípravou půdy pro vinohrad.

Poznámky:

¹ Zprávu G. Wolného publikoval B. Dudík, Über die alten heidnischen Begräbnisplätze in Mähren, Sitzungsber. d. k. Akad. d. W. philos. histor. Cl., XII 1954, 474–477.

² Nálezové zprávy v archivu AÚ ČSAV v Brně, J. Nekvasil č. j. 1664/54. C. Staňa č. j. 945/54. J. Nekvasil, Výzkum v Rebešovicích na Moravě, AR VI 1954, 433–437.

³ J. Ondráček, Únětické pohřebiště u Rebešovic na Moravě, SbČSSA 2 1962, 6–7.

⁴ Za laskavou informaci o tomto hrobu děkuji ing. S. Zacherlovi.

⁵ O nálezech z římské, latenské a halštatské doby podávají zprávy dr. I. Peškař, CSc., dr. K. Ludikovský, CSc., a dr. J. Nekvasil, CSc.

⁶ Podle určení dr. M. Kostelníkové, která svůj rozbor publikuje v PV 1972.

⁷ Nejblíže analogii k rajhradským gombíkům představují nálezy z Madary v Bulharsku uložené v Archeologickém muzeu v Sofii – Kr. Mijatev, Staroblgarski zlazeni nakit ot Madara, Izv. na Arch. Inst. IV 1926–27, 14–26, obr. 6, t. II.

⁸ B. Dostál, Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě, 1966, 155, t. XXXV: 8.

⁹ V. Hrubý, Staré Město – velkomoravské pohřebiště „Na valách“, 1955, 270 t. 55: 9, 10, 10a (z hrobu č. 24/48).

¹⁰ Č. Staňa, Slovanské obytné objekty na hradišti Staré Zámky u Líšně, PA LI 1960, 243, 253 n., obr. 4: 1.

Rettingsgrabung auf dem slawischen Gräberfeld in Rajhrad (Bez. Brno-venkov). Bei der Aufhebung eines alten Weinberges im nordwestlichen Zipfel des Katasters der Gemeinde Rajhrad, am Südhang der Anhöhe bei Rebešovice, erfasste man im Frühjahr 1972 Menschenkette. Das Archäologische Institut der ČSAV in Brno führte eine Rettungsgrabung auf einer Fläche von ca. 2000 m² durch. Es wurden 365 slawische Skelettgräber aus dem 9.–10. Jahrhundert und vor-slawische Siedlungsobjekte⁵ abgedeckt. Fast 3/5 der Gräber waren fundlos. Von 138 Gräbern hat man folgendes gewonnen: 26 Gefäße, 9 Gefäßteile und weitere Scherben, eiserne Beschlagstücke von 10 Eimern, 71 Eisenmesser, von diesen zwei mit Bein- und eines mit Holzgriff, eine Eisenaxt, einen eisernen Feuerstahl, zwei eiserne Schellen, aus drei Gräbern eiserne Spangen und Schlaufen, aus zwei Gräbern eiserne Sporen, einen Spinnwirtel und einen Schleifstein; 24 silberne, 36 bronzene und 1 eisernen Ohrring, eine Bronzeschelle, Beschlagüberreste eines Messergriffes aus Bronze, 8 Kugelknöpfe, vier Ringe und drei Perlen. Reich war nur Grab Nr. 70 mit zwei goldenen und zwei silbernen Kugelknöpfen, mit einem goldenen und einem silbernen vergoldeten Fingerring und mit einem silbernen körbchenförmigen Ohrring.

Das Gräberfeld gehörte vermutlich zu dem Burgwall in Rajhrad, von welchem es ca. 1 km entfernt ist. Es bildete vielleicht einen Komplex mit jenen 216 Gräbern auf der Nordseite der Anhöhe, die vom Archäologischen Institut in den Jahren 1952/53^{2–3} entdeckt wurden und mit Gräbern, welche vor 125 Jahren G. Wolný¹ erfasste. Die Grabung wird weiter fortsetzen.

DVĚ TKANINY Z POHŘEBIŠTĚ V RAJHRADĚ (okr. Brno-venkov)

MARIE KOSTELNÍKOVÁ, AÚ ČSAV Brno
(Tab. 44)

Vedoucí výzkumu slovanského pohřebiště v Rajhradu (okr. Brno-venkov) dr. Č. Staňa, CSc., mně předal dva nálezy z tohoto pohřebiště, na nichž byly zřetelně patrný útržky textilií. S jeho laskavým svolením podávám rozbor těchto fragmentů.

První z nich se nacházel na železné rolničce z hrobu 103. Nacházel se na ploše asi 3×3 cm v jedné až dvou zřasených vrstvách. Tkanina byla provázána v plátnové vazbě z příze kroucené v osnově Z zákrutem s průměrným úhlem zákrutu 60° . Útkové niti mají rovněž Z zákrut, zdají se uvolněné, úhel zákrutu není asi původní. Tloušťka nití se v osnově pohybuje kolem 520μ , v útku 600μ (niti útku jsou uvolněné, původní tloušťka mohla odpovídat tloušťce nití osnovy). Dostava tkaniny je v osnově průměrně 11 nití na 1 cm, v útku 10 nití na 1 cm. Zřetelně je patrná napjatější osnova a volnější útek, vazba není příliš pečlivá, hustota tkaniny je průměrná. Materiál: tkanina není zcela zmineralisována, i když na ni již značně působily minerální soli. Na malém útržku niti je ještě možno zjistit vlákna, ne však již bezpečně oddělit osnovu od útku. Vlákna mají dutinky, jejich konce jsou protaženy do špičky, jsou jasně patrný uvolněné buňky, kolínkovité a X útvary. Vlákna nejsou stejně silná. Osnova i útek jsou zhotoveny ze *l n u*.

Druhá tkanina byla nalezena na dřevěné pochvě pro dva nožíky v hrobě 249. Zachovala se na jedné straně a částečně i na bocích pochvy (ne však tak, aby se dalo soudit, že nožík byl obalen) na ploše přibližně $4 \times 1,5$ cm, rzí prostoupená, ne však zcela zmineralisovaná. Jde o zvláštní dvojútkovou tkaninu se dvojitou osnovou: základní, na niž není pozorovatelný zákrut a jejíž niti jsou silné asi 200μ , a výplňkovou, neprovazující s žádným útkem, složenou ze dvojic tenkých nití o průměrné tloušťce 100μ , ale slabě kroucených Z zákrutem. Obě soustavy osnovních nití nejsou ve stejné rovině. Dostava každé soustavy je 19 nití na 1 cm, společně mají dostavu 38 nití na 1 cm. Lící útek provazuje se základní osnovou (bez zřetele na osnovu výplňkovou) jako osnovní třívazný kepr. Niti jsou silné průměrně 300μ , dostava 34 nití na 1 cm, bez zřetelného zákrutu. Rubní útek, který tvoří opět niti bez zřetelného zákrutu, je 300μ silný a jeho dostava je 34 nití na 1 cm; provazuje jako třívazný kepr útkový. Osnova je silně napjata, útky jsou poměrně volné. Na nepoškozených místech tkaniny nejsou z rubní, viditelné strany patrný niti výplňkové osnovy, ani niti osnovy základní, protože tato je posunuta k lící straně. Zřetelné je pouze silné prohnutí útku k vaznímu bodu. Jde o hustou tkaninu. Materiál: Tkanina je velmi křehká, nebylo možno izolovat od sebe jednotlivé niti, na odebraných vzorečkách zůstávají i vlákna nití sousedních. V osnově a lícím útku byla zjištěna průsvitná světle žlutá vlákna, přičně odlámaná, bez struktury — *hedvábí*. V rubním útku se nacházejí ve velké míře silnější neprůhledná tmavší vlákna, na nichž jsou zřetelně patrný epidermatické šupiny — *vlna*.

Plátnová tkanina na rolničce z hrobu 103 je podle tloušťky nití i materiálu a vazby běžné hrubší zboží, jaké je obvyklé ve velkomoravských nálezech jak na lokalitách venkovských tak na hradištích, i když nejde o nejběžnější hrubost tkaniny (tloušťka nití je u pláten průměrně nižší, tj. nejčastěji byly používány tenčí niti: na čtyřech rolničkách z Dolních Věstonic byly naměřeny tloušťky od 350 do 450 μ). Tento jediný útržek nám tedy nemůže dokumentovat ráz textilií nošených slovanskými obyvateli, pohřbenými na pohřebišti v Rajhradě.

Daleko důležitější je tkanina z hrobu 249. Již sám způsob vazby a materiál, z něhož je zhotovena, nám napovídá daleko více. Tkaniny s podobnými vazbami (které jsem v práci Velkomoravský textil v archeologických nálezech na Moravě označila jako zvláštní tkaniny typu A), složitými, dvojútkovými byly zatím u nás nalezeny jen na pohřebišti hradišť a to jak v Mikulčicích, tak ve Starém Městě a v Břeclavi-Pohansku. Vazba na pochvě z Rajhradu je totožná s vazbami textilií z Mikulčic z hrobů 380 a 582. Jde o variantu, označenou v citované práci jako typ A 1. Materiál těchto tkanin (z Rajhradu, hrob 249 a z Mikulčic, hrob 582) je hedvábí a vlna, přičemž jeden útek a osnova, zhotovené z hedvábí byly zřejmě lesklé, měly krásný vzhled a byly tedy asi používány jako lící strana, zatímco matný vlněný útek provazoval asi ze strany rubní. Předměty, na nichž se útržky zachovaly, ležely tedy asi na lící tkaniny, takže dnes je viditelná rubní strana, povrch je však místy poškozen, takže je možno rekonstruovat i lící útek.

Tkanina z hrobu 246 v Rajhradě je zřejmě dosti důležitá pro určení sociálního složení obyvatelstva pohřbeného na tomto pohřebišti. Hedvábí bylo zřejmě předmětem importu, jeho výskyt na hradištních tkaninách se zvláštní vazbou dovoluje usuzovat, že bylo dováženo jako hotový textilní produkt. Nejde však o výskyt masový (tkanina typu A byla nalezena mezi 159 vzorky slovanských tkanin na hradištích jen $23 \times$, typu A 1 jen $3 \times$), pravděpodobně byla jeho cena značná a jen nejbohatší obyvatelé hradišť nosili asi oděvy z této textilie zhotovené. I mezi obyvateli, pohřbenými na rajhradském pohřebišti byla tedy vrstva velmi bohatá a lze usuzovat, že Rajhrad byl jedním ze středisek, kam směřoval dálkový obchod.

Literatura:

M. Kostelníková, Velkomoravský textil v archeologických nálezech na Moravě, Studie AÚ ČSAV v Brně 4 1972.

Zwei Textilreste vom Gräberfeld in Rajhrad (Bez. Brno-venkov). Auf dem slawischen Gräberfeld fand man auf Gegenständen Textilreste, von denen zwei mit der Erlaubnis des Grabungsleiters Dr. Č. Staňa CSc., einer Analyse unterzogen wurden. Es handelt sich um das Gewebe aus Grab 103, mit einer Leinenbindung durchwebt, das aus gröbereren Leinenfäden (\varnothing 520/600 μ) gefertigt war, mit einer Einstellung von 11/10 Fäden auf 1 cm. Die Z-Drehung war in beiden Fadensystemen. Dieses Gewebe blieb auf einer Schelle erhalten und es handelt sich um eine gröbere, trotzdem übliche Ware.

Das zweite Gewebe — aus Grab 246 — ist mit einer besonderen doppelschüssigen Bindung durchwebt. Es ist dies ein sehr feines Gewebe (38/34 Fäden auf 1 cm) mit doppelter seidener Kette und Seidenschuss vielleicht auf der Oberseite und Wollschuss auf der Rückseite. Die Füllkette bildeten Paare sehr dünner Seidenfäden (100 μ). Es handelt sich vermutlich um ein importiertes Gewebe, welches davon zeugt, dass durch Rajhrad ein Fernhandelsweg führte und Rajhrad ausser Mikulčice, St. Město und Břeclav-Pohansko zu Zentren gehörte, in denen eine reiche Schicht siedelte, welche Mittel zum Ankauf der kostbaren importierten Ware hatte.

SLOVANSKÉ SÍDLIŠTĚ V GOTTWALDOVĚ (okr. Gottwaldov)

STANISLAV STUHLÍK, AÚ ČSAV BRNO

Na upozornění J. Očenáška provedlo Oblastní muzeum jv. Moravy v Gottwaldově v dubnu 1972 zarchaňovací výzkum na Hornomlýnské ulici v Gottwaldově. Naleziště se nachází severně od domu č. 839 na mírném, k severu obráceném svahu poblíž řeky Dřevnice. Naleziště je známo již z dřívějších let, kdy zde byl prozkoumán hrob slezské kultury.¹ Při výzkumu byla odkryta část slovanské chaty pravouhlého tvaru. Objekt, který se rýsoval v hloubce 50–60 cm pod dnešním povrchem obsahoval černou popelovitou výplň s množstvím keramiky zdobené horizontálními rýhami, vlnicemi a liniemi vpichů. Kromě keramiky byly v chatě kamenné brousky, přeslen a zlomek laténského náramku z modrého skla. Na základě keramiky je možno objekt zařadit do střední doby hradištní. Uvnitř objektu bylo i několik střepeň z mladší doby bronzové, které pocházejí patrně z rozrušeného hrobu slezské kultury.

Poznámka:

¹ S. Stuchlík, *Nálezy slezské kultury z Gottwaldova*, AR XXIV 1972, 666–668.

Slawische Siedlung in Gottwaldov (Bez. Gottwaldov). Im April 1972 führte das Regionalmuseum Südostmährens in Gottwaldov eine Rettungsgrabung in der Hornomlýnská Gasse in Gottwaldov durch. Bei der Grabung hat man den Teil einer Hütte von rechteckiger Form abgedeckt. Das Objekt enthielt eine grössere Keramikmenge, mit horizontalen Ritzlinien, Wellenlinien und eingestochenen Linien verziert und weitere kleine Gegenstände. Nach der Keramik kann man diese Hütte in die mittlere Burgwallzeit einreihen.

HROB ZE STŘEDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ V PŘEROVĚ-PŘEDMOSTÍ (okr. Přerov)

MARIE JAŠKOVÁ, Vlastivědný ústav, Přerov

V červenci 1972 byl rozkopán hrob ze střední doby hradištní v Přerově-Předmostí, v zahradě domu č. 154 (majitel Vlad. Sehnal). Hrob byl zachycen při hloubení jámy pro zasazení stromku; přitom bylo zjištěno, že část hrobu byla zničena již při kácení starého stromu, který stál v těchto místech. Nepoškozená zůstala jen západní část hrobové jámy a v ní horní polovina kostry, která spočívala na zádech. Hlava směřovala k západu, pravá paže ležela podél těla, levá byla položena přes hrud. Kostí byly špatně zachovalé a velmi křehké. U lebky byly zbytky dvou kroužkovitých náušnic z tenkého bronzového drátku a jedna celá náušnice s uzlíkem. U levého lokte ležel železný nožík s rovným hřbetem.

Hrob náleží zřejmě k pohřebišťům, která byla zjištěna již dříve v prostoru kolem Skalky¹.

Poznámka:

¹ B. Dostál, *Slovanská pohřebišťe ze střední doby hradištní na Moravě*, 1966, 159

Grab aus der mittleren Burgwallzeit in Přerov-Předmostí (Bez. Přerov). In Přerov-Předmostí im Garten des Hauses Nr. 154 wurde ein Grab aus der mittleren Burgwallzeit erfasst. Bei dem Skelett, welches in Strecklage mit dem Kopf nach Westen orientiert lag, waren Bruchstücke von bronzenen ringförmigen Schläfenringen und ein Eisenmesser.

ZJIŠŤOVACÍ PRŮZKUM V BORŠICÍCH U BUCHLOVIC (okr. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště

V trati „Trávníky“ byl ve vzdálenosti 20 m ssv směrem od vnějšího obvodu apsidy kostela sv. Václava hlouben septik pro sociální zařízení školy. Práce řídil J. Maňásek (Boršice u Buchlovic č. 423), který upozornil referujícího na možnost výskytu archeologických nálezů. 5. 9. 1972 byl proveden v místě výkopu průzkum. Podloží tvoří mocná vrstva žluté, tuhé spraše, která je překryta 25 až 30 cm vrstvou tmavé humusovité hlíny. Hloubka výkopu dosáhla 350 cm.

V jižním profilu spraše se jasně rýsovala černá hlinitá výplň sídlištního objektu-jámy s mísovitým dnem v hloubce 295 cm. Výplň ve svém profilu obsahovala zlomky mazanice a ojediněle uhliky. Těsně nade dnem byla slabá vrstvička šedého popele a vrstva větších uhliků zastoupených v hojném počtu. Podle tvaru i hloubky objektu je možné usuzovat na zásobní jámu, kterou je možné na základě střepu získaného z výplně datovat k přelomu 9. a 10. století, případně do průběhu 10. století. Střep, pocházející z výduti hrncovité nádoby, zdobený dvojnásobnou horizontální rýhou, byl zhotoven z hrubšího hlinitopísčitého, tvrdě vypáleného materiálu. Barva lomu a vnitřní strany je světlešedá, vnější strana je červená. Síla střepu 1 cm.

Sídlištní objekt je součástí osady, která se rozkládala poblíž jmenovaného kostela, který svým původem náleží do pozdní doby hradištní

Výkopem byly porušeny i novověké hroby, pocházející ze hřbitova zrušeného v minulém století, a zároveň i ossárium.

Dno hrobových jam bylo v hloubce kolem 150 cm. Na mnoha místech byly ještě patrné zbytky dřevěných rakví. Nalezeny byly dva železné hřeby a nůžky. Ossárium, v němž byly uloženy lidské kosti ze zrušených hrobů, bylo zahloubeno do 350 cm. Stěny byly vystuženy z vnější strany hrubími, neopracovanými kameny, ze strany vnitřní cihlami. Prostor byl původně překlenut kopulí.

Základním přínosem průzkumu je opětovně prokázání existence osady založené nejpozději v 10. století; záhy poté byl vybudován i kostel sv. Václava.

Feststellungsgrabung in Boršice bei Buchlovice (Bez. Uherské Hradiště). In der Nähe der Kirche des Hl. Wenzels, welche in der späten Burgwallzeit gegründet wurde, entdeckte man eine Siedlungsgrube aus der Wende des 9. und 10. Jahrhunderts, spätestens aus dem 10. Jahrhundert. Sie ist Bestandteil der Siedlung. Gleichzeitig wurden neuzeitliche Gräber und ein Ossarium festgestellt. Die osteologischen Funde stammen von dem Friedhof, welcher im 19. Jahrhundert aufgehoben wurde.

SLOVANSKÁ OSADA V MOHELNICI V ROCE 1972 (okr. Šumperk)

VLADIMÍR GOŠ, Vlastivědný ústav, Šumperk
(Tab. 45:1)

V červenci a srpnu 1972 proběhla čtvrtá výzkumná sezóna na osadě z mladší doby hradištní, ležící na jižním okraji Mohelnice v malé úzlabině protékané potokem Újezdskou. Osada se rozkládá na svahu sklánějícím se k severu, v nadmořské výšce 270 m. Zkoumaná plocha byla volena tak, aby byla uvolněna trasa pro stavbu silničního obchvatu. Měla tvar protáhlého kosodélníka o rozměrech 75×6—24 m a na jižní straně k ní přiléhala nepravidelná trojúhelníkovitá plocha o velikosti 28×28 m, ve které byly odkryty pozdně středověké cihlářské pece. Nálezová situace byla jiná než v roce 1971. V severní části, níže k potoku byla žlutá spraš v hloubce 150—160 cm, nad ní byla černá kulturní vrstva, překrytá 80 cm silnou vrstvou žlutohnědých náplavových hlín. Zkoumaný prostor byl v době slovanské slabě osídlen a musíme předpokládat, že byl již podmáčen.

Severní část osady byla potom ve středověku přelavena povodňovými hlinami. Většina prozkoumaných objektů náležela do doby laténské. V jižní části, výše na svahu byla žlutá spraš v hloubce 35–40 cm, kulturní vrstva se z větší části nedochovala.

V severní části výzkumu byla zachycena nepravidelná destrukce kamenů prostoupená kostmi a střepy zhruba o rozměrech 380×200 cm, kterou můžeme považovat za zbytek srubového nezahloubeného objektu. V jeho blízkosti byl nalezen stříbrný denár olomouckého údělného knížete Oty I. Sličného (F X-5) a také vyzvednutá keramika náleží do 2. pol. 11. stol.

Zhruba 40 m jižněji v sektorech 32 a 33 byla zachycena velká nepravidelná jáma, protažená ve směru sever-jih o rozměrech 15,8×5 m. Stěny spadaly téměř kolmo dolů, dno bylo nerovné, rozbrázděné množstvím prohlubní, maximální hloubka byla 130 cm. Výplň tvořila v horní části sytá černá hlína, ve které bylo velké množství kostí. V hloubce 50–60 cm nad dnem byla černá hlína silně prostoupena vrstvami žlutky. Jámu lze považovat za hliník a podle nálezů keramiky ji můžeme rámcově zařadit do 12.–1. pol. 13. stol.

Na ploše výzkumu 1972 nepokračoval dále komplex hrncířských dílen a je patrné, že byl ukončen velkým hliníkem s pecemi. Obytná část osady se rozkládá dále k západu a nebyla ještě zachycena. V říjnu zahájil n. p. Silnice Šumperk stavbu přeložky v prostoru garáží ČSAD a odstranil humus v ose budoucí silnice v šířce 30 m. Odkryta byla také plocha východně od hrany výzkumů v letech 1970, 1971 a bylo zachyceno několik jam převážně z doby laténské. U hrany výzkumů ležely pouze dvě jámy. Jáma 209 měla v půdoryse protáhlý obdélníkový tvar ve směru sever-jih o stranách 480×120–190 cm, stěny byly šikmé a plynule přecházely v mísovité dno, které bylo v hloubce 40–50 cm. Při západní stěně jámy se kumulovaly středně velké ostrohranné kameny na jedné straně ožehnuté, ve výplni byly dále úlomky mazanice a shluky tuhy. Jámu můžeme považovat za hrncířskou dílnu. Jáma 211 měla v půdoryse nepravidelný oválný tvar o stranách 200×150 cm, stěny byly šikmé, rovné dno bylo zahloubeno 10 cm pod úroveň skrývky. Zemními pracemi byl zachycen východní okraj komplexu hrncířských dílen, vysunutých na okraj osady.

Materiál je obdobný jako v loňském roce, převažují hrnce se vzhůru vytaženým okrajem, zdobené vodorovným zlábkováním, a masivní zásobnice s rovným zesíleným okrajem, zhotovené z tuhové hlíny.

Dokončen byl také průzkum středověké cesty, zahloubené v úvozu. Byla široká 6,3 a 8,3 m, stěny byly šikmé, dno nerovné, s vyježděnými koryty.

U domů osady Horní Krčmy byl zachycen pozdně středověký hliník s cihlářskými pecemi, které můžeme rámcově datovat do 17.–18. stol. Z provozních důvodů byly prozkoumány pouze tři pece, které se navzájem narušovaly. Nejlépe zachovaná byla pec B, v půdoryse měla pravidelný obdélníkový tvar o rozměrech 540×460 cm, dno bylo rovné, se stopami rýžek po trakařích, stěny se zachovaly do výše 20 cm, kopule byla mířovitého typu.

Slawische Ansiedlung in Mohelnice im Jahre 1972 (Bez. Šumperk). Im Juli und August verlief die vierte Grabungssaison auf der Ansiedlung aus der jüngeren Burgwallzeit, welche am südlichen Rand von Mohelnice liegt. Die untersuchte Fläche hatte die Form eines langgestreckten Trapezes im Ausmasse von 75×6–24 m und auf der Südseite knüpfte an sie eine unregelmässige dreieckige Fläche in einer Grösse von 28×28 m, auf der spätmittelalterliche Ziegelöfen abgedeckt wurden. Die Fundsituation war unterschiedlich von der im Jahre 1971. Im nördlichen Teil der Grabung war 150–160 cm tief gelber Löss, ober diesem die schwarze Kulturschicht, mit einer 80 cm mächtigen Schicht von gelbbraunen angeschwemmten Erden überdeckt. Im südlichen Teil befand sich der Löss in einer Tiefe von 35–40 cm. Wir müssen voraussetzen, dass in der slawischen Zeit bereits der Raum feucht und schwach besiedelt war.

Bei der Nordkante der Grabung war eine mit Knochen und Scherben durchsetzte Steindestruktion in einem Ausmasse von 380×200 cm, die von einem oberirdischen Blockbau stammt. In seiner Nähe fand man einen Denar des Olmützer Teilfürsten Otto I. des Schönen (F X-5) und auch die geborgene Keramik gehört in die 2. Hälfte des 11. Jahrhunderts.

Ungefähr 40 m südlicher hat man eine grosse unregelmässige Grube mit den Ausmassen von 15,8×5 m erfasst, der unebene Boden erreichte die maximale Tiefe von 130 cm. Die Ausfüllung bildete im oberen Teil satt schwarze Erde mit Knochen vermengt, tiefer war sie stark mit Lössschichten durchdrungen. Die Grube können wir als Lehmgrube betrachten und nach den Keramikfunden rahmenhaft in das 12.–1. Hälfte des 13. Jahrhunderts datieren.

Auf der Grabungsfläche setzte der Komplex von Töpfereiwerkstätten nicht fort und es ist ersichtlich, dass er mit der grossen Lehmgrube mit Feuerherden beendet war. Im Oktober eröffnete der VEB Silnice Šumperk den Bau der Umleitung im Raume der ČSAD-Garagen und entfernte den Humus in der Asche der zukünftigen Strasse in einer Breite von 30 m. Abgedeckt wurde auch die Fläche östlich der Grabungsgrenze aus den Jahren 1970, 1971 und es wurden nur zwei knapp an der Grenze liegende Gruben erfasst. Grube 209 hatte im Grundriss eine rechteckige Form, die Seiten betrug 480×120–190 cm, der schüsselförmige Boden war 40–50 cm tief. Grube 211 war seicht, von unregelmässiger ovaler Form, die Seiten im Ausmasse von 200×150 cm.

Beendet wurde auch die Untersuchung des mittelalterlichen im Hohlweg eingetieften Pfades, bei den Häusern des Dorfes Horní Krčmy befand sich eine spätmittelalterliche Lehmgrube mit Ziegeleiöfen aus dem 17.—18. Jahrhundert. Der am besten erhaltene Feuerherd hatte eine regelmässige rechteckige Form mit den Ausmassen von 540×460 cm, der Boden war eben, mit Spuren von Schubkarrenrädern, die Kuppel gehört zum Meilertypus.

MLADOHRADIŠTNÍ POHŘEBIŠTĚ V NOVÉM PODDVOROVĚ

(okr. Hodonín)

ZDENĚK KLANICA, AÚ ČSAV BRNO

(Tab. 46)

V rámci systematického dohledu nad plánovanými zemními pracemi v oblasti Hodonína byli dne 30. X. 1972 vysláni pracovníci výzkumné základny AÚ ČSAV v Mikulčicích na prohlídku trasy plynovodu v katastru obce Nový Poddvorov. Při procházení ještě nezasypané rýhy s položeným potrubím se zjistily porušené hroby v trati „Podkovné“, ležící východně od obce. Při záchraňovacím výzkumu odkryl technik AÚ R. Skopal s dalšími pracovníky celkem 13 kostrových hrobů.

Hrob 1. V hloubce 90 cm pod povrchem ležela kostra s rukama podél těla v orientaci JZ—SV. Vedle levé pánevní kosti se našla bronzová esovitá záušnice, pod chodidlem levé nohy stříbrná mince a železný nůž, dlouhý 13,8 cm.

Hrob 2. V hloubce 60 cm pod povrchem byla odkryta porušená kostra v orientaci JZ—SV. Přibližně uprostřed horní poloviny hrudi nalezena stříbrná mince.

Hrob 3. V hloubce 65 cm pod povrchem kostra s rukama podél těla, orientovaná přibližně JZ—SV. Těsně za lebkou se našla stříbrná mince.

Hrob 4. Bez nálezů.

Hrob 5. Bez nálezů.

Hrob 6. V hloubce asi 55 cm pod povrchem ležela na zádech s rukama podél těla kostra dospělého jedince, orientovaná JZ—SV. V mezeře mezi kostmi levé nohy a okrajem hrobové jámy byla nalezena silně porušená kostra malého dítěte. V severozápadním rohu hrobové jámy se našla stříbrná mince.

Hrob 7. Bez nálezů.

Hrob 8. Bez nálezů.

Hrob 9. V hloubce 87 cm pod povrchem ležela dětská kostra orientovaná přibližně JZ—SV. V místech dlaně pravé ruky nalezena stříbrná mince.

Hrob 10. V hloubce 82 cm pod povrchem nalezena kostra s pravou rukou podél těla; levá dlaň leží na pánvi. Orientace JZ—SV. Nad pánví nalezena železná šipka s trnem, mezi články prstů pravé ruky stříbrná mince.

Hrob 11. V hloubce 87 cm pod povrchem nalezena kostra, orientovaná JZ—SV. Levá ruka položena podél těla, pravá dlaň je na pánvi. Těsně za lebkou nalezena bronzová esovitá záušnice, plátovaná stříbrem.

Hrob 12. V hloubce 74 cm pod povrchem ležela kostra v orientaci JZ—SV. Pravá ruka je podél těla, levá směřuje do středu pánve. Těsně za lebkou nalezena bronzová esovitá záušnice plátovaná stříbrem, mezi články prstů pravé ruky ležela stříbrná mince.

Hrob 13. Bez nálezů.

Ve třinácti hrobech, z nichž některé byly silně rozrušeny plynovodním potrubím, byly nalezeny ve třech (hr. 1, 11, 12) případech esovité záušnice, v sedmi (hr. 1, 2, 3, 6, 9, 10, 12) případech mince. Dvě esovité záušnice jsou bronzové o průměru kolem 1,5 cm, třetí plátovaná stříbrem má průměr 2 cm. Mince nebyly dosud laboratorně zpracovány, proto se zatím nemohly ani určit. Předběžně lze říci, že se mezi nimi vyskytují ražby uherského krále Ondřeje (1046—1061), což nám spolu s esovitými záušnicemi umožňuje datovat pohřebiště do druhé poloviny XI. století. Hřbitov, jehož část byla zkoumána, patřil pravděpodobně k městečku Poddvorov, připomínanému r. 1261 jako majetek velehradského kláštera a zničenému za válek mezi Jiřím Poděbradským a Matyášem Korvínem.

Zbytky tohoto městečka lze vidět mezi pohřebištěm a dnešním Novým Poddvorovem v trati nazývané Kostelisko; zachovaly se zde dokonce — jak se zdá — i zbytky opevnění.

Jungburgwallzeitliches Gräberfeld in Nový Poddvorov (Bez. Hodonín). Im Rahmen der systematischen Aufsicht über die geplanten Terrainarbeiten im Raume von Hodonín wurden am 30. X.

1972 Mitglieder der Expedition des AÚ ČSAV in Mikulčice auf eine Untersuchung der Gasleitungsstrasse im Kataster der Gemeinde Nový Poddvorov ausgesandt. Bei der Begehung der noch nicht verschütteten Rinne mit gelegter Leitung wurden gestörte Gräber in der Flur „Podkovné“ festgestellt, die östlich der Gemeinde liegt. Bei der Bergung deckte der Grabungstechniker des AÚ R. Skopal mit weiteren Mitarbeitern insgesamt 13 Skelettgräber ab. In den Gräbern, von welchen einige stark durch die Gasleitung gestört waren, fand man in drei Fällen (Gr. 1, 11, 12) S-förmige Schläfenringe, in sieben (Gr. 1, 2, 3, 6, 9, 10, 12) Münzen. Zwei S-förmige Schläfenringe sind aus Bronze und haben einen Durchmesser um 1,5 cm, der dritte ist mit Silber plattiert und hat einen Durchmesser von 2 cm. Die Münzen waren bis jetzt laboratorisch noch nicht bearbeitet worden, daher kann man sie nicht näher bestimmen. Vorläufig kann gesagt werden, dass unter diesen, Prägungen des ungarischen Königs Andreas (1046—1061) vorkommen, was uns gemeinsam mit den S-förmigen Schläfenringen ermöglicht, das Gräberfeld in die zweite Hälfte des XI. Jahrhunderts zu datieren. Der Friedhof, dessen Teil untersucht wurde, gehörte vermutlich zu dem Städtchen Poddvorov, welches im Jahre 1261 als Besitz des Klosters von Velehrad erwähnt wird und in den Kriegen zwischen Jiří von Poděbrad und Mathias Corvinus vernichtet wurde. Die Überreste dieses Städtchens kann man zwischen dem Gräberfeld und dem heutigen Nový Poddvorov in der Flur Kostelisko sehen; hier blieben sogar — wie es scheint — auch Reste der Befestigung erhalten.

NÁLEZ MLADOHRADIŠTNÍHO HROBU V PŘEROVĚ (okr. Přerov)

MARIE JAŠKOVÁ, Vlastivědný ústav, Přerov

V Přerově v ulici Šířava byly počátkem r. 1972 při vyhlubování kanalizačních a teplovodních příkopů zjištěny nezřetelné objekty, z nichž bylo získáno něco zlomků mladé hradištní keramiky. Terénní práce se konaly v místech, kde již v r. 1931 byla nalezena v tehdejší Davídkově gruntu (později vodárenský dům) kostra s mladohradištními šperky.¹ V únoru 1972 byl výkopem rozrušen hrob. Kostra byla rozvlečena, takže v původní poloze zůstala jen lebka a levá paže. Hlava směřovala k severozápadu, tělo bylo položeno na zádech. U levého spánku byly nalezeny tři esovitě záušnice, u pravého jen jedna. Záušnice jsou zhotoveny z bronzového drátu, jehož jeden konec byl roztepán a svinut v kličku; průměr záušnic je 42—48 mm. Další předměty nebyly nalezeny ani v okolní hlíně.

V prostoru kolem Šířavy byly již několikrát zachyceny pozůstatky hrobů, které byly někdy doprovázeny zlomky keramiky, datované do 11.—12. stol.

Poznámka:

¹ I. L. Červinka, Zpráva v archivu AÚ ČSAV Brno; V. Šikulová, Pravek východní Moravy I 1958, 158.

Fund eines jungburgwallzeitlichen Grabes in Přerov (Bez. Přerov). In Přerov wurde im Feber 1972 in der Šířava Gasse ein jungburgwallzeitliches Grab gestört und zwar an der Stelle, wo bereits im Jahre 1931 ein Skelett mit jungburgwallzeitlichem Schmuck gefunden wurde. In dem entdeckten Grab waren Skelettreste, in Strecklage, mit dem Kopf nach Nordwest orientiert. Auf der linken Seite des Schädels waren drei bronzene S-förmige Schläfenringe, auf der rechten einer (Ø 42—48 mm).

POVRCHOVÉ SBĚRY NA MLADOHRADIŠTNÍ OSADĚ U MUŠOVA (okr. Břeclav)

JOSEF UNGER, Regionální muzeum, Mikulov

Na podzim roku 1972 ohlásil V. Effenberger z Přibic, že po orbě na rozhraní pasohláveckého a mušovského katastru se nachází mladohradištní střepey. Lokalita se nachází 3,5 km severozápadně od Mušova, východně od křižovatky silnice Pohořelice—Mikulov a silnice Pasohlávky—Ivaň. Povrchové nálezy střepey se koncentrují na okraji inundačního terénu na ploše 200×100 m. Mezi

povrchovými nálezy převládají střepy tuhé keramiky. Nejčastěji se vyskytují střepy s okraji vně vyhnutými a nahoru vytaženými. Některé okrajové střepy jsou zdobeny radélkem. Kromě toho byla nalezena i kostěná brusle. Nálezy jsou uloženy v mikulovském muzeu př. č. 75/72 a 84/72.

Lese funde auf der jungburgwallzeitlichen Niederlassung bei Mušov (Bez. Břeclav). Am Rande des Inundationsterrains, auf einer Fläche von ca. 200×100 m hat man Scherben von jungburgwallzeitlicher Keramik und einen Knochenschlittschuh gefunden.

POZDNĚ HRADIŠTNÍ JÁMA U DOLNÍCH VĚSTONIC

(okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA, AŮ ČSAV Brno

Při odebírání šterkopísku v malé a jen velmi omezeně využívané šterkovně v břehu řeky Dyje západně obce Dolních Věstonic byla v listopadu 1972 zachycena nevelká zahluobená jáma. Měla kotlovitý profil o šířce 95 cm a dosahovala celkové hloubky 102 cm při mocnosti 40 cm ornice. Její hlinitopísčitou a jen slabě popelem promísenou výplň uzavíraly na dně zbytky krátkodobého ohniště, které ležely na dláždění z větších valounů. V dosah uohniště zachytil J. Šlosar při zjišťovací jednodenní akci dva úlomky svoru, patrně fragmenty žernovu, a jen jediný střep středně velké hrncovité nádoby šedavého zbarvení zdobené hustými horizontálními rýhami. Na základě tohoto nálezu lze usuzovat, že objekt pocházel ze 12. století a že souvisel s hustějším osídlením na druhém břehu řeky v prostoru hradiska „Vysoká zahrada“.

Spätburgwallzeitliche Grube in der Schottergrube bei Dolní Věstonice (Bez. Břeclav). Die Grube hatte kleine Ausmasse und ein kesselartiges Profil, der Boden war mit Steinen ausgelegt. Auf diesen lagen Überreste einer Feuerstelle, Bruchstücke eines Mahlsteines aus Glimmer und ein völlig isolierter Gefäßscherben, mit dichten horizontalen Ritzlinien verziert. Aufgrund dieses Fundes kann das Objekt in das 12. Jahrhundert datiert werden.

SLOVANSKÉ OSÍDLENÍ A HROBY Z POZDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ NA STARÉM BRNĚ

(okr. Brno)

BORIS NOVOTNÝ, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 47)

Při provádění pozemních prací, spojených s úpravou vozovky a jejího okolí na Koněvově ulici byl oznámen nález hrobů. Záchranný výzkum provedený na místě nálezu zjistil, že na vyústění svahu Červeného kopce, který spadá jako ovocný sad až k ulici Koněvově (asi 2 m nad dnešní úrovní ulice) stály kdysi přízemní domky, zbourané již před mnoha lety. Na této terásce, v hloubce 60 až 70 cm pod již upravovaným povrchem byly do jílovité půdy zapuštěny dva kostrové hroby, původně orientované ve směru od SZ k JV. Při pracích byly zničeny, ale při podrobnějším průzkumu terénu jsme u zbytků lebky jedné z nich našli tři bronzové esovité záušnice o průměru 2,1 cm. Hroby mohou být tedy součástí pohřebiště, kde se pochovávalo v průběhu 11., případně v první polovině 12. století. V této souvislosti je pozoruhodné, že nedaleko odtud na Polní ulici byla před léty zjištěna osada z 11.–12. století. Za zmínku stojí, že skoro naproti místu nálezu přes ulici existoval kdysi hřbitov z 18.–19. století, který byl v roce 1935 zrušen. Zjištěné hroby narušovaly kulturní vrstvu, nalézající se 30–40 cm pod povrchem. Ta obsahovala střepy slovanské keramiky z dobře vypálené slídnaté hlíny světle hnědé barvy. Podle profilů okrajů, výzdoby a materiálu náleží sklonku 9. nebo průběhu 10. století a má obdoby v nálezech u Starobrněnského kláštera. Kulturní vrstva ještě obsahovala zlomky železné strusky a zvířecí kosti. Hroby tedy byly zapuštěny do vrstvy staršího slovanského osídlení. Mezi nálezy se vyskytly rovněž zlomky eneolitické keramiky.

Slawische Besiedlung und Gräber aus der späten Burgwallzeit in Staré Brno (Bez. Brno). Bei Herrichtungen der Fahrbahn in der Koněvova Strasse neben Haus Nr. 16 wurden bei Aushub-

arbeiten zwei Gräber mit orientierten Skeletten zerstört. Bei den beschädigten Schädelresten fanden wir drei S-förmige Schläfenringe, welche die Gräber in den Verlauf des 11. oder in die erste Hälfte des 12. Jahrhunderts bestimmen. Die Gräber, vermutlich der Bestandteil eines grösseren Gräberfeldes störten die Kulturschicht mit Keramikbruchstücken aus der Wende des 9., eventuell dem Verlaufe des 10. Jahrhunderts. Es kamen auch Bruchstücke äneolithischer Keramik vor.

NÁLEZY MLADOHRADIŠTNÍ A STŘEDOVĚKÉ KERAMIKY V LADNÉ

(o k r. B ř e c l a v)

JOSEF UNGER, Regionální muzeum, Mikulov

Na podzim roku 1972 předal spolupracovník mikulovského muzea A. Černý nálezy střepů, objevených při výkopu sklepa domu č. p. 59 a 60. Zároveň byl proveden povrchový sběr na zahradě domu č. p. 62. Bylo zjištěno, že v západní části dnešní Ladné, nad inundačním terénem řeky Dyje stávala mladohradištní a středověká osada. Nálezy jsou uloženy v mikulovském muzeu př. č. 86/72 a 88/72.

Funde von jungsburgwallzeitlicher und mittelalterlicher Keramik in Ladná (Bez. Břeclav). Im westlichen Teil des heutigen Ladná, oberhalb des Inundationsterrains der Dyje wurden Überreste einer jungsburgwallzeitlichen und mittelalterlichen Niederlassung festgestellt.

ANTROPOLOGICKÝ POSUDEK O KOSTRÁCH Z MLADOHRADIŠTNÍHO POHŘEBIŠTĚ V KUPAŘOVICÍCH¹

(o k r. B r n o - v e n k o v)

MILAN STLOUKAL, Národní muzeum, Praha

(Tab 48—49)

K antropologickému rozboru bylo dáno šest mírně poškozených koster, z nichž pouze jediná nebyla pro fragmentárnost a postmortální deformaci měřitelná.

Kostra č. 1 — zlomky kostry nedospělého člověka. Ploché lebeční kosti jsou postmortálně silně deformovány, takže lebku nelze rekonstruovat. Stáří zemřelého je určeno podle stavu prořezání chrupu: v obou čelistech jsou již druhé trvalé stoličky prořezány a je na nich možno pozorovat stopy abraze, ale přitom v horní čelisti ještě neprořezaly plně druhé třenovce. Všechny čtyři horní řezáky jsou výrazně lopatkovitého tvaru. Postkraniální skelet dosud nemá přirostlé epifysy, výška postavy zemřelého byla odhadnuta na základě délky holenních kostí asi na 143—144 cm.

Závěr: pozůstatky nedospělého člověka, zemřelého asi ve věku 12—14 let.

Kostra č. 2 — dobře zachovaná kostra, lebka má však rozbitou basi a silně poškozený obličej.

Lebka má klenuté čelo se slabě vytvořenými tubera frontalia, ale výraznými arcus superciliares a glabellou III. stupně, horní okraj očníce je tlustý. Týl je protažený s protuberantia occipitalis externa IV. stupně, foramina parietalia nejsou vytvořena. Nosní kůstky jsou esovitého profilu, fossa canina je nehluboká, dolní okraj apertura piriformis je anthropinná a spina nasalis IV. stupně, tuberculum marginale není vytvořeno. Brada při laterálním pohledu silně vyčnívá, zdola má výrazný tvar s úzkou přední hranou, úhly dolní čelisti jsou vytočeny do stran. Je vytvořen výrazný torus mandibularis. Chrup je silně obroušen (abrase 3. stupně), skus klešťovitý, v alveolárních výběžcích je 7 alveolů zhojeno po intravitální ztrátě zubu a tři ze zachovaných zubů jsou postiženy velkými kazy. Lebeční švy jsou na lamina interna obliterované, na lamina externa dosud z větší části otevřené.

Pánevní kosti jsou výrazně mužského tvaru s úzkou incisura ischiadica major, oválným foramen obturatum a úzkým angulus subpubicus, sulcus praeauricularis není vytvořen a také ischiopubický index se hodnotou 64 výrazně řadí mezi mužské pánve. Také sternální index (48,6) se řadí mezi mužské hodnoty. Výška postavy 166 cm.

Na páteři pozorujeme posttraumatickou kompresi 12. hrudního obratle s následnou lokalizovanou spondylosou 3. stupně v úseku Th 12 až L 5, mezi Th 12 a L 1 je přemostění. Intervertebrální

arthrosa krční páteře v úseku C 3 až 5. Oboustranná spondylolýza v isthmus oblouku 5. bederního obratle, segment se zachoval. Sekundární kloubní plošky v místě přerušení obratlového oblouku a odpovídající kloubní plošky na hraně mezi *facies terminalis cranialis ossis sacri* a sakrálním kanálem svědčí o delší dobu trvajícím ventrálním posunu — spondylolisthesis. Nepravidelné zbytky osifikací chrupavčitých částí žeber.

Metrická charakteristika lebky: velmi dlouhá, velmi úzká a vysoká, úzký (?) a středně široký obličej i horní obličej v absolutních mírách. V indexech hyperdolichokran, hypsikran a akrokran, eurymetop, leptoprosop a lepten, mesokonch a mesorrhin, ortognat a leptomandibular (podrobné míry jsou uvedeny v připojené tabulce).

Závěr: pozůstatky muže, zemřelého ve věku 40—50 let, robustního leptodolichomorfa.

Kostra č. 3 — jen nepatrně poškozená kostra. Lebka je robustní se švy rostlými na lamina interna a srůstajícími na vnější desce. Čelo je klenuté, nadočnicové oblouky středně silné, tenký až středně silný horní okraj očníce, na obou stranách foramen supraorbitale otevřené. Foramina parietalia nejsou vytvořena. Profil týlní kosti je klenutý, protuberantia occipitalis externa III. stupně, bradavkové výběžky jsou středně velké. Osa očníce je horizontální, nosní kůstky mají konkávní profil. Fossa canina je středně hluboká, spina nasalis IV. stupně, dolní okraj apertury má anthropinní tvar, na pravé lící kosti je vytvořeno středně velké tuberculum marginale. Brada z profilu mírně ční, zdola tvoří její obrys oblouk, úhly dolní čelisti jsou slabě vytočeny do stran. Zubní oblouk má tvar paraboly, abrase je slabá (I. stupně). Alveoly obou dolních prvních stoliček jsou zhojeny po intravitální ztrátě zubu.

Metrická charakteristika lebky: dlouhá, středně široká a středně vysoká mozkovna, středně vysoký a středně široký obličej, vysoký horní obličej. Mesokran, ortokran, metriokran, stenometop, hyperleptoprosop a lepten, mesokonch a mesorrhin, ortognat. Výška postavy byla vypočítána na 170 cm (velká).

Závěr: pozůstatky muže, zemřelého ve věku mezi 30 až 40 léty, leptodolichomorfa.

Kostra č. 4 — silně poškozená kostra. Z lebky je poměrně dobře zachována obličejová část, ale rozbitá base a týl. Lebka má dosud zcela otevřené švy. Čelo je strmé s výraznými tubera frontalia, nadočnicové oblouky jsou ploché, glabella II. stupně, horní okraj očníce ostrý, foramen supraorbitale je na obou stranách otevřeno. Foramen parietale je vytvořeno na obou stranách. Osa očníce je silně skloněna, nosní kůstky mají výrazně konkávní profil, fossa canina je středně hluboká, spina nasalis 3. stupně, dolní okraj apertury je anthropinního tvaru. Na obou lících kostech je vytvořeno slabé tuberculum marginale, brada mírně ční, úhly mandibuly jsou rovné, zdola má dolní čelist obloukovitý obrys. Zuby jsou jen slabě obroušeny (abrase I. stupně), zachované zuby bez kazů a alveoly bez zhojení po intravitálních ztrátách.

V oblasti přechodu těla pravé kyčelní kosti do její lopaty se ploše vyklenuje vertikálně orientované nepravidelně pruhovitá periostosa. Laterálně a kraniálně se od ní táhne úzký hřebinkovitý lem, který obloukovitě ohraničuje mediální partii lopaty. Pravé *facies auricularis* chybí obvyklý kloubní povrch, spongiosa kosti je v této oblasti obnažena a vytváří hladkou ploše konkávní plošku. Kostní struktura nevykazuje v rtg obrazu známky patologické přestavby ve smyslu kostní destrukce anebo osteosklerotického kostního procesu. Z nálezu lze usuzovat na periostosu kyčelní kosti vpravo, která nejspíše vznikla jako reakce na chorobný proces v sousedství kyčelní kosti (zánět?). Popsanou změnu na *facies auricularis* není možno jednoznačně vysvětlit. Pánevní kosti mají ženský tvar se širokou incisura ischiadica, vlevo je vytvořen sulcus praeauricularis. Výška postavy byla vypočítána na 157,5 cm (nadstřední).

Metrická charakteristika lebky: dlouhá, středně široká (?) a vysoká mozkovna, středně široký obličej, krátký obličej i horní obličej. Mesokran, hypsikran, metriokran, metriometop, hypereuryprosop a euryen, mesokonch a hyperchamaerrhin, mesognat.

Závěr: pozůstatky ženy, zemřelé asi ve věku 30 až 40 let, gracilní eurybrachymorfa.

Kostra č. 5 — mírně poškozená gracilní kostra, z lebky se zachovala mozkovna a dolní čelist, horní obličej zcela chybí; lebeční švy jsou zcela otevřené. Čelo je strmé s výraznými tubera frontalia, arcus superciliares zcela ploché, glabella I. stupně, horní okraj očníce je ostrý, na pravé straně je foramen supraorbitale otevřené, vlevo uzavřené. Foramina parietalia nejsou vytvořena. Týl je klenutý, protuberantia occipitalis externa II. stupně. Bradavkové výběžky jsou malé. Úhly dolní čelisti jsou slabě stočeny dovnitř, brada mírně ční, zdola má brada tvar s úzkou přední hranou. Chrup v dolní čelisti je jen slabě obroušen (abrase I. stupně). v obou sedmičkách jsou kazy, osmičky jsou retinované.

Pánevní kosti mají širokou incisura ischiadica a oboustranně je vytvořen slabý sulcus praeauricularis. Hřebeny kyčelních kostí nejsou zcela přirostlé.

Metrická charakteristika lebky: středně dlouhá, úzká a středně vysoká mozkovna. Brachykran, hypsikran, metriokran, eurymetop, leptomandibular.

Závěr: kostra ženy, zemřelé ve věku mezi 20 a 30 léty, gracilní brachymorfa.

Kostra č. 6 — velmi silně poškozená kostra. Lebka s otevřenými švy má strmé čelo s výraznými tubera frontalia, ploché nadočnicové oblouky a glabellu II. stupně, horní okraj očníce je tenký. Týl je klenutý, protuberantia occipitalis externa II. stupně. Bradavkové výběžky jsou malé. Chrup

je slabě obroušen (abrase 1. stupně), všechny osmičky jsou retinované, alveoly po horní levé a dolní pravé sedmičce jsou zhojeny po intravitální ztrátě zubu.

V lambdě je vytvořena os apicis.

Pánevní kosti jsou typicky ženského tvaru se širokou incisura ischiadica major a trojúhelníkovitým foramen obturatum, angulus subpublicus je široce rozevřený, na levé straně je vytvořen sulcus praeauricularis. Také ischiopubický index se svou hodnotou (75) jasně řadí mezi ženské pánevní kosti.

Metrická charakteristika lebky: dlouhá, úzká a středně vysoká mozkovna, široký obličej a středně vysoký horní obličej. Dolichokran, chamaekran, metriokran, hyperlepten, leptorrhin, ortognat.

Závěr: kostra ženy, zemřelé ve věku mezi 20 a 30 lety, gracilní leptodolichomorf.

Ze šesti koster, nalezených při výzkumu v Kupařovicích, bylo tedy možno připsat dvě mužům, tři ženám a jedna kostra patřila nedospělému ve věku mezi 12 a 14 léty. Obě mužské kostry byly výrazně leptodolichomorfní, z ženských lebek byla jedna také leptodolichomorfní, jedna naopak eurybrachomorfní a u třetí bylo možno zjistit pouze brachymorfii (obličej se nezachoval).

Míra a indexy lebek z Kupařovic

Číslo lebky	2	3	4	5	6
Pohlaví	muž	muž	žena	žena	žena
Stáří	40–50	30–40	30–40	20–30	20–30
největší délka lebky (1)	193	188	176	167	180
délka base (5)	117	103	90	89	90
šířka lebky (8)	131	143	140?	136	134
nejmenší šířka čela (9)	97	93	95	97	—
největší šířka čela (10)	115	114	—	114	—
biaurikulární šířka (11)	—	119	—	109	113
biasteriální šířka (12)	—	116	—	114	—
výška lebky (17)	147	137	135	128	124
nadušní výška lebky (20)	—	115	—	110	107
obvod lebky (23)	526	526	—	490	508
příčný oblouk (24)	—	319	—	305	295
podélný oblouk (25)	380	378	—	363	375
čelní oblouk (26)	136	131	135	131	126
temenní oblouk (27)	127	134	—	123	122
týlní oblouk (28)	116	113	—	108	128
čelní tětíva (29)	118	114	116	111	110
temenní tětíva (30)	115	118	—	111	108
týlní tětíva (31)	98	91	—	88	101
úhel čela (32)	—	84	—	—	—
kapacita (Welcker I) (38)	1547	1518	1396	1224	1240
délka obličeje (40)	108	100	92	—	88
šířka horního obličeje (43)	—	—	100	—	—
biorbitální šířka (43/1)	96	94	93	—	—
bizygomatická šířka (45)	125?	128?	124	—	132?
šířka středního obličeje (46)	89	—	90	—	84
výška obličeje (47)	118	123	99	—	—
výška horního obličeje (48)	71	75	58	—	65
interorbitální šířka (50)	—	—	18	—	—
šířka očnice (51)	40	41	40,5	—	—
výška očnice (52)	33	33	31	—	—
šířka nosu (53)	25	26	26	—	23
výška nosu (54)	51	54	44	—	49
nejmenší šířka nosu (57)	8,5	6,4	6,2	—	—
šířka kondylů mandibuly (65)	119	—	—	—	—
bigoniální šířka (66)	92	—	—	91	—
délka mandibuly (68)	71	—	—	61	—
výška brady (69)	37	36	27	29	—
výška ramene mandibuly (70)	75	66	68	—	—
šířka ramene mandibuly (71)	29	25	31	—	—
úhel profilu (72)	—	87	—	—	—
úhel nosního profilu (73)	—	90	—	—	—
úhel profilu alveolů (74)	—	80	—	—	—
úhel ramene mandibuly (79)	120	137	—	131	—
frontální hloubka (IOW-n)	23,2	20,5	14,2	—	—
hloubka maxilly (GB-ss)	20,5	—	24,8	—	—
hloubka nosního kořene (SS-n)	5,2	6,2	3,7	—	—

Indexy:

délkošířkový (I 1)	67,8	76,1	79,6	81,4	74,4
délkovýškový (I 2)	76,2	72,9	76,7	76,7	68,8
šířkovýškový (I 3)	112,2	95,8	96,4	94,2	92,5
transvers. frontopariet. (I 13)	74,1	65,1	67,8	71,3	—
obličej (I 38)	94,4?	96,1	79,8	—	—
horního obličej (I 39)	56,8?	58,7	46,7	—	63,6
očnice (I 42)	82,5	80,5	76,6	—	—
nosní (I 48)	49,0	48,2	59,1	—	46,8
alveolární (I 60)	92,3	97,2	102,3	—	97,7
frontomandibulární (Škerlj)	94,8	—	—	93,8	—

P o z n á m k a :

¹ Výzkum Č. Stani v roce 1970. Č. Staňa, Mladohradištní pohřebiště v Kupařovicích (okr. Brno-venkov), PV 1970, 55—56.

*Anthropologisches Gutachen über Skelette aus dem jungburgwallzeitlichen Gräberfeld in Kupařovice (Bez. Brno-venkov)*¹. Für die anthropologische Analyse hat man sechs mässig beschädigte Skelette übergeben. Zwei von diesen konnte man Männern zuschreiben, drei Frauen und ein Skelett gehörte einem Minderjährigen im Alter zwischen 12 und 14 Jahren an. Beide Männerskelette waren markant leptodolichomorph, von den Frauenschädeln war einer auch leptodolichomorph, der zweite eurybrachymorph und bei dem dritten konnte man nur eine Brachymorphie feststellen (Gesicht blieb nicht erhalten). Die eingehenden Masse der Schädel sind auf der beigelegten Tafel angeführt, wo die Masse nach Martin nummeriert sind.

Interessant war der Befund auf dem Skelett Nr. 2; die beiderseitige Spondylolyse im Isthmus des 5. Lendenwirbels führte zu einer ventralen Verschiebung — Spondylolisthese. Dafür zeugen die neugebildeten Gelenkflächen an der Stelle Unterbrechung des Wirbelbogens und auf der korrespondierenden Stelle des Kreuzbeins. Ausser diesem konnte man auf demselben Skelett eine intervertebrale Arthrose der Halswirbelsäule im Abschnitt C 3—5, eine posttraumatische Kompression des 12. Brustwirbels mit einer darauffolgenden lokalisierten Spondylose im Abschnitt Th 12 bis L 5 beobachten, welche zwischen Th 12 und L 1 einen überbrückenden Charakter hat. Auf dem rechtsseitigen Hüftbein des Skelettes Nr. 4 ist eine unregelmässige Periostose, welche am ehesten als Reaktion auf einen pathologischen Prozess in der Nachbarschaft entstand (Entzündung?); die Veränderungen auf der anliegenden Facies auricularis kann man nicht eindeutig erklären.

ANTROPOLOGICKÝ POSUDEK O MLADOHRADIŠTNÍCH LEBKÁCH ZE SKALICE¹ (okr. Znojmo)

MILAN STLOUKAL, Národní muzeum, Praha

Pohřeb č. 1 — zachovaly se jen zlomky stehenních kostí, pánevních kostí a levé kosti vřetenní. Jde jasně o pozůstatky plně dospělého člověka. Určení pohlaví zemřelého je obtížné, je možno soudit pouze na základě výrazné robusticity zlomků, velké hlavice femuru a podle toho, že na levé pánevní kosti není vytvořen sulcus praeauricularis (pravostranná část se nezachovala) — vše to svědčí spíše pro muže.

Závěr: muž?, dospělý.

Pohřeb č. 2 — zachovala se silně poškozená lebka a zlomky postkranialního skeletu. Mozkovna je poměrně dobře zachována, z obličejové části jsou zachovány jen části. Šupina čelní kosti je klenutá, glabella III. stupně, výrazné nadočnicové oblouky, horní okraj očnice tlustý. Protuberantia occipitalis externa rovněž III. stupně, týl je mírně vyklenutý, bradavkové výběžky velké. Dolní čelist má rovné úhly, brada mírně vyčnívá, při pohledu zdola má obrys oblouku.

Chrup je silně obroušen (abrase 3.—4. stupně), zejména obě horní trojky a čtyřky jsou obroušeny až ke kořeni. Alveoly po dolních stoličkách jsou zhojeny po intravitální ztrátě zubů.

Lebeční švy jsou na lamina interna zcela obliterovány, na lamina externa plně otevřené, je patrná v celém rozsahu zachovaná sutura metopica:

Metrická charakteristika lebky:

délka lebky (1)	189	délka base (5)	108
šířka lebky (8)	143	min. šířka čela (9)	109
max. šířka čela (10)	130	biaurikulární šířka (11)	121
biasteriální šířka (12)	113	výška lebky (17)	139
nadušní výška (20)	113	obvod lebky (23)	539
příčný oblouk (24)	320	čelní oblouk (26)	128
temenní oblouk (27)	136	čelní tětíva (29)	109
temenní tětíva (30)	119	délka obličejce (40)	100
kapacita lebky (38)	1625	bizygomatická šířka (48)	132?
výška obličejce (47)	116?	výška horního obličejce (48)	71
šířka kondylů mand. (65)	127	bigoniální šířka (66)	102
délka mandibuly (68)	74	výška brady (69)	36
výška ramene mand. (70)	67	šířka ramene mand. (71)	33,5
úhel ramene mand. (79)	128		
Indexy:			
délkošířkový (I 1)	75,6	délkovýškový (I 2)	73,6
šířkovýškový (I 3)	97,2	transv. frontopariet. (I 13)	76,2
obličejový (I 38)	87,8 ?	horního obličejce (I 39)	53,8 ?
frontomandibulární	93,6		

Na základě těchto měr můžeme lebku charakterisovat jako v absolutních mírách dlouhou, středně širokou a vysokou se středně širokým a středně vysokým obličejem a středně vysokým horním obličejem. V indexech je mesokranní (na hranici dolichokranie), ortokranní a metriokranní (oba indexy jsou však téměř na hranici vysokých hodnot), eurymetopní, mesoprosopní a mesenní, leptomandibulární.

Výška postavy mohla být vypočítána pouze na základě délky pažní kosti, a to na 175,5 cm (velká).

Závěr: pozůstatky muže, zemřelého asi mezi 40 a 50 léty.

Pohřeb č. 3 -- zachovala se silně postmortálně deformovaná a proto neměřitelná lebka a silně poškozený postkranialní skelet. Lebka má otevřené švy, čelo je strmé s výraznými čelními hrboly, nadočnicové oblouky jsou zcela ploché, glabella rovněž plochá II. stupně, horní okraj očnic je tenký, u levé očnice je uzavřený a u pravé otevřený foramen supraorbitale. Foramina parietalia nejsou vytvořena. Šupina týlní kosti je klenutá, protuberantia occipitalis externa II. stupně. Bradavkové výběžky jsou úzké, ale poměrně dlouhé. Na zachované levé lícni kosti je slabé tuberculum marginale, dolní čelist má rovné úhly, brada silně ční dopředu, při pohledu zdola je výrazně špičatá (1. stupeň). Abrase chrupu je slabá, chrup bez kazů a intravitálních ztrát.

Pánevní kosti jsou typicky ženského tvaru se širokou incisura ischiadica major, trojúhelníkovitým foramen obturatum, široce rozevřeným a klenutým angulus subpubicus a na levé straně je slabý sulcus praeauricularis. Také ischiopubický index se hodnotou 74 jasně řadí do variační šíře ženských pánví. Na základě délky kostí vřetenních, kosti stehenní a holenní byla vypočítána výška postavy na 163,5 cm (velká).

Závěr: pozůstatky ženy, zemřelé asi ve věku 30 až 40 let.

Pohřeb č. 4 -- z celé kostry se zachovaly pouze zlomky. Na fragmentech lebky jsou patrné otevřené švy, tlustý horní okraj očnice, výrazná protuberantia occipitalis externa III. stupně a velké bradavkové výběžky. Abrase chrupu je slabá, 1.—2. stupně. Z postkranialního skeletu se zachovala v celku jen levá kost holenní a na jejím základě byla odhadnuta výška postavy na 173 cm (velká).

Závěr: jde pravděpodobně o pozůstatky muže, zemřelého ve věku adultus (20—40 let).

Poznámka:

¹ Viz Č. Staňa, Mladohradištní hroby ve Skalici (okr. Znojmo), PV 1970, 55.

*Anthropologisches Gutachten über jungburgwallzeitliche Schädel aus Skalice (Bez. Znojmo)*¹. Zur anthropologischen Analyse wurden vier Skelette zur Verfügung gestellt; alle waren verhältnismässig stark beschädigt, nur ein einziges konnte gemessen werden.

Skelett Nr. 1 -- erhalten blieben nur Bruchstücke der Schenkel- und Hüftbeine. Es handelt sich offensichtlich um Überreste eines Mannes, welcher im erwachsenen Alter verstorben ist.

Skelett Nr. 2 -- erhalten blieb ein stark beschädigter Schädel und Bruchstücke des postkranialen Skelettes. Die Grundmasse des Schädels sind im Text angeführt. Der Hirnschädel ist nach diesen mesokran (aber an der Grenze der Dolichokranie) und mesoprosop, typologisch könnten wir ihn am ehesten als leptodolichomorph bezeichnen. Die Morphologie des Schädels zeigt klar, dass es sich um Überreste eines Mannes handelt, der im Alter von ungefähr 40—50 Jahren starb.

Skelett Nr. 3 -- erhalten blieb ein stark postmortal deformierter und daher nicht messbarer Schädel. Seine Form und besonders die Form des Beckens weisen deutlich darauf, dass es sich

um Überreste einer Frau handelt. Das Alter der Verstorbenen kann auf 30–40 Jahre geschätzt werden.

Skelett Nr. 4 — erhalten sind nur Bruchstücke, die man offensichtlich einem Manne zuschreiben kann, welcher im Alter von 20–40 Jahren starb.

VORLÄUFIGE ERGEBNISSE DER 7. GRABUNGSSAISON IN ZÁBLACANY (GEMEINDE POLEŠOVICE)

(Bez. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL. Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště

Im Jahre 1972 wurde die zweite Etappe der systematischen Grabung des frühmittelalterlichen Dorfes Zábblacany bei Polešovice eröffnet¹. Die Grabung hat am 7. 7. begonnen und wurde am 11. 8. beendet. Die erforschte Fläche G ist von den vorherigen, aufeinander anschliessenden Flächenabschnitten A bis F (1964–1971), 200 m in nördlicher Richtung, näher der Gemeinde, entfernt. Die Fläche G im Ausmasse von 40 × 40 m ist auf einem sanften gegen Norden geneigten Hang einer Anhöhe in der Flur „Nivy“ situiert. Von der Ostseite ist sie durch die erste, ältere Stufe der Pleistozänterrasse des ehemaligen Inundationsterrains des Marchflusses, von der Westseite durch einen seichten Einschnitt eines rezenten Feldweges begrenzt.

Die geomorphologischen Verhältnisse im Rahmen der Fläche G: das gewachsene Liegende der Kulturschichten ist durch mittelkörnige angewehrte Würmsande gebildet, die an der Abdeckungsstelle eine mächtige Düne bilden, welche im Grunde in N-S Richtung orientiert ist und so das Inundations-Pufferufer verfolgt. An der Ost- und Westseite der Fläche kam es zur Bildung von abflusslosen Depressionen, welche mit dunklen erdigen Ron-Abschwemmungen ausgefüllt sind. Auf der Ostseite sind sie mit fluvialen Sedimenten überdeckt. Infolge des Ackerns und der Abschwemmungen war das höchste Niveau des Rückens der Sanddüne fast entblösst worden, an einigen Stellen befindet sie sich in einer Tiefe von nur 20 cm unter dem heutigen Terrainniveau. In diesen Fällen sind die Objektkronen ziemlich gestört und Überreste ihrer Ausfüllung hoben sich deutlich schon vor der Flächenabdeckung auf der Oberfläche ab. Andererseits konnte man Objekte, deren untere Teile in die dunklen erdigen Schichten der abflusslosen Depressionen eingetieft waren, nur sehr schwer von dem umliegenden Milieu unterscheiden. Diese Tatsache erschwerte ziemlich die Grabung; in einigen Fällen war es notwendig das Niveau bis unter die Grenze der Ackerkrume abzunehmen.

Vom pedologischen Standpunkt ist die Agrikulturschicht auf der Oberfläche an der Abdeckungsstelle von degradiertem Schwarzerde und durch Löss gebildet, die mit Terrassen aus überwiegend sauerem Material von sandigerdiger Körnigkeit vermischt sind. Aus agrochemischen Analysen geht hervor, dass die Bodenreaktion alkalisch, der Vorrat an Phosphor, Kalium und Magnesium gut ist.² Der Boden ist also ein Qualitätsboden, günstig für den Anbau von Getreide, vor allem der Gerste und den Anbau von Hülsenfrüchten und Gemüse³.

Die geologische Schichtenzusammensetzung, welche in einem Teile des nördlichen Profiles der westlichen abflusslosen Depression mit Hilfe einer einmetrigen geologischen Schlagsonde und im westlichen Grabungsprofil mit Hilfe von zwei gegrabenen Sonden festgestellt wurde, ist wie folgt:

a) 0–20 cm — bräunlich schwarze, stark sandige, mit Rollsteinen, vorwiegend Quarz, vollkommen geglättet, humose, schwach versetzte Paraschwarzerde; A-Horizont (jünger als das 13. Jahrhundert u. Z.),

b) 60 cm — grauschwarze, stark sandige, stark humose, mit kleinen Quarzrollsteinen im Durchschnitt 1 mm gross, mit Holzkohlestückchen, Lehmewurf und zahlreichen Pflanzenwurzeln, schwach versetzte Paraschwarzerde (Bestandteil ist die slawische Kulturschicht aus der 2. Hälfte des 7. und aus dem 8. Jahrhunderts),

c) 120 cm — graue, sehr stark sandige, mit kleinen Tonbrocken, mit Quarzrollsteinen bis 3 mm gross, im Durchschnitt 1 mm gross, mit Lehmewurf, Holzkohlestücken und hallstatt-latènezeitlichen Scherben, häufigen Pflanzenwurzeln (in einer Tiefe von 130 cm), weniger humos, als in der Tiefe 0–20 cm, schwach versetzte Erde (Paraschwarzerde?). Bestandteil ist die hallstatt-latènezeitliche Schicht,

d) 150 cm — vereinzelt kann man humose Einsickerungen in den angewehrten Sanden verfolgen. Es folgt hellgelbbrauner, schlecht sortierter, mittelkörniger angewehrter Sand⁴.

Der Charakter der slawischen Besiedlung im Rahmen der im Jahre 1972 untersuchten Fläche ist im Vergleich mit den Relikten der auf den Flächen A bis F erforschten Siedlung sowohl zeitlich, als auch räumlich unterschiedlich. Vom zeitlichen Standpunkt handelt es sich um den Abschnitt, den man vorläufig, rahmenhaft mit der 2. Hälfte des 7. und dem Verlauf des 8. Jahrhunderts begrenzen kann. Somit ist also der zeitliche Hiatus in der Entwicklung der slawischen

Besiedlung der Lokalität zwischen dem 6. Jahrhundert (Objekt mit Keramik vom Prager Typus) und dem 9. Jahrhundert (kleinere Anzahl von Objekten von den Flächen A und C) ausgefüllt. Die Grabung bewies die horizontale Stratigraphie — die Entwicklung einer Siedlung ländlichen Charakters in der Zeitspanne vom 6. bis in das 13. Jahrhundert und die lokalen Verbauungsverschiebungen im genannten Zeitabschnitt. Die bei der Grabung der Fläche G entdeckten Objekte sind ziemlich verstreut; sie stellen wahrscheinlich eine einmalige, an dieser Stelle nicht wiederholte, nicht erneuerte Besiedlung, die im Rahmen einer vorläufigen Datierung einen kurzen Zeitabschnitt einnimmt. Ein ähnlicher Charakter wurde schon früher auch für das 9. und die 1. Hälfte des 10. Jahrhunderts festgestellt. Zu einer Intensivierung der Besiedlung, zu Umbauten, eventuell Anbauten kommt es erst in der jüngeren und späten Burgwallzeit.

Von Wohnobjekten konnten bei der Grabung der Fläche G nur mehr eingetieftete Teile von Feuerstellen, Vorherdgruben, eventuell Überreste von eingetieften Feuerherden erfasst werden. Die alleinigen Wohnbauten wurden, ähnlich wie die Mehrzahl von Bauten in der jungburgwallzeitlichen Entwicklungsetappe von Záblačany, am Terrainniveau errichtet, höchstwahrscheinlich wiederum in Blockbautechnik (Fehlen von Pfostengruben). Der Grund für die Errichtung von Siedlungsobjekten am Terrainniveau war zweifellos die Lockerheit des Sandliegenden.

Ausser Relikten von Beheizungsrichtungen wurden Vorratsgruben abgedeckt, von denen man einige aufgrund ihrer charakteristischen Formen als Getreidegruben betrachten kann. Im Vergleich mit der jungburgwallzeitlichen Phase ergeben die Getreidegruben bei einer gesamtrelativ kleineren Anzahl, grössere Durchmesser sowie Tiefen, also einen grösseren Inhalt. Die Tiefen reichen bis 265 cm unter das heutige Niveau. Der Grund dieser Erscheinung liegt zweifellos in der unterschiedlichen Gliederung der betreffenden Dorfgemeinschaft in beiden Zeitabschnitten (2. Hälfte des 7.—8. Jahrhunderts und 11.—Mitte des 13. Jahrhunderts).

Weiter wurden Gruben entdeckt, deren Funktion unbestimmbar ist und welche meist als Siedlungsgruben bezeichnet werden.

Die Fundkollektion ist im Vergleich mit dem bisher gewonnenen Fundmaterial aus den jüngeren Entwicklungsetappen der Siedlung wiederum arm. Ausser Holzkohle, Tierknochen, Überresten von Muschel — und Schneckengehäusen, enthielten die verhältnismässig einheitlichen Aufschüttungen nur vereinzelt charakteristisches keramisches Material und ganz ausnahmsweise Metallartefakte oder deren Fragmente. Aus Objekt P 72/277 — Getreidegrube, stammt eine rechteckige Eisenschnalle mit Dorn (4,9 cm × 4,3 cm) und aus Objekt P 72/262 — ebenfalls Getreidegrube, spitziger Teil einer Eisensichel (erhaltene Länge 8,5 cm). Objekte vom Produktionscharakter hat man keine entdeckt; in den Funden fehlt gänzlich Eisenschlacke, die für die jüngere Phase so charakteristisch ist. Man kann mit grosser Wahrscheinlichkeit urteilen, dass sich die Eisenverhüttung erst am alleinigen Ende der Mittelburgwallzeit begann geltend zu machen und sich erst in der Jungburgwallzeit voll entfaltetete. Dies gilt, mit Ausnahme der Töpfereikunst, auch für weitere festgestellte, jedoch nicht Heim-Handwerkszweige (vergl. PV 1970, 59—61).

Im Jahre 1973 wurden die metallographischen Analysen von fünf Eisenmessern und eines Eisenmeissels beendet. Die Artefakte sind in die jüngere Burgwallzeit datiert. Die Eisenanalyse führte unter der Leitung von Doz. Dr. R. Pleiner, CSc. und E. Novotná das Metallographische Labor des Archäologischen Institutes der ČSAV in Praha durch. Die Dokumentation der Proben Nr. 438—443 ist unter der A. Nr. 352/73/1—6 im Archiv desselben Institutes deponiert.

Die metallographischen Berichte enthalten diese Angaben: Fundumstände, Beschreibung und Ausmasse der Gegenstände, Erhaltungsstand, Stelle der Probenabnahme, Angaben über die Metallreinheit, Form und Typ der nichtmetallischen Beimischungen, Ergebnisse der Beobachtungen der Struktur des Ätzenschliffes, Metallhärte, seine chemische Zusammensetzung und Angaben über die wahrscheinliche Herstellungstechnologie.

Die Beilagen enthalten Profilzeichnungen der abgenommenen Proben vor und nach dem Ätzen, Mikro- und Makrophotographien.

An dieser Stelle werden wir uns bloss an die Beschreibung der vermutlichen Herstellungstechnologien der analysierten Proben beschränken.

Probe Nr. 442, A. Nr. 352/73/5 — Messer (Objekt P 65/34): Packungen im Rücken. Von der einen Seite war Stahl angeschweisst, welcher durch die spätere Benützung stark abgeschliffen ist. Die Kohlenstoffdiffusion dringt bis hinter die Schweissstelle. Die Schneide war vermutlich durch Korrosion beschädigt, eventuell gleichfalls abgeschliffen.

Probe Nr. 443, A. Nr. 352/73/6 — Meissel (Objekt P 66/46): Beiderseitig harter Stahl angeschweisst. Auf der einen Seite äussert sich eine tiefere Kohlenstoffdiffusion hinter der Schweissstelle.

Probe Nr. 441, A. Nr. 352/73/4 — Messerfragment (Objekt P 66/122): zum Klingenhalfabrikat war die Schneide durch V-Schweissung nach allen Parametern angeschweisst worden. Gehärtet.

Probe Nr. 439, A. Nr. 352/73/2 — Messerfragment (Objekt P 68/141): die Messerklinge hat eine nach allen Zeichen völlig ausdrucksvoll stumpfe Schneide angeschweisst. Nachher gehärtet.

Probe Nr. 440, A. Nr. 352/73/3 — Messer (Objekt P 68/143): Packungen im Rücken, die Schneideanschweissung mit einer Metallzwischenschicht, die durch 2 % Nital nicht ätzbar ist, und mit zwei Perlithzonen. Gehärtet.

Probe Nr. 438, A. Nr. 352/73/1 — Messer ohne Dorn (Objekt P 68/152): ziemlich schlechte Arbeit; Packungen — wahrscheinlich geschweisst jedoch nicht sicher. Gehärtet.

Die Grabung wird im Jahre 1973 mit der Abdeckung einer Fläche direkt in der Flur „Dorfstat“ (Erhöhung des westlichen Zipfels der Sporenlage) fortsetzen, wo aufgrund vorläufiger Sondagen die jüngste Entwicklungsphase der Siedlung (in die Mitte des 13. Jahrhunderts) vorausgesetzt wird.

Anmerkungen:

¹ Vergleiche: Snášil R., Záblačany — raně středověká zaniklá hutnická osada, Slovácko 1964, 123—133; Systematický výzkum zaniklé středověké osady u Polešovic, Slovácko 1965, 105—110; Dosavadní výsledky výzkumu na zaniklé raně středověké osadě Záblačany u Polešovic, Referat, Praha 1969, unpubl.; Průzkum zaniklých středověkých sídlišť na jihovýchodní Moravě v letech 1964—1968, AR XXII, 1970, 339—344; Zu den Möglichkeiten der Benützung von naturwiss. Methoden in historisch-archäologischen Abteilungen von ausserzentralen Museen, in der Beilage VVM XXII, 1970, 85—88; Zu den Methoden und Teilergebnissen der Erforschung mittelalterlicher Dorfwüstungen im mittleren Marchgebiet, in der Beilage VVM XXII, 1970, 82—84; Die Ergebnisse der 5. Saison der systematischen Erforschung von Záblačany, PV 1970, 59—61; Záblačany vystupují z podzemí, Slovácká jiskra, č. 1—3, 1971; Die Geltendmachung der sog. Hilfswissenschaften bei der Interpretation der Grabung der Siedlung Záblačany, Referat, Malé Vozokany, 1971, im Druck; Vorläufige Ergebnisse der 6. Grabungssaison in Záblačany, PV 1971, im Druck; Přírodní prostředí Záblačan a strava jejich obyvatel v 11. až třetině 13. století, Referat, Bratislava 1972, im Druck; Záblačany, in: Zaniklé středověké vesnice v ČSSR I., 89—116, 1972, Uherské Hradiště; Archeologický výzkum u Polešovic v roce 1972, Zpravodaj města Uherské Hradiště, 1973/1, 2—4.

² Die agrochemischen Bodenanalysen arbeitete das Labor OZS Uherské Hradiště aus.

³ Wertete Ing. M. Hanák, Brankovice, aus.

⁴ Wertere Dr. P. Havlíček, ÚÚG Praha, aus.

POSLEDNÍ ARCHEOLOGICKÉ PŘÍSPĚVKY K NEJSTARŠÍM DĚJINÁM KROMĚŘÍŽE

(o k r. K r o m ě ř í ž)

JOSEF BLÁHA, Okresní muzeum, Kroměříž

(Tab. 50)

Dějiny Kroměříže před 12. stoletím nejsou osvětleny historickými prameny a archeologických pramenů, kromě několika ojedinělých starších nálezů, není, neboť nebyly již řadu desetiletí podchcovány.

Teprve v r. 1970 bylo z výkopu před domem čn. 96 ve Farní ulici zachráněno menší množství zlomků středohradištní keramiky (9.—10. stol.) a polovina kostěného jehelníčku (čís. přír. 356/70).

J. Slovák zachytil pro starší dějiny Kroměříže závažnou zprávu, údaj o nálezu staroslovanského pohřebiště (kostrové hroby s náušnicemi, nádobami atd.) v místech dnešního Ústavu soc. péče, Na kopečku čp. 1480.¹ Nalezené předměty jsou nyní neznámé. Se záměrem pokusit se ověřit Slovákovu zprávu byly v červnu r. 1972 položeny dvě menší zjišťovací sondy (300 × 100 cm) na dvoře zmíněného ústavu, avšak s výsledkem negativním. Přesto však byly v sondě I nalezeny zlomky slovanské keramiky, vycházející morfologicky ze středohradištních tradic, ačkoliv se jeví mladší než zlomky z Farní ul. Je možno je datovat do 10.—11. stol. Z druhé sondy byl získán hlavně pozdněstředověký, převážně již glazovaný keramický materiál. Zjištěny byly základy kamenné stavby, zapuštěné do odpadní jámy s inventářem, odpovídajícím hlavně 16. stol. (tab. 50 : 1). Z nálezů z této sondy uvádíme kahan a talíř, posříkaný zelenou glazurou (tab. 50 : 2,3). Tyto formy talířů byly také nalezeny v bohatém středověkém materiálu 17. stol. z hrncířských pecí na Riegrově nám. v Kroměříži.

Hradištní nálezy z Farní ul. a Ústavu soc. péče dokládají osídlení okrajů třetihorní říční terasy, které byly navíc v obou případech částečně utvářeny jako ostrožny, se svahy příkře se svažujícími do přilehlého luhu. Nálezů je zatím příliš málo, abychom mohli rozhodnout, nakolik se v obou případech jedná o různé sídlištní jednotky ve smyslu časovém i prostorovém (vzdálenost mezi oběma nalezišti je cca 600 m).

Pokud by se podařilo prokázat Slovákem uvedené slovanské pohřebiště, lze v těchto místech důvodně předpokládat i existenci kostela, vzdáleného potom jen několik desítek metrů od pozdějšího biskupského hradu (stál na místě dnešního zámku). V souladu s touto myšlenkou je nutné připomenout i názor V. Richtera, že gotickému biskupskému hradu předcházela raněstředověká dvorec s kaplí a ještě dříve velkomoravské hradiště — to ovšem leželo v inundaci Moravy.² Přitom by

ovšem nebylo vyloučeno, že dvorec, uvažovaný u nynějšího zámku, mohl být již velkomoravského stáří.

Důvěryhodný pramen *Granum catalogi* z 1. pol. 15. století uvádí, že biskup Bruno ze Schauenburka (1245—1281) přenesl město Kroměříž z ubohých bažin na vrch nad řekou Moravou.³ K tomu je třeba ještě podotknout, že převážná většina mladohradištní keramiky v depozitáři kroměřížského muzea pochází z nálezů, učiněných při regulaci Moravy (např. celé nádoby I A 894/812; 864/446; 910/828; 893/811), další nálezy jsou pak např. z Vodní ulice bažinám přilehlé a z prostoru staré mincovny. Z areálu pozdějšího Brunova města „na vrchu“ mladohradištních nálezů téměř neznáme, ačkoliv právě odtud pocházejí bohaté nálezy kroměřížské, ovšem již vrcholněstředověké keramiky.

Poznámky:

¹ J. Slovák, *Stručné dějiny města Kroměříže*. Kroměříž 1922,4.

² V. Richter a kol., *Kroměříž*, Praha 1963,9—12.

³ Tamtéž

Letzte archäologische Beiträge zu der ältesten Geschichte von Kroměříž (Bez. Kroměříž). Für die Klärung der Anfänge und der ältesten Historie der Stadt Kroměříž fehlen bisher beweiskräftige Quellen. In den Jahren 1970—1972 hat man jedoch an zwei Stellen des Stadtareales kleinere Fundkollektionen gewonnen, die eine Besiedlung im 9.—11. Jahrhundert belegen. Diese Funde sind die ersten, wenn auch noch spärliche Belege von der Existenz eines grossmährischen Vorgängers der heutigen Stadt. Sie sind ferner auch der erste Behelf für die Lokalisierung des vorläufig hypothetisch vorausgesetzten frühmittelalterlichen Gehöftes, an dessen Stelle später die gotische Burg der Olmützer Bischöfe gegründet wurde. Auf dem keramischen Material, im Museum in Kroměříž deponiert, kann in groben Zügen auch der mittelalterliche Bericht (aus *Granum catalogi*) von der Übertragung der Stadt Kroměříž von den Sümpfen auf den Berg oberhalb des Marchflusses dokumentiert werden, welche nach der Mitte des 13. Jahrhunderts der Olmützer Bischof Bruno von Schauenburg durchführte. Offen bleibt vorläufig der ältere Bericht über den Fund des slawischen Skelettgräberfeldes in der Nähe des heutigen Schlosses. Aus der Sonde, welche an dieser Stelle ausgehoben wurde, hat man ausser altslawischen Keramikbruchstücken auch eine umfangreiche Kollektion von spätmittelalterlichen (16.—17. Jahrhundert) Funden gewonnen, aus welcher wir eine Auswahl bringen.

ŘANĚSTŘEDOVĚKÉ HUTNICKÉ DÍLNY V POLESÍ OLOMUČANY

(o k r. B l a n s k o)

VĚRA SOUCHOPOVÁ, OVM B l a n s k o

V roce 1972 pokračovalo OVM v Blansku ve zkoumání lesních tratí v oblasti Olomučany — Rudice, ve střední části Moravského krasu. Prozkoumali jsme informativně lokalitu v lesním oddělení č. 86,¹ zmiňovanou už Jos. Skutilem,² a dále nově objevená naleziště v lesních odděleních č. 98 a 99.

Lokalita č. 86 se rozprostírá po pravé straně silnice vedoucí od Olomučan do Adamova (Doubská cesta). Plocha naleziště je značně rozlehlá. Na rozdíl od jiných zkoumaných lokalit je zde terén silně členitý s velkým množstvím prohlubní a vyvýšenin. Na severní straně naleziště je také několik prohlubní, zřejmě po dobývání rudy.

Lokalita č. 98 leží na pravém břehu potoka tekoucího od studánky „U kukačky“. Břeh potoka je značně narušen meandrováním, naleziště se rozprostírá ve výšce cca 4 m nad hladinou a je dochováno jen částečně (plocha 4×7 m). V této části polesí je patrna kumulace menších nalezišť stejného typu — naproti lokalitě č. 98, na druhé straně potoka, byly zjištěny stopy po mlířích, výše proti potočnímu proudu na levém břehu se nachází lokalita č. 89, zkoumaná už v r. 1971, a níže, na pravém břehu, lokalita č. 99. Leží na silně vyvýšené ostrožně nad potokem a je hustě porostlá mlázím.

U všech uváděných lokalit se nacházela kulturní vrstva sytě černé barvy, promísená struskou a úlomky výmazů z pecí přímo pod vrstvou lesní půdy 5 až 8 cm silnou. Z hlediska technologického postupu tavby zasluhuje pozornost především struskový koláčovitý útvar (lok. č. 86, katalog. č. 1-S-010960), jehož vypuklou část, hladkou a lehce poškozenou korozí, lze charakterizovat jako výlitek či otisk spodní části pece nebo výhně. Vrchní část výlitku je členitá. Při napilování malé plošky se ukázalo, že oproti jiným struskovým bochníkům je kus značně bohatý železem. Jedná se

snad o mezistupeň výroby, jehož konečnou fází představuje nález železné cihly (Olomoučany, Růžová ulice).³

Na lokalitě č. 99 byly nalezeny nadzemní snímatelné části pecí — jsou to masívní mazanícové desky se zapuštěnými kornoutovitými náústky pro výfučny. Jejich celková velikost nebyla zjištěna, ale rozměry největší dochované části (katalog. č. I-S-01083) jsou: max. dochovaná délka = 28 cm, max. šířka = 25 cm. Z těchto tzv. dyznových cihel je patrné, že výška pece nad zemí byla značná (musela převyšovat nejméně 70 cm).

Podle keramického materiálu lze uvedené lokality řadit předběžně do 10. až 11. stol. Průzkum oblasti, který je prováděn od roku 1969 se záměrem objasnit úlohu raněstředověkého železářství v Moravském krasu, vedl zatím k objevení a informativnímu průzkumu celkem devíti nových lokalit o různé rozloze, ale stejného účelu. Oblast bohatá nálezy povrchových hnědelů byla v širokém měřítku exploatována a bylo zde vyráběno kujné železo pro kovářské práce. Pouze u jedné lokality by bylo možno předpokládat i specializovanou výrobu kovářskou,⁴ ovšem pro potvrzení této hypotézy by bylo třeba získat větší množství materiálu. K nově objeveným lokalitám je také nutno započítat starší výzkumy Wanklovy a Sáňkovy.⁵ Velké množství nalezišť v malém okrsku ukazuje na důležitost této oblasti ve výše uváděných časových mezích.

P o z n á m k y :

¹ Jednotlivé lokality jsme nazvali a situovali podle lesnické mapy porostů, používané v současné době, protože orientace jen podle popisu je v zalesněném terénu velmi nesnadná.

² Jos. Skutil, Moravské příspěvky k pravěkému a časně historickému poznání domácí rudné těžby a zpracování kovů, OVM Blansko 1972, 27.

³ V. Souchopová, Slovanské železářství na Blanensku, Sborník materiálů k dějinám metalurgie na Moravě, TM Brno, 53.

⁴ V. Souchopová, Výsledky výzkumu hutnické dílny v Padouchu u Josefova, Sborník OVM v Blansku č. 2, 1970, 24.

⁵ R. Pleiner, Základy slovanského železářství hutnictví v českých zemích, Praha 1958, 255—261.

Frühmittelalterliche Verhüttungswerkstätten im Waldland von Olomoučany (Bez. Blansko). Im Jahre 1972 wurde im Rahmen der Problematik des frühmittelalterlichen Hüttenwesens im mittleren Teil des Mährischen Karstes eine Informationsgrabung von drei Lokalitäten durchgeführt (Waldland Olomoučany, Waldabteil Nr. 86, 98 und 99). Hier wurden sowohl eine grosse Menge von Schlacke und Teile von Düsen, als auch Bruchstücke der Konstruktionsteile von Öfen gefunden, von denen die bedeutendsten die sog. Düsenziegel sind (Lok. Nr. 98). Vom technischen Standpunkt des Schmelzvorganges verdient eine schlackige Kuchenform, ziemlich reich an Eisen, Aufmerksamkeit (Lok. Nr. 86, Kat. Nr. I-S-010960) — vielleicht eine Produktionszwischenstufe. Die Erforschung wird seit 1969 durchgeführt und im oben angeführten Raum entdeckte man insgesamt neun Lokalitäten. Es handelt sich um Überreste von Eisenverhüttungswerkstätten unter freiem Himmel aus dem 10. bis 11. Jahrhundert.

R Ý M A Ř O V — H R Á D E K

(o k r. B r u n t á l)

J A R O M Í R N O V Á K, J I Ř Í K A R E L, Vlastivědný ústav, Bruntál

(Tab. 51—52)

V roce 1972 jsme pokračovali ve výzkumu hrádka v Rýmařově v JZ sektoru mezi objektem č. XXVIII (IV. horizont) a vnějším valem (I. horizont). Především byl zkoumán II. horizont, ze kterého byla zachycena v r. 1971 část kamenného zdiva pod základy objektu č. XXVIII. Celkem bylo odkryto 94 m².

Prestor vymezený na JZ straně zbytky staršího valu a vnitřního příkopu byl ve střední části zarovnan na úroveň 8,92 m (relativní výška, dnešní úroveň 10,00). Směrem J pak plošina i nadále mírně klesala na 8,24. Úroveň II. horizontu, pod zásypy III. horizontu, je vyznačená humusovitou vrstvičkou 2 až 3 mm silnou. Nadložní zásyp je dobře rozlišitelný, podloží je velmi tvrdé.

Starší val byl v této fázi osídlení již zčásti na vnitřní straně rozvalen a také vnitřní příkop měl jen podřadnou funkci. Nejvýznamnější je objekt č. L, mohutné základové zdivo, pro jehož stavbu bylo využito staršího zdiva, objektu č. LV. Na Z a J straně těchto objektů je řada kamenů, objekt č. LVI a LVII (tab. 51: 1). Část plochy je dosud kryta kontrolními bloky vyšších horizontů, které bylo nutné ponechat pro vypracování stratigrafie.

Objekt č. L. Podloží tvoří zásypy, hnědožluté hlíny s valouny křemene a kusy rozložené břidlice. Objekt má tvar obdélníku orientovaného delší stranou V—Z s malou odchylkou (7,0×2,2 až 2,4 m). Základy jsou vybudovány z lomového kamene, kladeného do nepravidelných řádků a

spejovaného jálem. Předpokládaná vnější hrana je poměrně dobře licovaná. Při povrchu bylo použito kusů břidlice o velikosti až $0,65 \times 0,40$ m a tloušťce 20 cm. Základy nepřesahovaly úroveň okolního terénu a jejich hloubka je 0,35 m. Ve středu kamenných základů je prohlubeň 10 cm, ve které byla zapuštěna stěna objektu o délce 5,6 m. Její destrukce (č. 136) se jeví jako hnědožluté jíly, místy, zvláště pak na původní vnitřní straně, zcela přepálené do fialova. Stěna byla v základech široká 0,6 m a její výška max. 1,5 m. Rozval se jeví jako ostře omezený oblouk do vzdálenosti 1,8 m, takže by stěna měla být nižší na okrajích.

Pro stavbu objektu bylo využito staršího zdiva stavby (objekt č. LV). Protože tato stavba měla odchylnou orientaci, byla v JZ části přístavba větší, na SV byl přistaven jen úzký klín (tab. 51 : 2). Starší zdivo bylo zčásti překryto, avšak je zřetelná spára mezi starším zdivem a přístavbou. Dosud nelze interpretovat objekt, není uvěřeno, zda k němu přísluší základové zdivo S a V. Je však jednoznačně prokázáno, že při zahlubování objektu č. XXVIII (IV. horizont) nebyly podstatněji narušeny objekty č. L a č. LV, neboť zčásti procházejí i mimo prostor zahloubení.

Objekt č. LV. Dosud je odkryta jen jižní část objektu tvořená základy, přesně orientované V—Z s obloukem pokračující na Z k S. Odkrytá délka je 7,8 m, šířka 0,80 m, hloubka 0,30 m. Základy pokračují k V a k S v dosud neprozkoumané ploše. Zdivo je budováno z lomového kamene (břidlice) kladeného do nepravidelných rádků a spojovaného jálem. Kameny jsou kladeny zvláště v oblouku velmi pečlivě a vnitřní strana je dobře licovaná a nese zřetelné stopy po požáru. Použité kusy břidlice mají zpravidla tvar hranolu o délce kolem 30 cm, šířce 20 cm a tloušťce 10 cm. V severní části oblouku byla odkryta část plochého kamene, který vystupuje nad ostatní zdivo a má šířku zdiva (0,8 m). Pro interpretaci není dosud objekt dostatečně odkryt. Je zřetelně starší než objekt č. L.

Objekt č. LVI a č. LVII. Na úrovni II. horizontu je pruh kamenů ležících ve směru S—J s mírným ohybem na J k V. Dosavadní odkrytá délka je 9 m, šířka 0,5 m. Objekt č. LVI tvoří ploché kameny, zpravidla kladené po dvou vedle sebe v jedné vrstvě. Řada kamenů je vzdálena od objektu č. L min. 1,2 m. Objekt č. LVII tvoří pruh ve směru V—Z a je dosud odkryt v délce 5 m. Ploché kameny jsou uloženy v jedné řadě o šířce 0,40 m. Kameny jsou zde kladeny poměrně nepravidelně a jsou mezi nimi i větší spáry. Mezi objektem č. LVI a č. LVII je mezera o šířce 1 m, vzdálenost od objektu č. L je 2,2 m. Interpretace opět nejasná.

Pro datování II. horizontu jsme odkázáni jen na datování III. horizontu, který je uložen výslovně diskordantně.

III. horizont. Vlastní sídelní objekty jsme na odkryté ploše nezjistili, horizont tvoří jen zásypy mezi úrovní 9,8 a 8,92 svažující se mírně k J. V západní části, až k profilu 10, zásypy tvoří žlutohnědé hlíny (vrstva III. f), které se nepravidelně střídají s polohami zcela rozvětralých břidlic. Byla zasypána nejen vnitřní plocha vyvýšeniny, avšak i již částečně vyplněný vnitřní příkop. Materiál pro zásyp pochází z prostoru mimo vyvýšeninu, pravděpodobně z hloubení městského příkopu mezi vlastním městem a vyvýšeninou (hrádkem). V tomto zásypu byly nalezeny dva zlomky stoupy (diabasu) a několik kusů strusky. Keramické nálezy jsou poměrně chudé.

Ve východní části výkopové plochy jsou šikmo uložené zásypy charakterizované odpady železářské výroby. Dosud je odkryt pruh o šířce 4 m a délce 9 m — vrstvy III. e až III. a. Jednotlivé vrstvy jsou značně nepravidelné, vkládají se mezi ně sterilní mezivrstvy, takže umožnily jen hrubé vypracování.

Vrstvu III. e tvoří oranžové hlíny slabě písčité, v severní části jsou jednotlivé kusy struskových kocláčů a poměrně četné valouny křemene.

Z keramických nálezů uvádíme především hrnec (tab. 52 : 13), který byl nalezen celý (nálezové číslo 288/1) v nejvyšší poloze vrstvy, jen mírně vyplněný hlínou. Je nízký (18,2 cm) a má vejčitý tvar. Okraj je válcovitý, nahoře rozšířený. Hrdlo je prožlabené, uvnitř odsazené. Ucho je upevněno v hrdle a výduti. Žltorůžová hmota je celistvá, jemně plavená, ostřívo tvoří křemitý písek a jemné šupinky slídy. Významná je i horní polovina červeně malovaného džbánu (nál. č. 288/16). Má vysoký zesílený válcový okraj dole ukončený římsou. Hrdlo je vysoké, volně prohnuté dovnitř. Široké páskové ucho je prožlabené a je upevněno na dolní římse okraje a v těle. Výzdobu džbánu tvoří dvě rýhy trojúhelníkového profilu v hrdle, v horní části těla je pás vývalků. Podhrdlí a max. výduf jsou zdobeny dvěma červenými linkami. Ucho má na horním upevnění čtyři vertikální vsky, po délce ucha následuje 5 šikmých dlouhých vseků. Poměrně četně jsou zastoupeny diskovité i zvoncovité poklice (7 kusů). Zlomky s vnitřní polevou přísluší pravděpodobně rendlíkům. Protože v této vrstvě je poměrně častě zastoupen přehnutý okraj, límeč s trojím okružím, klademe zásypy vrstvy III. e. do prvé poloviny 14. století.

Vrstva III. d má celkovou mocnost 0,8 m a tvoří ji šedé až nazelenalé hlíny silně písčité. Uprostřed plochy je nepravidelně oválná odpadová jáma o rozměrech $2 \times 1,4$ m o max. hloubce 0,5 m (objekt č. LII). Výplň jámy tvoří humózní hlíny promísené struskou a popelovinou, jednotlivými uhlíky a mnohými koláči strusky. Místy se objevují poloroztavené kusy křemene. Směrem do podloží nastává pozvolný přechod do písčitých hlín s četnými přepálenými kusy břidlic.

Tato vrstva je nejbohatší na keramické nálezy, našli jsme zde 1 rekonstruovatelný hrnec, 320 zlčmků (z toho 40 okrajů), 19 den, 1 ouško, 6 zlčmků poklic, 6 výdutí červeně malovaných a 6 zlčmků s vnitřní polevou. Výběr keramiky je uveden na tab. 52.

Poměr redukčně a oxidačně pálené keramiky je 1 : 1. Převládají okraje kyjovité až ovalené, dále pak válcovité, přechnuté a límcové. Ve hmotě redukčně pálené se občas objevuje příměs tuhy, téměř všechny zlčmky obsahují příměs muskovitu. Někdy bývá uvnitř bělavá engoba. U oxidačně pálené keramiky je hmota bílá až oranžová, většinou dobře plavená. Z přídatných článků bylo nalezeno 1 ouško s řadou šikmých vseků, na jednom okraji byla nalepena úchytká, na jiném úchytká vytlačena v přechnutém okraji. Výzdoba je poměrně chudá. Na okrajích: ostře lomená rýha, přesekávaný okraj, vlnovka mezi rýhami, vzácně vývalek s nízkou vlnovkou. Podhrdlí bylo v jednom případě zdobeno pásem kosočtverečných kolků, na druhém nepravidelnou vlnovkou mezi dvěma rýhami. Nejčastěji zdobí výdutě rovnoběžné rýhy.

Zlčmky s vnitřní polevou mají dobře plavenou hmotu s příměsí muskovitu. Poleva je žlutohnědá, průhledná, někdy prosvítá bělavá engoba.

Ve vrstvě III. d. zcela mizí trojitě okruží a také zastoupení límce podstatně klesá. Rychle se zvyšuje počet typů nízkého i vysokého válcového „okruží“ a okrajů kyjovité a esovitě prohnutých. Vrstvu lze poměrně spolehlivě datovat do konce 13. století.

Zcela na spodině III. horizontu ve východní části výkopové plochy jsme našli spodní část železářské pece, objekt č. LIII. Po odkrytí žlutohnědých hlín jsme nejprve zjistili strmý kanálek o průměru 6 cm a ve vzdálenosti 30 cm pak nepatrně vyčnívala zaoblená struska. Kanálek byl zčásti podélně odříznutý a vyplněný černohnědými hlínami. Byl vypracován blok o výšce 25 až 28 centimetrů a délce 1,35 m. Při vypracování strmého kanálku byl nalezen další kanálek mírně skloněný o průměru 8 cm, který směřoval ke strusce a zároveň se rozšiřoval. Po odkrytí nadloží strusky jsme zjistili, že v černých hlínách leží houbovitě železo o průměru 13,5 cm a výšce 11 cm. Pod byl uložen nesouvisející koláč strusky (13,5×5,0 cm). Severněji měla dutina o délce 31 cm průřez široký 10 cm a postupně stoupá. Výplň byla tvořena černými hlínami s uhlíky, které tvořily asi 80 %. V zadní části se dutina prudce zvedá a v další části, při esovitě průběhu v délce 60 cm, byla dutina jen 5 cm vysoká při šířce 18 cm. Stěny po celé délce objektu byly v šířce 1 cm šedé až nazelenalé, písčitéjší, místy zpevněné oblázky křemenů.

Z nálezové situace vyplývá, že objekt č. LIII tvoří nízkou nístějovou železářskou pec, jejíž tavba nebyla dokončena, zachovala se lupá o váze 3 kg. Obsah nístěje asi 8 dm³. Vršek a přední část pece byly zničeny. Pro datování vlastní pece nemáme přímé opory, typologicky spadá do počátku 13. století.

Rýmařov—Burgstadt (Bez. Bruntál). — Im Jahre 1972 im SW Sektor wurde der II. Horizont zwischen dem Zentrum der Terrainerhöhung und dem äusseren Wall (I. Horizont) abgedeckt. Am bedeutendsten ist das mächtige Grundgemäuer (Objekt Nr. L, Ausmasse 7×2,2 m) in welches die Lehmwand in einer Länge von 5,6 m und Breite von 0,8 m eingelassen war (Taf. 1, Abb. 1). Die Grundmauern bestehen aus groben, mit Mergel verbundenen Steinen. Für den Bau hat man die älteren Grundmauern benützt (Objekt Nr. LV), die genau nach O—W mit einem Bogen nach Westen orientiert waren. Diese Grundmauern sind sorgfältig gelegt und einseitig geglättet. Auf der West- und Südseite begrenzt den Raum um die Objekte eine Reihe von Steinen (Objekt Nr. LVI und Nr. LVII Taf. 1, Abb.).

Die 1,0 m hohen Aufschüttungen bilden den III. Horizont, welcher im westlichen Teil fast steril ist. Im südlichen Teil sind schräg gelagerte Schichten, charakterisiert durch Abfälle der Eisenproduktion. Die verhältnismässig reichen Keramikfunde datieren den unteren Teil der Aufschüttungen in das Ende des 13. Jahrhunderts (Auswahl auf Taf. 52). Es überwiegen keulenartige bis ovale, zylinderförmige nach aussen gebogene Ränder. Die Bruchstücke mit Innenglasur gehören Bratpfannen an.

Ganz auf der Basis des III. Horizontes fand man den unteren Teil eines niedrigen Feuerherdes mit erhaltener Eisenluppe und Ofensan (Obj. LIII).

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUM V KOSTELE SV. JAKUBA U ROŠTÍNA

(o k r. K r o m ě ř í ž)

JOSEF BLÁHA, Okresní muzeum, Kroměříž
(Tab. 53)

Z pověření Okresní památkové komise byl v listopadu 1972 podniknut výzkum hrobky pánů ze Zástřizel, pohřbených podle náhrobků v polovině 16. stol. v kostele sv. Jakuba u Roštína.

Dvojice náhrobních kamenů s erby pánů ze Zástřizel se nachází před presbytářem kostela, v ose lodi. Po jejich vyzdvížení se objevila vrstva zásypu, který obsahoval jednotlivé lidské kosti (ze 2–3 jedinců), dřeva z rakví, zlomky zeleně glazurované keramiky apod. V částečně zachovalém hrobovém sklípku byla nalezena kostra muže ve stáří 40–50 let. Pozůstatky rakve nalezeny nebyly. Západním směrem byly odkryty ztrouchnivělé zbytky rakve, ve které ležela silně strávená kostra, jejíž pohlaví a věk nebylo možno určit (lebka byla zničena recentním výkopem, vedeným z boku pod náhrobní kámen). Orientace této kostry byla v souladu s delší osou kostela, kdežto první byla z tohoto směru vychýlena, zato však odpovídala magnetické ose VZ (tab. 53 : 1). Tento fakt, spolu s dalšími detaily, svědčí o tom, že kostra ve hrobovém sklípku je starší a lze ji vztáhnout k některé ze starších stavebních etap kostela. Výzkum prokázal, že oba zástřizelské náhrobky jsou v druhotném uložení a byly takto umístěny až v době poslední zásadní přestavby kostela, v 18. stol.

Vzhledem k otázce stáří kostela sv. Jakuba je nutno ještě připomenout poznatek, vyplývající z ohledání struktury jeho zdiva, ke kterému došlo při příležitosti opravy v roce 1972. Na více místech byly pozorovány v cihlovém zdivu 18. stol. druhotně použité kamenné kvádry (tab. 53 : 2).

Konečně několik desítek metrů sz. od kostela, v trati „Jablonné“ byly zjištěny dobře patrné stopy zaniklé osady a nasbíráno množství střepového materiálu, předběžně datovaného do 11.–14. stol. Ústní tradice hovoří zde o zaniklé vsi Jablonná, kterou však v písemných pramenech nelze doložit. Jméno polní trati je však také možno dávat do spojitosti s obchodní stezkou pravěkého stáří, která tudy procházela. Archeologická zjištění nyní spíše podporují myšlenku, že zde stál původní Roštín (fara již r. 1261).

Feststellungsgrabung in der Kirche des Hl. Jakobs bei Roštín (Bez. Kroměříž). In der Kirche des Hl. Jakobs bei Roštín hat man eine Untersuchung der Gruft der Herren von Zástřizly unternommen (Grabsteine aus der Mitte des 16. Jahrhunderts). Abgedeckt wurde ein Männerskelett im Alter von 40–50 Jahren, im Grabkeller bestattet, und ferner dann ein stark gestörtes Skelett in einem lose eingegrabenen Sarg. Das Alter und Geschlecht konnten in diesem Falle nicht festgestellt werden. Das Grab im Kellerraum scheint allen Umständen nach älter zu sein. Die Grabung bewies, dass die Grabsteine in sekundärer Lage sind, vermutlich aus der Zeit des letzten grundsätzlichen Kirchenbaues (18. Jahrhundert). Die sekundär benützten Steinquader in dem Ziegelgemäuer der Kirche zeugen von einem viel älteren Vorgänger, zu dem offensichtlich auch die mittelalterliche Dorfwüstung aus dem 11.–14. Jahrhundert gebunden ist, welche unweit der Kirche festgestellt wurde. Es handelt sich vielleicht um den Vorgänger des heutigen Roštín.

VÝZKUM NA „KLÁŠTERCE“ U POHOŘELIC ROKU 1972 (okr. Břeclav)

JOSEF UNGER, Regionální muzeum, Mikulov

V letních měsících roku 1972 proběhla třetí a závěrečná etapa výzkumu na lokalitě „Klásterka“ u Pohořelic, který provádělo Regionální muzeum v Mikulově ve spolupráci s Archeologickým ústavem ČSAV v Brně. Výzkumem byly odkryty a prozkoumány zbytky základů románského kostela a větší část hřbitova, který se rozprostíral kolem. Půdorys byl vymezen pruhem suti, sestávající z úlomků kamenů, malty a kostí. Po sejmutí suti byl nalezen pruh valounů a lomového kamene. Valouny byly u okraje pruhu skládány tak, že jejich delší osa byla kolmo k pruhu suti. Takto byl vymezen celý půdorys kostela, tj. apsida, chór a loď mimo západní uzavření lodi, které se nedochovalo. Sacristie na severní straně apsidy a chóru byla vymezena pruhem suti zcela jiného charakteru. Výzkumem v poslední etapě byly ověřeny stratigrafické poměry na lokalitě, které jsou velmi složité, protože výzkumem je doloženo osídlení lidem s volutovou kulturou, kulturou nálevkovitých pohárů, únětickou kulturou, velatickou kulturou a Slovyany ve starší a potom mladší době hradištní. Na mladohradištní osadu navázala vesnice středověká. Vzhledem k nepříznivým podmínkám pro výzkum sídlištních objektů (spodní voda ze Starého rybníka) bylo od dalšího výzkumu na lokalitě upuštěno. Současně se projednává památková ochrana objektu a jeho zabezpečení.

Grabung auf „Klásterka“ bei Pohořelice im Jahre 1972 (Bez. Břeclav). In den Sommermonaten des Jahres 1972 verlief die dritte und Schlussetappe der Grabung auf „Klásterka“ bei Pohořelice. Bei der Grabung wurden Überreste der Grundmauern einer romanischen Kirche und der Grossteil eines Gräberfeldes abgedeckt und untersucht. Bei der Grabung der letzten Etappe waren die stratigraphischen Verhältnisse auf der Lokalität beglaubigt worden, welche sehr kompliziert sind, denn

durch die Grabung ist eine Besiedlung mit Volutenkeramik, der Trichterbecher-, der Ünëticer-, der Velaticer-Kultur und von Slawen aus der älteren und jüngeren Burgwallzeit belegt. An die jungburgwallzeitliche Niederlassung schliesst ein mittelalterliches Dorf an.

ZJIŠŤOVACÍ VÝZKUMY V PŘIBICÍCH

(o k r. B ř e c l a v)

JOSEF UNGER, Regionální muzeum, Mikulov

V návaznosti na archeologický výzkum lokality „Klásterka“ u Pohořelic byl v Přibicích proveden zjišťovací výzkum na třech místech.

Uvnitř a v těsné blízkosti stojícího románského kostela sv. Jana Křtitele bylo položeno několik sond, aby byl zjištěn původní půdorys a další stavební fáze. Výzkum ukázal, že původní je apsida, chór a loď. Ve druhé stavební fázi byla přistavěna sacristie a v třetí stavební fázi byl přistavěn opěrný pilíř na jihovýchodní straně apsidy, dnešní věž a přístavek před dnešním jižním vchodem. Sondou uvnitř kostela byly zjištěny tři vrstvy maltové podlahy nad sebou. Horní maltová podlaha byla vlastně lůžkem pro cihlovou podlahu, z níž cihly byly odstraněny.

Na návsi před domem č. 50 byla prozkoumána jáma. Pod vrstvou humusu a recentní navážky se rýsovala jáma o průměru 3 m, hluboká 2,5 m. Ve vrstvách různě zbarvené hlíny, mazanice, strusky a kamenů byly nalezeny střepy středověké keramiky, zvířecí kosti, silně korodovaná mince a úlomky skleněných nádob. Předběžně lze nálezy datovat do 14. stol.

V bývalé farní zahradě byla odkryta část vodovodního potrubí, aby byl získán materiál pro datování tohoto zařízení. Bylo zjištěno, že jednotlivé keramické trubky do sebe dobře zapadají. Potrubí bylo uloženo v jílovém lůžku. Nalezené střípky keramiky v zásypu lze datovat do počátku novověku.

Feststellungsgrabungen in Přibice (Bez. Břeclav). Innen und in nächster Nähe der bestehenden romanischen Kirche des Hl. Johannes des Täufers hat man einige archäologische Suchgräben gelegt, durch die der ursprüngliche Grundriss der Kirche, aus einer Apside, dem Chor und Schiff gebildet, festgestellt wurde. Durch die Sonde im Inneren der Kirche wurden drei Schichten von Mörtelfussböden festgestellt.

Auf dem Dorfplatz wurde eine 2,5 m tiefe Grube im Durchmesser von 3 m untersucht. In der Aufschüttung der Grube land man keramisches Material und Bruchstücke von Glasbechern aus dem 14. Jahrhundert.

Im einstigen Pfarrgarten wurde der Teil einer Wasserleitung freigelegt, welche in den Beginn der Neuzeit datiert wird.

VÝZKUM ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ VESNICE KONŮVKY NA SLAVKOVSKU (OBEC HERŠPICE)

(o k r. V y š k o v)

DAGMAR ŠAUROVÁ, Městské muzeum, Slavkov u Brna

(Tab. 54—55; tab. 56:1)

Systematický výzkum zaniklé středověké vesnice Konůvky v katastru obce Heršpice u Slavkova pokračoval roku 1972 objasněním půdorysné situace v severním cípu lokality.

Zjištěna byla středověká cesta, směřující sem od hlavních komunikací (Rašovice, Křižanovice, Slavkov) a vedená galeriově po svahu podél údolí, zřejmě proto, aby se vyhnula někdejší mokřinám při potoku.

Odkryt byl domový půdorys č. 7, typově zcela shodný se všemi předchozími, odlišný však náleзовým obsahem.

Údolí se v těchto místech stáčí poněkud k západu a břeh potoka je tu vyšší než v sídlištním centru, takže mohylovité vyvýšeniny, ukrývající domové destrukce, byly velice zřetelné. Objekt vybraný k výzkumu byl předem výškově zaměřen a na základě zkušeností z předchozích let se předem podařilo vypočítat rozsah hledaného půdorysu a jeho orientaci v terénu.

Vycházeli jsme při tom z těchto poznatků: vrchol vyvýšeniny ukrývá vždy zborcenou kopuli pece, tato pec má čtvercový nebo obdélný základ a stojí vždy při zdi — ne však v rohu — některé

místnosti tříprostorového domu. Každá místnost má rozměry přibližně 5×5 metrů a půdorys domu je zalomen do tvaru písmene „L“. V pravém úhlu tohoto „L“ se nachází dvorek neboli závěť, směřující na jihozápad.

Odkryv domku č. 7 přesně potvrdil předpoklady uvedeného výpočtu.

Vzhledem k tomu, že stavení bylo na zvýšeném břehu a tudíž netangováno spodní vodou, mělo menší počet základových podloží než domky položené blíže k potoku. V destrukci bylo hodně spálených dřev (dub, buk, topol, javor, smrk; děkuji za jejich určení RNDr. E. Opravilovi), mnoho mazanicových fragmentů a byla zjištěna i podstatná část zborcené pecní kopule. Nacházela se však poněkud stranou pecního dna, kam byla recentně přesunuta tlakem těžkých vozidel při svozu dřeva, protože přes objekt vedla cesta, vzniklá při zřizování oplocenek v této lesní oblasti. Také kameny z pecní podezdívky byly zčásti rozhozeny, takže v úrovni zachovalosti zůstalo jen štětované pecní dno a pouze část jeho obezdění. Tvar pece je však zcela zřetelný, rozměry jejího půdorysu jsou 160×180 cm, čelušň směřuje k jihozápadu. Severozápadní stěna stavení je zachována ze všech nejméně, buď byla jen z výpletů, omítnutých mazanicí, nebo jsou její podložní kameny zcela rozmetány tlakem vozidel.

Nálezový materiál z tohoto stavení je oproti ostatním objektům v Konůvkách početně chudý. Zcela chybí zemědělské nástroje, zato se našla plochá kovová lžička se závěsným očkem a střepy z trojbokého silnostěnného tuhovaného kotlíku, takže zde soudíme na objekt spíše dílenského nežli zemědělského zaměření. I keramiky je poměrně málo. Zatím co z ostatních půdorysů jde střepevý materiál do tisíců, z č. 7 evidujeme pouze několik set. Máme dva okraje silnostěnných zásobnic, několik okrajů misek a džbánek, poměrně více pokliček. Přibližně polovina střepů je s hojnou přísadou slídy, stejné množství střepů je drsných, pískovitých a nezdobených. Jediným dekorem na slídaném materiálu je šroubovice různého typu, ojediněle s nehtovitými vrypy na horní části výdutí. Dostí je okrajů z větších bezuchých hrnců o průměru např. 170, 210, 230 cm. Našly se pouze dva střepey značkové, jednou na okraji misky, podruhé vně nádoby u dna.

V druhé fázi výzkumu jsme se zaměřili na další kontrolní řezy na tvrzi (feudálním dvorci) a provedli jsme též průřez zborcenou kopulovitou pecí, kterou jsme zprvu — s ohledem na určitě analogie — pokládali za chlebovou, ač překvapovala její velikost. Pokračující výzkum prokázal, že jde o bezroštovou, tak zvanou milířovitou nebo též povrchovou pec hrncířskou, dokonce se zachovalým výstupkem, zvaným petýlko na vnější straně pece a s ním korespondujícím stupínkem uvnitř pece, obojí pro vstup hrncíře do pece při vkládání tovaru na vypalování. Kopule pece byla v destrukci, zůstalo však zachováno úplné dno, mírně elipsoidní s obvodovým věncem kamenného obezdění. Osy dna měří 430 a 480 cm.

Řez pecí ukázal, že konstrukce spočívá na žlutém, bochníkovitě upraveném podloží, na kterém bylo pečlivě urovnáno štětování z menších plochých pískovců, zbarvených do červena žárem pece. Štětování bylo kryto dvěma zřetelnými vrstvami hliněného výmazu. Spodní, v síle 5 cm, byl velmi zachovalý, vrchní, o něco slabší, byl více popraskán. V obou byly říční valounky ve velikosti pěsti, které měly za úkol udržovat výhřevnost pece.

Na západní straně pece pod čelušní je kamenné hranolovité předpečí, vybihající z půdorysu pece, široké 100 a vysoké 80 cm. Před ním je mělké obdélné popeliště v pracovním zahloubeném prostoru, který má rozměry 150×350 cm.

Při třídění keramiky z prostoru okolo pece bylo zjištěno velké množství (téměř 250) typických střepů, určitelných — jak se na tom odborníci shodli — jako hrncířské čepele. Jsou trojúhelníkovité, lichoběžníkovité nebo podkovovité, ba i oválné, se zaretušovanými hranami. Některé jsou ostře zašpičatělé jako rydla, jiné vypadají spíše jako hladidla. Je to prozatím prvý hromadný nález tohoto speciálního výrobního nástroje. Současně s čepelemi se našlo železné drtidlo, pravděpodobně na slídu či jiné přísady do hrncířské hlíny, a pořiz, zhotovený z odložené kosy, na strouhání hlíny před jejím hnětením a plavením. Ve svahu nad tvrzi se nachází hliník, odkud byla pravděpodobně brána surovina k výrobě hrncířiny v Konůvkách, protože zkouška hlíny v recentní hrncířské peci vyzněla kladně.

Závěrem pracovní sezóny 1972 jsme provedli zaměření motty na zaniklém, středověkém hradu Kepkově, který je vzdálen od centra Konůvek vzdušnou čarou 1200 metrů. Plošina motty má tvar elipsy o osách 20 a 26 metrů. Dva hradební, dosti pravidelné příkopy jsou hluboké 6 až 7 metrů. Podle lidového vyprávění měla by být na Kepkově studna, avšak dosud provedené zjišťovací sondy ji prozatím nezaznamenaly.

Grabung der mittelalterlichen Dorfwüstung Konůvky bei Slavkov (Bez. Vyškov). Im Jahre 1972 wurde die Feststellung der Grundrissituation im nördlichen Zipfel der Lokalität durchgeführt. Man hat festgestellt, dass an diesen Stellen ein mittelalterlicher Weg mündet, welcher am Hang entlang des Tales, von den Hauptkommunikationsverbindungen entfernt (Rašovice, Křižanovice, Slavkov), verläuft. Abgedeckt wurde Grundriss Nr. 7, welcher bewies, dass auch in diesem Teil von Konůvky die Häuser des gleichen Types waren und eine gleiche Terrainorientation, wie im Dorfzentrum hatten. In der Keramik sowie in den anderen Funden überwiegt Material eines handwerklichen Charakters und nicht bäuerlichen, wie in den anderen Objekten. Es wurde ein Kontrollschnitt des kuppelförmigen Herdes im Areal des Adelshofes durchgeführt und festge-

stellt, dass es sich um einen rostlosen Töpferofen, einen sog. Meiler- oder Oberflächenofen handelt. Bei diesem wurde eine grosse Menge von Töpferklingen aus keramischer Masse und ein Schnitzmesser für die technische Herrichtung der Töpfererde, gemeinsam mit einem Reiber für Tonbeimengungen, gefunden. Zum Abschluss der Saison 1972 hat man den Hausberg auf dem Burgwall Kepkov vermessen und die Fläche seines Gipfels (Elipse, Achsen 20 und 26 Meter) und die Tiefe beider Wallgräben (6—7 Meter) festgestellt.

POVRCHOVÝ PRŮZKUM NA ZANIKLÉ OSADĚ DIVICE U BRUMOVIC

(okr. Břeclav)

JOSEF UNGER, Regionální muzeum, Mikulov

Na základě upozornění J. Páleníkové z Brumovic byl proveden povrchový průzkum na zaniklé osadě Divice, která stávala v údolíčku mezi Brumovicemi a Krumvířem. Zvláště zajímavá je malá vyvýšeninka o průměru asi 15 m, která se nachází na svahu a je značně snížena orbou. Je nazývána „Kostelík“. Na toto místo klade lidová tradice kostel, který se v písemných pramenech 14. a 15. stol. u Divic uvádí. Vzhledem k tomu, že podle Divic se již od 13. stol. psala vladycká rodina, není vyloučeno, že se jedná o zbytek malého vladyckého sídla. Vzhledem k stále se opakujícímu intenzivnímu obdělávání půdy by bylo záhodno objekt památkově chránit a provést na něm zjišťovací výzkum.

Oberflächenuntersuchung der Dorfwüstung Divice bei Brumovice (Bez. Břeclav). Bei der Oberflächenuntersuchung an den Stellen wohin die Volkstradition die Dorfwüstung Divice legt, hat man ausser einer Menge von Scherben mittelalterlicher Keramik auch eine kleine Terrain-erhebung im Durchmesser von ca. 15 m festgestellt, welche „Kostelík“ genannt wird. Es handelt sich entweder um Überreste einer Kirche oder eines kleinen Feudalsitzes.

STŘEDOVĚKÉ NÁLEZY Z TRATĚ VOJŠICE U MALÉ VRBKY, (OBEC HRUBÁ VRBKA)

(okr. Hodonín)

JAROSLAV TRIBULA, Okresní museum, Hodonín, pobočka Veselí nad Moravou

Při jarní orbě v části tratě Vojšice, patřící JZD Hrubá Vrbka, našli pracovníci na různých místech v roce 1972 několik střepů středověké keramiky, železnou středověkou ostruhu a recentní železnou podkovu. Nálezy odevzdali do kanceláře místního JZD, odkud byly později předány do muzea ve Veselí nad Moravou.

Popis středověkých nálezů:

1. Železná ostruha s šestipaprscitým kolečkem. Ramena jsou lomená, ukončená očky. Vzhled ostruhy má z výtvarného hlediska gotický charakter. Délka celé ostruhy — 15,2 cm, d krku — 3,8 cm, prům. kolečka — 4,4 cm, rozpon konců ramen — 8 cm. Ostruhu je možno datovat zhruba do 14.—15. stol.

Střepy nádob:

2. Střep z výdutě, zdobený vodorovnými pásy radélkované výzdoby (čtverečky).
3. Střep z okraje, okraj kalichovitě rozevřený, dovnitř seříznutý, s vnitřní římsou.
4. Střep z okraje, okraj vně vyhnutý, nahoru vytažený a dovnitř seříznutý, zdobený na vnější straně dvěma vlnicemi.
6. Střep z okraje, okraj vně vyhnutý, nahoru vytažený, zdobený na vnější straně radélkovanou výzdobou (obdélníčky) ve třech vodorovných pásích.
8. Střep z okraje, okraj podžlabený, na jeho vnější straně jsou dva vodorovné žlábký.
7. Střep z okraje, okraj přehnutý.
9. Silně poškozený střep z okraje, okraj dovnitř seříznutý, s nevýraznou vnitřní římsou. Na vnější poškozené straně okraje jsou patrné mělké vodorovné rýhy.
10. Střep z pokličky — část knoflíku a stěny.
11. Střep od dna.

Pokud jde o materiál, je u prvních dvou střepů promíšen tuhou. Obecně lze říci, že je převážně jemně zrnitý. Barva střepů je tmavošedá, až šedá.

Všechny výše uvedené keramické střepy je možno datovat přibližně do 13.—14. stol.

12. Střep z pohrdlí a části výdutě, tvrdě vypálený, poměrně tenkostěnný, tmavošedé barvy, pod hrdlem zdobený širším vodorovným žlábkem. Je mladší než předchozí střepový materiál.

Mittelalterliche Funde aus der Flur Vojšice bei Malá Vrbka, Gemeinde Hrubá Vrbka (Bez. Hodonín). Im Jahre 1972 wurde in der oben angeführten Flur bei der Frühlingsackerung ein mittelalterlicher Eisensporn mit sechszackigem Rädchen und mit gebogenen Armen, die mit Ösen beendet sind, aus dem 14.—15. Jahrhundert gefunden. Ferner fand man mittelalterliche Scherben, überwiegend von Gefässrändern, aus dem 13.—14. Jahrhundert und einen chronologisch jüngeren Scherben.

VÝZKUM ZANIKLÉ STŘEDOVĚKÉ VÁPENKY NA ŠUMBERĚ, OBEC KANICE

(okr. Brno-venkov)

JIŘÍ V. MERTA, Technické muzeum, Brno

V jižním výběžku katastru obce Kanice nedaleko zaniklého hradu, který se nachází na ostrožně tvořené Těsnohlídkovým údolím a údolím řeky Svitavy, severozápadně od kóty Šumbera, se nacházejí zbytky dvou zahloubených objektů. Leží asi 400 m od hradu při zaniklé cestě, jejíž úvoz je dosud místy znatelný, a která pokračuje vzhůru ke skalnímu hřebenu Šumbery.

V létě 1972 byl proveden Technickým muzeem v Brně pod referentovým vedením částečný odkryv severního objektu s těmito předběžnými výsledky: jedná se patrně o výrobní objekt určený k pálení vápna. K výrobě bylo užíváno vápence z nedalekého, dnes již částečně zasutého lomu při patě skalního hřebene Šumbery. Výrobní technologie je doložena dochovanou hroudou vápna (váha 100 kg) v jednom ze tří pracovních otvorů pece. Pec sama byla zadlabána do granitového podloží a byla situována pracovními otvory směrem k západu do zahloubeného objektu. Kromě této pece se zachovaly i zbytky podobného dalšího zařízení. V jižní části zkoumaného objektu (v jeho podélné ose) byla dobře zachovaná, do skály zapuštěná jímka o průměru 4 m a hl. větší než 2 m. Stěny jímky se trychtýřovitě sbíhají, takže při dně činí průměr jámy 2 m. Stěny jsou obezděny do výše 1 m na vápennou maltu zděnou zidkou. Jímka sloužila nepochybně k hašení vápna přímo v místě výroby.

V zásypu pece byl zjištěn úplný skelet muže ve věku asi 25 let, doprovázený nálezem dvou železných kruhových přezek, datovatelných do 13. až 14. století.

Grabung einer mittelalterlichen Kalkbrennerei auf der Šumbera, Gemeinde Kanice (Bez. Brno-venkov). Auf der Sporenlage, die durch das Těsnohlídek Tal und das Flusstal der Svitava gebildet ist, nordwestlich der Kote Šumbera, wurde ein eingetieftes Objekt untersucht, das man als mittelalterlichen Ofen zum Kalkbrennen bestimmte. Der Ofen war in das Granitliegende eingetieft und mit den Arbeitsöffnungen nach Westen gekehrt. Ausser diesem Objekt hat man eine trichterförmige Grube (Ø des Randes 4 m, Ø des Bodens 2 m, Tiefe 2 m) zum Löschen des gebrannten Kalkes festgestellt.

In der Aufschüttung des Ofens wurde bei der Grabung ein Skelett eines ungefähr 25 jährigen Mannes festgestellt, begleitet von dem Funde zweier eiserner Ringschnallen, welche in das 13. bis 14. Jahrhundert zu datieren sind.

NÁLEZY NA STŘEDOVĚKÉM HRADISKU TEPENEC, OBEC JÍVOVÁ

(okres Olomouc)

VÁCLAV BURIAN, Vlastivědný ústav, Olomouc

(Tab. 57—58)

V souvislosti s poslední kampaní historicko-archeologického výzkumu středověké akropole hradska Tepenec, o níž bylo referováno v Přehledu výzkumů 1971, reprodukuje jako doplněk

uvedené zprávy polohopisný a výškopisný plán prozkoumaného areálu¹. Na tuto zprávu navazujeme také sdělením o dodatečných nálezech. V letním období 1972 byly zde porůznu získány další železné předměty. Vedle méně významných kusů (např. oka dveřního závěsu) je to především válečkový závěsný zámek, čtvrtý nález tohoto druhu na lokalitě. První dva exempláře nestejně velikosti byly získány při výzkumu roku 1968², třetí v roce 1970³, v následujícím roce byly k zámekům tohoto typu nalezeny dva klíče. Konstrukčně jsou tyto zámky shodné s nálezy v dolanské kartuzii, kde je výskyt rovněž dosti vzácný (dosud pět exemplářů a klíč).

Zámek nalezený na Tepenci roku 1972 má téměř poloválcové tělo po jedné straně zploštělé, na středu zaoblené části se táhne ploché žebro, zvýšené při jednom okraji kvádříkem. Obě základny přecházejí do hmotných jazykovitých výčnělků, v jejichž koncích jsou otvory pro příčné raménko, které chybí. Na širších stranách základnen jsou složité prolamované otvory, z nichž jeden (ve formě písmene H se dvěma kolmými výběžky na dřívku) sloužil k nasazení klíče. Zámek má maximální rozměry 5×2,5×4,7 cm. Uvnitř zámku se dochovaly dvě přídržné pružiny, dlouhé 3,4 cm. Jsou to ploché ocelové klínky, na jejichž ostří je oboustranně naložena pružina přehnutá do ostrého úhlu, která dává součástce šípový tvar. Pružiny sloužily jako přídržovače stavítka, které — stejně jako ostatní součásti vnitřního mechanismu — bylo korozí zničeno.

Komorový odstřel v letech 1973–1976 bude posouvat těžební stěnu lomu ve směru od severozápadu k jihovýchodu tak, že v tomto období bude celý masiv akropole devastován. Pásmo komorových odstřelů budou postupovat po 30 metrech (na rok 1974 je plánován odstřel v šíři 25 m). Při posunech terénu, hlavně po rozrušení kulturních a destruktčních vrstev, bude i v dalších letech řada příležitostí ke sběru nálezů.

P o z n á m k y :

¹ V této souvislosti je nutno upozornit na tiskovou chybu, vzniklou při lámání sazby zprávy o výzkumu Tepence v Přehledech výzkumů 1970, str. 65:6. a 7. řádek prvního textového odstavce náleží do třetího odstavce za 9. řádek.

² Boris Novotný, Nálezy ze zaniklého hradu Tepence (okr. Olomouc), Přehled výzkumů 1968, 63.

³ Václav Burian, Výzkum hradu Tepence (obec Jívová) roku 1970 (okr. Olomouc), Přehled výzkumů 1970, 66, 130, tab. 46:1.

Funde vom mittelalterlichen Burgwall Tepenec, Gemeinde Jívová (Bez. Olomouc). Als Ergänzung zu dem Bericht aus dem Jahre 1971 ist auf Taf. 57 der topographische und Höhenplan der mittelalterlichen Akropolis des Burgwalles abgebildet. Nachträglich fand man im Areal Eisengegenstände, von welchen die grösste Bedeutung ein Hängeschloss hat. In den Jahren 1973–1976 wird das Massiv dieser Akropolis durch die fortschreitende Förderung im Steinbruch gänzlich devastiert.

VÝZKUM KARTUZIÁNSKÉHO KLÁŠTERA V DOLANECH

(o k r. O l o m o u c)

VÁCLAV BURIAN, Vlastivědný ústav, Olomouc

(Tab. 59–61)

Výzkum byl v roce 1972¹ soustředěn v rozsahu ploch čtverců LXXIV a LXXV na objekt konventního kostela (délka dosud prozkoumané části prostory od čelní stěny závěru po západní okraj prokopané plochy je 18 metrů) a lze říci, že dospěl zhruba k jeho příčné ose. Předpokládáme tak podle obdoby u jiných kartuziánských kostelů, kde táhlé jednolodí bývá pravidlem a obě půdorysné vnitřní dimenze odpovídají poměru 1 : 5 (Brno-Královo Pole,² Kláštorisko u Letanovec, okr. Špišská Nová Ves,³ Červený Kláštor u Lechnice, okr. Poprad⁴). Obě obvodové zdi kostela jsou v místě příčné osy přerušeny. Severní zeď přechodně končí ve vzdálenosti 12,44 m západně od zlomu závěru rovnou špaletou portálu, jehož profilované pískovcové ostění s prahem je osazeno při severní lici zdíva, jižní zeď se téměř ve stejné úrovni (11 cm západněji) pravouhle zalamuje do prostory O. Podél vnitřních líc těchto zdí se táhnou zvýšené cihlové obruby, z nichž v prodloužení přerušeno obvodového zdíva vyčníhají zbytky předkněžištní přepážky, která je uprostřed excentricky přerušena průchodem (severní část přepážky má délku 102 cm, jižní 166). Tato přepážka, zděná z cihel, oddělovala např. při chorálním zpěvu ranního oficína konventuály od bratří laiků, pro něž byla mešní bohoslužba vyhrazena v boční kapli. Původní podlaha kostela z dlaždic čtvercového formátu 16,5 cm zůstala nedotčena destruktčními zásahy pouze v nepravidelných ostrůvcích na dvou místech zkoumané plochy. Podle přesvědčivých náznaků tvořila uprostřed kos-

tela pás, který byl souhlasný s průchodem předkněžištní přepážky, zbylé pruhy podél zdi byly pokryty pouze vrstvou vápenné malty s lomovými kameny. Dlaždice jsou kladeny v šikmých řadách ve směru severovýchod-jihozápad, ve špaletě severního portálu ve směru severojižním.

Přibližně v podélné ose prostory — s malou odchylkou k severu — je v podlahové úrovni hrobová jáma, lemovaná rámcem cihel, dlaždic a lomových kamenů, o vnitřních rozměrech 74 × 205 centimetrů. Výplň jámy do hloubky 160 cm obsahovala zeminu se silnou příměsí šterku a kamenů, byla tedy shodná s okolním terénem, porůznu v ní byly nalezeny druhotně situované předměty (hřebíky, střepy keramiky, zvířecí zub). Po tělesných pozůstatcích pohřbeného jedince však nebyly zjištěny nejmenší stopy. Jsme tedy nuceni vytvořit hypotézu, k níž nám poskytují materiál hlavně historické skutečnosti. Ve východní části kvadratury, která se roku 1399 stala hřbitovem,⁵ nebylo jediného pohřbu. A přece víme, že zde v dolanské kartuzii zemřel 27. července 1421 významný představitel řádu a bádavatel dolanského kláštera převor Štěpán.⁶ Jedině on mohl být uložen v tomto čestném hrobě. Zmizení Štěpánova těla můžeme jen s výhradami zahrnout do zprávy barokového klášterního analyty, který ve vyprávění o zániku kláštera zaznamenal, že „nějaké věci z ruin, které nezničila heretická zuřivost, přenesli do Olomouce“.⁷ Můžeme se i v současné době přesvědčit, že zachráněných cenností byla velká řada: jsou to části knihovny⁸ a archiv,⁹ tedy předměty, u nichž nutno předpokládat, že byly odneseny nejpozději těsně před husitským přepadem v r. 1425. Do jaké míry byl v tom nebo onom případě odnesen i jiný mobiliář (např. liturgické předměty), případně Štěpánovy tělesné pozůstatky, nelze dnes posoudit. Pátrat po Štěpánově hrobu v Olomouci je rovněž vyloučeno. Olomoucká kartuzie, kterou si mniši postavili po zkáze dolanského kláštera, byla po josefinském zrušení řádu používána k různým účelům, posléze zbořena a na jejím místě vznikl v letech 1840—1846 mohutný blok tzv. Špitálských kasáren¹⁰. V rámci této stručné úvahy přichází na řadu i další velmi pravděpodobná možnost, že tělesné pozůstatky Štěpánovy byly husitskou posádkou rozmetány. Tato eventualita vyplývá nejen z ostrého konfliktního poměru za života Husova a Štěpánova, ale také ze skutečnosti, že husité věnovali systematickou pozornost nejen skrýším pod dlažbou mnišských domů K a M, ale zčásti podkopali od jihu oltář v kapli N, otevřeli všechna oltářní sepulcra, objevili dutinu v jižní zdi chodby D, porušili trativod vodovodního potrubí ap.

Pozoruhodný je také objev zbytků vodovodu, jehož úsek prochází kostelem v příčném směru ve vzdálenosti 15,45 m západně od čelního zdiva závěru kostela. Je to žlab pod úrovní podlahy, po stranách obezděný cihlami a z malé části kameny, 55 cm hluboký a 39 cm široký. Při horních okrajích jsou v obezdívce nestejně ústupky, v nichž byly uchyceny ploché kameny uzavírající dutinu, přes ně probíhala cihlová dlažba kostela. Na dně žlabu byla rozestřena vrstva vápenné malty, v podélné ose poněkud snížená. V tomto hrubém žlábků bylo uloženo dřevěné potrubí, z něhož zůstaly in situ jen železné části: dva úchytné háky a železný prstenec,¹¹ jehož plášť je uprostřed žebrovitě zesílený a okraje břitově vytaženy k zaražení do masivu dřevěné roury v těsné blízkosti obvodu průtokové dutiny (analogie spojů i úchytných háků známe např. z římských nálezů v Německu¹² i recentních dřevěných studničních pump v našich oblastech). Spojový prstenec má délku 8 cm, průměr 9 cm (z tohoto rozměru lze soudit, že světlost průtokové dutiny potrubí byla cca 7 cm).

Po rozebrání kontrolního bloku mezi čtverci LXXIII a LXXIV byly v koruně severní zdi kostela, která je zároveň jižním zdí prostory R, objeveny zbytky dvou výklenků, které funkčně souvisely s blízkým oltářem. Byly situovány 60 cm západně od jihovýchodního rohu místnosti R a 96 cm nad úrovní cihlové dlažby. Podle zjištěných stavebních zbytků měly oba výklenky v dolní úrovni břidlicové desky, byly obezděny cihlami a shora uzavřeny plochými kameny. Oddělovala je přepážka v šířce cihly. Západní výklenek byl při venkovní lici zdi rozšířen do půdorysné formy L.

Sortiment drobných nálezů, získaných výhradně v prostorech kostela, je místního běžného charakteru. Předměty ze železa jsou vedle již uvedených součástí vodovodního potrubí (k nim přísluší další deformovaný prstenec, nalezený ve vrstvě destrukce) zastoupeny hlavně hřeby, mezi nimiž představují opět výraznější skupiny hřeby tesařské a pokrývačské. V keramickém střepovém materiálu byly části mís s rovně vytaženým okrajem, střep s hnědočervenou linkou, část dna s lasturovitou stopou po odříznutí, střepy hrncových konkávních kachlů s pokleslou dovnitř zataženou římsou, hnědozeleně glazované, a řada dalších dokladů.

¹ V období 3.—14. července 1972.

² Václav Mencl, Česká architektura doby lucemburské, Praha 1948, 306, obr. 56.

³ Michal Slivka, Kláštorisko v Slovenskom raji alebo Skala útočiska (Lapis refugii), Príloha spravodaja Slovenský raj, VIII 1971, č. 1, str. 3, obr. 1.

⁴ František Markuš, Červený Kláštor, Prešov 1966, 12.

⁵ Hřbitov posvětil 15. listopadu 1399 olomoucký biskup Jan, titulární biskup nazarenský (Succincta narratio de origine et vicissitudine Cartusiae Josaphat Olomucii . . . , StA Brno, fond E 6, sign. G a 11, fol. 6b—7a; fond G 11, č. 675, fol. 6a; fond G 11, č. 909, pag. 93; fond G 12, sign. I 74, fol. 12a; StA Olomouc, M 1171, fol. 153a).

- ⁶ Rudolf Hikl, Štěpán z Dolan, Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 12, Olomouc 1966, 24.
- ⁷ StA Brno, fond E 6, sign. G a 11, fol. 8a—b; fond G 11, č. 675, fol. 7b—8a; fond G 11, č. 909, pag. 97—101; fond G 12, sign. I 74, fol. 15a—16a.
- ⁸ Dnes je značná část rukopisů z Dolan rozřazena ve sbírce Státní vědecké knihovny v Olomouci (Eduard Petrů, Regionální prvky rukopisů a jejich význam pro literární historii, Knihovna, Vědeckoteoretický sborník 1962, Praha 1962, str. 59—78). V okrouhle sedmdesáti rukopisech, uložených dnes ve Státní vědecké knihovně v Olomouci, které uvádí Petrů, jsou díla z dolanské (1388—1425) i olomoucké (1425—) éry kláštera Dolanské kusy můžeme určit např. podle dárců, jimiž byli mj. Jan ze Slavonic, kanovník v Olomouci a plebán v Moravičanech (sign. M II 79, M II 118, M II 119 — poslední z roku 1391) nebo kanovník Wolfgang (sign. M II 163, dar z roku 1408); jako příklad díla vzniklého přímo v Dolanech uveďme alespoň rukopis M II 198, kde je na posledním foliu poznámka: „Liber domus Vallis Josaphat ordinis carthusiensis prope Olomuc scriptus per fratrem Georgium monachum eiusdem loci, anno Domini MCCCCXII. Deo gratias.“
- ⁹ Jindřich Šebánek, Archivy zrušených klášterů moravských a slezských, 1, Brno 1932, Publikace Zemského archivu v Brně, nová řada, sv. 1., č. 895, 900, 904, 908, 911, 912, 916, 917, 919, 928, 936, 968, 969, 971, 972, 974, 986, 994, 1022, 1036, 1042, 1048, 1054, 1055, 1074, 1082, 1086, 1088, 1095, 1100, 1103, 1106, 1108, 1118, 1131, 1133, 1142, 1156, 1187, 1188, 1189, 1191, 1209, 1210, 1216, 1243. Těchto 46 pergamenů od r. 1378 do zániku dolanského kláštera (poslední ze 6. ledna 1424) i stav jejich uchování je důkazem, že archiv byl zachráněn před vstupem husitských oddílů, nikoli vyhrabán ze zřícenin po demolici staveb.
- ¹⁰ Alois Vojtěch Šembera, Paměti a znamenitosti města Olomouce, Vídeň 1861, str. 70
- ¹¹ Další spojové prstence byly nalezeny na lokalitě r. 1956 (AR XII, 1960, str. 197, obr. 77 dole) a 1962 (Václav Burian, Nálezy ze středověkého objektu v Dolanech (výzkum 1962), Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 3, Olomouc 1964, str. 5).
- ¹² Ernst Samesreutter, Römische Wasserleitungen in Rheinland, 26. Bericht der römisch-germanischen Kommission, Berlin 1938, str. 68, obr. 21, str. 138, obr. 60 : 2.

Erforschung des Kartäuser-Klosters in Dolany (Bez. Olomouc). Die Grabung im Jahre 1972 gelangte ungefähr zu der Querachse des Kirchenschiffes (die vorausgesetzte Länge des Raumes beträgt 39 m beim Verhältnis der Breite und Länge des Raumes 1 : 5 nach anderen Kartäuser-Kirchen). In der Nordwand wurde teilweise ein Sandsteinportal abgedeckt, die Südwand ist durch eine Verbiegung in den mit dem Buchstaben O bezeichneten Raum unterbrochen. Bei beiden Längswänden sind erhöhte Ziegelstreifen gelegt. Diese Streifen biegen an den unterbrochenen Stellen der beiden Wände in der Mitte des Raumes nach Innen ein und bilden irgendeine exzentrisch unterbrochene „vorpresbyteriale Querwand“. Aus den erhaltenen Resten der quadratischen keramischen Fliesen ist ersichtlich, dass sie in Nordost-Südwestorientierten Reihen gelegt waren, in der Spalette des Nordportales senkrecht auf die Kirchenachse. Längs der Wände in der Breite der „vorpresbyterialen Querwand“ sind an Stelle der Pflasterung nur Streifen von ausgebreitetem Kalkmörtel. Östlich von der durch die erwähnte Querwand gegebene Grenze, etwas ausserhalb der Kirchenachse, hat man eine mit Ziegeln, Fliesen und Bruchstein eingesäumte Grabgrube festgestellt. Im Grab war höchstwahrscheinlich der erste Abt Stephan (†1421) beigesetzt, dessen Überreste von den im Jahre 1425 fliehenden Mönchen mitgenommen oder durch husstische Besatzung durcheinandergeworfen werden konnten. Quer durch die Kirche unter dem Niveau der Pflasterung wurde eine gemauerte Wasserleitungsrinne abgedeckt, in der eiserne Bestandteile einer Holzleitung waren (ringförmiges Verbindungsstück, Fanghaken). Ähnliche technische Details sind in kaiserzeitlichen Funden aus dem Rheinland bekannt. Im Südgemäuer des Raumes R hat man zwei gestörte Nischen entdeckt (die eine im Grundriss in L-Form), welche funktionell mit dem Altar in diesem Raume zusammenhängen.

Das Fundmaterial ist in Art und Zahl auf die bereits erwähnte Wasserleitung, Nägel (Zimmermanns- und Dachdeckernägel) und keramische Bruchstücke hier schon vom üblichen Charakter begrenzt, auf denen Glasur, eine rotbraune Linierung und eine muschelartige Spur nach dem Abschneiden des Bodens vorkommt.

STŘEDOVĚKÁ TVRZ VE HLINSKU U LIPNÍKA (okr. Přerov)

JIRÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV Brno

Při hloubení rýhy pro vodovod narazili dělníci v tzv. Vymětalíkově zahradě na základy středověké zemanské tvrze. Pomocí obnaženého zdíva a sondáže vrtáky se nám podařilo zjistit, že se jedná s největší pravděpodobností o základy obytné věže o rozměrech cca 8×8 m a o světlosti zdíva 60—80 cm. Základ byl vybudován z lomového kamene spojovaného tzv. horkou maltou. Nalezená keramika datuje stavbu do 14.—15. století.

Mittelalterliche Feste in Hlinsko bei Lipník (Bez. Přerov). Bei Terrainarbeiten im Zentrum der Gemeinde wurden Grundmauern der Turmfeste eines Landedelmannes aus dem 14.—15. Jahrhundert festgestellt.

STŘEDOVĚKÁ KERAMIKA Z UHERSKÉHO BRODU-RULOVA

(okr. Uherské Hradiště)

JIŘÍ PAVELČÍK, AÚ ČSAV BRNO

Rozsáhlými terénními úpravami (kladení vodovodu, elektrického kabelu atd.) v severní části města byly narušeny kulturní vrstvy. Nejzávažnější materiál byl získán z vodovodní trasy Dolní vodojem (bývalý královský hrad) — park před muzeem (bývalá čtvrť Rulov) — Horní park (bývalá Ptylova ulice). V nálezech je zastoupena především keramika z 13.—16. stol. Převládají v ní hrncovité tvary s různou úpravou okrajů. Výzdoba pozůstává převážně ze šroubovnice a otisků ozubeného kolečka. Dále jsou zastoupeny mísy nezdobené a s barevnou výzdobou provedenou kukačkou, pokličky, džbány, pekáč na ryby (?) a komorové kachle se stylizovanou rostlinnou výzdobou. Z kovového inventáře zaujme především opravovaný klíč (mosazný svár) a část kroužkové košile, sestavené z drobných železných a bronzových kroužků.

Mittelalterliche Keramik aus Uherský Brod-Rulov (Bez. Uh. Hradiště). Im nördlichen Teil des historischen Stadtkernes wurde bei Erdarbeiten eine reiche Keramikkollektion aus dem 13.—16. Jahrhundert und der Teil eines Panzerhemdes gewonnen, aus kleinen eisernen und bronzenen Ringen hergestellt.

NÁLEZY Z HRADU VIKŠTEJNA, OBEC RADKOV-DUBOVÁ

(okr. Opava)

VLASTA ŠIKULOVÁ, Slezské muzeum, Opava

(Tab. 62 : 1—7; tab. 63 : 1—6)

V roce 1972 byly zahájeny přípravné práce ke stavebním úpravám zříceniny hradu Vikštejna (katastr Radkov-Dubová, okr. Opava).¹ Při nich byly vybírány navážky z hradních sklepů, zasypaných v minulém století. Všechna hlína byla důkladně přesívána, takže bylo získáno několik tisíc keramických zlomků i další nálezy (zvířecí kosti, železné hřebíky, různá kování, podkovy, udidla a kopí). Materiál z doby zavážení sklepů tvořil menší část nálezů, zatímco předměty ze 16. a 17. století výrazně převažovaly. Velmi málo bylo i nálezů ze staršího období, což lze vysvětlit tím, že k zasypání sklepů bylo použito jen povrchových násypů, vzniklých postupným chátráním hradu a jeho posledního zařízení, především kachlových kamen. Zlomky kachlů mají proto v tomto souboru úplnou převahu. Nejvíce bylo kachlů s ostře zelenou polevou s různými geometrickými ornamenty. Dále byla zastoupena poleva žlutá a tmavěhnědá. Některé z těchto typů byly i bez polevy. Nepatrným počtem jsou zastoupeny kachle zdobené plastickými rozvilinami, pokryté několika barevnými glasurami (tab. 63 : 2—4).

Zvláštní pozornosti zasluhují zlomky kachlů se šlechtickými znaky.² Kachle se znakem Adama Oderského z Lideřova a jeho druhé manželky Barbary z Herbersteinu³ nesou kromě jejich iniciál letopočet 1604 (tab. 62 : 1—7), který znamená zřejmě rok jejich svatby (v písemných pramenech nedoložený). Zachovaly se s polevou bledě žlutou s hnědými a zelenými šmouhami, dále se sytě zelenou a tmavěhnědou polevou i nepolévané. Dále byla sestavena část kachle se znakem Karla z Lichtenštejnu, kterého užíval v letech 1614—22 (tj. po získání Opavska v léno a před připojením Krnovska)⁴ a zjištěn zlomek levého horního pole znaku jeho syna Karla Eusebia. Kachel s erbem a postavou anděla není zatím určen (tab. 63 : 1). Na základě několika zlomků se podařilo zjistit, že některá vikštejnská kamna postavili opavští hrncíři. Jsou to jednak zlomky z římsových nástavců v podobě delfína s tmavěhnědou polevou (stejnou jako na jednom střepeu se zlomkem znaku Barbary z Herbersteinu), jednak zeleně polévané římsové kachle, zdobené postavíčkami hrajících si puttů (tab. 63 : 5—6). Oba tyto typy byly zastoupeny v obsahu jámy č. 1 na Krnovské ulici č. 4 v Opavě, kterou v roce 1965 zachránil ing. arch. L. Plavec. Tato jáma, vyplněná vadnými výrobky hrncířů, pracujících zde na tak zvaném Jaktaršském předměstí (doložených tu později i písemnými prameny), obsahovala kromě jiných závažných nálezů také kadlub s letopočtem 1571 a římsové nástavce s opavským městským znakem, užívaným od roku 1579. Řada dalších kachlů z Vikštejna má mezi materiálem z této jámy velmi blízké analogie. Můžeme tedy převažující část získaných typů vikštejnských kachlů datovat do 2. pol. 16. století a do období stavebních úprav za Adama Oderského z Lideřova, jemuž hrad připadl po obléhání roku 1599. Mladší typy kachlů bude možno přisoudit snad pouze období 1657—71, kdy hrad znovu získal jeho syn Vilém Ale-

xandr. Později hrad často střídal majitele, kteří zde již ani nesídlili a neudržovali jej, takže od 70. let 18. století zcela zpuštěl.

Poznámky:

¹ Základní literatura k dějinám hradu Vikštejna:

A. Peter, *Burgen und Schlösser im Herzogtum Schlesiens*, Těšín 1879, 26–41.

R. Sakreida, *Hrad Vikštejn*, Radkov 1933.

J. Ullrich, *Geschichte der Stadt Wigstadel*, Vítkov 1933, 26–29.

E. Klose, *Geschichte und Sagen der Burg Wigstein*, sine dato.

² Za pomoc při určování znaků děkuji PhDr. J. Bakalovi CSc., vedoucímu historického oddělení Slezského muzea v Opavě.

³ *Srov. Ottův slovník naučný*, XI. díl, 143, č. 1696.

⁴ St. archiv Opava, Slezský stavovský archiv, inv. č. 217, 577, 578, 584, 585.

Funde aus der Burg Vikštejn, Gemeinde Radkov-Dubová (Bez. Opava). Aus den Aufschüttungen, mit welchen im vorigen Jahrhundert die Burgkeller verschüttet wurden, hat man einige tausend keramische Bruchstücke gewonnen, die überwiegend von Kachelöfen aus dem 16.–17. Jahrhundert stammen. Für die Datierung haben die Kacheln mit den Wappen des Burgherrn Adam Oderský von Lideřov und seiner zweiten Gattin Barbara von Herberstein mit der Jahreszahl 1604 Bedeutung, welches vermutlich das Jahr ihrer Hochzeit bedeutet, was in schriftlichen Quellen nicht belegt ist. Auf einer weiteren Kachel ist das Wappen Karl von Lichtenstein, welches er in den Jahren 1614–22 benützte. Einige Kacheltypen haben genaue Analogien in den Stücken, welche man in einer Töpfereiabfallgrube in Opava in der sog. Jaktař Vorstadt fand und beweisen also, dass einige Öfen auf Vikštejn von Töpfern aus Opava gebaut wurden.

NÁLEZ MINCE A HŘEBŮ NA VIKŠTEJNĚ, OBEC RADKOV-DUBOVÁ

(okr. Opava)

JAROSLAV KRÁL, AÚ ČSAV Brno

V říjnu roku 1972 byla při stavbě mostu přes obranný příkop hradu Vikštejna nalezena malá stříbrná mince Ferdinanda I. a tři masívní kované hřebě cca 7,5 cm dlouhé.

Fund einer Münze und von Nägeln auf Vikštejn, Gemeinde Radkov (Bez. Opava). Beim Eingang in die Burgruine Vikštejn fand man eine kleine Silbermünze Ferdinands I.

VÝZKUM NA SLEZSKOOSTRAVSKÉM HRADĚ

(okr. Ostrava)

LEA WIEGANDOVÁ, Ostravské muzeum, Ostrava

(Tab. 66–67)

V létě 1972 provádělo Ostravské muzeum první fázi výzkumu na slezskoostravském hradě. Po odstranění destrukce na jihozápadní straně nádvoří byla jihovýchodním směrem vedena sonda o rozměrech 3×18 m, rozdělená na čtverce. Po odkrytí povrchového nánosu se objevilo nejmladší dláždění z valounů z godulského pískovce kladených tak, že vytvářely vzorce. Ve čtverci A₁ se 20 cm pod ním přišlo na druhou vrstvu valounového dláždění, která však celou sondou neprobíhala. V severní části tohoto čtverce jsou základy zdiva. V hloubce 80 cm byl objeven reliéfně opracovaný pískovec — fragment ostění, a patka sloupu. Ve čtverci A₁ probíhá příčně sondou zeď, povrchově respektovaná dlážděním.

V sondě bylo nalezeno velké množství fragmentů keramiky s glazurou i bez glazury a kachlů. Protože byl hrad často přestavován a nádvoří upravováno, představují nálezy, koncentrované především ve čtverci A₅, směs materiálu od počátku 14. stol. až po 18. stol. Největší procento nálezů je z 16. stol. a poč. 17. stol. Mezi nejzajímavější patří především nález fragmentu renesančního kachle s polopostavou muže, podpírajícího si bradu. Je začleněn do výklenku, zdobeného prvky renesanční architektury. Výjimku tvoří na spodní straně kachle bankál, který je pozůstatkem go-

tiky. Ve vlysu nad ním je fragment nápisu psaný antikvou — HAT: VIII. Sokl pilastru je členěn po stranách dvojitou profilací. Báze soklu je profilovaná a plasticky zdobená stejně jako patka pilastru. Jeho dřík má po stranách dvojitou profilaci. Polopostava vousatého muže ve vlastním poli kachle má na hlavě orientální pokrývku hlavy, jakýsi druh čepice, s korunou. Je oděn v kruhový se dvěma růžicemi na prsou. Bohatě řasené rukávy pod ramenem a kolem lokte jsou typické pro renesanční módu v letech 1535—1550. Na krku má bohatě reliéfně zdobený náhrdelník. (Inv. č. 282—86/72)

Grabung auf der Schlesisch-Ostrauer Burg (Bez. Ostrava). In der ersten Grabungsphase des Ostrauer Museums auf der Schlesisch-Ostrauer Burg wurde im Vorhof eine Sonde im Ausmasse von 3×18 m geführt. In dieser hat man zwei Schichten einer Pflasterung und Grundgemäuer erfasst. Das geborgene keramische Material stellte eigentlich die Aufschüttung vor, es ist daher eine Mischung aus der Zeit vom Beginn des 14. Jahrhunderts bis in das 18. Jahrhundert. Zu den interessantesten Funden gehören Fragmente einer Renaissance-Kachel mit der Halbgestalt eines bärtigen Mannes, dessen Bekleidung für die Renaissance-mode aus den Jahren 1535—1550 typisch ist. Im Fries unter der Kachel ist das Fragment einer Aufschrift in Antiqua geschrieben — HAT: VIII.

OBJEV NOVOKŘTĚNSKÉHO HŘBITOVA U PŘIBIC (okr. Břeclav)

JOSEF UNGER, Regionální muzeum, Mikulov

Při výkopu jámy pro sloup elektrického vedení v trati „Mlenářovo“ jižně od Přibic byly porušeny kostrové hroby. Na základě upozornění V. Effenbergera byl v místech proveden záchranný výzkum, při němž byly odkryty čtyři kostrové hroby a lebka. Hroby byly objeveny v hloubce 70 až 95 cm a měly orientaci JV-SZ. U hrobu III byla nalezena malá část záponky („babka“) a u hrobu IV několik bronzových špendlíků. Objevené hroby jsou zřejmě součástí novokřtěnského hřbitova, z něhož platili novokřtění vrchnosti 5 gr.¹ Jejich společný dům stával na konci Přibic směrem k Ivani, nedaleko od objeveného hřbitova, a byl kolem roku 1784 rozebrán na materiál.²

Poznámky:

¹ A. Kratochvíl, Vlastivěda moravská, židlochovický okres. Brno 1910, 219.

² Pfarrliches Hausprotokol založený roku 1846, ale obsahující excerpta ze starší farní kroniky, str. 162. Uloženo na farním úřadě ve Vranovicích.

Entdeckung eines Wiedertäufer-Friedhofes bei Přibice (Bez. Břeclav). In der Flur „Mlenářovo“ wurden vier Gräber eines Wiedertäufer-Friedhofes untersucht. Die Gräber waren von SO-NW orientiert und man fand bei diesen bronzene Stecknadeln und einen kleinen Teil einer Spange.

ZACHRAŇOVACÍ AKCE V DOLNÍM BENEŠOVĚ (okr. Opava)

JAROSLAV KRÁL, AÚ ČSAV Brno

Na podzim roku 1972 zachránili pracovníci opavské expositury AÚ ČSAV v Brně zajímavý materiál na bývalém zámku v Dolním Benešově. Budova, v níž je dnes umístěn MěstNV, nachází se při jižním okraji města na malé vyvýšenině (kóta 234). Na západní a východní straně byla obklopena rozsáhlými rybníky, z nichž západní je obhospodařován dodnes. Z ostatních je zachován systém hrází.

K nálezům došlo při výkopu nového kanalizačního odpadu, který probíhá nádvořím mezi oběma křídly budovy téměř ve směru východ - západ. V průkopu byly zjištěny odpady z domácnosti, tj. zlomky keramiky, úlomky skla a zvířecí kosti, pocházející z drůbeže a malých přežvykavců. Celkem bylo katalogizováno 165 inventárních čísel. Mezi nálezy zaujmou především zlomky mísy

zdobené barevnou kukačkovou výzdobou. Při západním okraji budov prosekl výkop starý odpadní kanál, klenutý, vyzděný z plochého lomového kamene, zcela zanesený blátem s obsahem popela. Všechny nálezy je možno datovat do 16. století.

Rettungsgrabung in Dolní Benešov (Bez. Opava). Beim Aushub einer Kanalisation auf dem ehemaligen Schloss in Dolní Benešov fand man Scherben von spätmittelalterlicher Keramik und Knochen kleiner Haustiere.

ZÁCHRANNĚ AKCE V AREÁLU STŘEDOVĚKÉ OPAVY (okres Opava)

VLASTA ŠIKULOVÁ, Slezské muzeum, Opava
(Tab. 63: 7; tab. 64—65)

Dominikánský klášter

Během léta 1972 skončila adaptace kotelny pod moravskou kaplí, na níž závisela možnost dokončení výzkumu objektu č. 1, zkoumaného již v roce 1970 po úroveň podlahy budoucí kotelny. Pod touto úrovní pokračovalo bednění, zachované zde ovšem jen v chatrných otiscích a místy deformované. Teprve od úrovně spodní vody si bednění zachovalo původní podobu a pevnost. Bednění bylo zbudováno z tesaných dubových fošen, zakládáných za kolmé kůly v rozích. Stěny objektu sledují přibližně směr hlavních světových stran. Konstrukce je zpevněna ještě čtyřmi rozpěrami z fošen, položených naplocho podél stěn a zapřených mezi kůly.

Obsah této části objektu potvrdil dřívější pozorování, že objekt byl zasypán jednorázově. Odpovídalo tomu jak složení hlíny, tak charakter nálezů. Keramika se neliší od nálezů z horních vrstev a stejným způsobem je zastoupena i keramika polévaná. Rovněž se opakovaly nálezy zlomků červené strusky, olovených slitků, cihel s prstováním a opracovaného pískovce. Pouze zcela nad dnem se vyskytly navíc ještě dýžky z dřevěných hrotků s vyřezávanými uchy. Jsou to nesporně nádoby, užívané k čerpání vody, zapadlé sem v době, kdy objekt byl v provozu. Tyto předměty společně s okolností, že dno objektu je pod hladinou spodní vody, potvrzují náš původní dohad, že jde o studnu¹. Byla zřejmě zbudována místo nedaleké starší studny, zničené požárem ve druhé polovině 13. století a zasypané zuhelnatělým obilím².

Vzhledem k výbornému stavu zachování bednění studny bylo rozhodnuto ponechat ji po vytěžení zásypu a zabezpečení v provozu. Bude zdrojem neupravované vody, potřebné k restaurátorským pracím na malbách v kostele.

V dominikánské kapli se z původně plánovaného odkryvu uskutečnila pro nedostatek finančních prostředků jen předběžná sondáž. Potvrdila, že podmínky pro objasnění stratigrafické pozice základů této nejstarší stavby v areálu pozdějšího kláštera jsou pouze v její východní polovině, změněné od konce 16. století na sakristii. V západní polovině kaple, z níž si v té době zbudovali svoji pohřební kapli Mošovští z Moravčína, byly starší vrstvy zničeny výstavbou jejich krypty.

Hradecká ulice

V zahradě na východní straně domu č. 1, před jehož hlavním vchodem jsme v roce 1971 zkoumali hrnčířskou pec z poč. 14. stol.,³ byly v březnu 1972 budovány šikmé rampy ke garážím, adaptovaným ve sklepech budovy. V době, kdy jsme to zjistili, byla již jižní strana vjezdu zabetonována. Na severní straně rampy jsme zjistili tři jámy porušené zčásti výkopem rýhy pro základy betonové boční stěny. Ve vzdálenosti 640 cm od budovy byla výkopem zničena část jámy č. 3, kterou jsme již z časových důvodů nezkoumali, protože její zbylá část nebyla již ohrožena a zůstala na vnější straně rampy. Ve vzdálenosti 533 cm byly jámy č. 1 a 2, vzdálené od sebe jen 35 cm. Obě měly kruhový půdorys o průměru 143 cm a 115 cm, hloubku 40 cm od spodní úrovně nejstarší vrstvy a tvar nepravidelně kotlinovitý. Jejich výplň se naprosto přesně odlupovala od stěn a dna, na nichž ještě bylo v podložním jílu vidět stopy po náradí. Nahoře byly překryty vrstvou, obsahující stejný keramický materiál jako výplň jam. Nad ní následovaly ještě vrstvy v celkové mocnosti kolem 1 m, s podstatně mladšími nálezy.

Obsah obou jam tvořil s naprostou převahou střepový materiál, promíšený velmi sypkou šedo-hnědou hlínou, která se sem zřejmě dostala až prosakováním shora. Pouze na dně jámy č. 1 byla 8—10 cm silná vrstva světlehnědé hlíny s velmi malými uhlíky a s menším množstvím střepů stejného typu, jako byly v ostatních částech jámy. Mezi nimi byl také jeden střep z polévané mísy a jediný starší zdobený střep hradištního stylu, který je možno datovat do poloviny 13. století.

Celkem bylo z obou jam získáno na 30 000 střepů a tors nádob. Jde o výrobky vyřazené kvůli výrobním vadám a pocházející zřejmě z jedné dílny. Z keramických typů jsou zde zastoupeny bezuché hrnce, hrnky s uchy, pokličky, džbány a mísy. Zachoval se i zlomek pánvičky s drždlem uzpůsobeným pro nasazení nástavce a horní část nádoby s třmenovým uchem. Pro dna jsou příznačné stopy po podsýpce i po nasazení stěn. Pouze na knoflících pokliček a na dně jednoho hrnečku jsou stopy po odřezávání z kruhu. Výzdobnými prvky jsou především ryté šroubovice, jednoduché i několikanásobné vlnovky a ornament provedený pomocí kolečka, sestávající buď z řad jednoduchých čtverečků a kosočtverečků, nebo sestavený ve složitější vzory z trojúhelníků a čárek. Některá okruží mají také hrany zdobené promačkáváním. Výrazně převažuje šedý povrch nádob. U nahnědlého a načervenalého zbarvení zůstává otázkou, zda je v tomto období již záměrné nebo spíše důsledkem vadného vypálení. Výjimkou v celém souboru tvoří střepy hladké mísy s červenohnědou oboustrannou polevou. V obou jamách byly také zlomky mazanice s otisky dřev, zvířecí kosti, hřebíky a v jámě č. 2 ještě půlka podkovy.

Soubor z jam je mladší než keramika z nedaleké hrnčířské pece a opravňuje nás proto k závěru, že toto místo za hradbami města bylo pracovištěm hrnčířů po celé 14. století a že zde můžeme oprávněně předpokládat nálezy dalších pecí i jiných dokladů hrnčířské výroby. Tomu nasvědčují i současné nálezy, které jsme zachránili z vrstev porušených při rozšiřování chodníku, který jde kolem severního okraje zahrady. Při adaptacích garáží ve sklepě budovy byla ještě porušena další jáma, jejíž obsah však mohl být vytěžen jen částečně. Obsahovala převážně keramiku světlého střepu s polevou na vnitřní straně nádob. Malovaná keramika byla zastoupena částí talíře s rostlinnými ornamenty v tmavěmodré a oranžové barvě (tab. 63 : 7). Dále byly v jámě střepy dvou hranatých lahví, zdobených pod hrdlem rytými květy a nápisy. Tento soubor, který svým složením ukazuje na běžnou odpadní jámu, datuji do 17. století.

Minoritský klášter

V zahradě bývalého minoritského kláštera byla porušena při výkopu jámy na vápno část rozsáhlé pece, kterou však z důvodů jiných naléhavějších terénních prací nebylo možno zkoumat. V tunelovitém otvoru z předpeční jámy do topného prostoru bylo velké množství zuhelnatělých semen lnu a konopí. Není vyloučeno příležitostné použití těchto olejnin ke zvýšení žáru v peci. Na základě střepového materiálu, vybraného z hlíny vyházené z výkopu, datuji tento objekt do 15. století.

Zjištěná situace byla dokumentována a výkop zaházen, aby se mohl provést plošný odkryv až pro to budou vhodné podmínky.

Poznámky :

¹ V. Šikulová, Pokračování záchranných akcí v areálu středověké Opavy, Přehled výzkumů 1970, Brno 1971, 71.

² V. Šikulová, Záchranné akce v areálu středověké Opavy, Přehled výzkumů 1971, Brno 1972, 121–124.

³ V. Šikulová, l. c.

Bergungsaktionen im Areal des mittelalterlichen Opava

Dominikaner Kloster

Im Raume der mährischen Kapelle wurde der unterste Teil von Objekt Nr. 1 untersucht, welcher aus Betriebsgründen des Baues nicht früher untersucht werden konnte. Die Funde stimmen mit den Funden aus dem oberen Objektteil überein und bestätigen, dass es zur gleichen Zeit verschüttet worden war. Ausserdem waren ober dem Boden Furniere von einigen Wasserschöpfgefäßen, was gemeinsam mit der Tatsache, dass der Boden unter das Niveau des Grundwassers reicht, die ursprüngliche Vermutung bestätigt, dass es sich um einen Brunnen handelt¹. Die Brunnenverschalung war unter dem Niveau des Grundwassers vorzüglich erhalten und daher wurde entschieden den Brunnen nach Herausnahme der Aufschüttung und Sicherung in Betrieb zu belassen.

Hradecká Gasse

Im Garten des Hauses, vor dessen Haupteingang wir im Jahre 1971 einen Töpferofen aus dem Beginn des 14. Jahrhunderts¹, untersuchten, durchforschten wir zwei Gruben, mit 30 000 Keramikbruchstücken und Gefässtorsen ausgefüllt, welche bei der Herstellung als Ausschussware beseitigt wurden. Die Keramik hat einen völlig einheitlichen Charakter und ist jünger als die Funde aus dem Ofen. Man kann daher voraussetzen, dass während des ganzen 14. Jahrhunderts dieser Ort auf der Aussenseite der Stadtmauern der Arbeitsplatz der Troppauer Töpfer war.

Minoriten Kloster

Beim Aushube einer Kalkgrube hat man einen Ofenteil aus dem 15. Jahrhundert erfasst. Aus zeitlichen Gründen konnte dieser nicht untersucht werden und war daher nur dokumentiert und vor einer weiteren Zerstörung gesichert worden.

DALŠÍ NÁLEZY Z KOSTELA SV. VÁCLAVA V OSTRAVĚ (okres Ostrava)

LEA WIEGANDOVÁ, Ostravské muzeum, Ostrava

(Tab. 68–70)

V listopadu 1972 se v kostele sv. Václava v Ostravě začaly provádět práce, související se statickým zabezpečením. Základy sloupů byly zpevňovány betonem, proto bylo třeba provést okolo sloupů výkop. Byly jím zachyceny kosterné pozůstatky jedinců, kteří však již nebyli v původním uložení. Jejich hroby byly zřejmě narušeny stavbou sloupů kostela. V zásypu byl zlomek nádoby a fragment kachle se zelenou polevou. Od prostředního sloupu na severní straně pochází dvouúchá nádobka na nožce, opatřená modrozelenou glazurou (tab. 68).

Při snižování podlahy se odkryl vchod do chodby, vedoucí do krypty pod kaplí P. Marie. Hrobka o rozměrech 3,10 × 2,90 m a výšce 1,50 m měla v kratších stěnách proraženy větrací otvory (tab. 69 : 1). V jednom rohu hrobky byly poskládány kosti dvou jedinců (tab. 69 : 2). Mohlo jít o zásah, provedený před mnohem pozdějším uložením dalších čtyř rakví (tab. 70 : 1). Protože však časem vnikla do hrobky voda (výška hladiny je dosud patrná na stěnách), podlehl vše rozkladu.

Kaple, pod kterou je hrobka, byla postavena v roce 1614. V archívních pramenech bylo zjištěno, že v kryptě byli pohřbeni ostravští purkmistři Jiří Prchlík (zemřel roku 1780) a Kašpar Terman (zemřel roku 1729). Kdo byli další čtyři zůstává zatím nezjištěno.

Pravděpodobně při velkých opravách kostela, prováděných roku 1896, byl do krypty proražen shora otvor. Stavební materiál pod tímto místem tvoří násyp, překrývající částečně pohřby. Místo, kde byl otvor proražen, se liší od ostatní klenby, budované na bednění, tím, že byl zastavěn shora, jak o tom svědčí kladení cihel a malta (tab. 70 : 2).

Weitere Funde aus der Kirche des Hl. Wenzels in Ostrava (Bez. Ostrava). Bei Restaurierungsarbeiten der Kirche des Hl. Wenzels in Ostrava fand man ausser Skelettüberresten rund um die instandgesetzten Säulen auch ein zweihenkeliges Fussgefäss, mit blaugrüner Glasur bezogen. Unter der Kapelle der Hl. Maria, im Jahre 1614 erbaut, entdeckte man eine Krypta mit Skelettüberresten von sechs Verstorbenen. Nach Archivquellen konnten zwei Bestattungen der Ostrauer Bürgermeister Jiří Prchlík und Kašpar Terman aus dem 18. Jahrhundert identifiziert werden.

OBILNÍ JÁMA V DRÁSOVĚ (okr. Brno-venkov)

PAVEL MICHNA, Moravské muzeum, Brno

(Tab. 56 : 2)

Polní práce na pozemcích za drásovskou školou (rozhraní parcel číslo 1017/1 a 1017/4) odkryly ústí staré obilní jámy, jejíž dutina se z větší části dochovala. Průměr oválného ústí: 60 × 40 cm. Zachovaná hloubka činila 4 m. V místech, kde hrdlo přecházelo ve vlastní komoru, bylo po obvodu zatlučeno do stěny 8–10 kolíků, po nichž zbyly 20 cm hluboké a 3–5 cm široké jamky. Vnitřní povrch jámy nesl stopy po vypálení v podobě nepravidelných hnědočervených až růžových skvrn. V některých místech je překrývaly vápenné konkrce. Původního dna jámy se nepodařilo dosáhnout; na povrchu zásypu ležely kusy ztrouchnivělého dřeva a zlomky keramiky ze 17. až 18. století.

Getreidegrube in Drásov (Bez. Brno-venkov). Bei Feldarbeiten hinter der Schule in Drásov auf der Grenze der Parzellen 1017/1 und 1017/4 hat man eine gut erhaltene Getreidegrube entdeckt, die in das Lössliegende eingetieft war. Der Durchmesser der ovalen Mündung betrug 40 × 60 cm, die erhaltene Tiefe 4 m. An den Stellen des Überganges vom Hals zum Hohlraum waren in die Wände am Umfang 8–10 Pflöcke eingelassen, von denen heute nur Grübchen übrig blieben. Die Grube war innen ausgebrannt und ihre Aufschüttung enthielt Keramik aus dem 17. bis 18. Jahrhundert.

NÁLEZY STŘEDOVĚKÉ A NOVOVĚKÉ KERAMIKY V RAKVICÍCH

(okr. Břeclav)

JOSEF UNGER, Regionální muzeum, Mikulov

Při zavádění vodovodu v Rakvicích byly na několika místech narušeny středověké a novověké vrstvy a objekty, obsahující keramiku, zvířecí kosti a mazanici. Výkopové práce sledoval kronikář obce R. Vajbar, který o nich informoval mikulovské muzeum. Během roku byly výkopy několikrát prohlédnuty. Před budovou zdravotního střediska prolal vodovodní výkop částečně dochovaný loch. Dochovaná část lochu byla zaměřena. Jedná se o 7 m dlouhou a 0,5—0,8 m širokou chodbu, která na obou stranách měla pokračování. Z chodby odbočovala 0,7 m široká chodbička ústící do kruhového prostoru o průměru asi 1,4 m. Chodby i prostor byly částečně zasypány. Ve sledované části chodby byly pozorovány dvě větrací šachty kruhového průřezu o průměru 10 cm. Materiál pro datování „lochu“ nebyl nalezen. Z dalších míst, především na návsi, byly získány střepy středověké keramiky, mezi nimi i část okraje loštického pohárku s řadou oušek. Kromě toho bylo získáno i střepy keramiky novověké. Nálezy jsou uloženy v mikulovském muzeu př. č. 28/72, 39/72 a 73/72.

Funde mittelalterlicher und neuzeitlicher Keramik in Rakvice (Bez. Břeclav). Bei der Legung einer Wasserleitung wurden an einigen Stellen in Rakvice Schichten einer mittelalterlichen und neuzeitigen Besiedlung gestört. Gewonnen wurde Keramik, unter anderem auch Bruchstücke eines Loschitzer Bechers. Vermessen hat man auch den Teil einer Erdställe.

ANTROPOLOGICKÝ POSUDEK O STŘEDOVĚKÝCH KOSTRÁCH Z NĚMČIČEK¹

(okr. Brno-venkov)

MILAN STLOUKAL, Národní muzeum, Praha

Kostra č. 1 — zlomky z kostry dospělého člověka. Na fragmentech lebky je patrný tlustý horní okraj očnic, šupina týlní kosti svědčí svým tvarem pro protažený týl, protuberantia occipitalis externa je 3. stupně, processus mastoideus je středně velký, na lících kostech jsou mírná tubercula marginalia. Lebku není možno proměřit, z postkranálního skeletu jsou měřitelné pouze obě kosti holenní a na základě jejich délky byla vypočítána výška postavy zemřelého na 171 cm — vysoká postava. Ve středu diafysy levé (?) kosti loketní je zřetelný stav po fraktuře, zhojené solidním svalkem v příznivém postavení. Zachován je pouze 11 cm dlouhý kus diafysy bez konců, který je frakturou a svalkem mírně deformován, takže určení strany není bezpečné. Závěr: kostra muže, zemřelého asi ve věku 30—40 let.

Kostra č. 2 — zlomky z kostry dospělého člověka. Na fragmentech lebečních kostí je možno pozorovat první známky srůstání švů, ve zlomcích čelistí se zachovaly zuby stálého chrupu s abrasí 2.—3. stupně. Pro určení pohlaví nejsou vůbec žádné podklady, jen gracilita zlomků napovídá, že jde spíše o pozůstatky ženy.

Závěr: kostra člověka, zemřelého asi ve věku 40 let, snad ženy.

Kostra č. 3 — zlomky z kostry dospělého člověka. Na fragmentech lebky je možno pozorovat otevřené švy, středně velký mastoid a ve zlomcích čelistí stálý chrup, lužko dolní levé šestky je zhojeno po intravitální ztrátě, abrase 2. stupně. Pro určení pohlaví zemřelého nejsou žádné podklady.

Závěr: kostra člověka, zemřelého ve věku adultus (20—40 let)

Kostra č. 4 — zlomky z kostry dospělého člověka. Na fragmentu týlní kosti je patrná výrazná protuberantia occipitalis externa IV. stupně, bradavkové výběžky jsou velké, na levé lící kosti je výrazné tuberculum marginale. Lambdový šev je plně otevřen, ostatní švy se nezachovaly. Ve zlomcích čelistí je několik alveolů zhojeno po intravitálních ztrátách zubů, abrase stálého chrupu je 3. stupně.

Závěr: kostra pravděpodobně muže, zemřelého asi ve věku matusus (40—50 let).

P o z n á m k a :

¹ Výzkum Č. Stani v roce 1970. Č. Staňa, Kostrové hroby v Němčičkách (okr. Brno-venkov), PV 1970, 58.

Anthropologisches Gutachten über die mittelalterlichen Skelette aus Němčičky (Bez. Brno-venkov). Von der Grabung in Němčičky bei Brno wurden vier Skelette zur anthropologischen Analyse übergeben, alle verhältnismässig schlecht erhalten, so dass man keines einer metrischen Analyse unterziehen kann.

Skelett Nr. 1 — Mann, 30—40 Jahre

Skelett Nr. 2 — erwachsener Mensch, verstorben im Alter von ungefähr 40 Jahren, nach der auffallenden Grauzilität der Bruchstücke kann eher von Überresten einer Frau erwogen werden.

Skelett Nr. 3 — Skelett eines im Alter adultus gestorbenen Menschen (20—40 Jahre), die Bestimmung des Geschlechtes ist nicht möglich.

Skelett Nr. 4 — wahrscheinlich Überreste eines ca. im Alter von 40—50 Jahren gestorbenen Mannes.

In der Mitte der Diaphyse der linken (?) Elle des Skelettes Nr. 1 ist der Stand nach einer Fraktur klar deutlich, die durch einen soliden Callus in günstiger Stellung verheilt ist. Erhalten blieb nur ein 11 cm langes Stück der Diaphyse ohne Enden, welches durch die Faktur und Callus deformiert ist, so dass die Bestimmung der Seite nicht sicher ist (die anderseitige Ulna ist überhaupt nicht erhalten).

ZPRÁVA O POVRCHOVÉM PRŮZKUMU DALŠÍCH PRAVĚKÝCH OPEVNĚNÍ NA KROMĚŘÍŽSKU (okr. Kroměříž)

JOSEF BLÁHA, Okresní muzeum, Kroměříž

(Tab. 71—73)

Popis pravěkého hradiště na vrchu Brdo nad Roštínem, tradující se od dob F. Přikryla,¹ lze na základě novějšího povrchového průzkumu poněkud doplnit. Val rozsáhlého hradiště velmi protáhlého, zhruba elipsovitého tvaru, v podstatě spojuje dva zalesněné vrcholy. Jedná se o vrch „Brdo“ (587,7 m) a bezejmenou kótu č. 135 (586,2 m), vzdálenou od „Brda“ asi 650 m, čímž je dána i delší osa hradiště. Val lze sledovat po celém jeho průběhu (tab. 71 : 1,2; tab. 72 : 1) a je možno identifikovat i pravděpodobný vstup. V areálu se nepodařilo zjistit kulturní vrstvu, avšak starší nálezy svědčí o slezskoplatěnickém stáří hradiště.²

Hradiště nad strání „Obranica“, v katastru obce Sulimova, bylo popsáno koncem minulého století.³ V terénu se je nepodařilo doložit. Četné terénní rýhy a vlny v těchto místech jsou přírodního původu. Rovněž kulturní vrstva zjištěna nebyla. I. L. Červinka později shledává původ celého omylu v chybné interpretaci dochovaných zbytků vodní nádržky.⁴

Terén v místech pravěkého opevnění na vrchu „Lysina“ v katastru Žop je v současné době špatně přehledný (mladý, nízký les, hustá další vegetace). Údaje starší literatury lze potvrdit. Severovýchodní část areálu obepíná dobře zachovalý val (tab. 72 : 2).⁵ V těchto místech byly též sondáží získány drobné střípky, dovolující rámcové zařazení hradiště do lužického období. Souvislejší kulturní vrstva nalezena nebyla.

Pan J. Kryl z Hulína mě upozornil na stopy opevnění na zalesněném vrchu „Kamenica“, nebo „Kamenná hora“, v katastru Rackové (okr. Gottwaldov). Byl zjištěn asi 100 m dlouhý val, obklopující na jihovýchodní straně pouze z jedné třetiny přibližně kruhový areál hradiště (tab. 73). Kulturní vrstva ani ojedinělé nálezy, umožňující dataci, zjištěny zatím nebyly. Recentní je asi původ částečně opracovaného skalního útvaru uprostřed hradiště (viz název „Kamenná“).

Poznámky:

¹ F. Přikryl, Sv. Kliment u Osvětiman, 1890, 13.

² Zpráva v archivu AÚ ČSAV Brno.

³ F. Přikryl, ČVMSO VII 1890, 19.

⁴ I. L. Červinka, Kroměřížsko v pravěku, Kroměříž 1942, 12; rukopis D—48 v kroměřížském muzeu.

⁵ I. L. Červinka, Pravěká hradiska na Moravě, Kroměříž 1896, 23—24.

Bericht über die Terrainbegehung von weiteren prähistorischen Befestigungen im Raume von Kroměříž (Bez. Kroměříž). Durch Terrainbegehungen wurden einige ältere Angaben von weiteren Burgwällen in der Umgebung von Kroměříž präzisiert. Die Wälle des Burgwalles auf dem Hügel „Brdo“ im Kataster Roštín umfassen ein sehr langgestrecktes Areal mit der längeren Achse von ca. 650 m. Eine Kulturschicht hat man nicht festgestellt, aber von älteren Funden stammen von dort Schlesisch-platěnicer Scherben.

Den Burgwall im Kataster der Gemeinde Sulimov, aus der älteren Literatur bekannt, konnte man nicht identifizieren. Diese älteren Berichte beruhten offensichtlich auf einer fehlerhaften

Interpretation der zahlreichen Naturrinnen und Wellen, als auch der Dammspuren eines einstigen Wasserbehälters. Funde von hier hat man keine gewonnen.

Die älteren Berichte von der Befestigung auf der Anhöhe „Lysina“ bei Žopy konnten bestätigt werden. Noch dazu waren durch einen Suchgraben kleine Scherben gewonnen worden, die es erlauben, den Burgwall rahmenhaft in den Lausitzer Zeitabschnitt einzureihen.

Eine bisher unbekannte vorgeschichtliche Befestigung wurde auf der Anhöhe „Kamenica“, oder „Kamenná hora“, im Kataster der Gemeinde Racková (Bez. Gottwaldov) festgestellt. Der Wall umfasst ein nicht ganzes Drittel des ungefähr kreisförmigen Burgwallareales, dessen Alter vorläufig wegen Mangel an Funden nicht bestimmt werden konnte.

DROBNÉ NÁLEZY Z UHERSKOHRADIŠŤSKA, KROMĚŘÍŽSKA A HODONÍNSKA

(okr. Uherské Hradiště, Kroměříž a Hodonín)

ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště

Příspěvek přináší informativní přehled ojedinělých nálezů nebo menších kolekcí archeologického materiálu, který byl objeven při různých příležitostech v průběhu roku 1972 a byl nálezcí darován do sbírkového fondu Slovákckého muzea v Uherském Hradišti.

Ostrožská Nová Ves (okr. Uherské Hradiště). Při dobývání štěrkopísku z terasy řeky Moravy byl pracovníky příslušného podniku nalezen třenovec mladého mamuta.

Stříbrnice (okr. Uherské Hradiště). Sídlištní materiál volutové kultury. V trati „Paseky“, v nadmořské výšce přes 400 m byly na pozemku J. Mikulíka sešbírány střepy z nezdobených výdutí silnostěnných nádob, zhotovených z hrubé, do červena propálené hlíny, dále bylo získáno jedno ucho z téhož materiálu a dva pupíky. K technické keramice náleží dva ploché hliněné kotouče se středovými otvory — závaží osnovy tkalcovského stavu. Z jednoho kotouče se zachovala pouze polovina. Rozměry: 1. Ø — 7,5 cm, v — 2 až 2,8 cm, Ø-otvoru — 1,7 cm. 2. Ø — 7,8 cm, v — 3 cm, Ø otvoru — 1,7 cm. Materiál je opět hrubý, hlinitý, červeně vypálený. Z keramických artefaktů byly získány spodní části dvou sekýrek s obloukovitě tvarovaným a jednostranně broušeným ostřím. 1. d ostří — 6,2 cm, zach. v — 5,5 cm, síla — 1,2 cm. 2. d ostří — 4 cm, zach. v — 5,5 cm, síla — 1,2 cm. Lokalita náleží k výšinným sídlištním lidu s volutovou keramikou.

Kožušice (okr. Kroměříž). Východně od obce, při křižovatce Kožušice — Střílky, byl při rozšiřování silnice narušen sídlištní objekt s volutovou keramikou. Ze zásypu zbytku jámy zachránil J. Zapletal několik střepů, pocházejících převážně z jedné masivní nádoby. Nejvýraznější jsou dvě rohatá ucha s vertikálními otvory a drobný pupík ve tvaru stylisované hlavičky. Materiál je hrubý, hlinitý, s menší příměsí písku, stejnoměrně vypálený do červené barvy. Síla střepu je 0,9 cm.

Uherské Hradiště-Marašice (okr. Uherské Hradiště). Při úpravě pozemku 3. ZDŠ v trati „Na rybníku“ byla nalezena spodní část vrтанého masivního kamenného eneolitického sekeromlatu. Artefakt, který byl přerážen v úrovni otvoru, má oboustranně porušené ostří. Rozměry: š ostří — 3,4 cm, š těla — 4,3 cm, síla — 4,2 cm, Ø otvoru — 1,3 cm, zach. v — 6,7 cm.

Bzenec (okr. Hodonín). Při hloubení vojenských okopů byl nalezen bronzový hrot šípů. Hrot, který byl odlit do kadlubu, má zpětné háčky (jeden odlomen) a rozšiřující se tulejku. Celková d — 3,8 cm, Ø tulejky — 0,7 cm, d křídélka — 2,7 cm. Hrot, který je pokryt ušlechtilou patinou, je datován do mladší doby bronzové.

Nedakonice (okr. Uherské Hradiště). Při geologickém průzkumu východně od obce, byl na terase nad bývalou inundací řeky Moravy P. Havlíčkem nalezen laténský střepový materiál. Střepy z výdutí a ode dna masivní nádoby jsou zdobeny překřížovanými vertikálně vedenými rýhami. Materiál je hlinitý, promíchaný grafitem dobře vypálený. Síla střepu — 1,2 cm. Nejbližší analogie pocházejí ze sídliště, nacházejícího se u Polešovic v trati „Nivy“. Obě sídlištní lokality jsou od sebe vzdáleny vzdušnou čarou asi 1,5 km. Keramiku je možné zařadit do 2. a 1. století před změnou letopočtu.

Starý Hrozenkov (okr. Uherské Hradiště). Při rozšiřování kamenolomu bylo objeveno asi v roce 1954 listovité železné kopí s tulejkou. Hrot byl uložen asi 120 cm pod povrchem, v jámě obložené kameny a vyplněné sypkou tmavou hlínou. Patrně se jednalo o hrob. Místo nálezů je na vyvýšenině severně od obce. Nálezcem je K. Hofman, hrot předal muzeu J. Michalec. Popis: Masivní velké listovité kopí s tulejkou, jejíž spodní část, opatřenou prý jakýmsi prstencem, nálezce odřezal. Průřez hrotu je kosodélný. Na jedné z hřbetních stran jsou patrné stopy barevného kovu. Celková zach. d — 30,2 cm, d listu — 26,2 cm. max. š — 3,5 cm, v — 0,7 cm, zach. d tuleje — 4 cm, vnější Ø — 2,1 cm. Kopí je datováno do římsko-barbarského období. Analogický nález pochází z Vyškovce. Obě lokality jsou vzdáleny na dohled.

Uherské Hradiště—Staré Město (okr. Uherské Hradiště). Při úpravě dvora domku J. Janoucha (vedle kina Sputnik) byly porušeny kulturní sídlištní vrstvy. Majitel odtud vybral několik střepů nádob. Menší část, celkem dva střepy, je možné zařadit k přelomu 9. a 10. století, větší soubor, čítající šest střepů, do 2. poloviny 13. st. a 1. poloviny 14. století. Tenkostěnné nádoby, zhotovené z tvrdě tmavošedě vypáleného hlinitopísčitého materiálu jsou zdobeny radélkem. Pocházejí z hrncovitých nádob, jeden okrajový střep náleží míse.

Koryčany (okr. Kroměříž), hrad Cimburk. V destrukcích pod hradním návrším byly J. Kiese-wetterem nalezeny tenkostěnné střepy, zdobené radélkováním a rombický železný hrot šípů (tzv. husitský). Nálezy jsou datovány do 14. a 15. století.

Osvětimany (okr. Uherské Hradiště). Při úpravě dvora MNV zachránil A. Širůčka další střepový materiál ze 14. až 16. století. Keramika, pocházející z bývalé tvrže, je tenkostěnná, nezdobená. Její hlinitý materiál, tvrdě vypálený, je promíchán drceným svorem.

Kleinfunde aus dem Raum von Uherské Hradiště, Kroměříž und Hodonín (Bez. Uherské Hradiště, Kroměříž und Hodonín)

Ostrožská Nová Ves (Bez. Hradiště). Beim Baggern fand man einen Mammutmahlzahn.

Stříbrnice (Uherské Hradiště). Aus der Flur „Paseky“ stammen Siedlungsfunde der Volutenkultur — Keramik, das Gewicht eines Webstuhles und Bruchstücke von zwei Steinäxten.

Kožušice (Bez. Kroměříž). Aus einem Siedlungsobjekt stammen Scherben der Volutenkeramik.

Uherské Hradiště—Mařatice (Bez. Uherské Hradiště). Einzelfund vom unteren Teil einer durchbohrten äneolithischen Hammeraxt

Bzenec (Bez. Hodonín). Einzelfund einer bronzenen Pfeilspitze aus der jüngeren Bronzezeit (L. 3,8 cm).

Nedakonice (Bez. Uherské Hradiště). Siedlungsfunde der latènezeitlichen Keramik aus dem 2. bis 1. Jahrhundert v. u. Z.

Starý Hrozenkov (Bez. Uherské Hradiště). Einzelfund einer eisernen Lanzen Spitze mit einem Teil der erhaltenen Tülle. Vermutlich ein Grabfund, aus dem römisch-barbarischen Zeitabschnitt.

Uherské Hradiště—Staré Město (Bez. Uherské Hradiště). Aus Kulturschichten stammen Keramikbruchstücke aus der Wende des 9. und 10. Jahrhunderts und aus dem 14. und 15. Jahrhundert.

Koryčany (Bez. Kroměříž). Von der Burg Cimburk hat man Gefäßbruchstücke aus dem 14. und 15. Jahrhundert und eine eiserne Pfeilspitze gewonnen.

Osvětimany (Bez. Uherské Hradiště). Aus Kulturschichten, die der einstigen Feste angehören, wurden Keramikbruchstücke aus dem 14. bis 16. Jahrhundert geborgen.

PRAVĚKÉ NÁLEZY Z HRADCE NAD MORAVICÍ

(okr. Opava)

JIRÍ PAVELČÍK, AŮ ČSAV BRNO

Ředitel ZDŠ v Hradci soudruh J. Holuša předal exposituře pravěké nálezy, které byly získány při terénních úpravách v prostoru ulice „Na hrobkách“. Lokalita se nachází ve východní části zámecké (hradní) ostrožny a zaujímá prakticky pravou, vysoko položenou levobřežní terasu potoka Hradečná.

Předaný materiál náleží třem časovým horizontům. Prvý komplex spadá do období lužických popelnicových polí, a to do jejich slezského stupně. Je charakterizován mísami se zataženým okrajem, kalichovitými mísami s měsíčitě vykrojeným okrajem nad páskovým uchem a se sekanou hranou oddělující hrdlo od těla, zdobenými hlíněnými kotouči — pokličkami, blíže nedefinovatelnými osudími, hrnci zdobenými horizontálními plastickými sekanými žebírky a velkými nádobami s jazykovitými drždaly na těle.

Druhý soubor náleží slovanskému období a tvoří jej zlomky situlovitých nádob s výrazně řezanými okraji. Výzdoba nádob pozůstává ze šroubovnic, jednoduchých vlnic a ojediněle i linie kapkovitých kolků. Na základě dnešních zkušeností můžeme slovanský materiál s největší pravděpodobností datovat do 9.—10. století. Zda lze do téhož časového horizontu začlenit i nález hrobu bojovníka, z něhož se dochoval dlouhý štíhlý hrot kopí a dvě kování z rakve, nemohu dnes bezpečně rozhodnout.

Zlomky středověké keramiky datuje J. Král do 15. století. Spolu s nimi byl nalezen zlomek podkovy a kohout z křesadlové pušky.

Vorgeschichtliche Funde aus Hradec nad Moravicí (Bez. Opava). Der Schuldirektor in Hradec nad Moravicí übergab den Mitgliedern der Expositur des AŮ ČSAV in Opava eine Fundkollektion, welche bei Terrainherrichtungen in der Strasse „Na hrobkách“ gefunden wurde. Die gewon-

nenen Gegenstände gehören der Schlesischen Kultur, dem slawischen Zeitabschnitt (9. Jahrhundert) und in das 15. Jahrhundert an.

ZJIŠŤOVACÍ PRŮZKUM U TUPES

(okr. Uherské Hradiště)

ROBERT SNÁŠIL, Slovákcké muzeum, Uherské Hradiště

V trati „Tupeska“, nacházející se asi 500 m severně od obce, byly při strhování asi 150 cm vysoké meze narušeny vtesávané pece. Lokalita se nachází na svahu přivráceném k východu, pod nímž teče od severu k jihu bezejmenný potok. Tmavá vrstva ornice sahá do hloubky 30 cm, pod ní následuje hutná žlutá spraš, do níž byly pece hloubeny. Buldozerem byly strženy dva pruhy zeminy do hloubky 100 až 120 cm, široké asi 3 m. Mezi nimi zůstal v šířce asi 1 m pruh neporušené zeminy. Na dně rýh i v jejich stěnách-profilech se zachovaly nejspodnější části vtesávaných pecí. V jižní rýze bylo zaregistrováno pět nistější pecí, v severní rýze čtyři. Všechny pece byly umístěny na ploše asi 7 × 10 m. Spodní neporušené části měly v půdorysu kruhový až oválný tvar o rozměrech kolem 1 až 1,5 m, v profilu tvar mísovitý. Čelusně byly orientovány, pokud se dalo zjistit, k severu. Ve zbytcích zásepu se vyskytlo značné množství velkých dřevěných uhlíků a ojedinelé kosti. Pouze v jedné ze spodních částí pecí byl nalezen železný hřebík s protáhlou obloukovitě utvářenou hlavicí, ohnutým hrotem a tělem obdélníkového průřezu. Nistěje pecí byly velmi dobře vypáleny do červena v síle asi 5 cm. Při okrajích se vyskytly i přepálené pískovcové kameny, které mohou pocházet z nadpovrchové konstrukce-kopule.

Datování celé baterie je velmi obtížné, neboť v zásepech ani v okolí nebyl nalezen žádný blíže datovatelný artefakt. Je možné s velkou pravděpodobností předpokládat, že soubor pecí je součástí osady. Pece byly založeny mimo sídelní plochu z bezpečnostních důvodů. Soustředění pecí napovídá, že nejde o pece chlebové, ale nejspíše o pece výrobní povahy.

Nad nalezištěm, asi ve vzdálenosti 100 m, byl svého času náhodně objeven velkomoravský kostrový hrob bojovníka (neprozkoumán celý), který byl publikován J. Nekvasilem v AR (1959). Je tedy možné předpokládat, že stejně jako hrob, který je součástí pohřebiště, i baterie pecí a tím i příslušné sídliště náleží do téhož období. Podrobnější průzkum bude zahájen v příští sezóně.

Feststellungsgrabung bei Tupesy (Bez. Uherské Hradiště). Bei der Herrichtung des Feldraines in der Flur „Tupeska“ wurden 9 eingelassene Feuerherde gestört. Eine nähere zeitliche Einreihung ist problematisch — bei den Feuerherden hat man keine datierbare Artefakte gefunden. Aufgrund des Fundes eines nahen Grabes aus dem 9. Jahrhundert kann geurteilt werden, dass auch die Batterie diesem Zeitabschnitt angehört.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z BOŘITOVA

(okr. Blansko)

ANTONÍN ŠTROF, Bořitov

Lokalita leží na jihozápadním okraji táhlého písčitého svahu v trati „Písky“. Trať je rozdělena polní cestou na dvě nestejně části, západní je obtékána Lysickým potokem. Povrchovými sběry byl získán materiál, umožňující předběžné datování lokality. Ve východní části bylo zjištěno neolitické (volutové) a laténské osídlení. V západní části leží středopaleolitická stanice a mezolitické osídlení. Z neolitu pochází sporadické nálezy střepeň vypíchaných, moravské malované keramiky, šňůrové keramiky a nálezy slavonské. Nejpočetněji je však zastoupena kultura zvoncovitých pohárů. Bez podrobnějšího průzkumu nelze rozhodnout, jde-li o pohřebiště nebo sídliště. Keramika je však spíše sídlištního charakteru, sídliště by také napovídala výhodná poloha na návrší u potoka. O možnosti pohřebiště naproti tomu svědčí nález jednoduše bronzové jehlice bez hlavíčky. Její příslušnost ke kultuře zvoncovitých pohárů však není prokázána. V pořadí již čtvrtá lokalita se zvoncovitými poháry na katastru Bořitova a podobné nálezy z Jabloňan svědčí o mimořádně hustém osídlení lidu této kultury v Lysické sníženině.

Archäologische Funde aus Bořitov (Bez. Blansko). Am südwestlichen Rande des sandigen Hanges in der Flur „Písky“ hat man eine Besiedlung der Voluten- Stichband- und mährischen

bemaltem Keramik, ferner Funde der Schnurbandkeramik, slawonische und eine ausserordentlich starke Besiedlung der Träger der Glockenbecherkultur festgestellt.

NOVÉ NÁLEZIŠTĚ U BOŘITOVA (okr. Blansko)

JINDRA NEKVASIL, AÚ ČSAV

Při pochůzce terénem zjistil Antonín Štrof, student z Bořitova, v trati „U dálnice“ pozůstatky pravěkého osídlení. Nálezy objevil na svahu, sklánějícím se mírně k severu do úžlabiny s malým potůčkem, pravým přítokem Lysického potoka, a to v páse širokém asi 100 m a dlouhém zhruba 300 m, který začíná 300 m východně od státní silnice Svitavy—Brno. Na polích jsou vyorané střepy, menší kameny, ojedinělé zvířecí kosti, zřejmě zachycené náhodně hlubokou orbou z objektů v podloží. Na povrchu se však nedají rozpoznat temnější skvrny, které by jednoznačně svědčily o sídlištní ploše. Zdá se spíše, že ornici tvoří převážně erosivní nános žluté a slabě písčité hlíny.

V souboru sesbíraných střepů je jich většina netypických, ale u některých je přece možné stanovit jejich kulturní zařazení.

Část střepů spadá do okruhu lužické kultury. Některé jsou zdobeny svislým rýhováním, příznačným pro staré lužické období, a také střep z hrnku se dá takto zařadit. Dva střepy byly podle tuhování povrchu vyrobeny ve středním (slezském) období. Je to střep z osudí, které mělo vykloněné hrdlo a zevnitř hraněný okraj a střep z mísy.

Jeden střep je laténský a další pak úpravou i výzdobou patří do slovanské doby.

Neuer Fundort bei Bořitov (Bez. Blansko). In der Flur „U Dálnice“ sammelte der Student Ant. Štrof auf den Feldern oberhalb des Baches Scherben der Lausitzer Kultur (alter und mittlerer Zeitabschnitt), aus der Latène- und slawischen Zeit.

DALŠÍ NÁLEZY Z BULHAR (okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA, AÚ ČSAV BRNO

Obětavý a nadšený spolupracovník ústavu Josef Benada z Bulhar upozornil pracovníky expedice ústavu v Dol. Věstonicích v roce 1972 na několik pozoruhodných nálezů. Podstatnou část jich sám zachránil a předal je ku zpracování. V katastru obce Bulhar zachytil tři rozrušená naleziště. Ve šterkovně při východním okraji silnice směrem do Milovic nasbíral více střepů rozptýlených na ploše se sejmoutou již ornici, zejména pak v dosahu několika sídlištních objektů, které se staly v letním období předmětem zachraňovacího výzkumu ústavu. Nálezy J. Benady, zlomky keramiky laténské, střepy nádob velatické kultury včetně téměř úplné vyšší misky, rozšířily výtěžky výzkumu. Druhým místem byla výstavba trigonometrického bodu (rozhledny) v nepřístupné oblasti západně obce. Odtud odevzdal nálezce střepy středně velkých nádob velatické kultury, tři zlomky tuhovaných situl laténské kultury, dva střepy časně středověké keramiky a několik dalších fragmentů keramických blíže neklasifikovatelných.

Nejrozsáhlejší nálezy učinil J. Benada přímo v obci, kde v sousedství domu čís. pop. 70 v řadě stavení po východní straně návsi v pořadí za budovou MNV hloubil v jarním období základy pro novostavbu J. Úlehla. Bagrem uvolňované destrukce starších staveb a s nimi spojených terénních úprav obsahovaly hojně středověké nálezy, především keramického zboží. Rámcově je lze zařadit do 14.—15. století, některé tvarové prvky pak napovídají, že jejich převaha leží až ve století patnáctém. Jde převážně o tenkostěnnou a dobře vypálenou keramiku. Nejhojnější je světle šedá keramika s příměsí slídy. Tvarově jsou zastoupeny malé fragmenty i větší části hrncovitých nádob malých i větších velikostí, nízkých misek, džbánek, malých pohárů a pokliček. V menší míře je přimíšena i jemně plavená a do červených nebo světle šedých barevných tónů vypálená keramika. Z onoho červeného materiálu je i téměř úplná trojnožka. Zřetelně staršími jsou dva střepy z velkých kulovitých nádob šedé keramiky s tuhou (11.—12. století). Jedna nádoba byla zdobena plastickou lištou a vlnovkou, druhá hustým horizontálním rýhováním. Ještě staršími jsou pak tři zlomky nádob kultury volutové. Soubor keramického zboží provází kusy spáleného dřeva, zvířecí kosti (koza-ovce, tur) a železné, značně korozí narušené předměty (srp, masivní široké oko,

kroužek, čep, hřeby a část závěsu se zbytky dřeva i zlomky různých kování. Nálezové okolnosti nebylo možno dodatečně ani spolehlivě rekonstruovat. Pocházejí bezpochyby z destrukce stavby a nebo z odpadové jámy, která mohla být zachycena v blízkosti obydlí. Nelze však ani vyloučit možnost, že v narušeném prostoru pracoval středověký hrnčíř. Množství střepů by takové okolnosti mohlo nasvědčovat. Podrobnější typologický rozbor patrně ukáže, že některé tvary prozrazují cizí prvky, které mohou souviset s důsledky kolonise.

I poslední objevy a zachráněné památky z okolí Bulhar ukazují, že je nutno celé oblasti dolního Podyjí věnovat neustálou pozornost.

Weitere Funde aus Bulhary (Bez. Břeclav) meldete neuerdings im Jahre 1972 J. Benada. Zahlreiche Gefäßscherben der Velaticer Kultur und latènezeitliche Keramikbruchstücke, aus den Objekten der hiesigen Schottergrube stammend, riefen eine Rettungsaktion des Institutes hervor. Beim Baue eines Trigonometers westlich der Gemeinde barg er auch Scherben der Velaticer Kultur, Situlen der latènezeitlichen Kultur und Scherben einer frühmittelalterlichen Keramik. Am meisten vertreten waren Funde von keramischer Ware aus dem 14.—15. Jahrhundert, welche er beim Grundaushub des Neubaus von J. Úlehla neben Haus Nr. 70 gewann. Sie wurden von Tierknochen und durch Korrosion stark zerstörte Eisengegenstände begleitet. Alle stammen aus der Destruktion eines alten Baues oder einer Abfallgrube, welche beim Baggern erfasst wurde. Die ansehnliche Menge von dünnwandiger Keramik könnte sogar davon zeugen, dass an dieser Stelle ein Töpfer arbeitete. Eine eingehende Analyse der gebrannten Ware wird vermutlich fremde Elemente, vielleicht Folgen der Kolonisation verraten können.

PRŮZKUM PROFILU U PAVLOVA

(okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA, AŮ ČSAV BRNO

Severně obce Pavlova tvoří řeka Dyje prudký ohyb, v jehož nárazovém břehu strhávají prudké vody postupně zvětralé části vysoké stěny a udržují tak neustále svěží profil mocnými holocenními sedimenty. V jejich souvrství vystupují dvě oddělené černozemní půdy a objevují se v nich spíše jen ojediněle a roztroušeně pravěké i středověké památky. Nebyla jim však dosud věnována větší pozornost. Na podzim roku 1972 prohlédl profil dr. V. Ložek v rámci výzkumu starého holocénu a získal v sedmi jeho různých úrovních drobné nálezy keramiky a zvířecí kosti. Ač šlo o drobné a převážně atypické památky, přece jen byly podrobně posouzeny jednotlivými pracovníky ústavu, aby mohly být konfrontovány se stratigrafickými poměry. Posudky však nemohly potvrdit geologické předpoklady a napovídaly spíše pro převrácenou chronologii. Tak ve svrchní černozemní půdě (3) ležel velký tuhovaný střep halštatskolaténské doby, pak několik dalších fragmentů keramiky velatické kultury (3a, 4), ve spodní černozemí (5) zase střepy mladšího neolitu, doby bronzové (5a), ještě v nižším horizontu (5b) střepy nádob doby římské společně s eneolitickými a konečně nejnižší (6) malý střep slovanské keramiky 11.—12. století. Na základě těchto rozborů je nutno pokládat tedy nálezy za druhotně uložené a celé souvrství za sedimenty povodňové a hlavně splachové.

Untersuchung des Profiles bei Pavlov. (Bez. Břeclav) Im Ufer des Flusses Thaya stellte Dr. V. Ložek zwei holozäne schwarzerdige Böden und in verschiedenen Lagen Gefäßbruchstücke von mehreren prähistorischen Kulturen fest. Die chronologische Einreihung dieser Funde geht allerdings mit den stratigraphischen Umständen auseinander. Dies zeugt also von einer sekundären Deponierung und davon, dass die abgedeckten Schichtenfolgen durch Überschwemmungs- und hauptsächlich durch Abspülungssedimente gebildet sind.

NÁLEZY NA STAVENIŠTI POLIKLINIKY V POHOŘELICÍCH

(okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA, AŮ ČSAV BRNO

Na podzim roku 1971 získal Jos. Benada při prohlídce staveniště nové polikliniky v Pohořelících několik zajímavých archeologických nálezů. Na jaře následujícího roku je pak sběrem ještě

poněkud rozšířil. Většina z nich pochází z místa, kde bagr vyhlobil v tmavých vrstvách povrchového souvrství větší jámu na vápno (4×2×2,70). V nálezech převládají střepy středověkých nádob ze 12.—14. století, provázené zvířecími kostmi, dvěma hřeby (klíнец a hraněný hřeb se širokou nepravidelnou hlavou) a valouny. Tvarově jsou zastoupeny několika málo zlomky silnostěnné větší nádoby, z hojnějšího slídnatého tenkostěnného keramického zboží pak středně velké hrnce, pokličky, odlomená ucha a dna. Jde zřejmě o památky na původní osídlení Pohořelic. Připojují se k rozsáhlejšímu podobným nálezům, které zde zachraňoval v padesátých letech dr. J. Dezort. Cizími ve zmiňovaném nálezovém celku jsou jen dva střepy z období římského. Prvým je okrajový zlomek prstěncovité misky. Jemně plavený materiál šedé barvy a povrchová úprava prokazují provinciální keramiku. Druhý kus zachycuje úplný profil menší široké nádoby domácího prostředí.

Funde auf dem Bauplatz der Poliklinik in Pohořelice (Bez. Břeclav). Es gelang hauptsächlich beim Eintiefen einer Kalkgrube mehrere Scherben mittelalterlicher Gefäße aus dem 12.—14. Jahrhundert zu bergen, die von Tierknochen, zwei Nägeln und auch von zwei Scherben von verschiedenen Gefäßen aus der römischen Kaiserzeit begleitet waren.

POVRCHOVÉ NÁLEZY V LEDNICI

(okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA, AŮ ČSAV Brno

Na připravovaném staveništi v sousedství svého domu v Lednici zdvihl příslušník SNB J. Říha několik zajímavých nálezů. Prostřednictvím J. Benady tak byly zachráněny tři střepy středověkých nádob z 12. stol., fragmenty mladší tenkostěnné keramiky se slídou, část fosilované jelení mandibuly a střepy laténské kultury. Tři z nich pocházely z hřebenované tuhované situly a další ze dvou misek. Při plánované výstavbě rodinného domu bude podobným nálezům věnována zvýšená pozornost.

Oberflächenfunde in Lednice (Bez. Břeclav). vom Bauplatz in der Nachbarschaft seines Hauses meldete J. Říha. Es waren dies hauptsächlich Gefäßbruchstücke aus dem 12. Jahrhundert und Scherben einer latènezeitlichen Situla und von zwei Schüsseln.

NOVÉ NÁLEZY Z POLICHNA

(okr. Gottwaldov)

JIRÍ PAVELČÍK, AŮ ČSAV Brno

Ředitelství ZDŠ v Polichně předalo muzeu JAK v Uherském Brodě pravěké nálezy, které byly nalezeny v poloze „U sířčeny“ i jinde. Mezi nimi jsou zastoupeny dva zlomky sekeromlatů, z nichž jeden je dokonale vybroušen ze světlezelené, černě žilkované horniny a v místě prvrtu se nachází po obou stranách ostré hrany, oddělující tyl od ostří. Sekeromlaty doprovázejí dvě oboustranně klenuté sekerky. Kamenné nástroje můžeme datovat do období eneolitu, a to především do jeho starší fáze. Bronzová sekerka s laloky a odlomeným týlem náleží do období BC—BD. Nálezový komplex doplňují dva střepy z keramického těsta, promíseného tuhou. Jeden je jemně žlábkován. Bezpečně je můžeme zařadit do mladší fáze laténské kultury.

Neue Funde aus Polichno (Bez. Gottwaldov). In verschiedenen Fluren fand man äneolithische Steinwerkzeuge, ein Bronzebeil mit Lappen und Scherben latènezeitlicher Keramik.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z MORAVAN

(okr. Brno-venkov)

LUBOMÍR ŠEBELA, PAVEL KOŠTUŘÍK, UJEP Brno

(Tab. 74)

Při povrchovém průzkumu v trati „Za hřištěm“ našel posluchač I. ročníku filosofické fakulty UJEP v Brně Lubomír Šebela keramické zlomky z rozličných pravěkých kultur. Jím získaný archeologický materiál z tohoto naleziště v roce 1970 zhodnotil a publikoval J. Říhovský¹.

Uvedená lokalita je v současné době již z velké části zastavěna rodinnými domky, jejichž výstavba znemožnila další průzkum.

Rozbor získaného archeologického materiálu ukázal, že se jedná o keramický materiál kultury ůnětické, velatické, dále pak byly z této tratě získány keramické fragmenty z doby halštatské a laténské (tab. 74).

P o z n á m k a :

¹ J. Říhovský, Sídliště z mladší doby bronzové a z doby halštatské v Moravanech (okr. Brno-venkov), PV 1970, Brno 1971, 36, tab. 19.

Archäologische Funde aus Moravany (Bez. Brno-venkov). Bei der Terrainbegehung in der Flur „Za hřištěm“ fand der Hochschüler aus dem I. Jahrgang der Philosophischen Fakultät UJEP in Brno Lubomír Šebela Keramikbruchstücke aus verschiedenen prähistorischen Kulturen. Das von ihm gewonnene Material von diesem Fundort im Jahre 1970 bewertete und publizierte J. Říhovský¹.

Die angeführte Lokalität ist heute bereits zum Grossteil von Familienhäusern verbaut, deren Aufbau eine weitere Grabung nicht ermöglichte.

Die Analyse des keramischen Materiales zeigte, dass es sich um Funde aus dem Zeitabschnitt der ůněticer, Velaticer- Kultur und ebenfalls aus dem hallstatt- und latènezeitlichen Abschnitt handelt.

K OTÁZCE KONZERVACE ŽELEZNÝCH PŘEDMĚTŮ Z ARCHEOLOGICKÝCH VÝZKUMŮ

LADISLAV PÁGO, AŮ ČSAV Brno

(Tab. 75)

Železné předměty z archeologických výzkumů, které jsou předávány ke konzervaci, vyskytují se někdy v takovém stavu, že je obtížné zjistit jejich tvar a funkci. Předměty po vyjmutí z půdy bývají deformovány zbytky hlíny, písku, kaménky apod., a často představují jen kusy beztvarych hmot. Pro konzervaci není pak mnohdy snadné bez předchozí identifikace předmětu pomocí rentgenů (X-paprsků) nebo radioaktivními zářiči (gamadefektoskopy, gama-zářeni) zjistit jeho skutečný stav a původní vzhled.

Poněvadž dosud není běžná praxe používání diagnostických metod rentgenografie a gama-defektoskopie před vlastní konzervací, pro značný počet nálezů i z nedostatku těchto zařízení, je třeba zjistit stav předmětu mechanickými zásahy, např. sondáží pomocí ostrého a špičatého nástroje, vrtáčkem, jemným pilníkem, bruskou apod. K důkazu existence kovového jádra u železných předmětů možno někdy použít i silnějšího magnetu.

Vlivem půdní koroze bývají železné předměty z archeologických nálezů silně zkorodovány. Průběh půdní koroze je dán chemickými, fyzikálními i mechanickými vlastnostmi půdy. Podstatný vliv na korozní procesy mají především chemické složení půdy, stupeň její kyselosti a obsah vody (vlhkost). Také zrnitost půdy ovlivňuje korozní průběh, neboť zde dochází k rozdílnému přístupu a výměně vzdušného kyslíku.

Při konzervaci železných, silně zkorodovaných předmětů z archeologických výzkumů jde většinou o zachování tvaru předmětu, odstranění stimulatorů koroze a stabilizaci rzi. Mezi stimulatory koroze se počítají především chloridy, ale i další látky, které se mohly dostat do půdy z prostředí nebo vlivem hnojení. Koroze je tedy způsobena chemickou nebo elektrochemickou činností okolních prostředí. I když se koroze železa projevuje v různých formách, je to v podstatě oxidace železa, za vzniku kysličníku a hydrátu různého chemického složení, kterým se říká rez. Ke vzniku rzi

se často přidruží i chemické reakce, způsobené látkami z prostředí. Na korozi kovů, která představuje složitou reakci, mohou být spoluúčastny látky plynné, kapalně i pevně.

K vytváření deformujících vrstev (krust) na povrchu zkorodovaných železných předmětů přispívá hlavně volná kyselina křemičitá (H_2SiO_3) z půdního prostředí, příp. i další složky. Vznikají pak prakticky nerozpustné a tvrdé vrstvy křemičitanů, které mohou být doprovázeny i jinými sloučeninami. Tyto tvrdé a jen velmi obtížně odstranitelné vrstvy, pevnější než zkorodovaný předmět, by však nemusely často vzniknout, budou-li odstraňovány za vlhka, bezprostředně po vyzvednutí předmětu ze země. Bylo by tedy velmi vhodné, aby každý železný předmět byl udržován do provedení potřebné dokumentace (fotografování, kreslení apod.) ve vlhkém stavu, např. obložením vodou prosycenou buničitou vatou, tkaninou aj.

Poté je třeba předmět namočit případně ještě i do vody a ihned odstraňovat hrubé, deformující vrstvy, až ke zkorodovanému železnému povrchu. Většinou se tyto vrstvy podaří snadno odstranit již při použití některých mechanických prostředků (skalpelu, hrubších jehel, nože apod.) Někdy postačí k odstranění (odloupnutí) vrstvy i opatrný zásah prsty rukou. To bylo prakticky ověřeno např. na železných předmětech vyzvednutých z mokrého prostředí i na některých dalších předmětech z velkomoravského hradiště v Mikulčicích, okr. Hodonín. Je samozřejmé, že tento úkon bude svěřen pouze zkušenějšímu terénnímu pracovníkovi a že budou odstraňovány jen snadněji snímatelné vrstvy. Předměty, jejichž vrstvy jsou pevně zakotveny do zkorodovaného povrchu a odstraňování by bylo neskutčné, budou pak předány k dalšímu zpracování konzervační laboratoři.

Odstranění silnějších, deformujících vrstev s předmětů přímo v terénu má ten význam, že se zabrání, ještě před vysušením (odpařením vody), vytvoření tvrdé a chemickým i mechanickým vlivům odolné vrstvy. Takovou vrstvu nelze pak odstranit chemickými metodami bez eventuálního poškození předmětu (např. v kyselině fluorovodíkové — HF). Avšak ani mechanické odstraňování vrstvy obrušováním na zubařské technické brusce nemusí být vždy spolehlivé a může dojít k narušení kovového jádra, nebo u silně zkorodovaného předmětu ke zkreslení jeho skutečného tvaru.

Pro názornost je v tabulce I na obr. č. 1 uveden železný předmět před odstraněním silně deformující vrstvy. Obr. č. 2 představuje pak předmět po mechanickém obrušení křemičitanových vrstev. Ve vlhkém (mokrém) stavu se obvykle podaří zbavit předmět těchto nežádoucích krust tak, jak je patrné z tohoto obrázku.

Závěrem možno shrnout, že v zájmu usnadnění konzervátorských prací, lepšího zpracování i k dokonalejší a přesnější dokumentaci i evidenci materiálu z archeologických výzkumů bylo by žádoucí, aby každý železný předmět s uvedenými deformujícími vrstvami byl těchto zbaven ještě za vlhka, dokud nedošlo k přeměně v tvrdou a špatně odstranitelnou vrstvu křemičitanu železnatého, příp. i dalších nerozpustných sloučenin.

Zur Frage der Konservierung von Eisengegenständen aus archäologischen Grabungen. Eisengegenstände von archäologischen Grabungen kommen zur Konservierung manchmal in einem derartigen Zustand, dass es schwierig ist ihre Form und Funktion zu bestimmen. Nach Herausnahme aus dem Boden stellen die Gegenstände häufig eine formlose Masse vor. Die deformierenden Schichten bilden Überreste von Erde und Sand u. ä. Vor der eigentlichen Konservierung ist es manchmal sehr schwer die Gegenstände ohne Benützung von einigen diagnostischen Methoden, z. B. Röntgenographie oder Gamadefektoskopie genau zu identifizieren.

Zur Bildung der deformierenden Schichten auf der Oberfläche der korrodierten Eisengegenstände trägt vor allem die lose Kieselsäure (H_2SiO_3) aus dem Bodenmilieu bei. Es entstehen praktisch unlösliche und harte Silikatschichten. Diese harten und nur sehr schwer zu beseitigenden Schichten müssten jedoch oft nicht entstehen, würden sie noch im feuchten Zustand beseitigt werden, also unmittelbar nach Herausnahme des Gegenstandes aus dem Boden. Meistens gelingt dies schon leicht bei der Benützung einiger mechanischer Mittel (Skalpel, Messer, gröbere Nadeln u. ä.). Manchmal kann die Schicht schon mit den Fingern abgeschält werden.

Die Beseitigung von stärkeren, deformierenden Schichten von dem Gegenstand im feuchten Zustand direkt im Terrain hat den Vorteil, dass sie noch vor dem Austrocknen die Bildung der harten und widerstandsfähigen Schichten verhindert. Die chemische Methode kann meistens wegen der eventuellen Beschädigung des Gegenstandes nicht benützt werden, ebenfalls bei der mechanischen Art des Abschleifens kann es zur Störung des Metallkernes oder der Form bei stark korrodierten Gegenständen kommen.

Auf Tafel I ist ein Eisengegenstand vor der Entfernung der deformierenden Schichten und nach deren Beseitigung durch allmähliches Abschleifen mit einem zahnärztlichen Schleifinstrument angeführt. Im Interesse der Erleichterung der Konservierungsarbeiten sowie zur vollkommeneren Dokumentation und Evidenz des Materiales von archäologischen Grabungen wäre es wünschenswert, dass von den Gegenständen die angeführten Schichten noch im feuchten Zustand entfernt würden, solange es nicht zur Veränderung in eine harte und schwer zu beseitigende Silikatschicht, eventuell von weiteren unlöslichen Zusammensetzungen kam.

V Ý Z K U M Y A Z Á C H R A N N É A K C E N A M O R A V Ě
V R O C E 1 9 7 2

(Tab. 76)

1. Blučina (okr. Brno-venkov): neolit.
2. Boršice (okr. Uherské Hradiště): kultura slovanská.
3. Bořitov (okr. Blansko): paleolit, neolit, kultura šňůrová, slavonská, zvoncovité poháry, doba římská, kultura laténská, lužická, slezská a slovanská.
4. Brno (okr. Brno-město): kultura slovanská.
5. Brumovice (okr. Břeclav): kultura laténská, středověk.
6. Bulhary (okr. Břeclav): kultura podolská, velatická, laténská a středověk.
7. Bzenec (okr. Hodonín): mladší doba bronzová.
8. Dolany (okr. Olomouc): středověk.
9. Dolní Benešov (okr. Opava): středověk.
10. Dolní Kounice (okr. Brno-venkov): kultura horákovská.
11. Dolní Věstonice (okr. Břeclav): paleolit, kultura slovanská.
12. Drásov (okr. Brno-venkov): středověk.
13. Gottwaldov (okr. Gottwaldov): kultura slezská a slovanská.
14. Gottwaldov-Malenovice (okr. Gottwaldov): kultura platěnická.
15. Heršpice u Slavkova (okr. Vyškov): středověk.
(Konůvky).
16. Hlinsko (okr. Přerov): eneolit, středověk.
17. Honětice (okr. Kroměříž): kultura lužická.
18. Hradec nad Moravicí (okr. Opava): kultura slezská, slovanská, středověk.
19. Hrubá Vrbka (okr. Hodonín): středověk.
20. Hulín (okr. Kroměříž): kultura lužická a laténská.
21. Chvalčov (okr. Kroměříž): kultura laténská.
22. Jarohněvice (okr. Kroměříž): doba římská.
23. Jívová (okr. Olomouc) „Tepenec“: středověk.
24. Kanice (okr. Brno-venkov): středověk.
25. Koryčany (okr. Kroměříž): hrad Cimburk: středověk.
26. Kozmice (okr. Opava): neolit
27. Kožušice (okr. Kroměříž): kultura volutová.
28. Kramolín (okr. Třebíč): neolit, kultura slovanská.
29. Kroměříž (okr. Kroměříž): kultura slovanská.
30. Kupařovice (okr. Brno-venkov): kultura slovanská.
31. Kyjov-Nětčice (okr. Hodonín): kultura šňůrová.
32. Ladná (okr. Břeclav): kultura slovanská, středověk.
33. Lednice (okr. Břeclav): kultura laténská, středověk.
34. Malé Hradisko (okr. Prostějov): kultura laténská.
35. Mikulčice (okr. Hodonín): kultura slovanská.
36. Mohelnice (okr. Šumperk): neolit, kultura laténská a slovanská.
37. Moravany (okr. Brno-venkov): kultura únětická, velatická, doba halštatská, kultura laténská.
38. Mušov (okr. Břeclav): kultura laténská a slovanská.
39. Nedakonice (okr. Uherské Hradiště): kultura laténská.
40. Němčičky (okr. Brno-venkov): středověk.
41. Nový Poddvorov (okr. Hodonín): kultura slovanská.
42. Olomučany (okr. Blansko): středověk.
43. Opava (okr. Opava): středověk.
44. Ostrava (okr. Ostrava): středověk.
45. Ostrožská Nová Ves (okr. Uherské Hradiště): paleolit.
46. Osvětímány (okr. Uherské Hradiště): středověk.
47. Otice (okr. Opava): paleolit, neolit.
48. Pavlov (okr. Břeclav): paleolit.
49. Pohořelice (okr. Břeclav): doba římská, středověk.
50. Polešovice (okr. Uherské Hradiště): doba halštatská, kultura laténská a slovanská.
51. Police (okr. Třebíč): doba halštatska, kultura laténská.
52. Polichno (okr. Gottwaldov): eneolit.
53. Popov (okr. Gottwaldov): kultura laténská.
54. Přerov (okr. Přerov): paleolit, kultura slovanská.
55. Přibice (okr. Břeclav): středověk.
56. Přisnotice (okr. Brno-venkov): doba římská.
57. Racková (okr. Gottwaldov): nedatované.
58. Radkov-Dubová (okr. Opava): hrad Vikštejn: středověk.

59. Rajhrad (okr. Brno-venkov): doba římská, kultura horákovská, laténská a slovanská.
60. Rakvice (okr. Břeclav): středověk, novověk.
61. Ratiškovice (okr. Hodonín): kultura laténská.
62. Roštín (okr. Kroměříž): kultura slezsko-platěnická a laténská, středověk.
63. Rýmařov (okr. Bruntál): středověk.
64. Rymice (okr. Kroměříž): kultura przeworská.
65. Sazovice (okr. Gottwaldov): kultura slezská.
66. Skalice (okr. Znojmo): kultura slovanská.
67. Ostrava-Slezská Ostrava (okr. Ostrava): středověk.
68. Služovice (okr. Opava): nálevkovité poháry.
69. Starý Hrozenkov (okr. Uherské Hradiště): doba římská.
70. Stříbrnice (okr. Uherské Hradiště): kultura volutová.
71. Sulimov (okr. Kroměříž): negativní.
72. Tišnov (okr. Brno-venkov): kultura lužická.
73. Tupesy (okr. Uherské Hradiště): kultura slovanská.
74. Tvrdonice (okr. Břeclav): kultura únětická.
75. Uherské Hradiště-Mařatice (okr. Uherské Hradiště): eneolit.
76. Uherské Hradiště-Staré Město (okr. Uherské Hradiště): kultura slovanská, středověk.
77. Uherský Brod (okr. Uherské Hradiště): kultura laténská, středověk.
78. Újezd u Brna (okr. Brno-venkov): kultura únětická.
79. Vávrovice (okr. Opava): kultura maďarovská a věteřovská.
80. Žopy (okr. Kroměříž): kultura lužická.

**SEZNAM PUBLIKACÍ
ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD V BRNĚ**

PŘEHLED VÝZKUMŮ:

1956 Brno 1959, 80 str., 22 tab.	1964 Brno 1965, 81 str., 50 tab.
1957 Brno 1958, 212 str., 20 tab.	1965 Brno 1966, 87 str., 42 tab.
1958 Brno 1958, 110 str., 32 tab.	1966 Brno 1967, 76 str., 58 tab.
1959 Brno 1960, 186 str., 37 tab.	1967 Brno 1968, 128 str., 110 tab.
1960 Brno 1961, 115 str., 44 tab.	1968 Brno 1970, 79 str., 67 tab.
1961 Brno 1962, 111 str., 40 tab.	1969 Brno 1971, 86 str., 42 tab.
1962 Brno 1963, 77 str., 31 tab.	1970 Brno 1971, 148 str., 64 tab.
1963 Brno 1964, 85 str., 36 tab.	1971 Brno 1972, 266 str., 118 tab.

FONTES ARCHAEOLOGIAE MORAVICAE:

- I. Boris Novotný, Hromadný nález ze 16. století v Brně. — Ein Hortfund aus dem 16. Jahrhundert in Brno. — Brno 1959 (34 str., 19 tab.).
- II. Jiří Meduna, Staré Hradisko, Katalog nálezů uložených v muzeu města Boskovic. — Katalog der Funde im Museum der Stadt Boskovice. — Brno 1961 (78 str., 50 tab.).
- III. Milan Stloukal, Mikulčice, Antropologický materiál z I. pohřebiště — Anthropologisches Material aus der I. Begräbnisstätte. — Brno 1962 (100 str., 36 tab.).
- IV. Karel Tihelka, Hort — und Einzelfunde der Únětitzer Kultur und des Věteřov Typus in Mähren. — Brno 1965 (100 str., 36 tab.).
- V. Jiří Meduna, Staré Hradisko II. — Katalog der Funde aus den Museen in Brno, Praha, Olomouc und Plumlov. — Brno 1970 (166 str., 58 tab.).
- VI. Anna Medunová-Benešová, Jevišovice — Starý Zámek, Schicht B — Katalog der Funde, Brno 1972 (173 str., 111 tab.).
- VII. Anna Medunová-Benešová, Grešlové Mýto, äneolithische Höhensiedlung „nad Mírovcem“ — Katalog der Funde, Brno 1973 (104 str., 80 tab.).

SBORNÍK:

- I. Brno 1960 (88 str., 27 tab.).
- II. Františku Vildomcovi k pětadesátinám. — Brno 1961 (131 str., 29 tab.).
- III. Karlu Tihelkovi k pětadesátinám. — Brno 1964 (275 str., 52 tab.).
- IV. Za Luborem Niederlem po dvaceti letech. Uspořádal J. Skutil. — Brno 1965 (35 str.).
- V. Sborník Josefu Poulíkovi k šedesátinám. — Brno 1970 (154 str.).

BIBLIOGRAFIE:

Josef Skutil, Bibliografie moravského pleistocénu. 1850—1950. Brno 1965 (316 str.).

PŘÍLEŽITOSTNÉ TISKY:

- B. Klíma — Z. Klanica, Jižní Morava, Führer zur Südmähren. — Brno 1966 (11 str., 3 obr.).
 B. Klíma — Z. Klanica, Jižní Morava, Guide pour l'excursion das la Moravie du sud. — Brno 1966 (12 str., 3 obr.).

**STUDIE ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD**

I/1972

1. Zdeněk Klanica, Předvelkomoravské pohřebiště v Dolních Dunajovicích. — Vorgrossmährisches Gräberfeld in Dolní Dunajovice (Beitrag zur Frage über die gegenseitigen Beziehungen der Slawen und Awaren im Donaugebiet).
2. Emanuel Opravil, Rostliny z velkomoravského hradiště v Mikulčicích. — Pflanzen auf dem grossmährischen Burgwall in Mikulčice (Grabung 1954—1965).
3. Jaroslav Tejral, Mähren im 5. Jahrhundert (Die Stellung des Grabes XXXII aus Smolín im Rahmen der donauländischen Entwicklung zu Beginn der Völkerwanderungszeit).
4. Marie Kostelníková, Velkomoravský textil v archeologických nálezech na Moravě. — Grossmährische Textilien in archäologischen Funden aus Mähren.
5. Jiří Říhovský, Význam moravských nožů pro chronologii mladší a pozdní doby bronzové. — Die Bedeutung mährischer Messer für die Chronologie der jüngeren und späten Bronzezeit.
6. Pavel Košťurík, Die Lengyel-Kultur in Mähren.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1972

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor: Akademik Josef Poulik

Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský

Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá

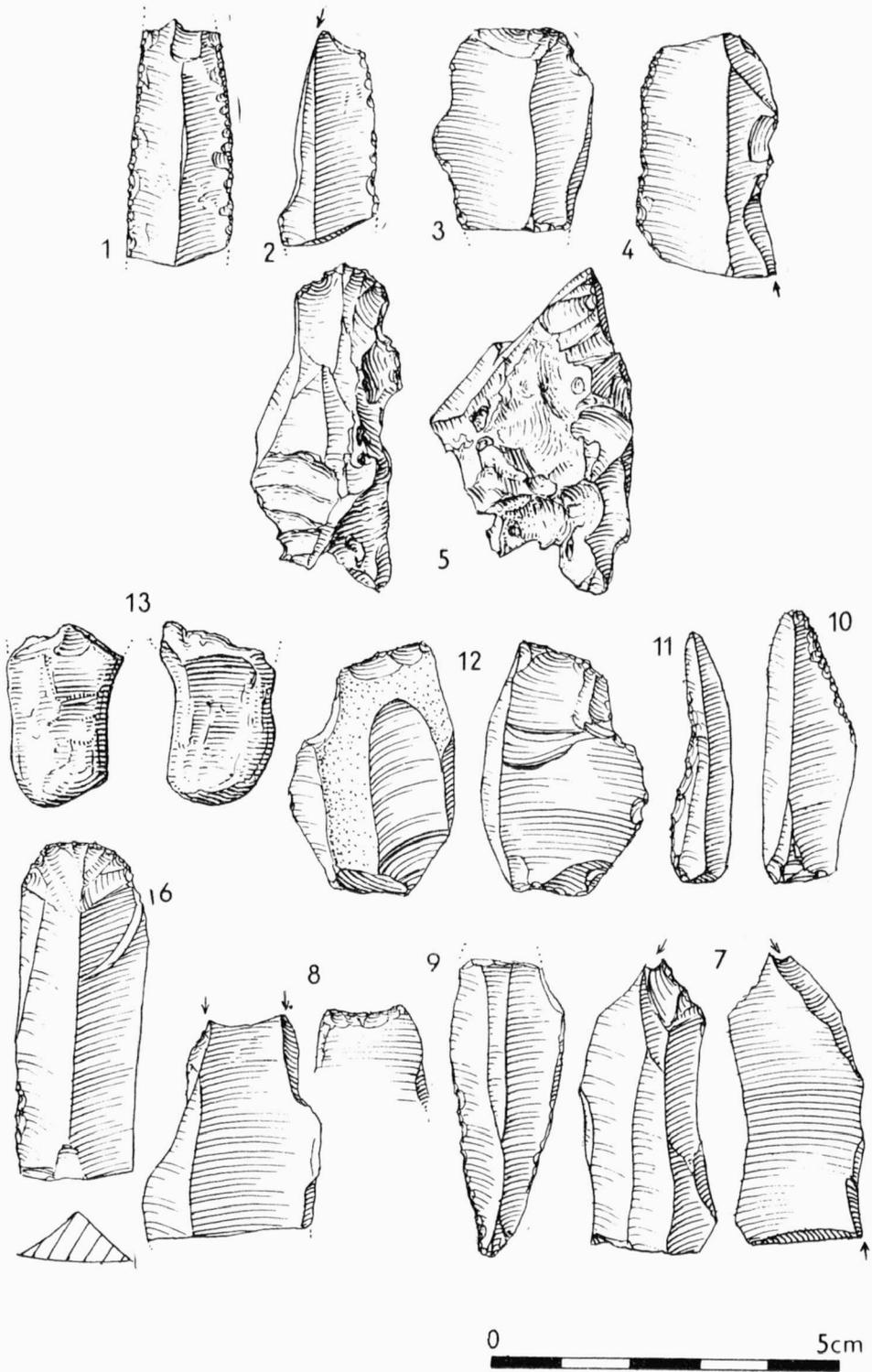
Kresby: Doc. dr. B. Klima, M. Bálek, A. Životská

Na titulní obálce: laténská spona z Rajhradu

Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21

Evidenční číslo ÚVTEI—73332

Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné

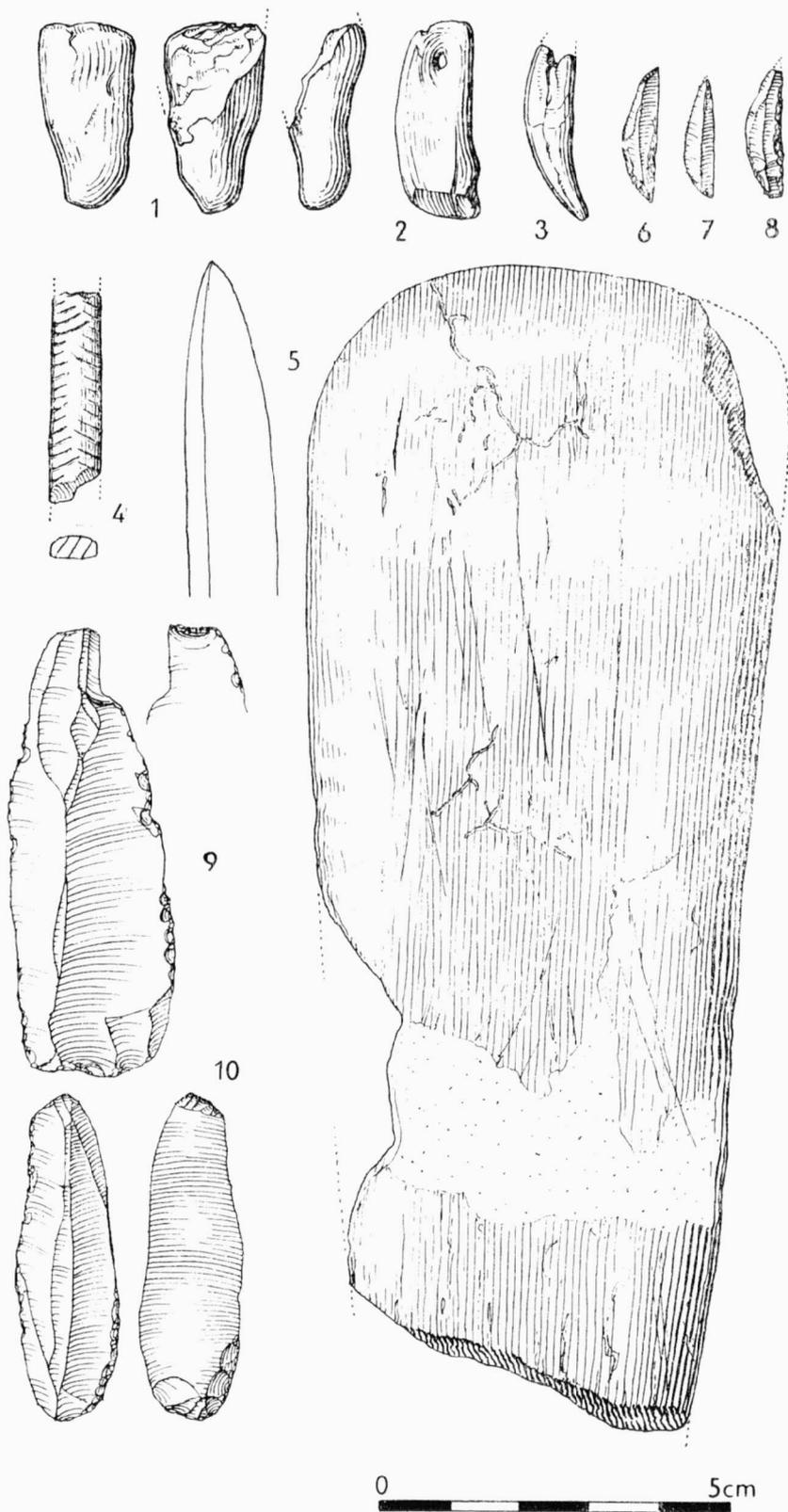
Tab. 1

1—5 Pavlov (okr. Břeclav). Výběr mladopaleolitické kamenné industrie; 6—13 Dolní Věstonice (okr. Břeclav).
 Výběr mladopaleolitické kamenné industrie. — 1—5 Pavlov (Bez. Břeclav). Auswahl der jungpaläolithischen Stein-
 industrie; 6—13 Dolní Věstonice (Bez. Břeclav). Auswahl der jungpaläolithischen Steinindustrie

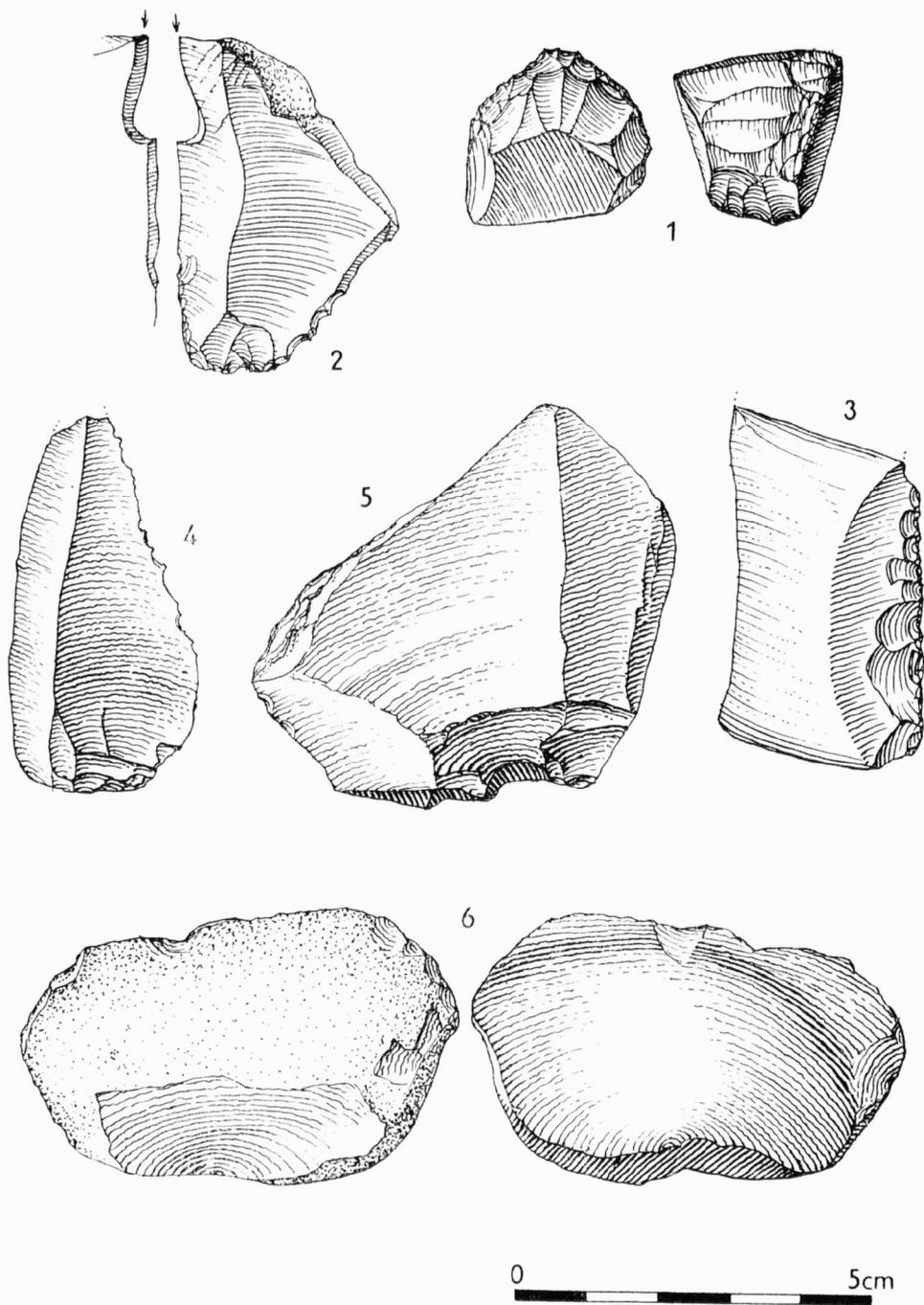
Tab. 2

1 Dolní Věstonice (okr. Břeclav). Čočka kulturní vrstvy v horní části paleolitické stanice; 2 Přerov-Předmostí (okr. Přerov). Seskupení mamutích kostí v horní nálezové vrstvě. — 1 Dolní Věstonice (Bez. Břeclav). Kulturschicht-Linse im oberen Teil der paläolithischen Station; 2 Přerov-Předmostí (Bez. Přerov). Anhäufung der Mamutknochen in der oberen Fundschicht.

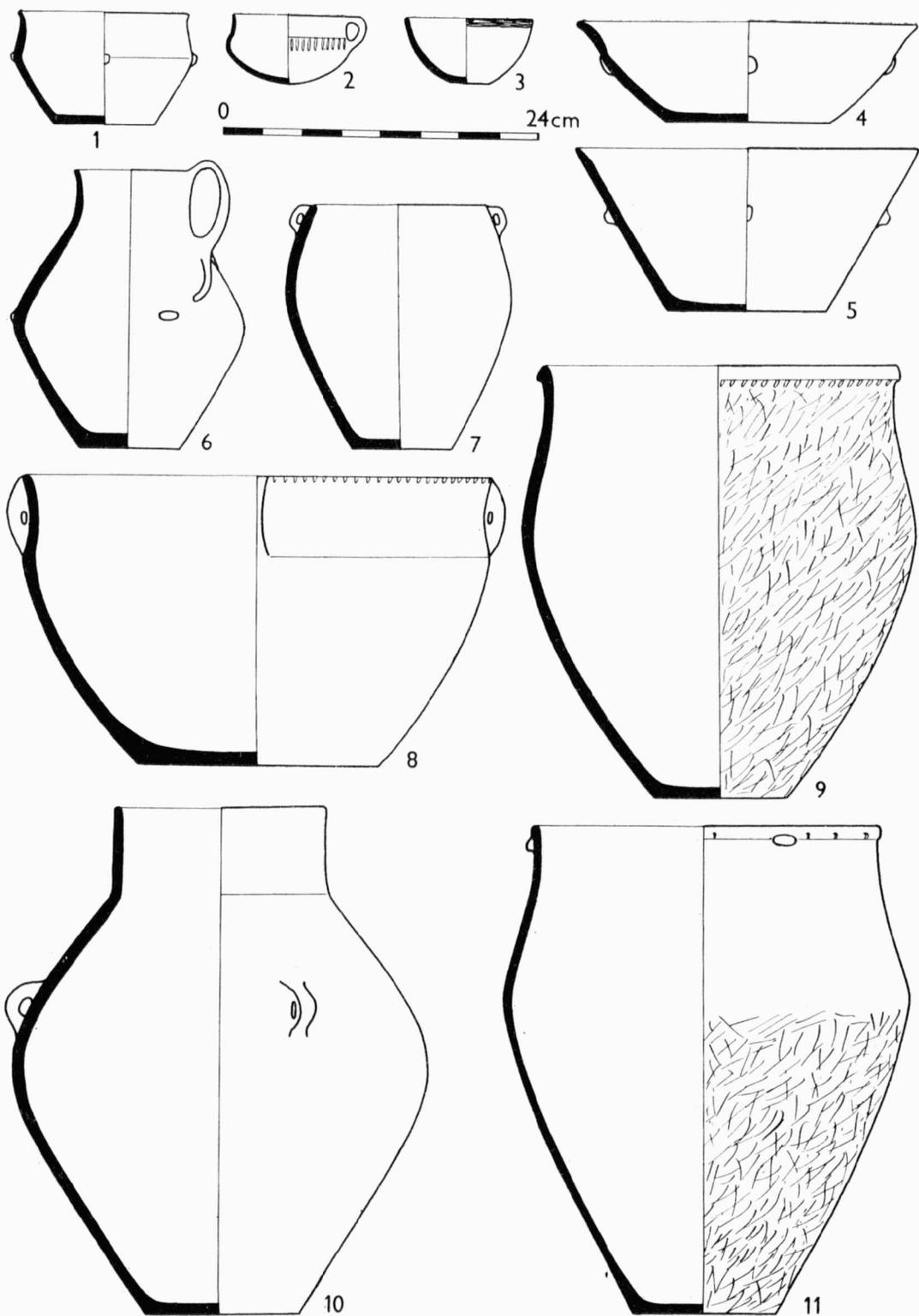
Tab. 3

Přerov-Předmostí (okr. Přerov). Výběr nálezů z vrchní nálezové vrstvy (pavlovién). — Auswahl der Funde aus der oberen Fundschicht (Pavlovién).

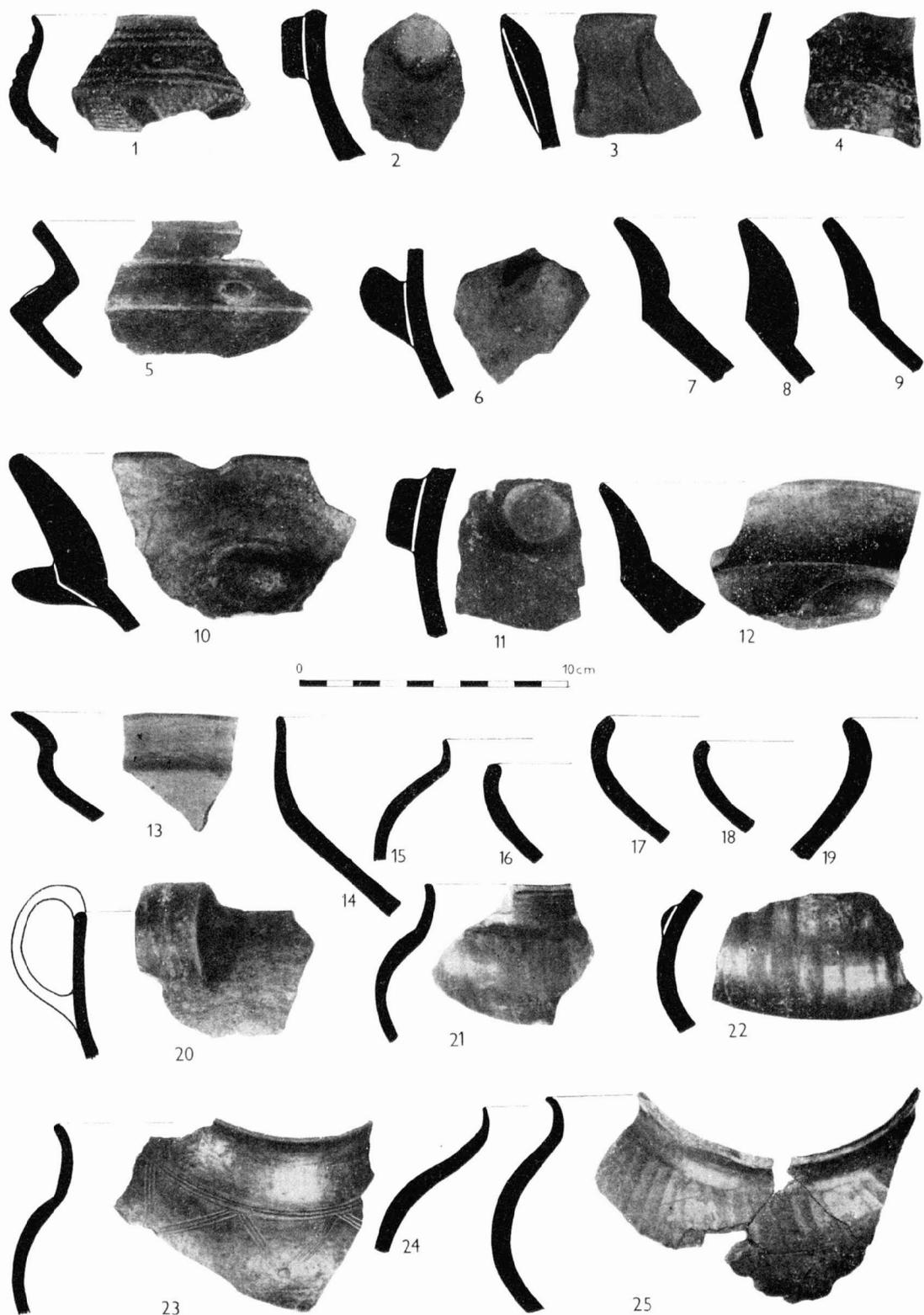
Tab. 4

Přerov-Předmostí (okr. Přerov). Kamenná industrie ze spodní nálezové vrstvy (aurignacien). — Steinindustrie aus der unteren Fundschicht (Aurignacien)

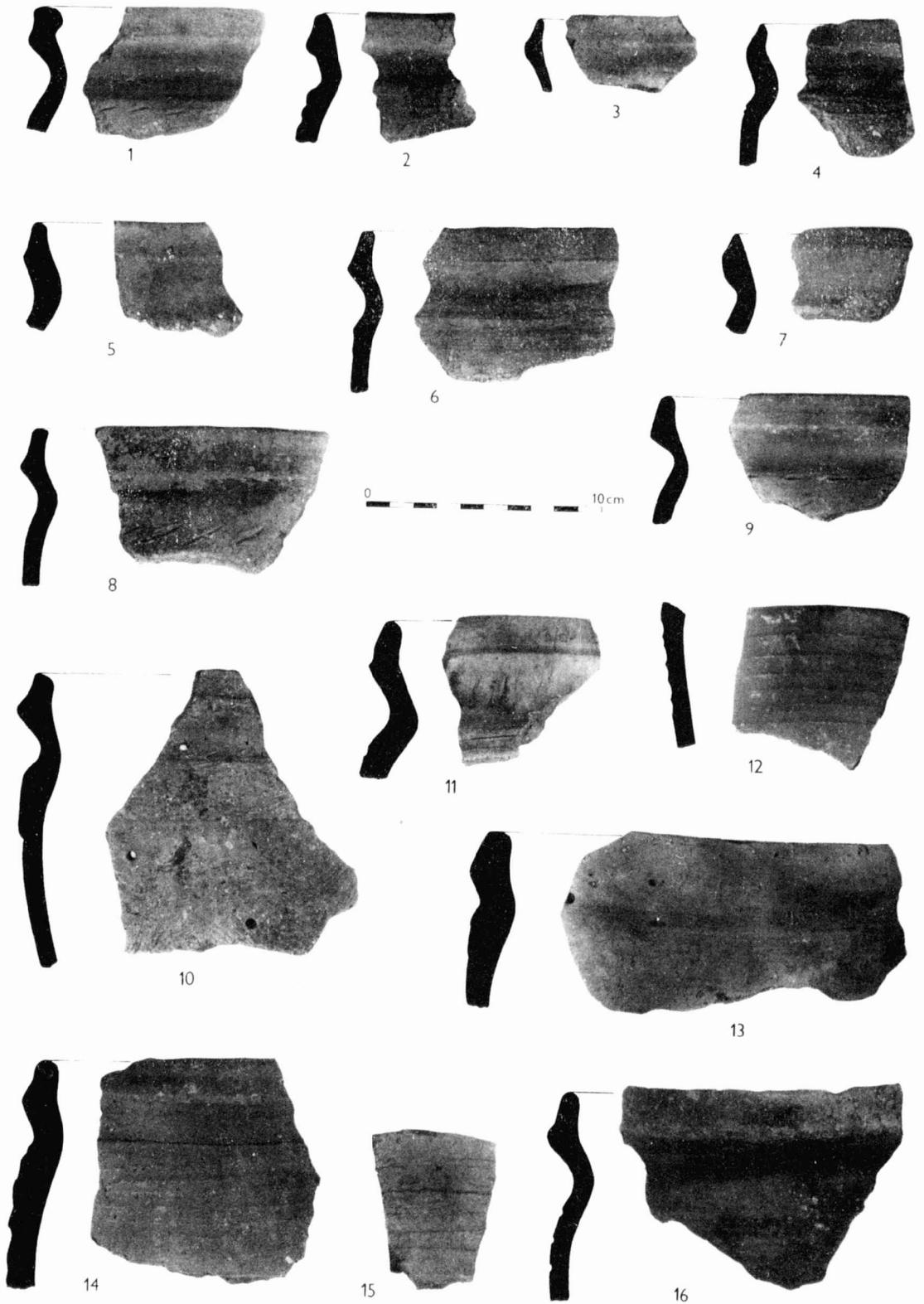
Tab. 5

Kramolín (okr. Třebíč). Praveká keramika z objektů. 1 objekt č. 35; 2 objekt č. 38; 3 objekt č. 62; 4, 5, 11 objekt č. 65; 6 objekt č. 64; 7 objekt č. 78; 8 objekt č. 63; 9 objekt č. 80; 10 objekt č. 71. — Prähistorische Keramik aus Objekten. 1 Objekt Nr. 35; 2 Objekt Nr. 38; 3 Objekt Nr. 62; 4, 5, 11 Objekt Nr. 65; 6 Objekt Nr. 64; 7 Objekt Nr. 78; 8 Objekt Nr. 63; 9 Objekt Nr. 80; 10 Objekt Nr. 71.

Tab. 6

Kramolín (okr. Třebíč). 1 stěp zdobený brázděným vpichem; 2–11 zlomky nádob kultury s moravskou malovanou keramikou; 12–24 zlomky halštatské keramiky. — 1 Scherbe mit Furchenstrichverzierung; 2–11 Gefäßbruchstücke der Kultur mit mährischer bemalter Keramik; Bruchstücke hallstattzeitlicher Keramik.

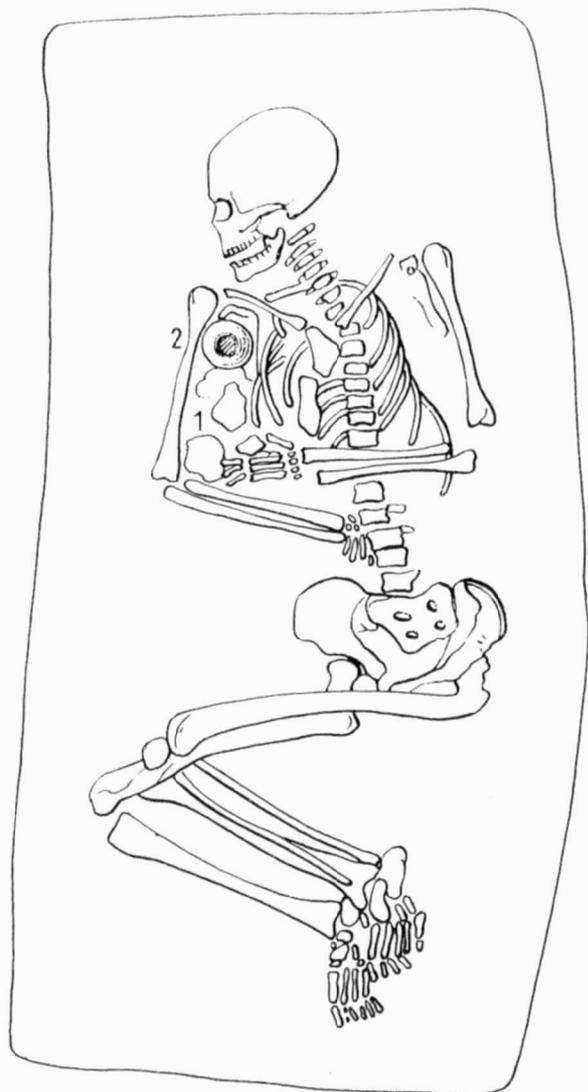
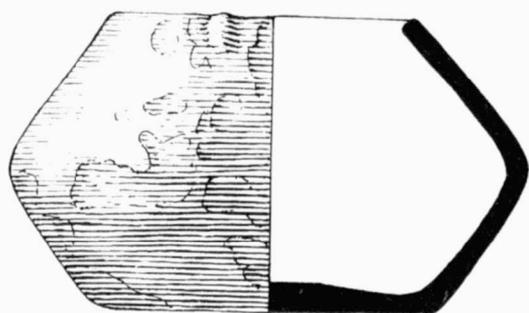
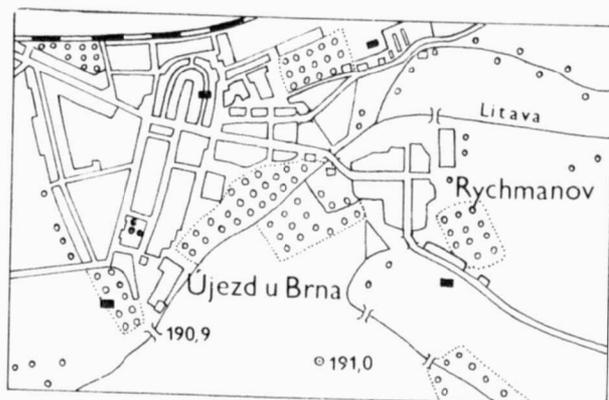
Tab. 7

Kramolín (okr. Třebíč). Výběr zlomků keramiky z mladší doby hradištní. — Auswahl von Keramikbruchstücken aus der jüngeren Burgwallzeit.

Tab. 8

Kyjov-Nětčice (okr. Hodonín). Hrob se šnúrovou keramikou. — Grab mit Schnurkeramik

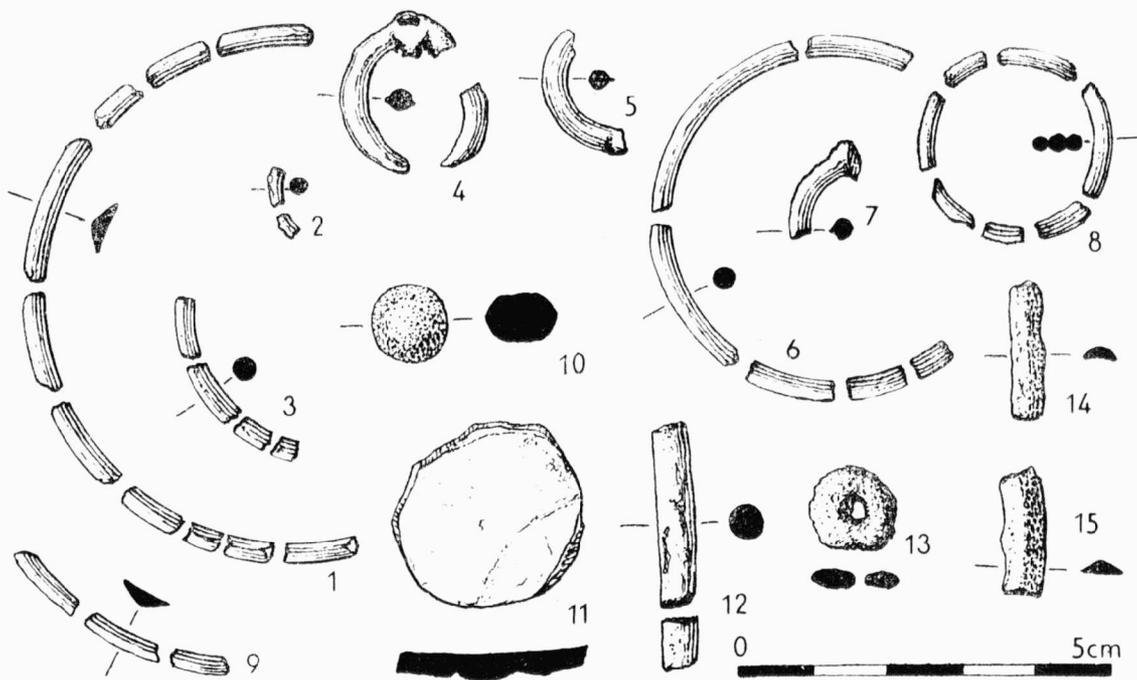
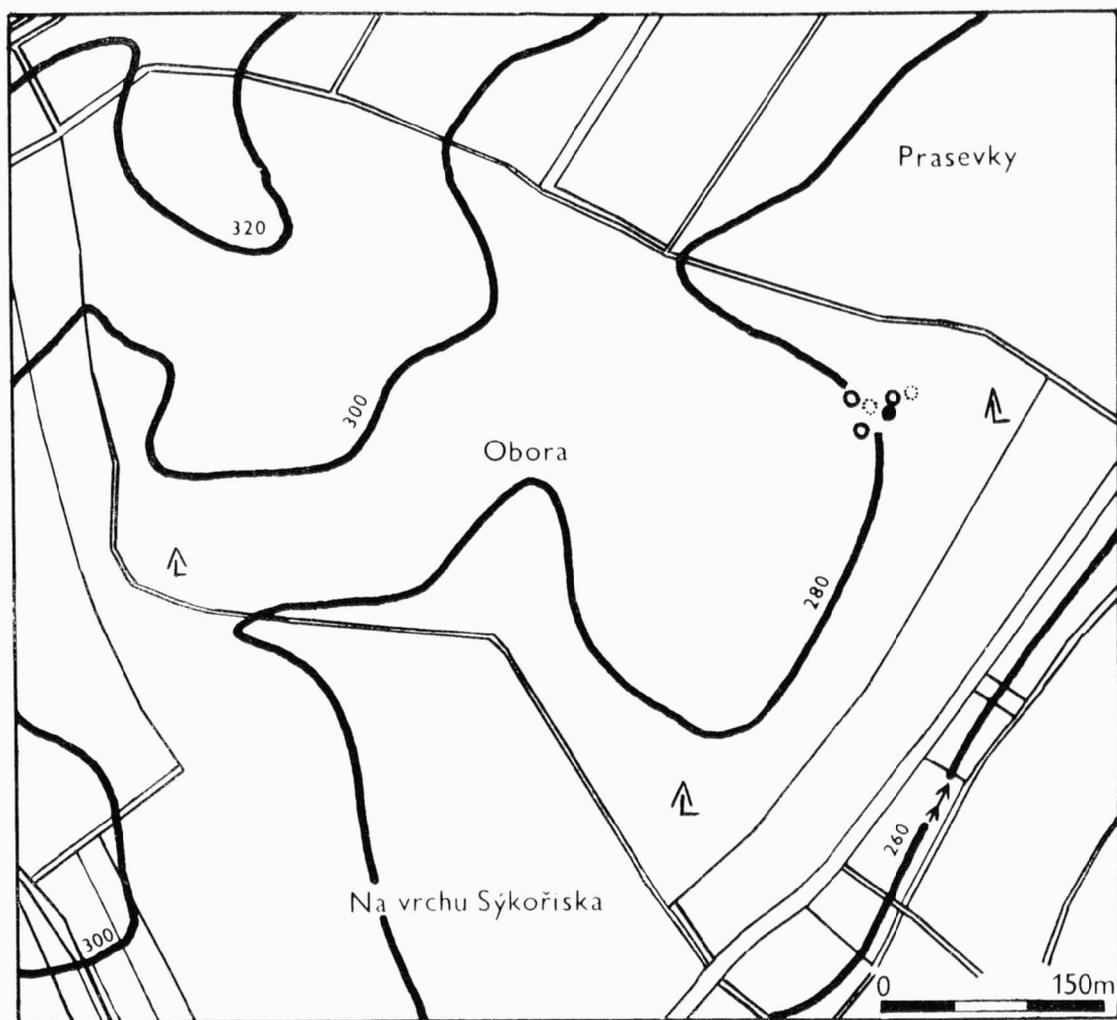
Tab. 9

Újezd u Brna (okr. Brno-venkov). Mapa únětických (1) a větoverových (2) nálezů v Újezdě u Brna. Plánek únětického hrobu ženy s dítětem a nádobka z hrobu. — Karte der Üněticer (1) und Vêtover (2) Funde in Újezd u Brna. Plan eines Üněticer Grabes einer Frau mit Kind und Gefäss aus dem Grab.

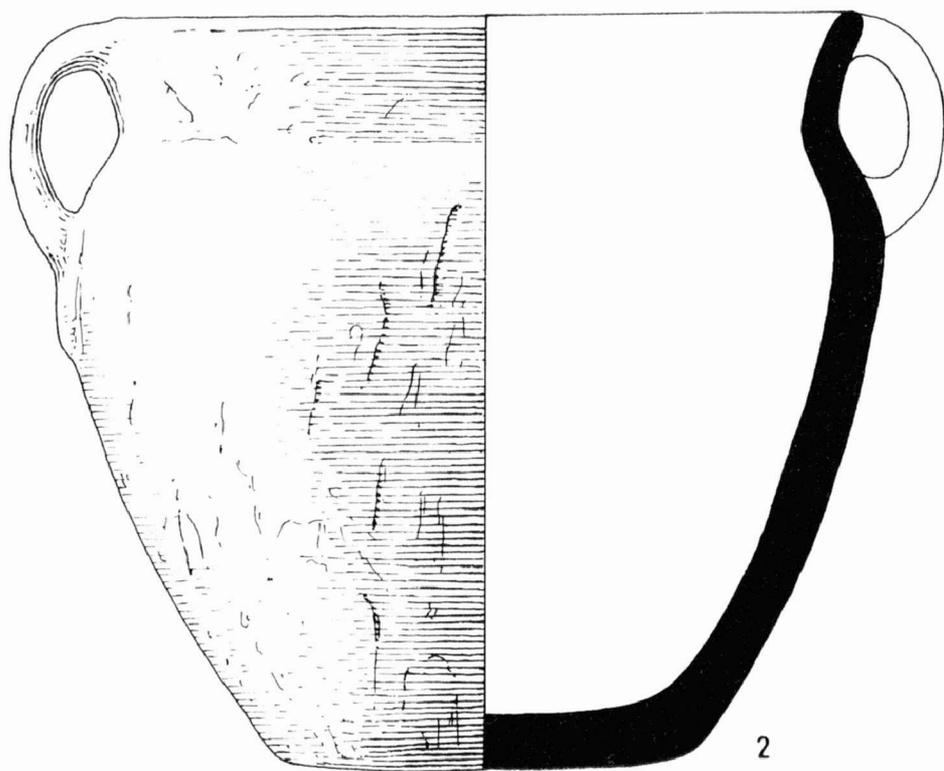
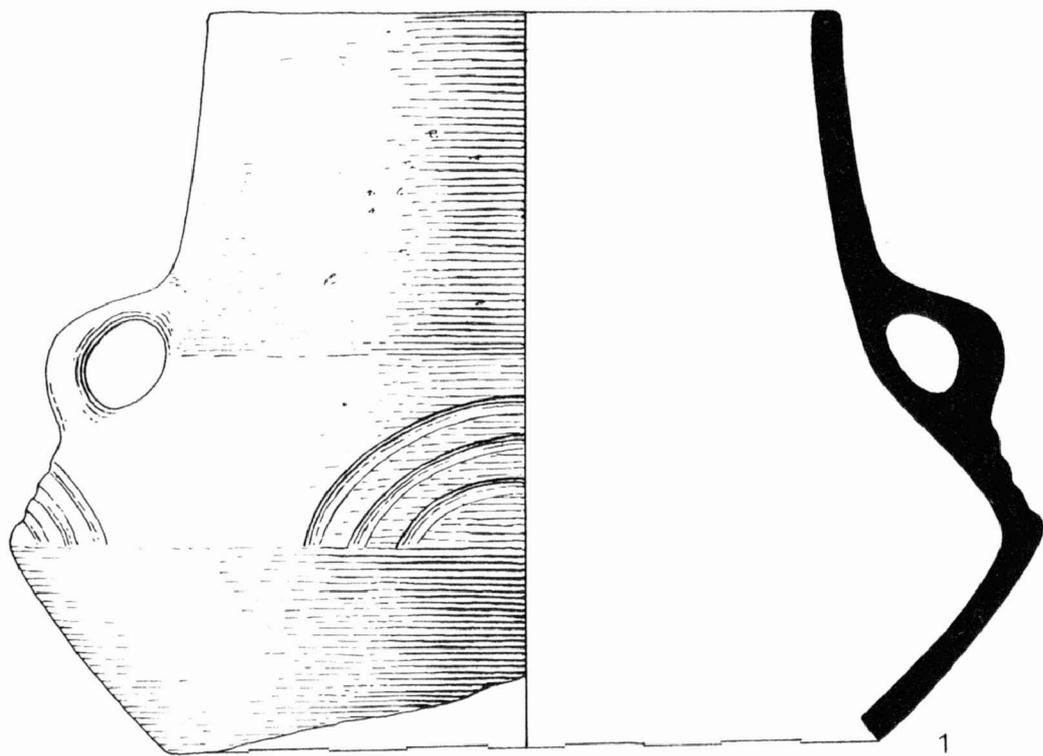
Tab. 10

Újezd u Brna (okr. Brno-venkov). Ženská lebka z únětického hrobu. — Frauenschädel aus dem Úněticer Grab.

Tab. 11

Honětice (okr. Kroměříž). Situace mohylového pohřebiště; plně vyznačena zkoumaná mohyla, tečkovaně mohyly pravděpodobné. Nálezy ze zárových hrobů v mohyle. 1, 3, 4 hrob I; 2, 5–15 hrob II. — Situation des Hügelgräberfeldes; voll ist der untersuchte Grabhügel gekennzeichnet, punktiert vermutliche Hügel. Funde aus Brandbestattungen im Hügel. 1, 3, 4 Grab I; 2, 5–15 Grab II.

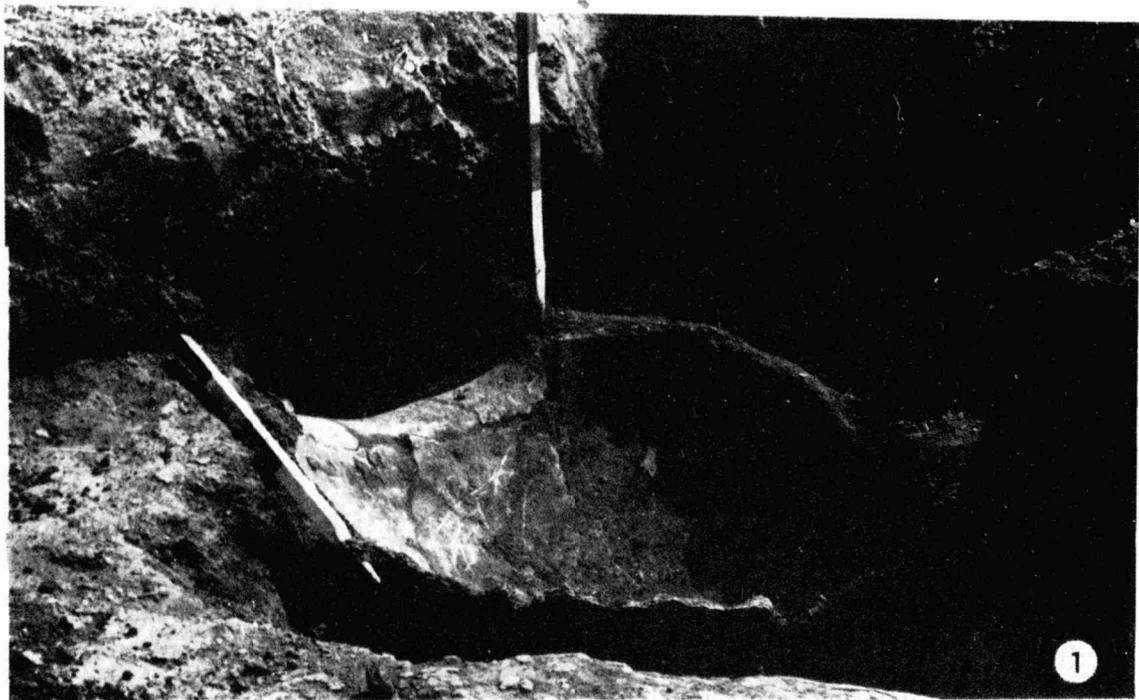
Tab. 12

Honětice (okr. Kroměříž). Keramika z hrobu I v mohyle — Keramik aus Grab I im Grabhügel.

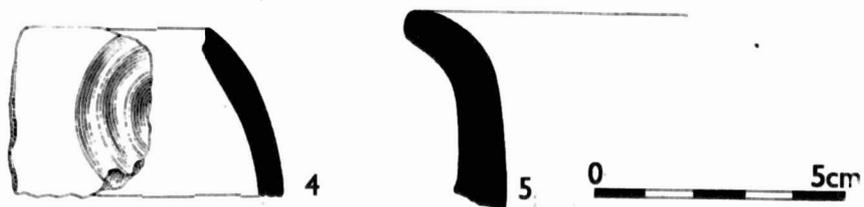
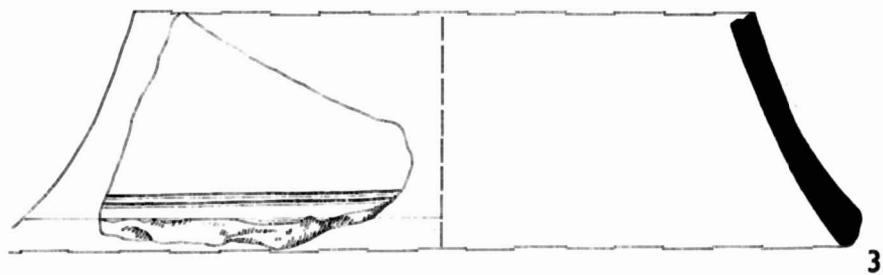
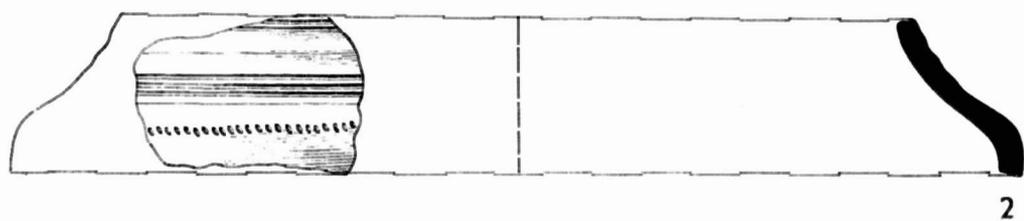
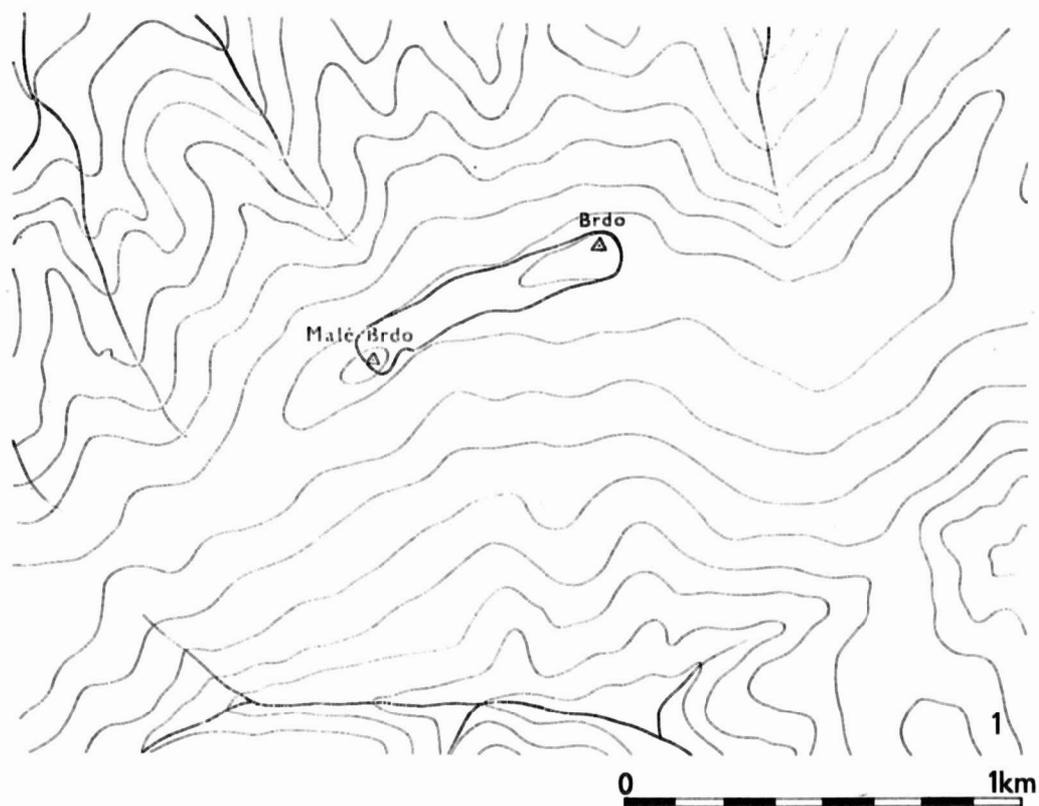
Tab. 13

Honětice (okr. Kroměříž). 1 mohyla během odkryvu; 2 hrobová jáma I s nádobkou. — 1 Grabhügel während der Ausgrabung; 2 Grabgrube I mit Gefäss.

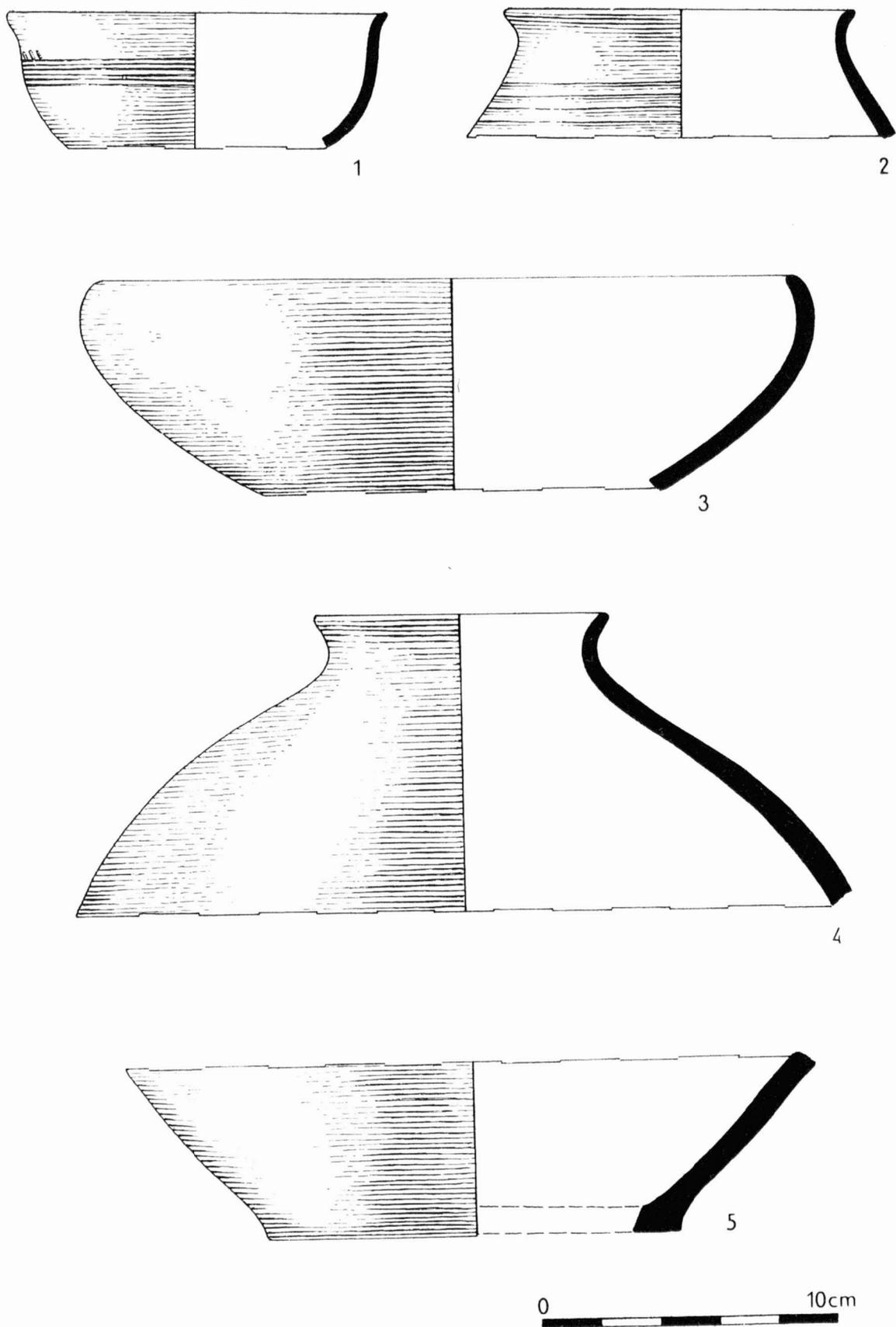
Tab. 14

Hulín (okr. Kroměříž). 1 lužická zásobnice se žárovým pohřbem; 2 zásobnice po rekonstrukci. — 1 Lausitzer Vorratsgefäß mit Brandbestattung; 2 rekonstruiertes Vorratsgefäß.

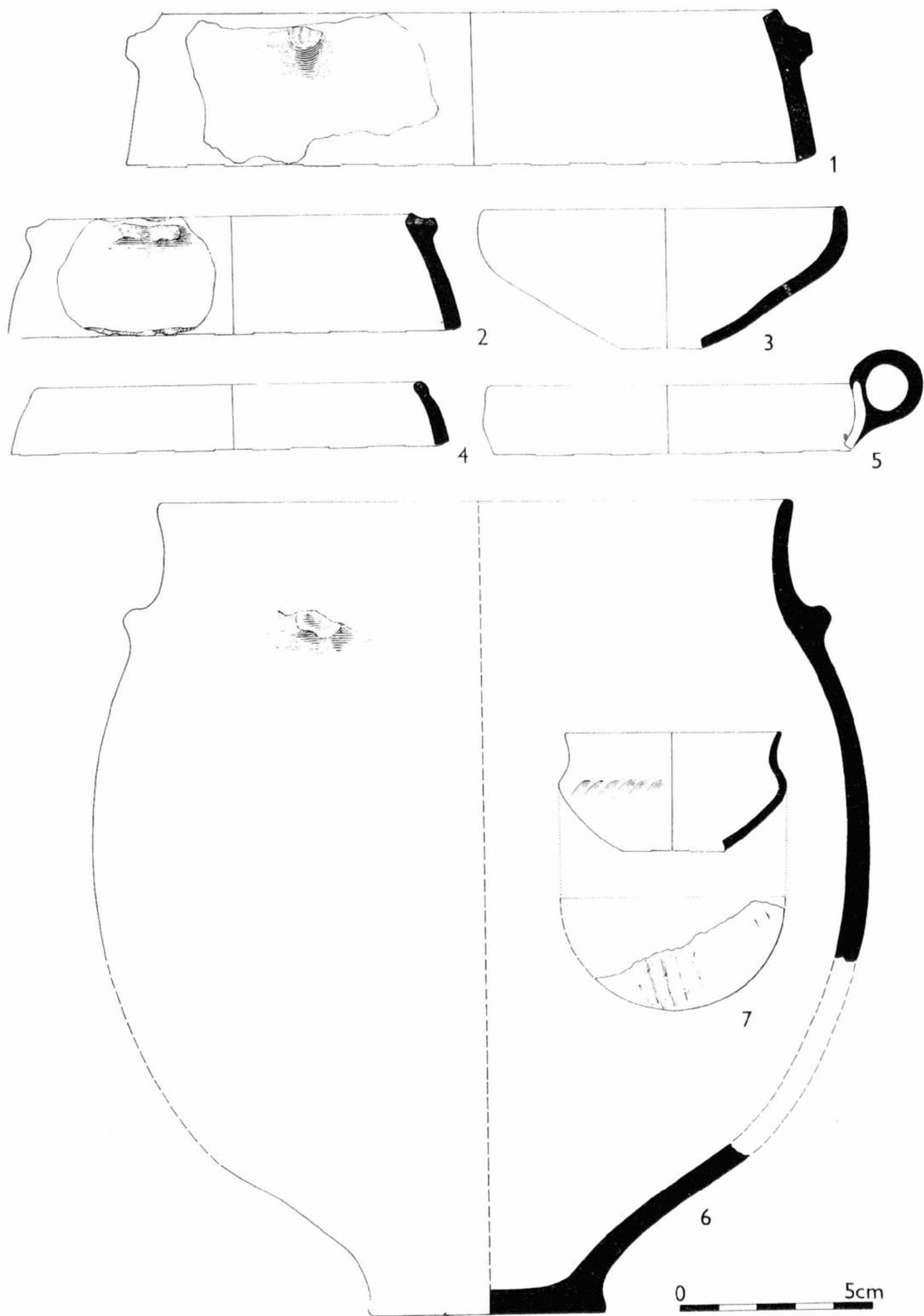
Tab. 15

Roštín (okr. Kroměříž). Hradisko „Brdo“. 1 situační plán hradiska; 2–5 zlomky keramiky z hradiska. — Burgwall „Brdo“. 1 Situationsplan des Burgwalles; 2 Keramikbruchstücke vom Burgwall.

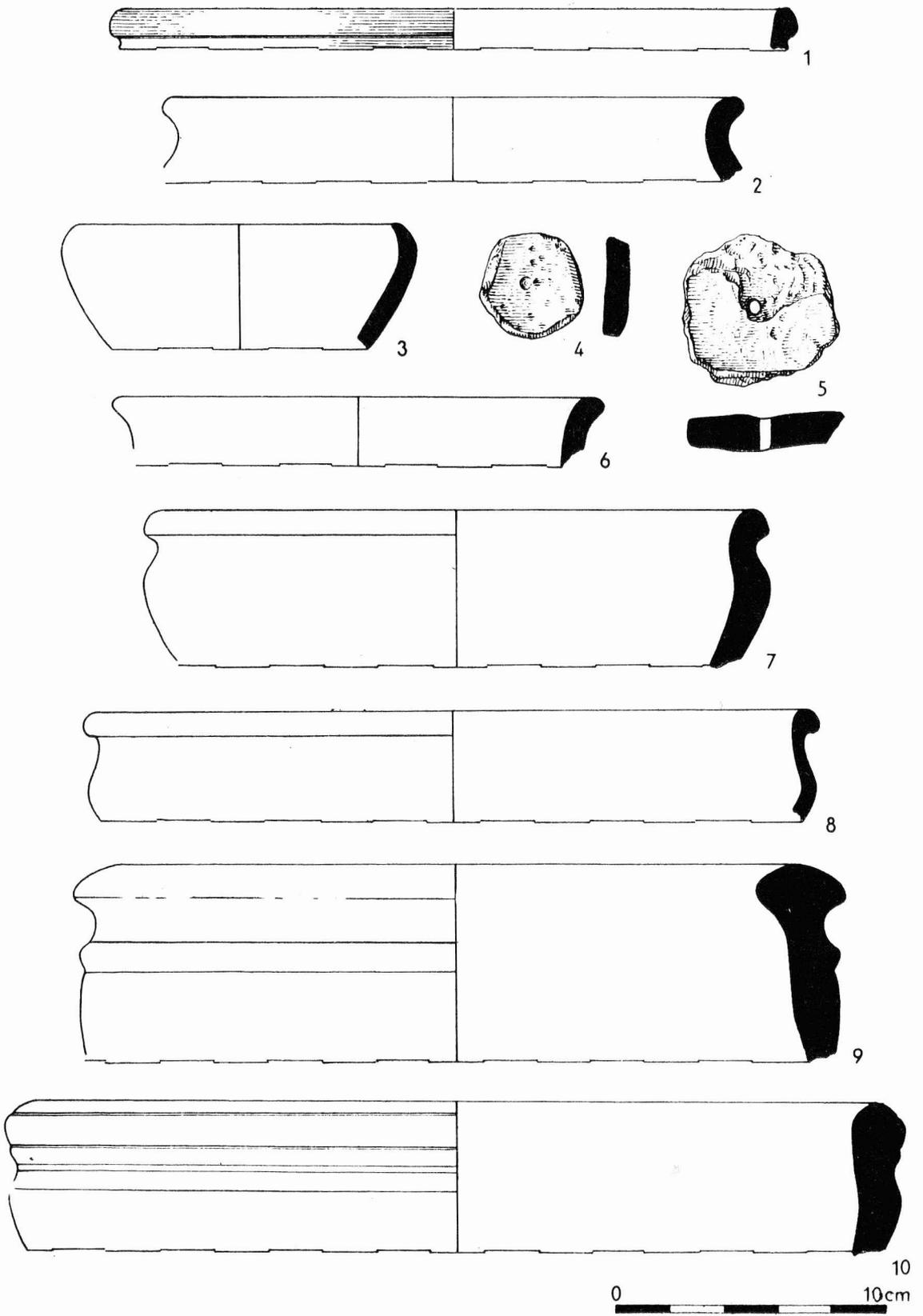
Tab. 16

Bulhary (okr. Břeclav). Podolská keramika z kulturní jámy. — Podoler Keramik aus einer Kulturgrube.

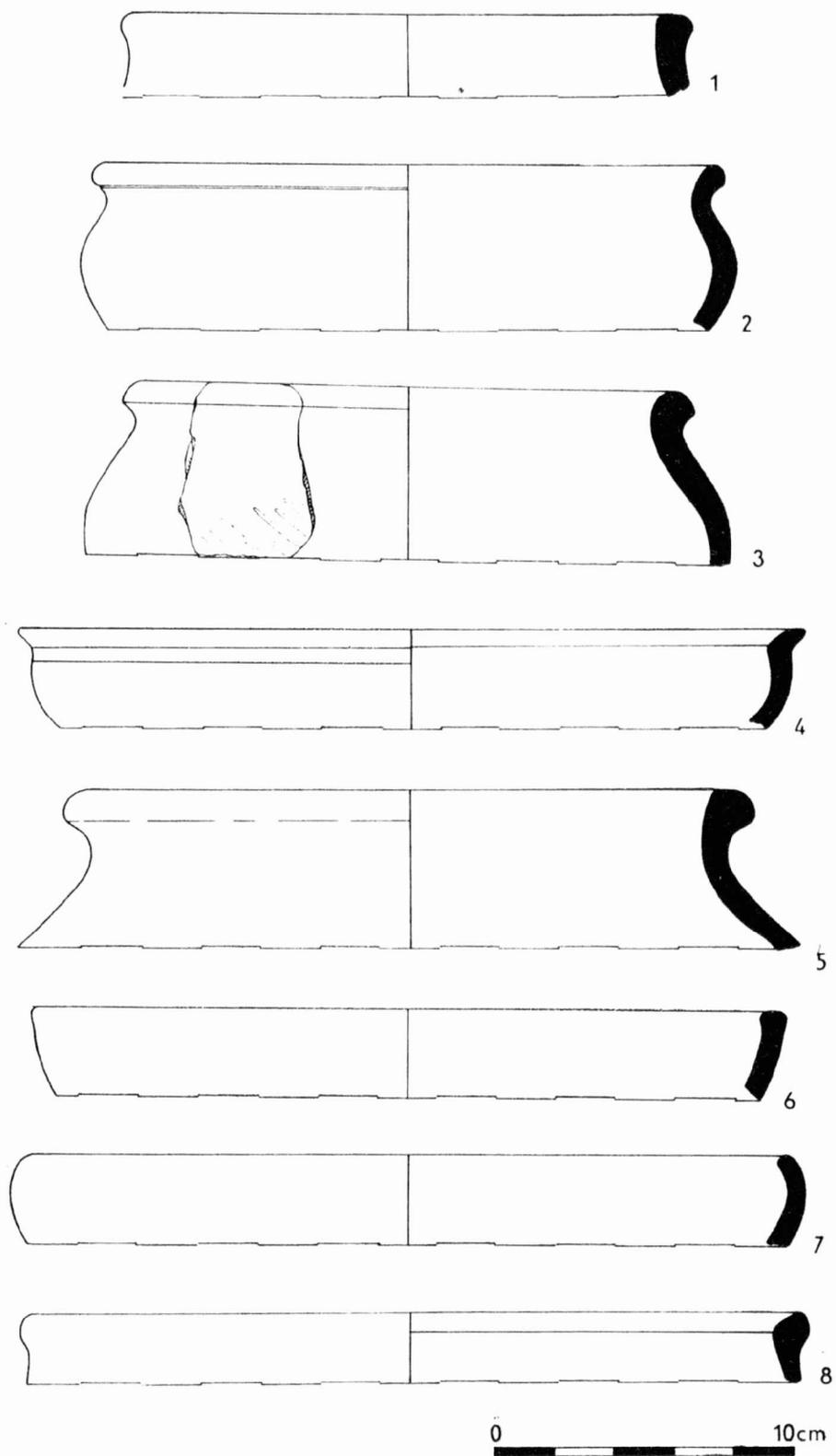
Tab. 17

Dolní Kounice (okr. Brno-venkov). Keramika z horákovského sídliště. — Keramik aus einer Horákovver Siedlung.

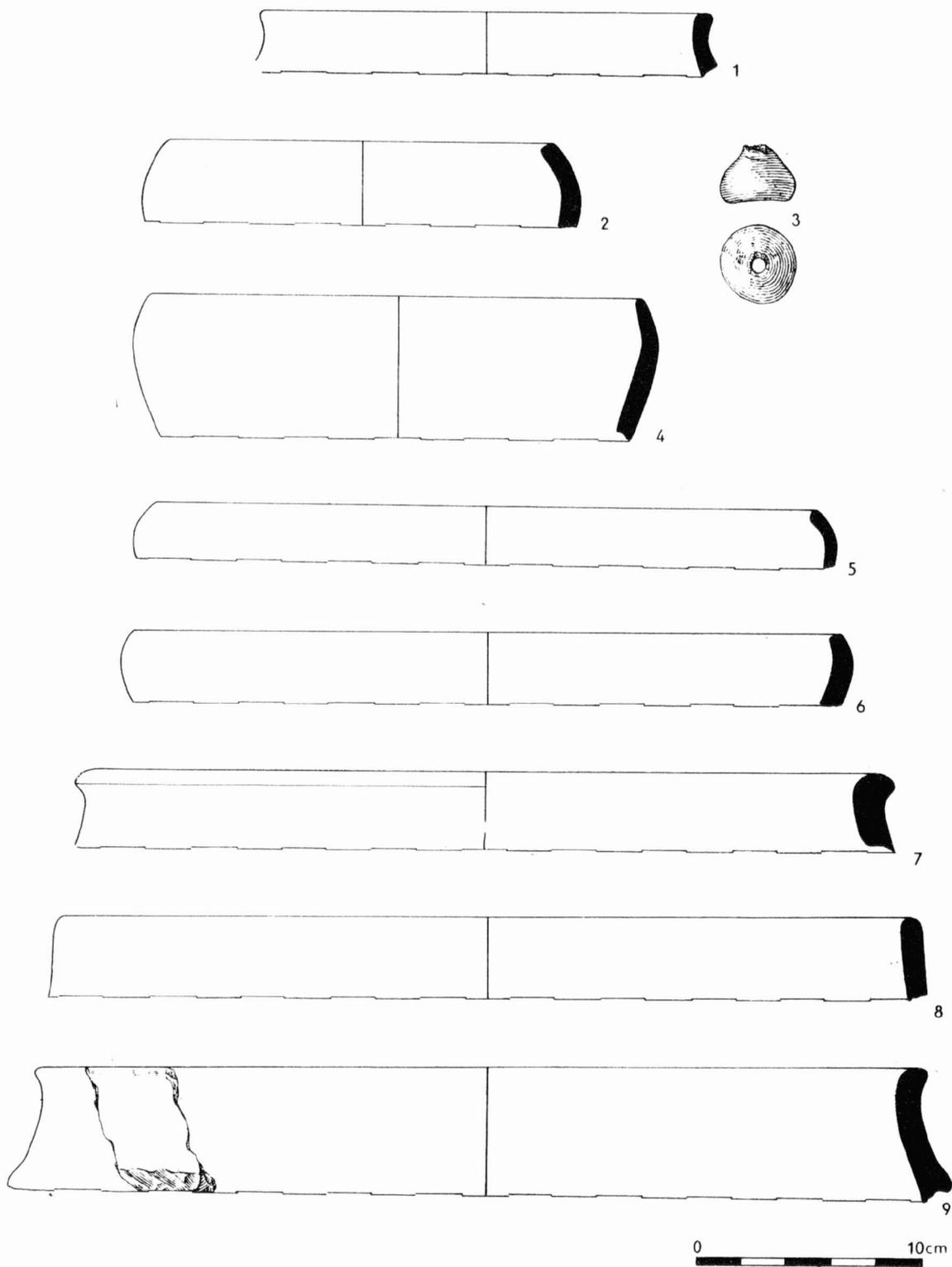
Tab. 18

Police (okr. Třebíč). Výběr keramiky (1 terra sigillata). — Auswahl an Keramikfunden (1 Terra sigillata).

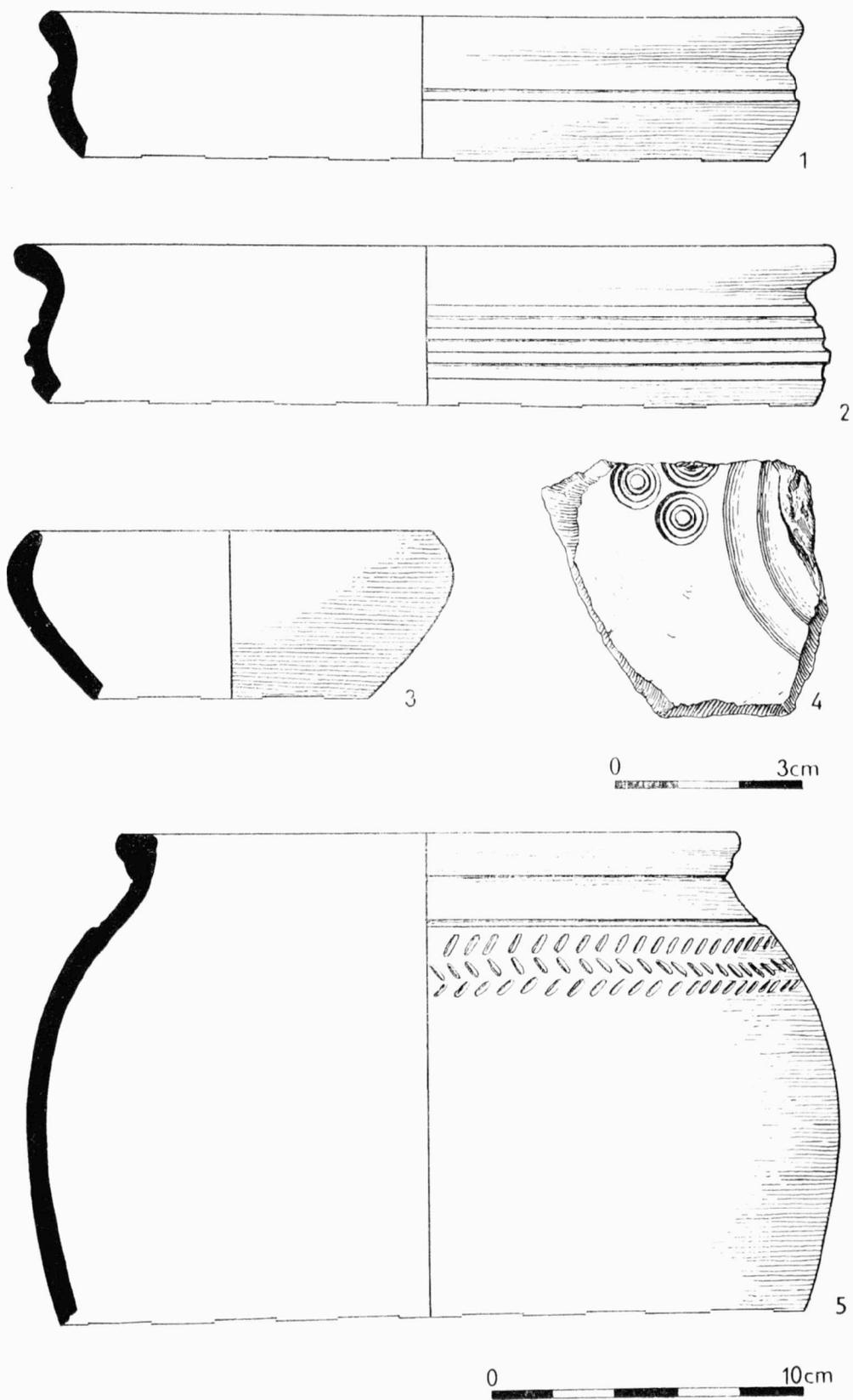
Tab. 19

Police (okr. Třebíč). Výběr keramiky. — Auswahl an Keramikfunden.

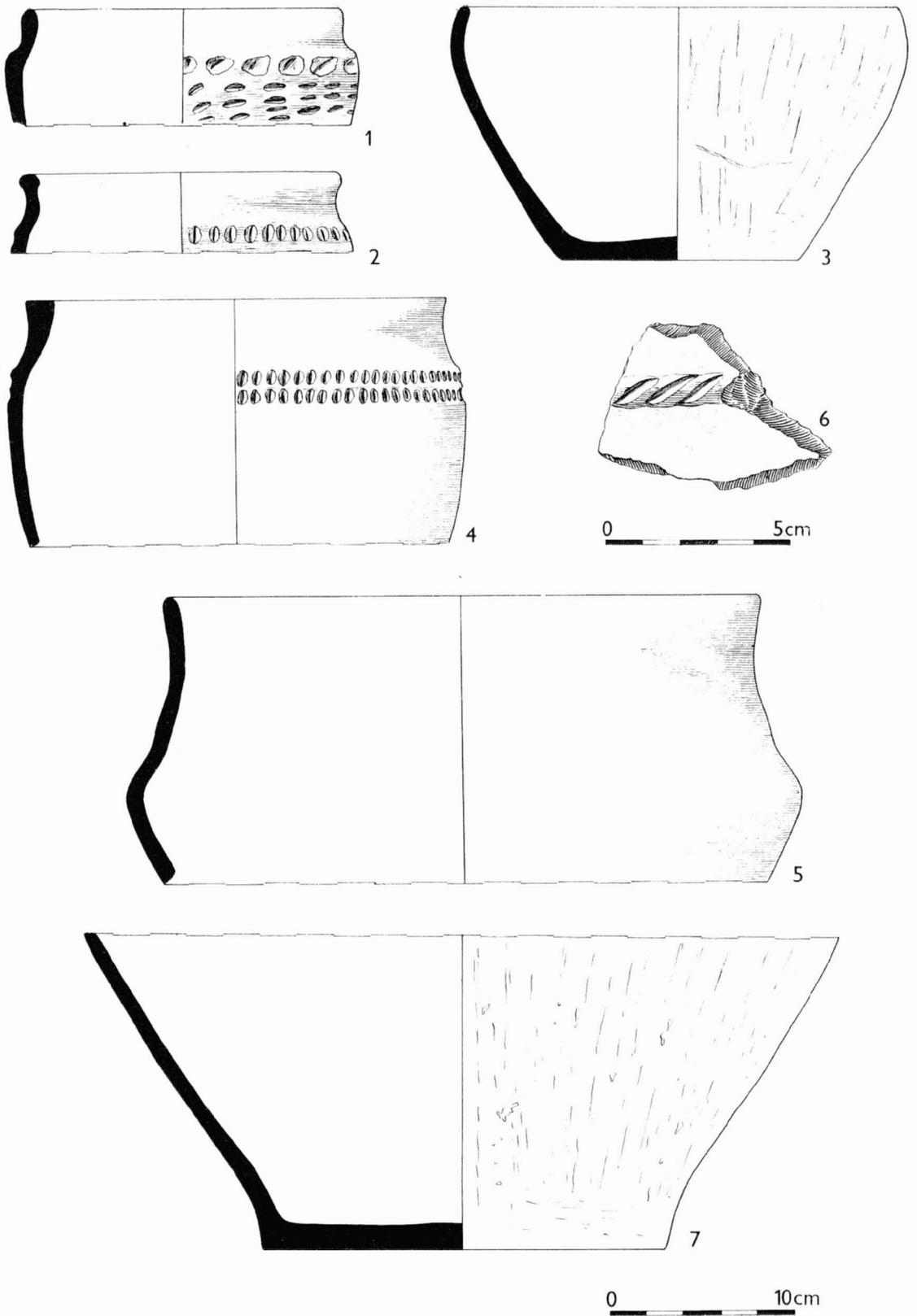
Tab. 20

Police (okr. Třebíč). Výběr keramiky — Auswahl an Keramikfunden.

Tab. 21

Bulhary (okr. Břeclav). Výběr na kruhu robené keramiky. — Auswahl an Drehscheibenkeramik.

Tab. 22

Bulhary (okr. Břeclav). Výběr v ruce robené keramiky. — Auswahl an handgemachter Keramik.

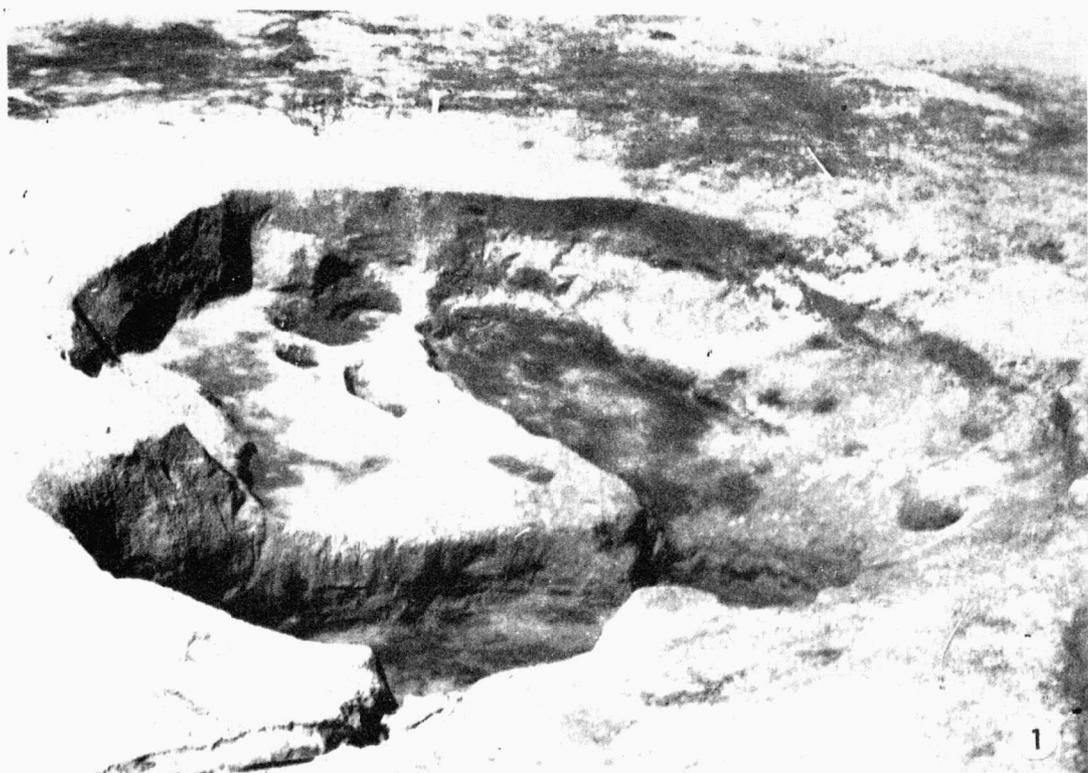
Tab. 23

Polešovice (okr. Uh. Hradiště). Hallštatské a laténské sídliště. 1 komplex sídelních a výrobních objektů; 2 profil výplně pece (objekt P 72/261). — Hallstatt- und latènezeitliche Siedlung. 1 Komplex von Siedlungs- und Produktionsobjekten; 2 Profil der Feuerherdausfüllung (Objekt P 72/261)

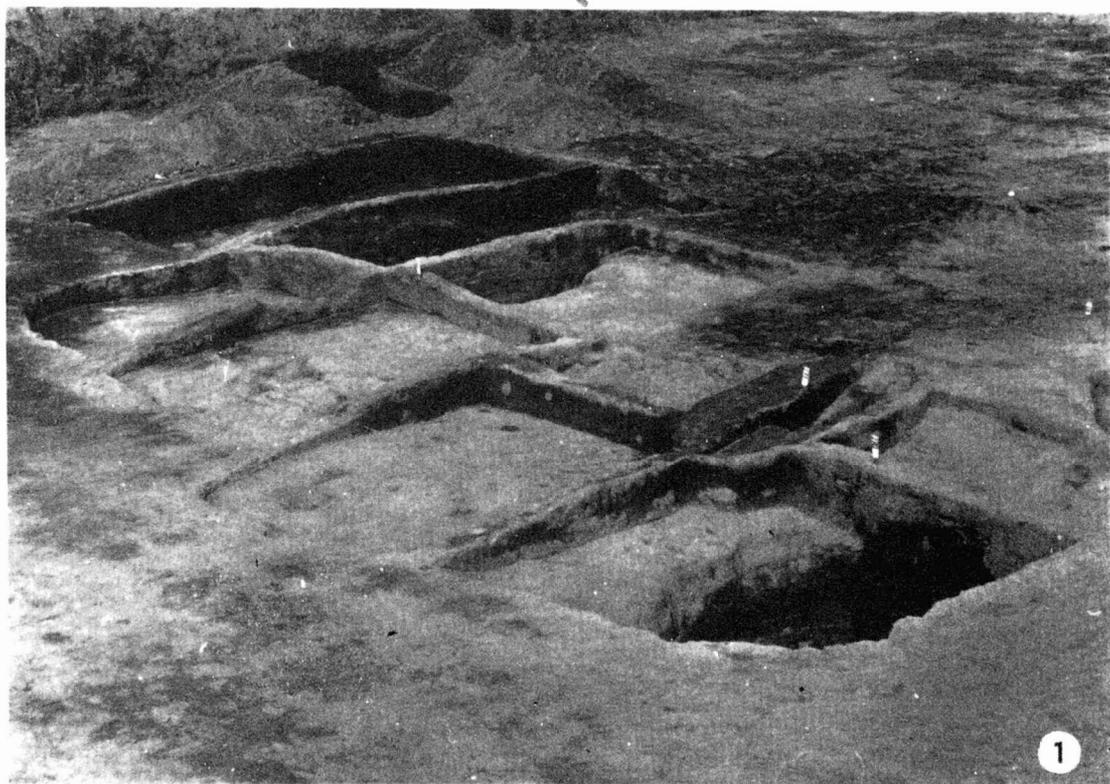
Tab. 24

Polčšovice (okr. Uh. Hradiště), Halštatské a laténské sídliště. 1 obytná-dílenská stavba (P 72/265 a 266); 2 detail konstrukce kopule pece a výrazné zvrstvení nad dnem objektu P 72/265 a 266. – Hallstatt- und latènezeitliche Siedlung. 1 Wohn-Werkstattbau (P 72/265 a 266); 2 Detail der Konstruktion der Feuerherdkuppel und markante Schichtenfolge oberhalb des Objektbodens P 72/265 und 266.

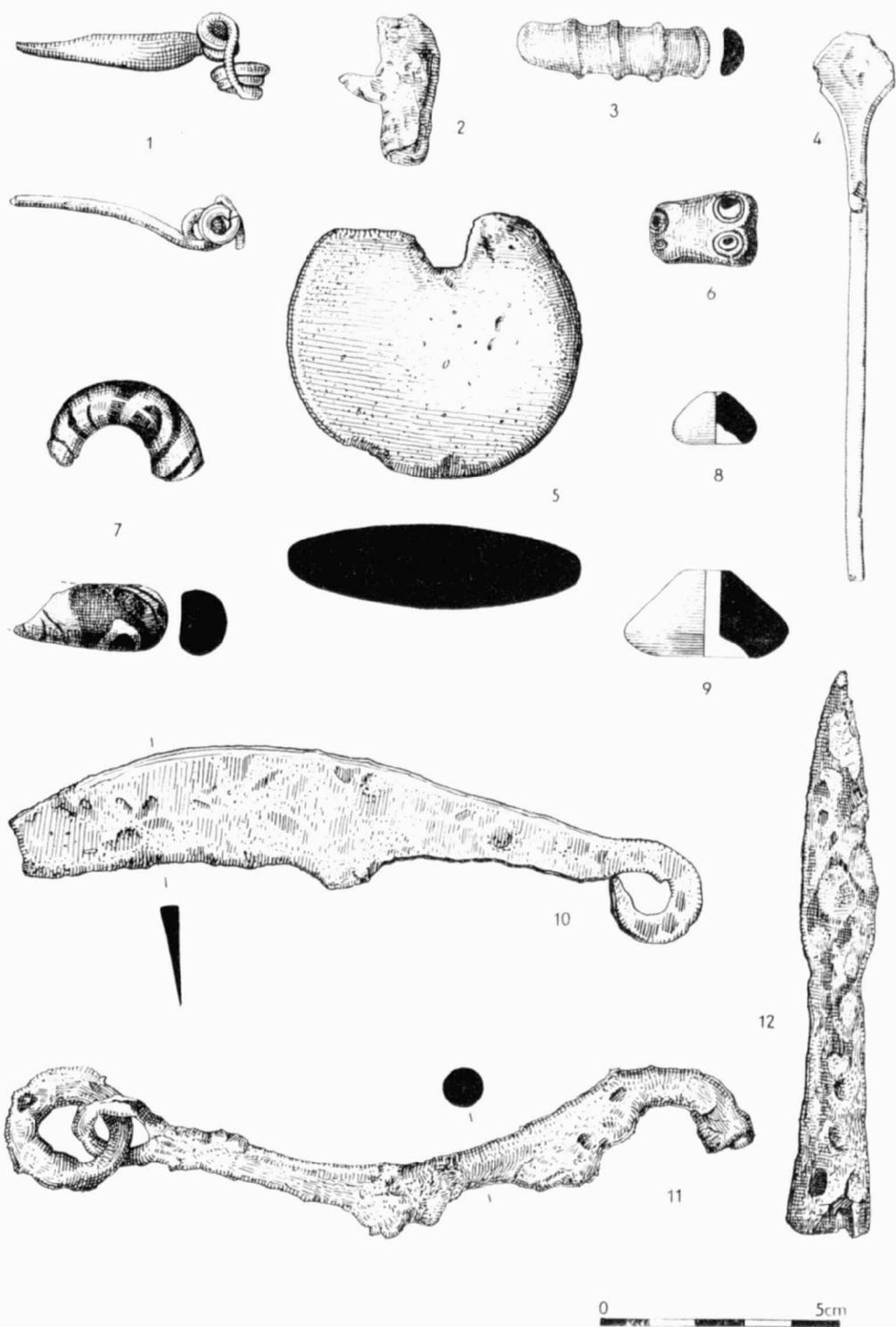
Tab. 25

Polešovice (okr. Uh. Hradistě). Halštatské a laténské sídliště. 1 zahloubená dilenská stavba (P 72/268); 2 obdélkovitá obytná stavba s destrukcí pece (P 72/257) — Hallstatt- und latènezeitliche Siedlung. 1 eingetiefter Werkstattbau (P 72/268); 2 rechteckiger Wohnbau mit Feuerherdestruktion (P 72/257).

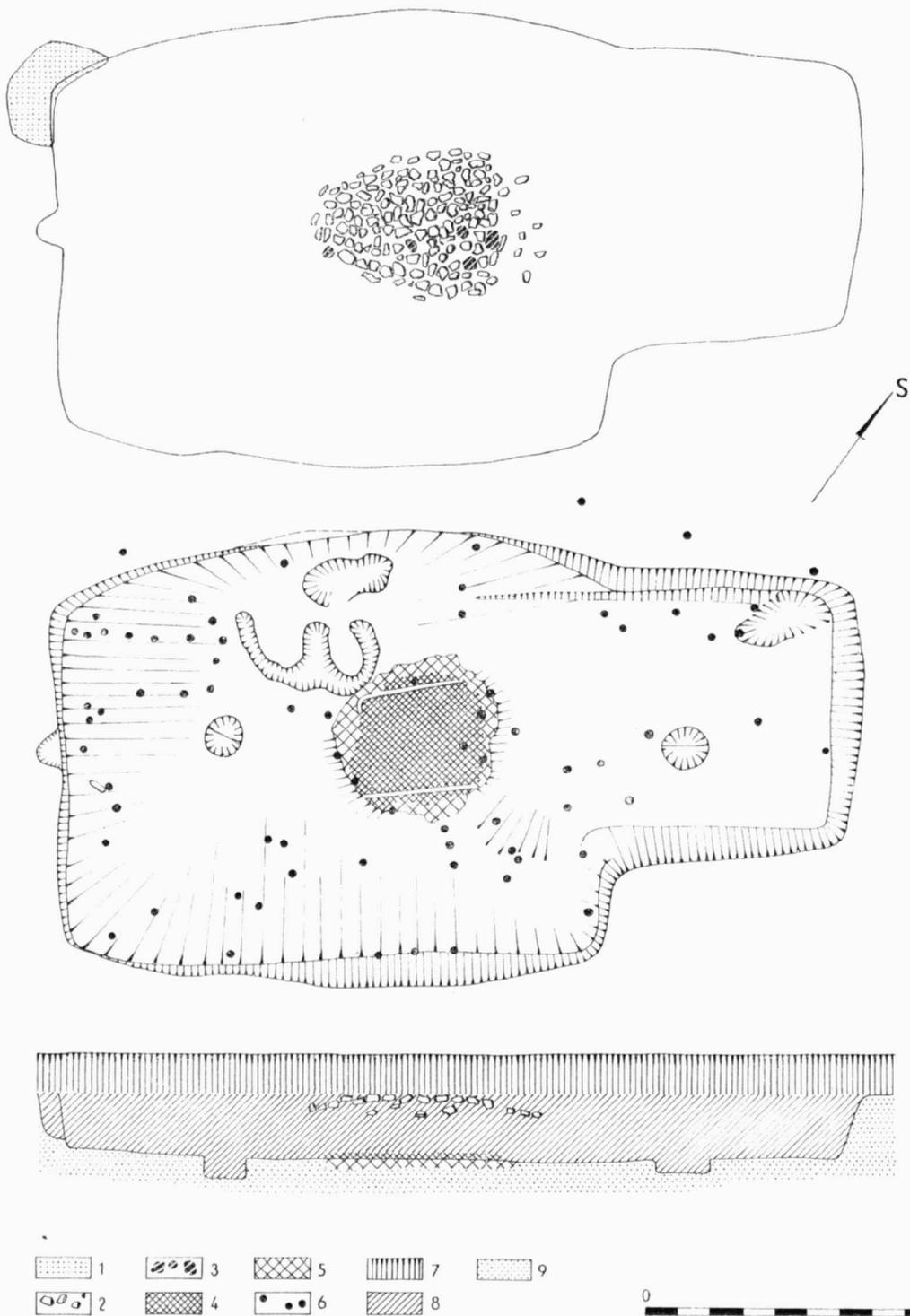
Tab. 26

Polešovice (okr. Uh. Hradiště). Halštatské a laténské sídliště. 1 tříprostorová stavba (P 72/270 a 278); 2 detail zbytku kopule hliněné pece v profilu kontrolního bloku objektu P 72/278. — Hallstatt- und latènezeitliche Siedlung. 1 dreiräumiger Bau (P 72/270 und 278); 2 Detail des Kuppelrestes eines Feuerherdes im Profil des Kontrollblocks im Objekt P 72/278.

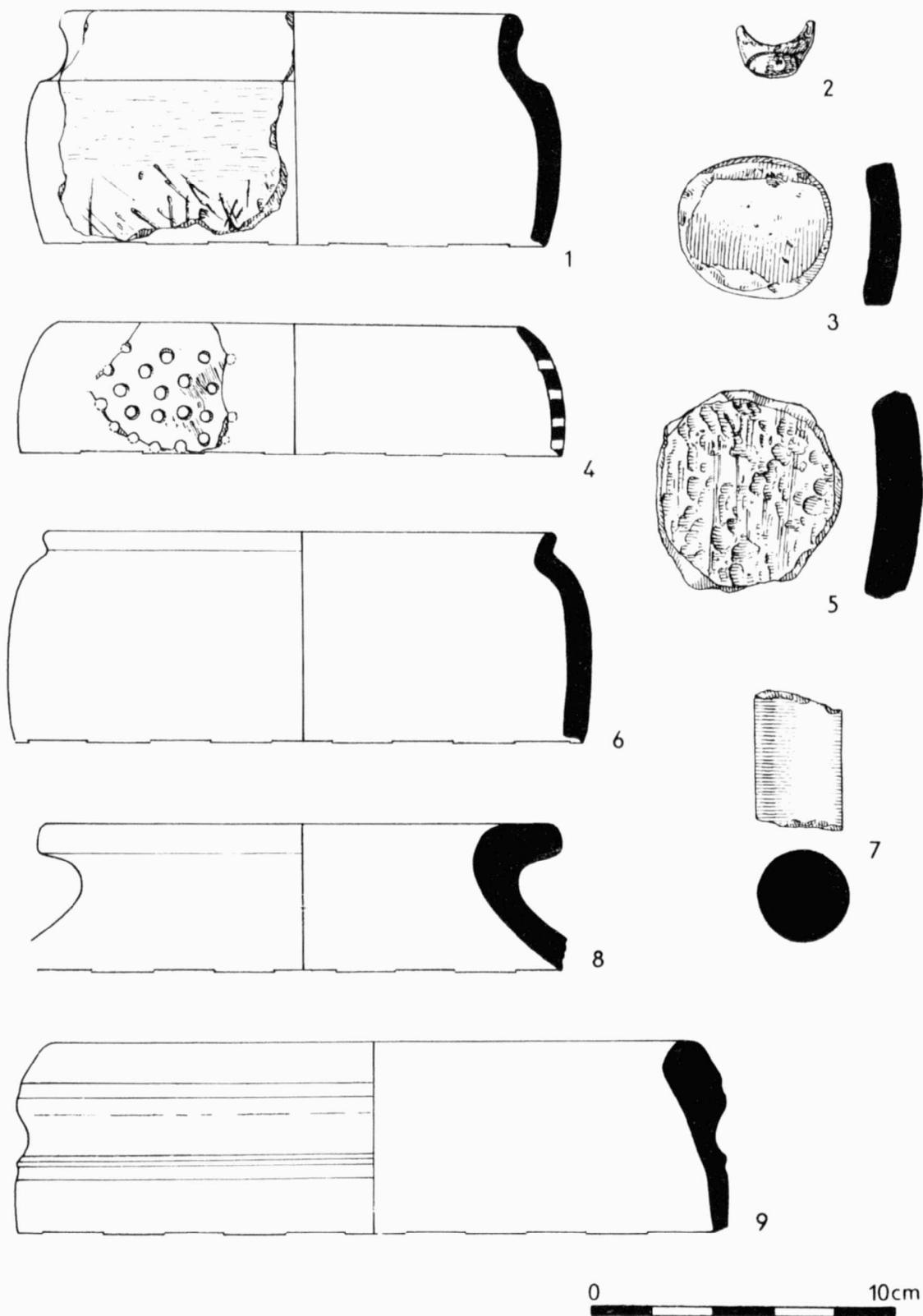
Tab. 27

Hostýn (obec Chvalčov, okr. Kroměříž). Keltské oppidum. Výběr nálezů. 1, 3, 4 bronz; 2, 10–12 železo; 5 keramika; 6, 7 sklo. — Keltisches Oppidum. Auswahl der Funde. 1, 3, 4 Bronze; 2, 10–12 Eisen; 5 Keramik; 6, 7 Glas.

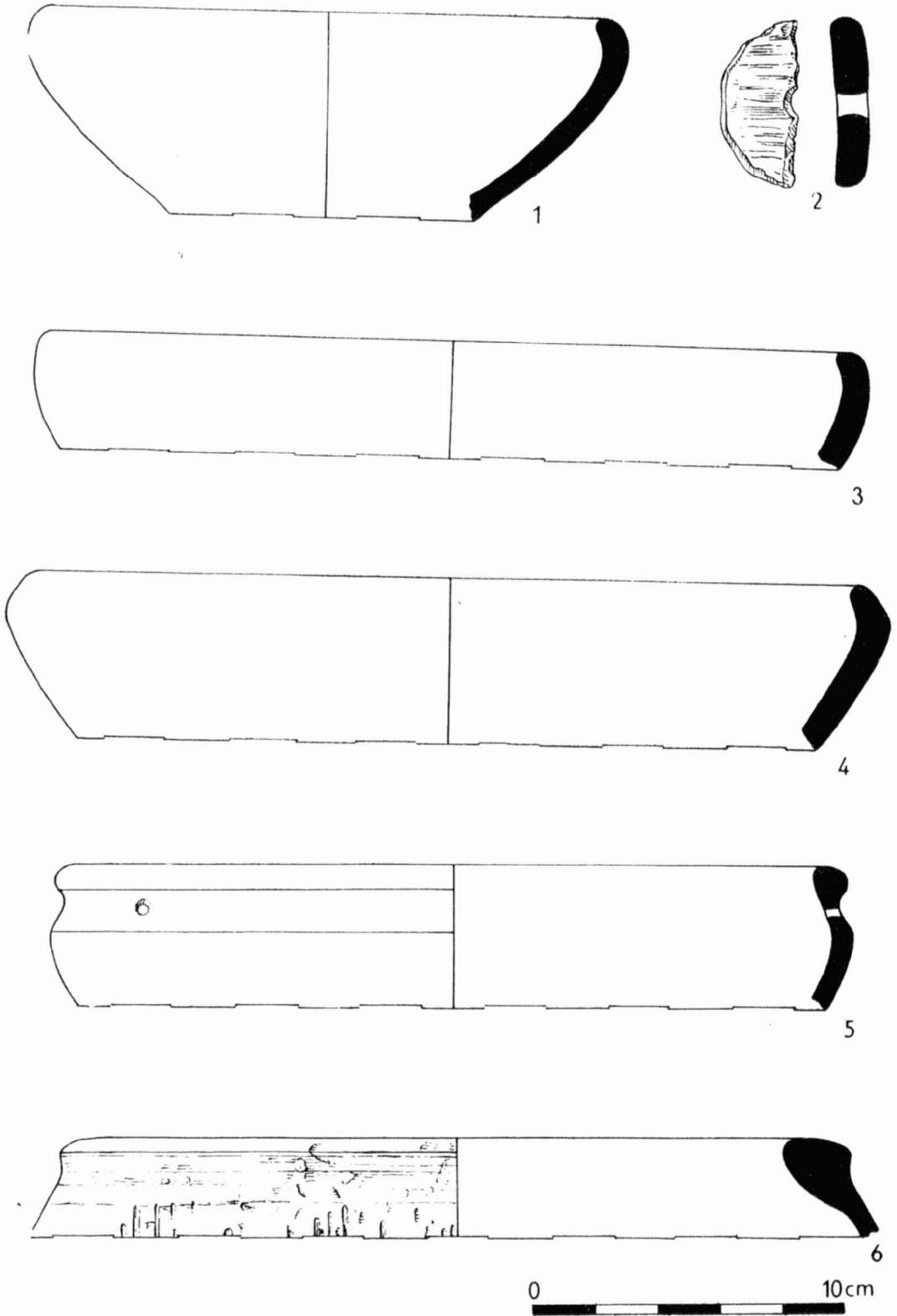
Tab. 28

Bořitov (okr. Blansko). Keltská polozemnice č. 2/72. Púdorys pod ornici; vybraný objekt; profil objektu. Legenda: 1 zbytky neolitických objektů, 2 vypálená mazanice s otisky prutů, 3 vypálené pískovcové kameny, 4 hlazené, do červena vypálené ohniště, 5 slabě vypálené ohniště, 6 malé kúlové jamky, 7 ornice, 8 šedá popelovitá vrstva, 9 sprašové podloží. — Keltische Erdhütte Nr. 2/72. Erste Inhaltsschicht unter der Ackerkrume; ausgenommenes Objekt; Vertikalschnitt durch die Hütte. Legende: 1 Überreste von neolithischen Objekten, 2 ausgebrannter Lehmbewurf mit Rutenabdrucken, 3 durchglühte Sandsteine, 4 geglättete rötlich gebrannte Feuerstelle, 5 schwach ausgebrannte Feuerstelle, 6 kleine Pfostengruben, 7 Ackerkrume, 8 graue aschige Schicht, 9 Lössliegendes.

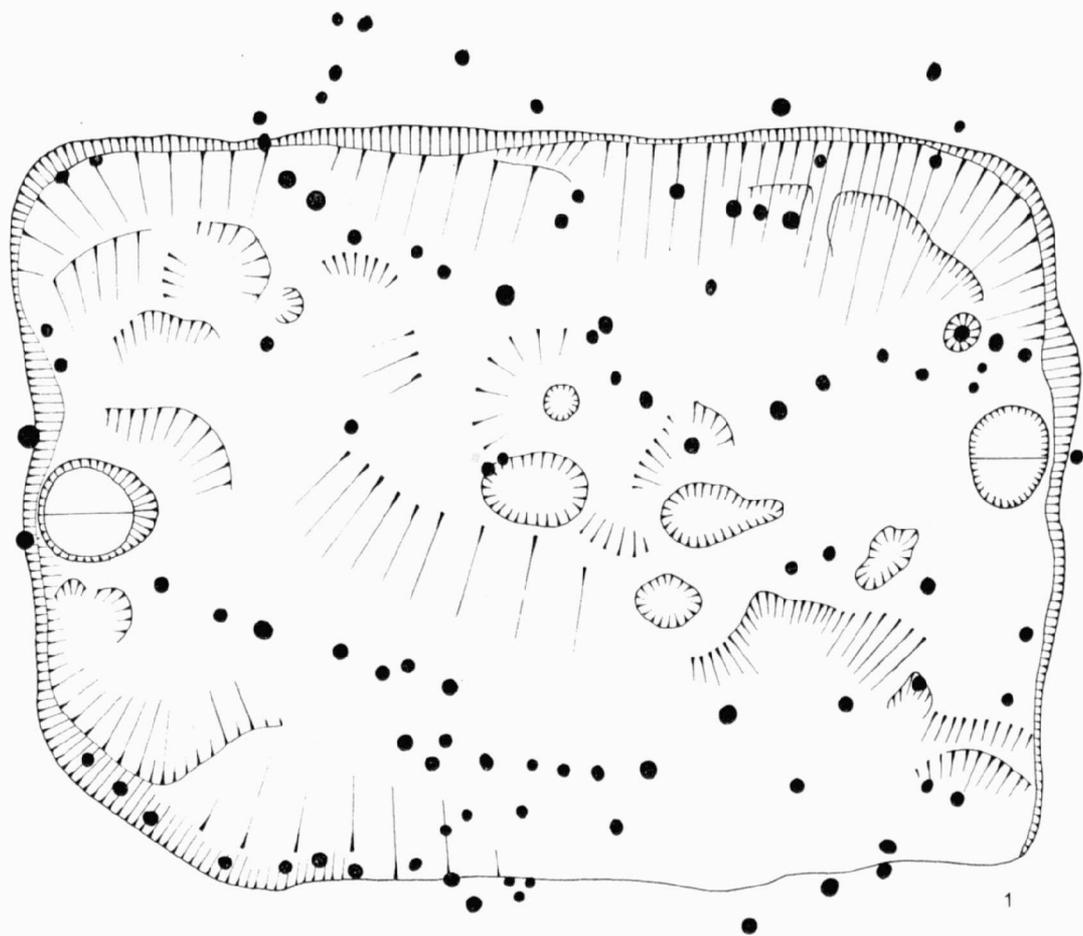
Tab. 29

Bořitov (okr. Blansko). Nález z keltické polozemnice č. 2/72. 1, 3-6, 8, 9 keramika, 2 železný prsten se zlatou vložkou, 7 zlomek válcovitého kamenného brousku. — Funde aus keltischer Erdhütte Nr. 2/72. 1, 3-6, 8, 9 Keramik, 2 eiserner Fingerring mit Goldeinlage, 7 Bruchstück eines zylinderförmigen Schleifsteines.

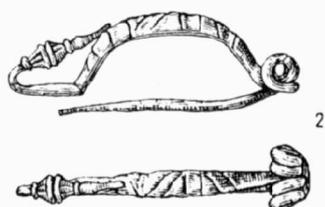

Tab. 30

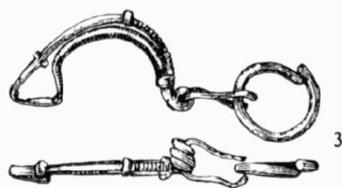
Bořitov (okr. Blansko). Keltská polozemnice č. 2/72. Výběr keramického obsahu z chaty. — Keltische Erdhütte Nr. 2/72. Auswahl des keramischen Inhaltes aus der Hütte.

0 1m

2

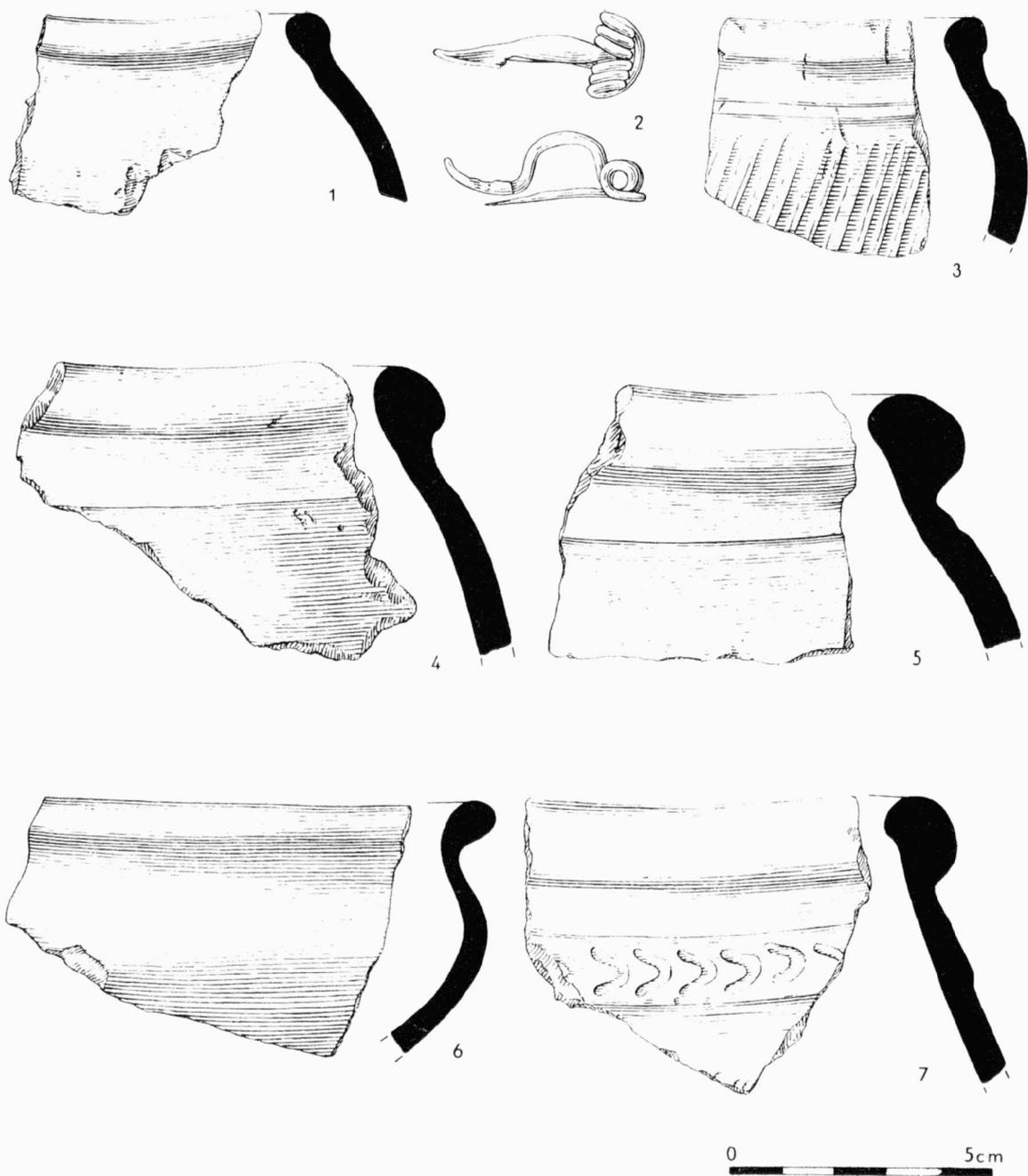

3

0 5cm

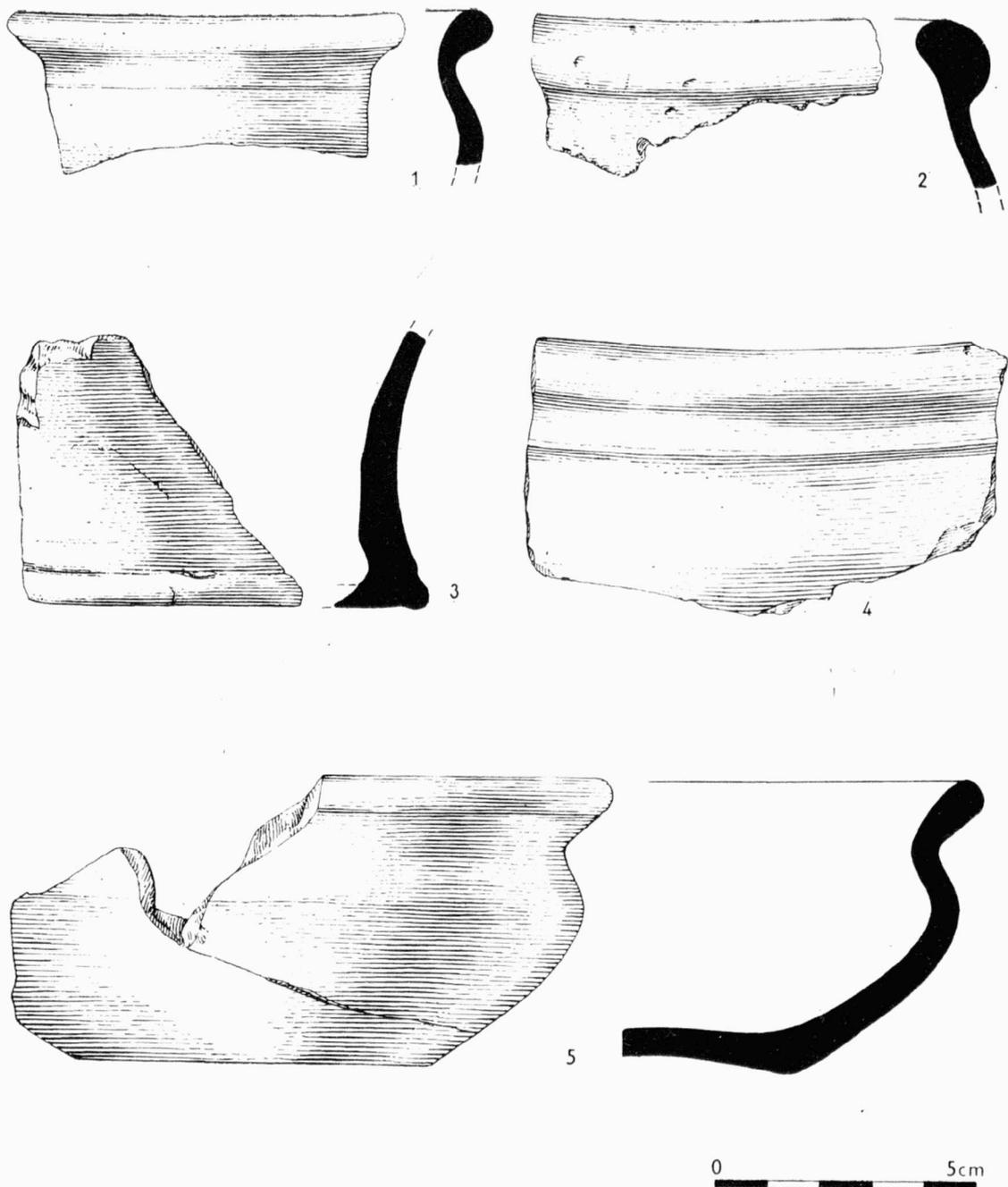
Tab. 3!

Rajhrad (okr. Brno-venkov). 1 polozemnice č. 3/1972; 2, 3 bronzové spony. — 1 Erdhütte Nr. 3/1972; 2, 3 Bronze-fibeln.

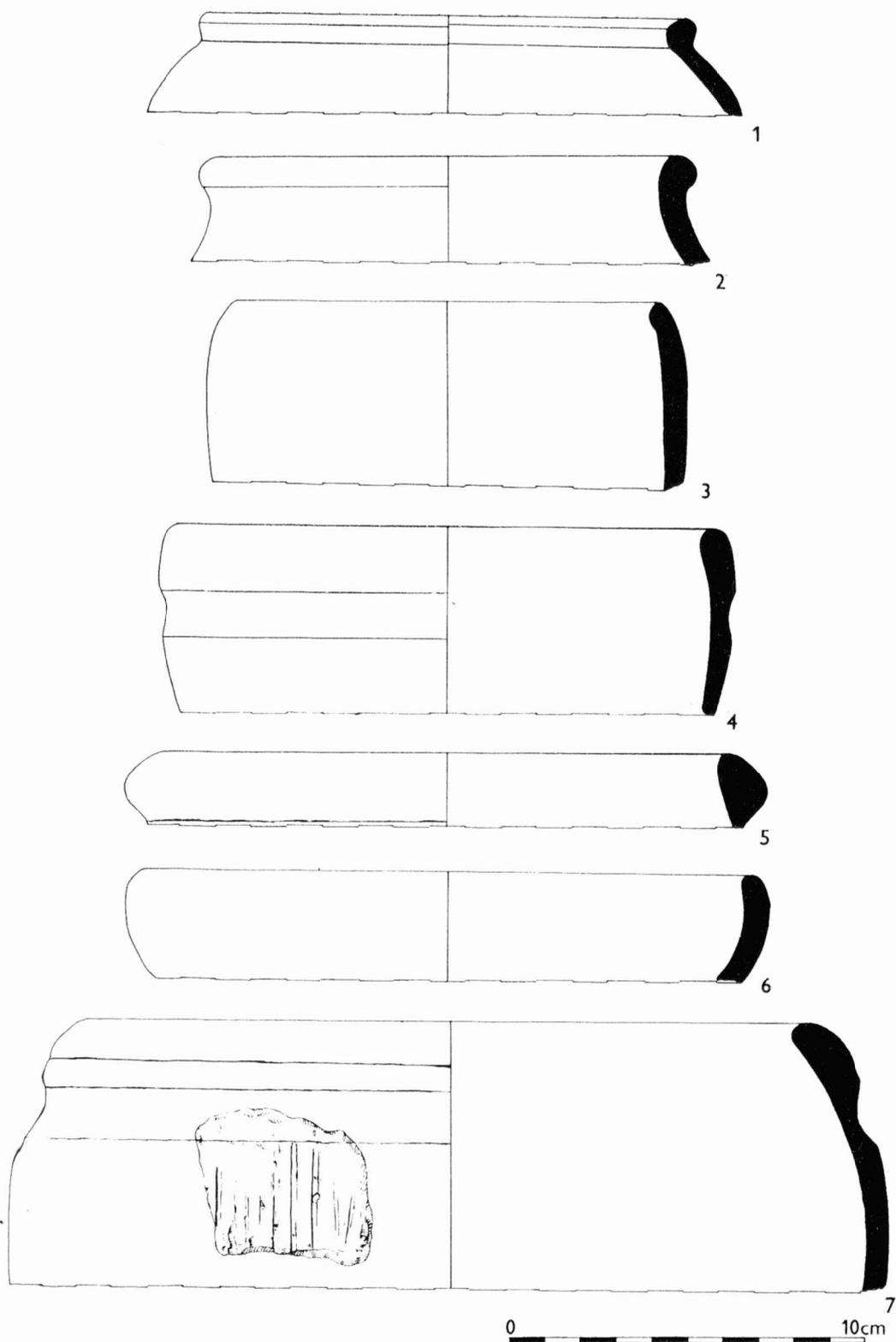
Tab. 32

Mohelnice (okr. Šumperk). Nález z laténského objektu č. 083. — Funde aus dem latènezeitlichen Objekt Nr. 083.

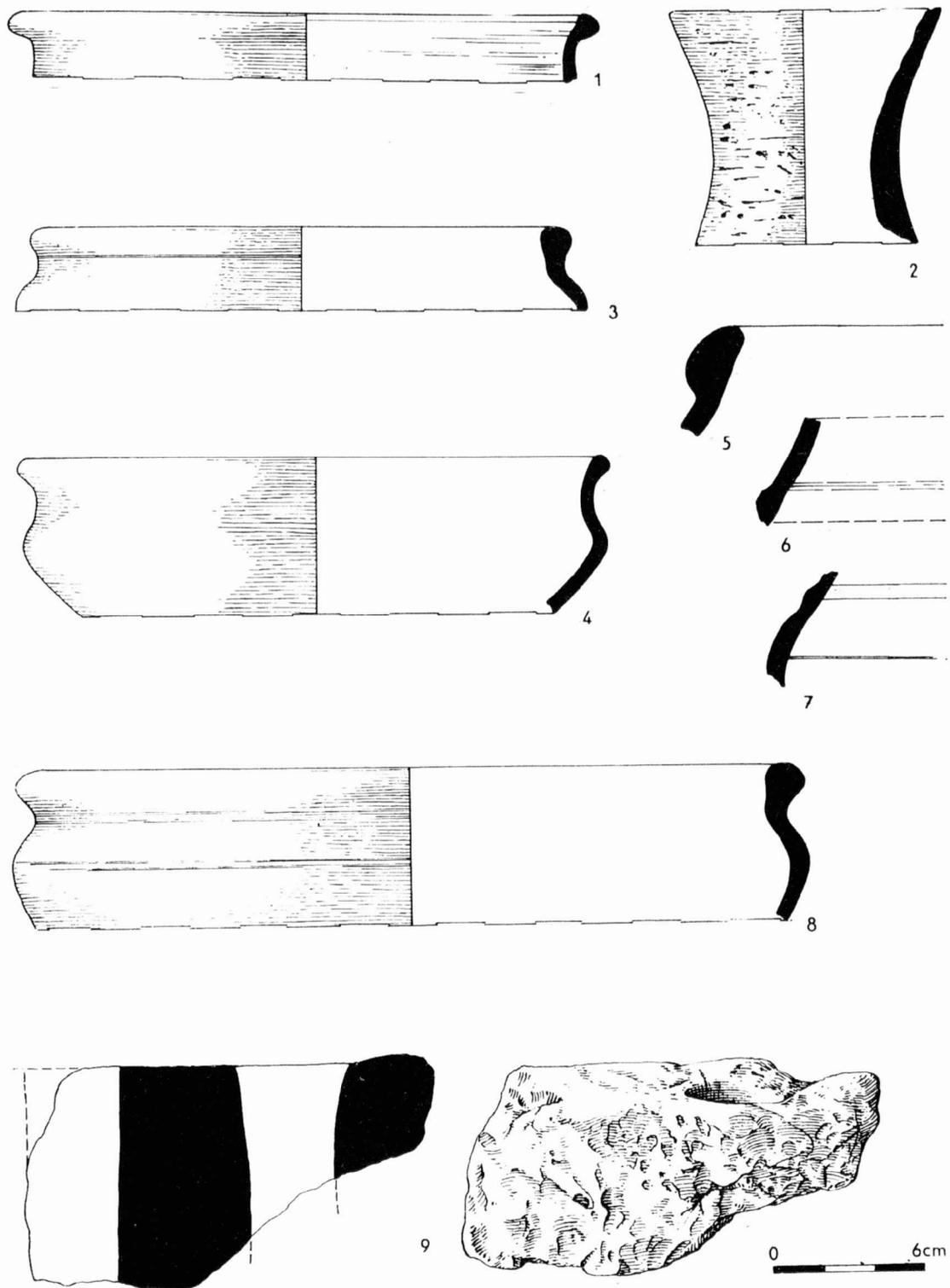
Tab. 33

Mohelnice (okr. Šumperk). Nálezy z laténského objektu č. 083. — Funde aus dem latènezeitlichen Objekt Nr. 083.

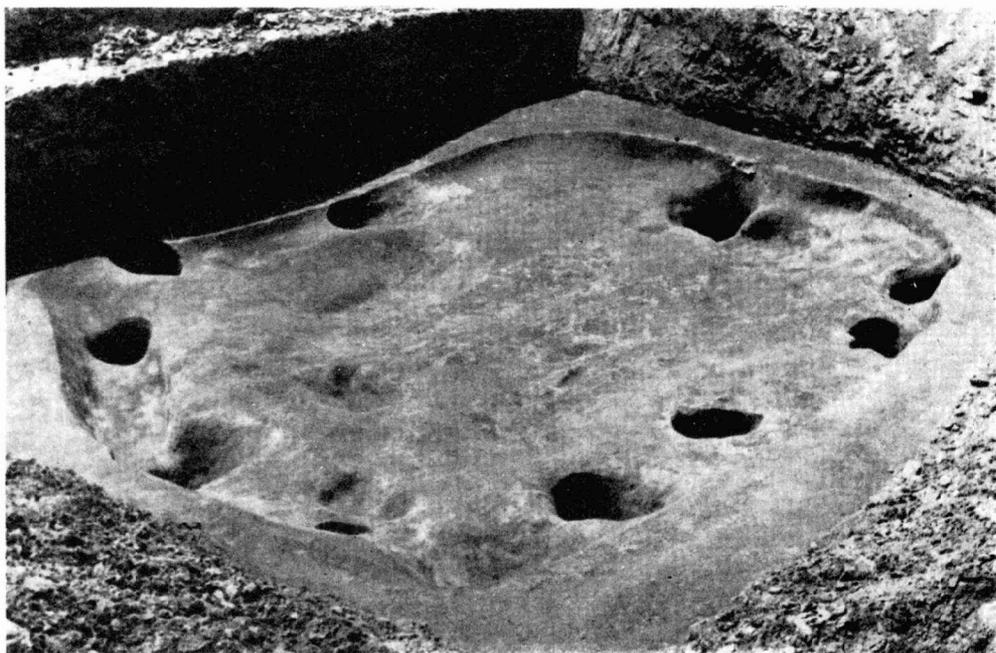
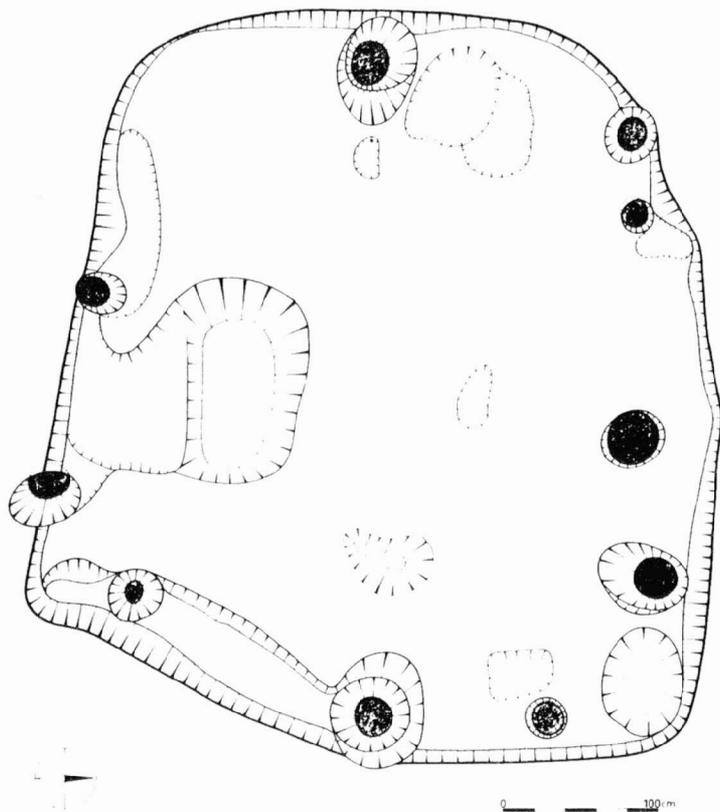
Tab. 34

1 Rymice (okr. Kroměříž). Střep časně przeworské kultury; 2–7 Popov (okr. Gottwaldov). Zlomky laténské keramiky. — 1 Rymice (Bez. Kroměříž). Scherbe der frühen Przeworsk-Kultur, 2–7 Popov (Bez. Gottwaldov). Bruchstücke latènezeitlicher Keramik.

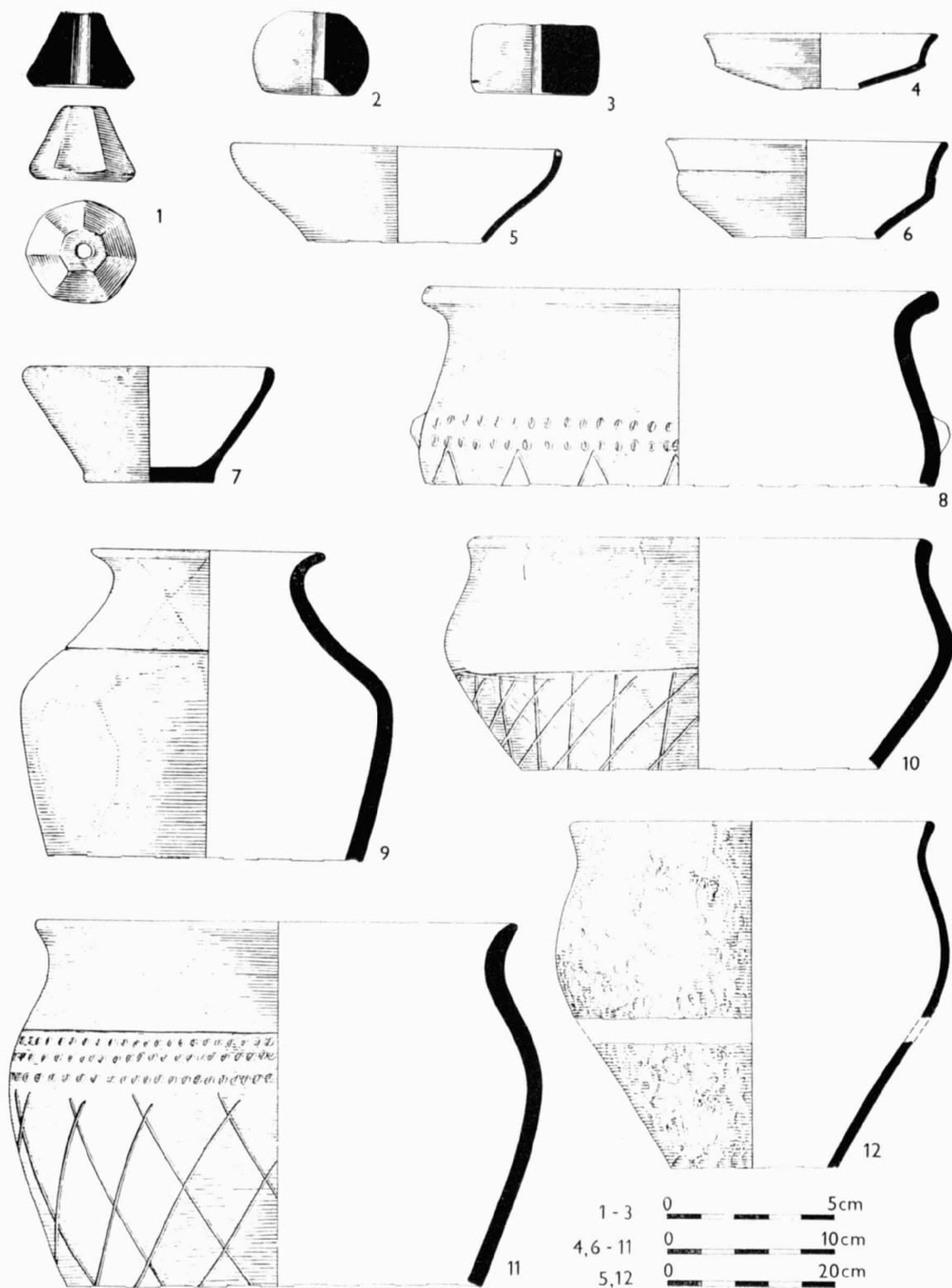
Tab. 35

Brumovice (okr. Břeclav). Nález z rozrušených latěnských hrnčářských pecí (9 zbytek roštu). — Auswahl des keramischen Inhaltes aus keltischen Töpferöfen (9 Rostüberrest).

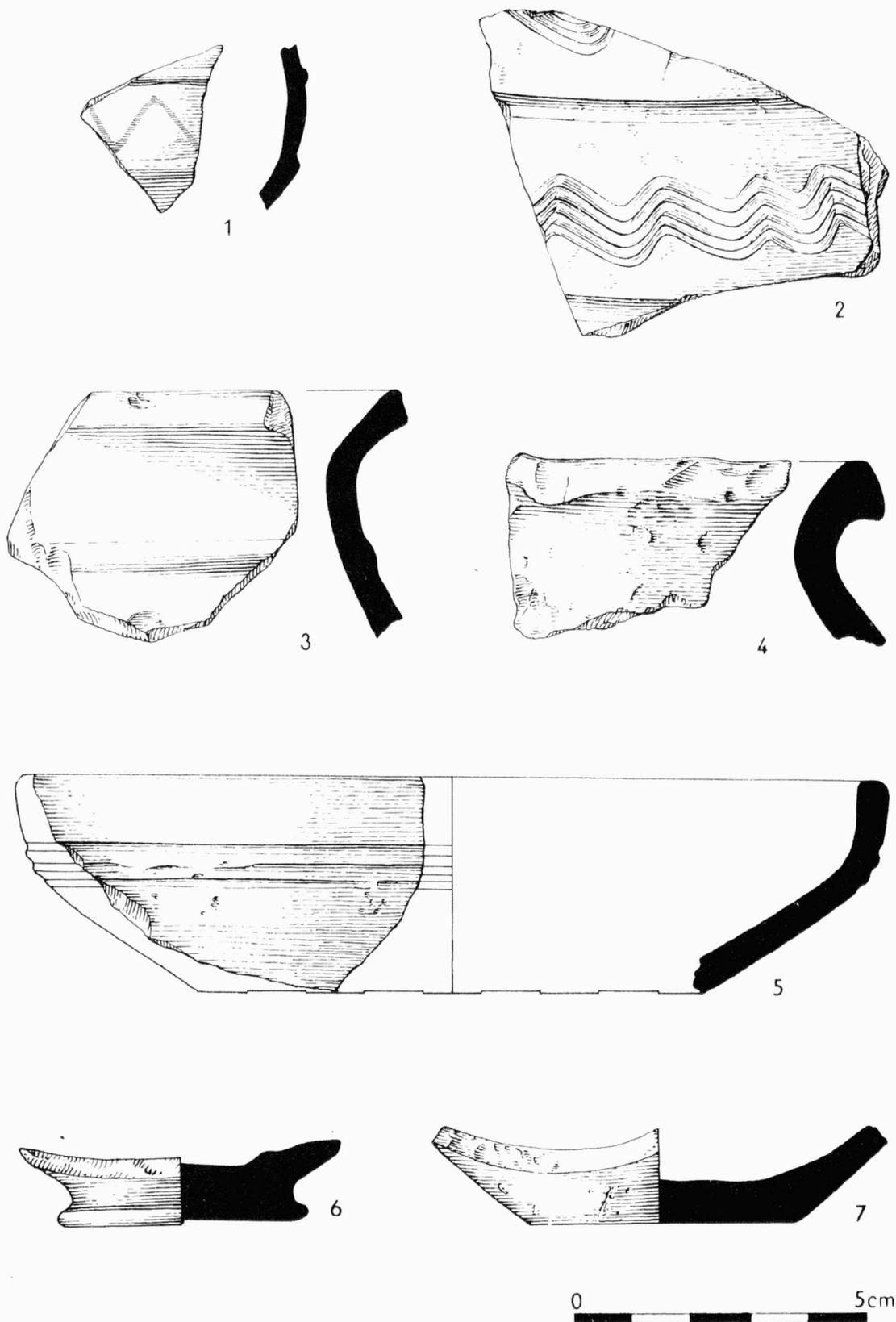
Tab. 36

Rajhrad (obr. Brno-venkov). Sídliště z doby římské. Zahloubená chata — Siedlung aus der römischen Kaiserzeit. Fingetieffe Hütte.

Tab. 37

Rajhrad (okr. Brno-venkov). Sídliště z doby římské. Výběr nálezů. — Siedlung aus der römischen Kaiserzeit. Auswahl der Funde.

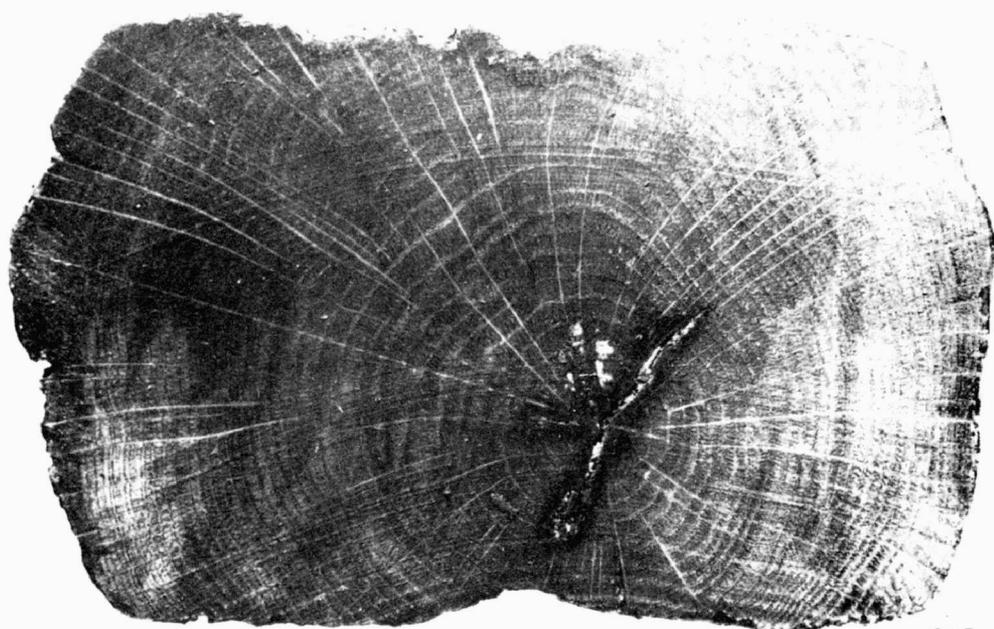
Tab. 38

Bořitov (okr. Blansko). Ukázky sídlištní keramiky z pozdní doby římské. — Auswahl an Siedlungskeramik aus der späten römischen Kaiserzeit.

Tab. 39

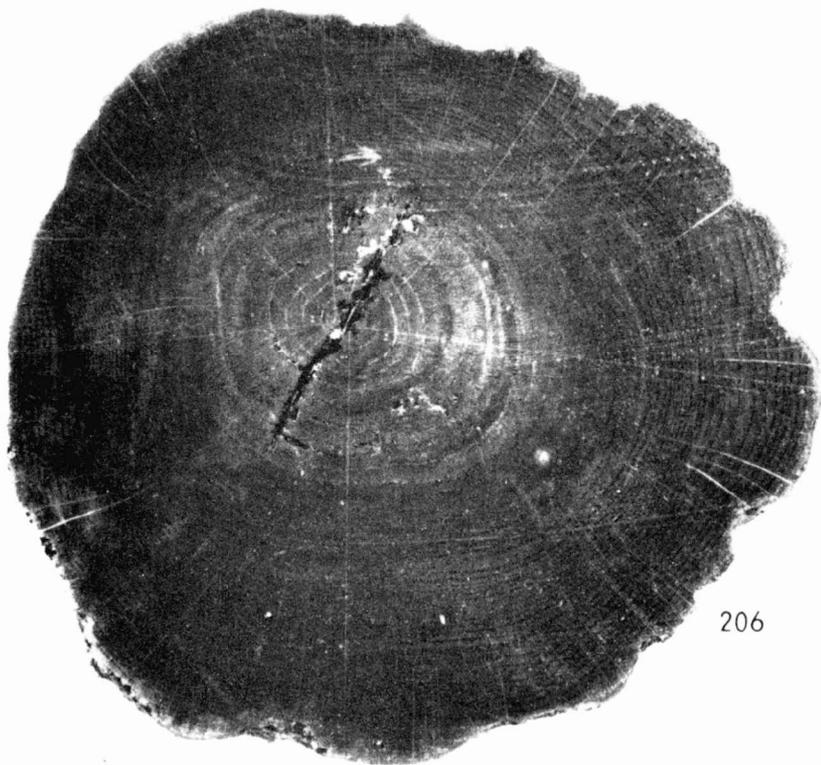
Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. 1 pohled na odkrytou plochu od západu; 2 pohled na odkrytou plochu od severu. — Slawischer Burgwall. 1 Ansicht auf die abgedeckte Fläche von Westen, 2 Ansicht auf die abgedeckte Fläche von Norden.

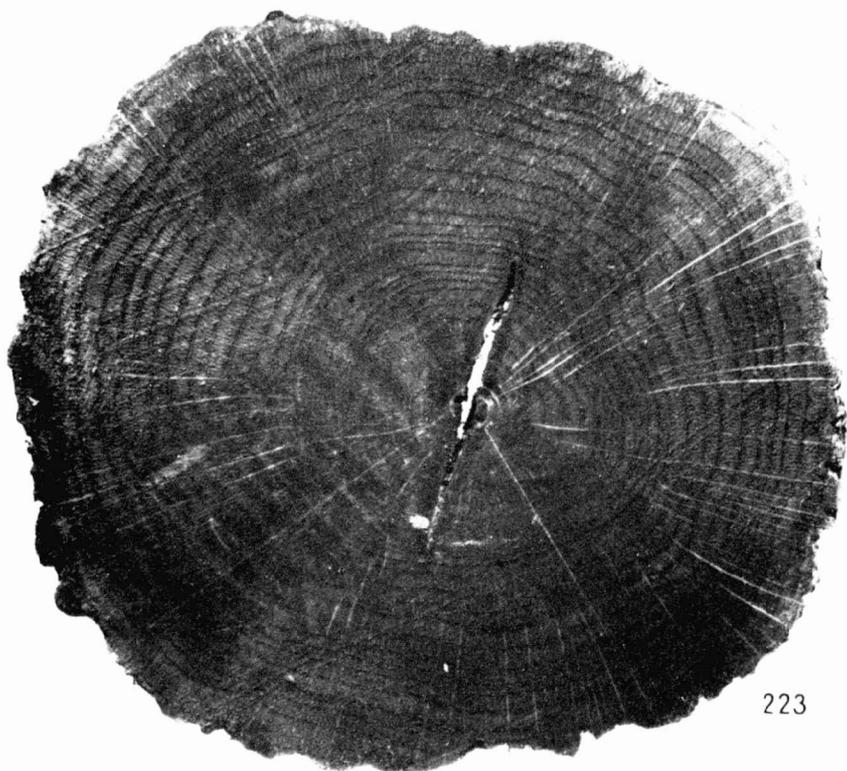
0 10 cm

Tab. 40

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradiště. Příčné řezy dřevěnými kůly mostu připravené k dendrochronologickým analýzám. — Slawischer Burgwall. Querschnitte der Brückenholzpfosten zu dendrochronologischen Analysen vorbereitet.

206

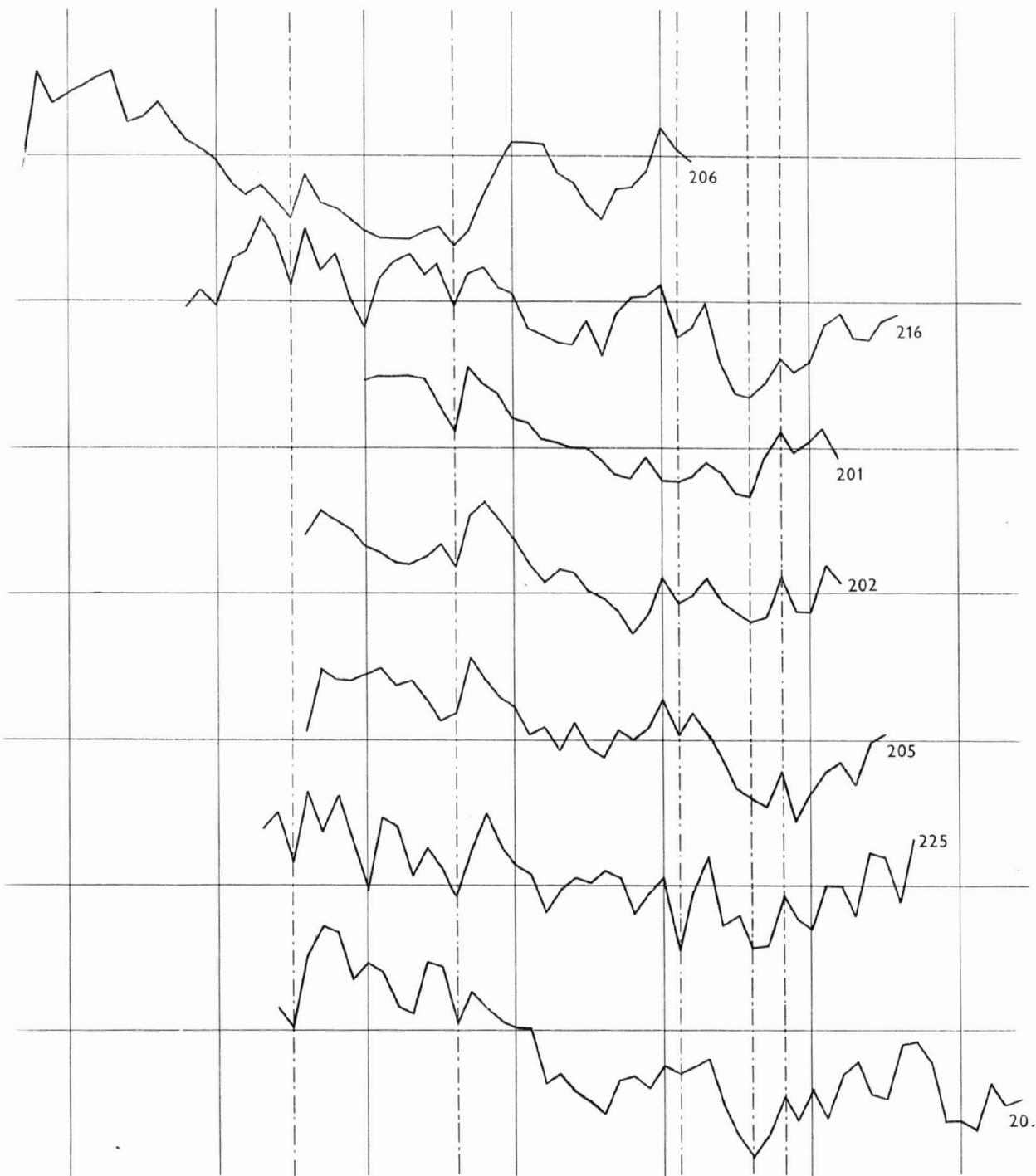

223

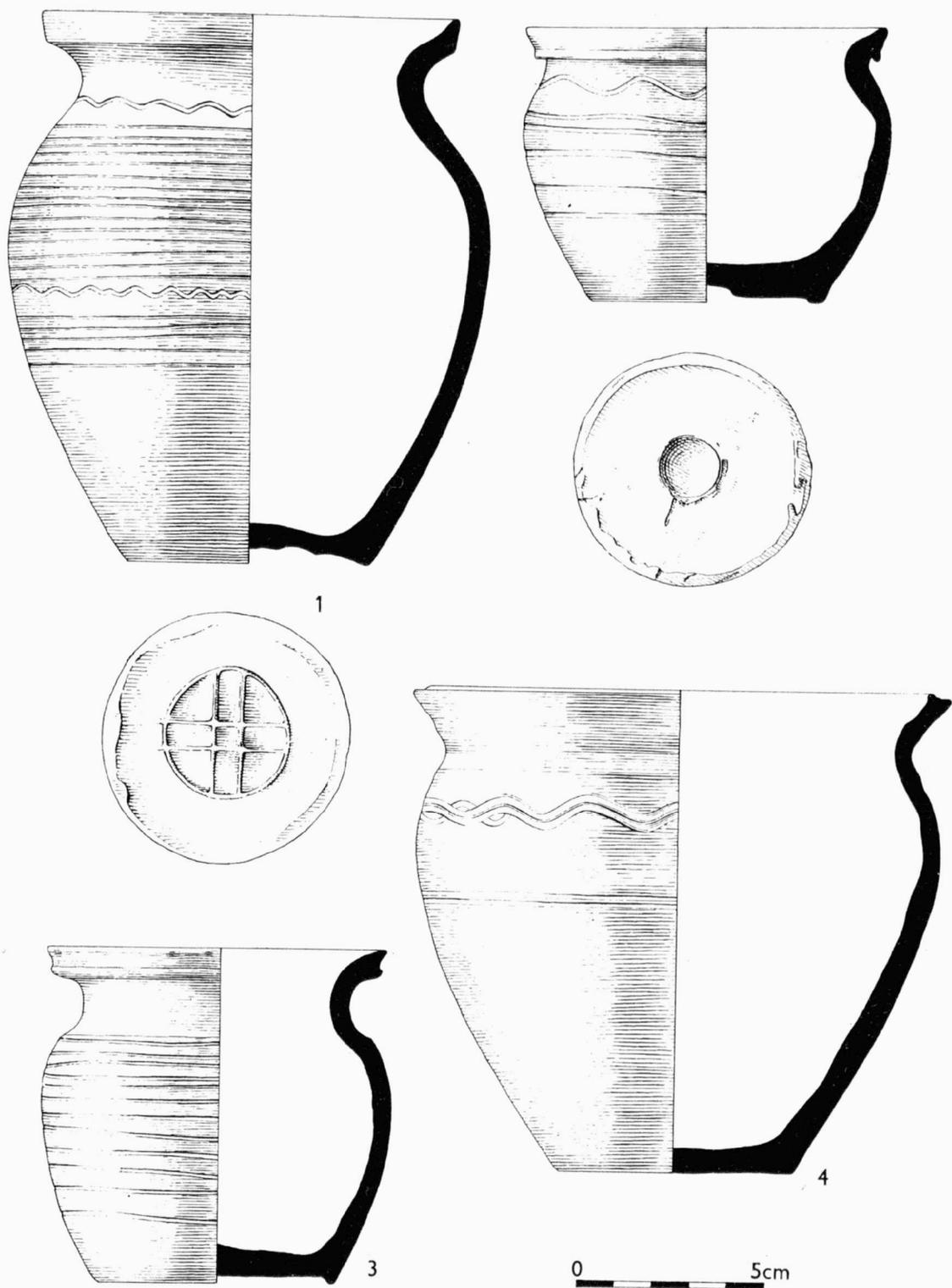
Tab. 41

Mikulčice (okr. Hodonín), Slovanské hradisko. Příčné řezy dřevěnými kůly mostu připravené k dendrochronologickým analýzám. — Slawischer Burgwall. Querschnitte der Brückenholzpfosten zu dendrochronologischen Analysen vorbereitet.

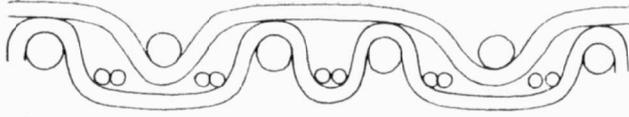
Tab. 42

Mikulčice (okr. Hodonín). Slovanské hradisko. Relativně datované křivky pilotů mostu s vyznačenými signaturami.
 – Slawischer Burgwall. Relativ datierte Kurven der Brückenpiloten mit gekennzeichneten Signaturen.

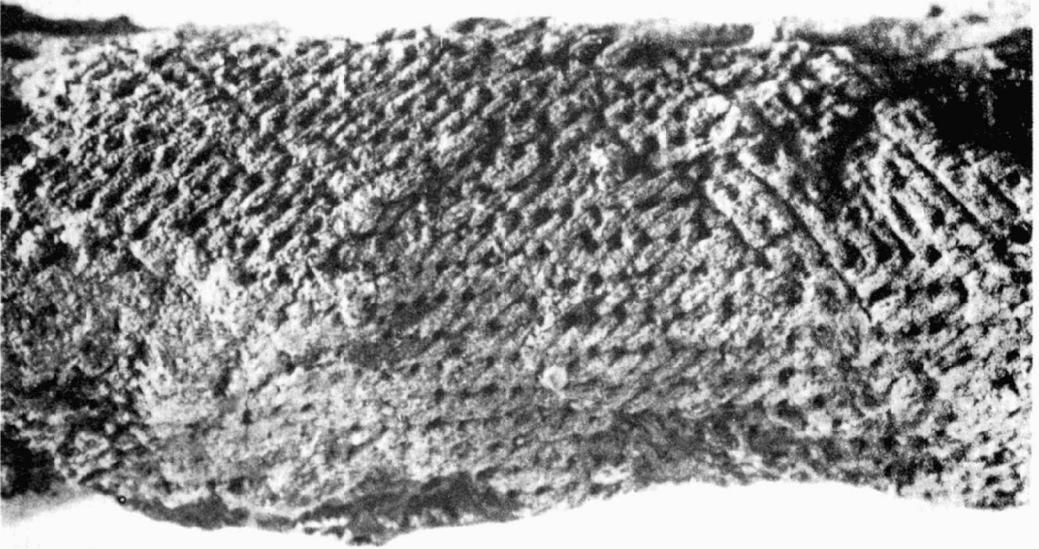

Tab. 43

Rajhrad (okr. Brno-venkov). Slovanské pohřebiště. Nádoby z hrobů. — Slawisches Gräberfeld. Gefässe aus Gräbern.

1

2

Tab. 44

Rajhrad (okr. Brno-venkov). Slovanské pohřebiště, hrob č. 249. 1 příčný řez zvláštní dvouútkovou tkaninou; 2 tkanina se zvláštní dvouútkovou vazbou na pochvě nožiku. — Slawisches Gräberfeld, Grab Nr. 249. 1 Querschnitt durch eine besondere zweischüssige Textilie; 2 Textilie mit einer besondern zweischüssigen Bindung auf einer Messerscheide.

Tab. 45

Mohelnice (okr. Šumperk). 1 slovanská osada, celkový pohled na odkrytý hliník; 2 laténské sídliště, pohled na objekt 201 A vymezený obvodovými žlábkami. — 1 slawische Siedlung Gesamtansicht auf die abgedeckte Lehmgrube; 2 latènezeitliche Siedlung, Ansicht auf durch Fundamentgräbchen begrenztes Objekt Nr. 201 A

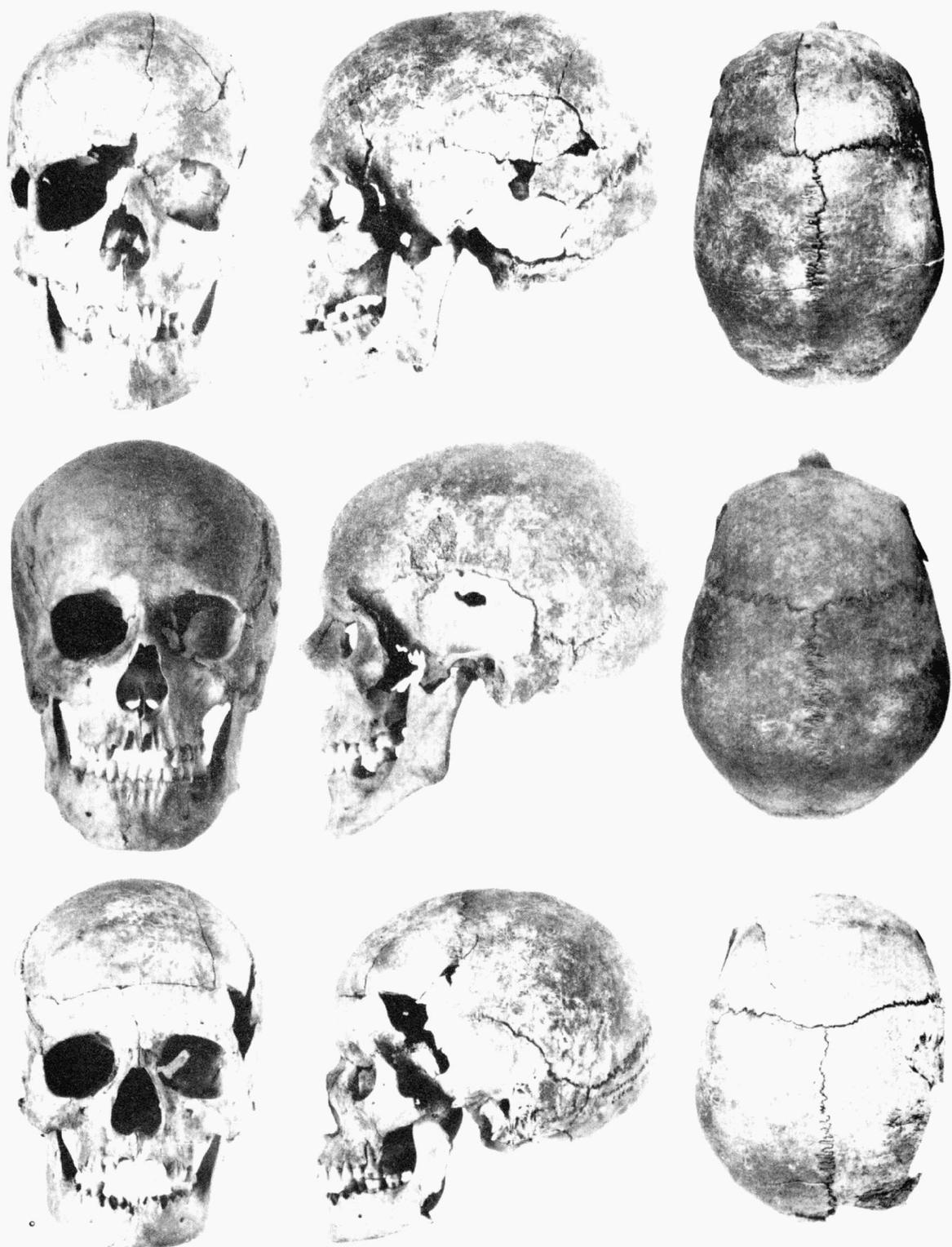
Tab. 46

Nový Poddvorov (okr. Hodonín). Mladohradištní pohřebiště. 1 pohled na vesnici z trati „Podkovné“, v popředí „Kostelisko“; 2 záchraňovací výzkum v trati „Podkovné“. — Jungburgwallzeitliches Gräberfeld. 1 Ansicht auf das Dorf von der Flur „Podkovné“, im Vordergrund „Kostelisko“; 2 Rettungsgrabung in der Flur „Podkovné“.

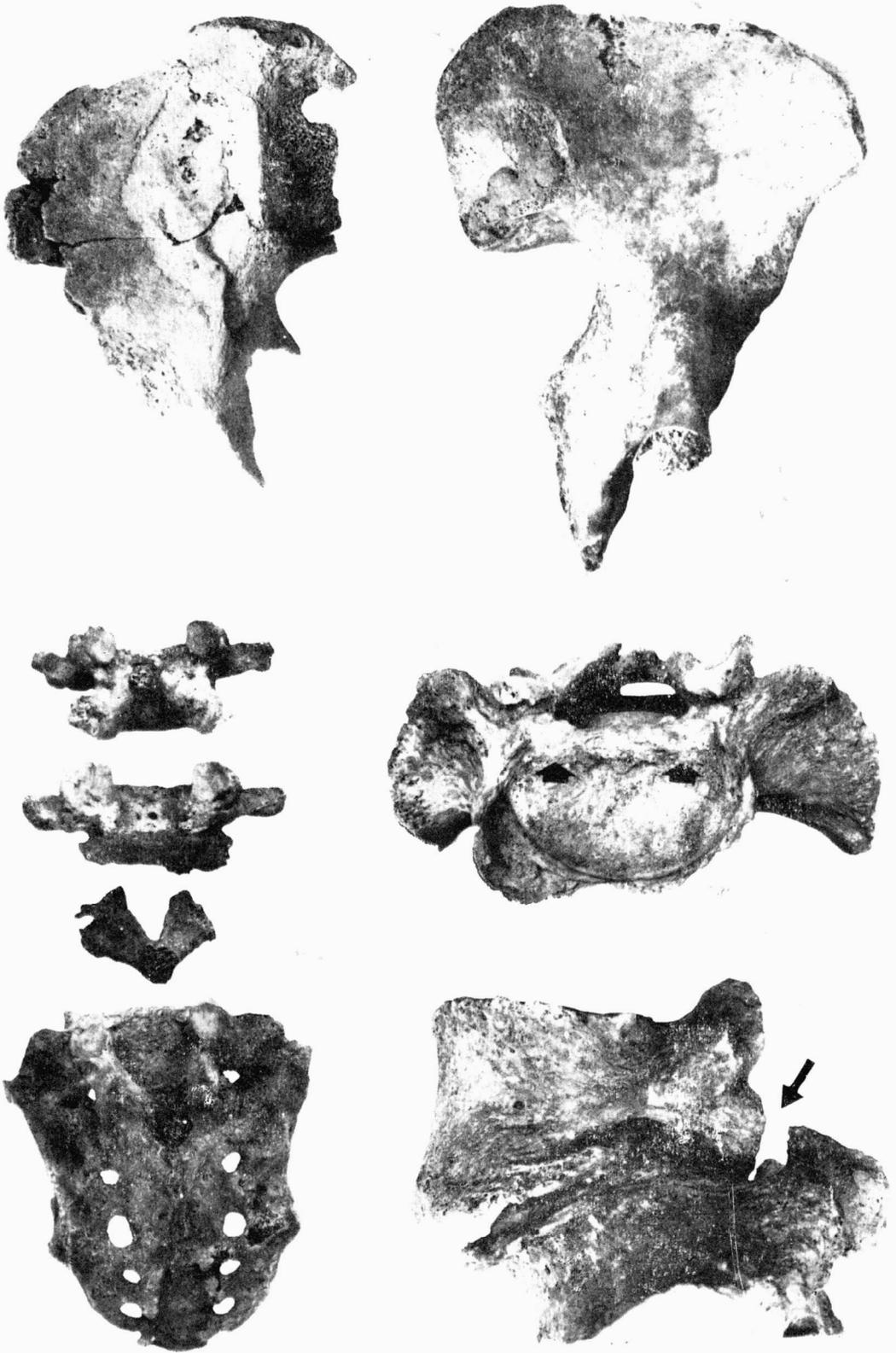
Tab. 47

Brno, Koněvova ulice. Zlomy keramiky z 10. stol. a esovité záušnice z 11. stol. — Keramikbruchstücke aus dem 10. Jh. und S-förmige Schläfenringe aus dem 11. Jh.

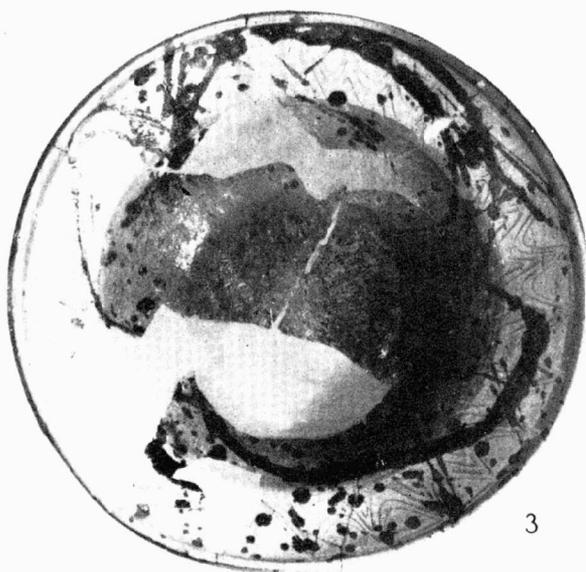
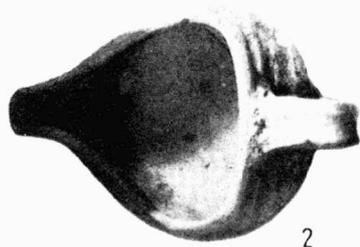
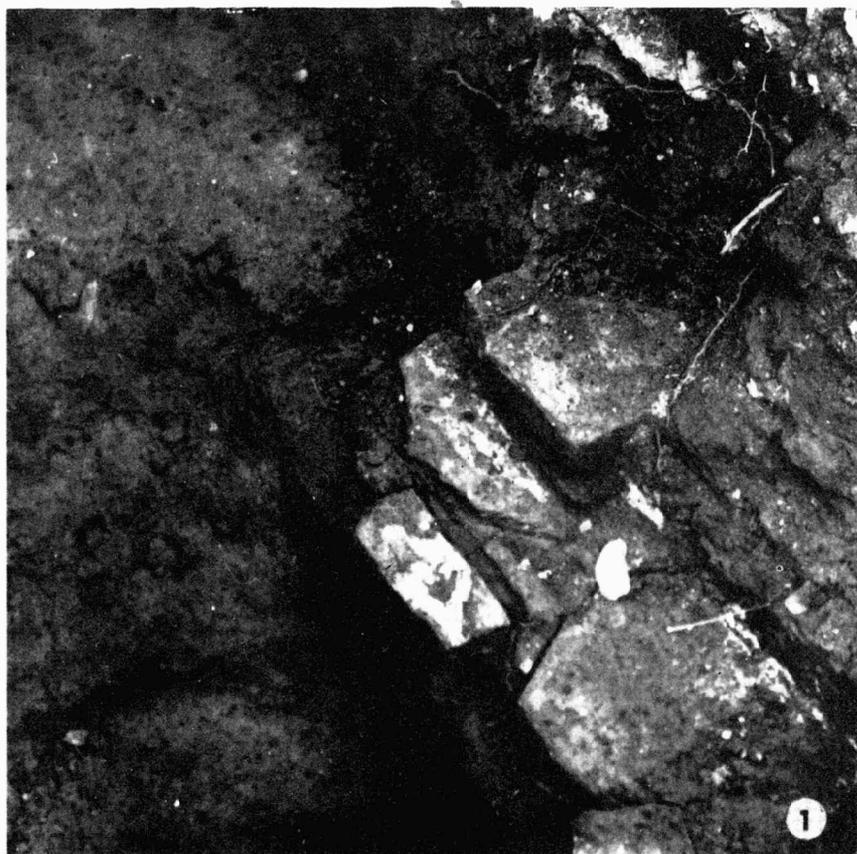
Tab. 48

Kupařovice (okr. Brno-venkov). Mladohradištní pohřebiště. Lebky č. 2 (nahore), č. 3 (uprostřed), č. 4 (dole). — Jungburgwallzeitliches Gräberfeld. Schädel Nr. 2 (oben), Nr. 3 (inmitten), Nr. 4 (unten).

Tab. 49

Kupařovice (okr. Brno-venkov). Mladohradištní pohřebiště. Nahoře periostosa pravé kyčelní kosti a plochá usura pravé facies auricularis u kostry č. 4. Dole vlevo poslední dva bederní obratle a křížová kost kostry č. 2 s oboustrannou spondylosou oblouku L5 a spinou bifidou S1. Detailní snímky vpravo ukazují oblast lisy oblouku L5 a deformaci zadního horního okraje těla S1, následně vzniklou při ventrální olisthese L5. Pokročilá deformační spondylosa sousedících okrajů L5 a S1. — Jungburgwallzeitliches Gräberfeld. Oben Periostose des rechten Hüftbeines und flache Usur der rechten Facies auricularis bei Skelett Nr. 4. Unten links die letzten zwei Lendenwirbel und Kreuzbein des Skelettes Nr. 2 mit beiderseitiger Spondylylose des Wirbelbogens L5 und mit Spina bifida S1. Die Detailaufnahmen rechts zeigen die Region der Lyse des Wirbelbogens L5 und die Deformation des hinteren oberen Körperandes S1, sekundär durch die ventrale Olisthese L5 entstanden. Fortgeschrittene Deformationsspondylose der Nachbarränder L5 und S1.

0 12 cm

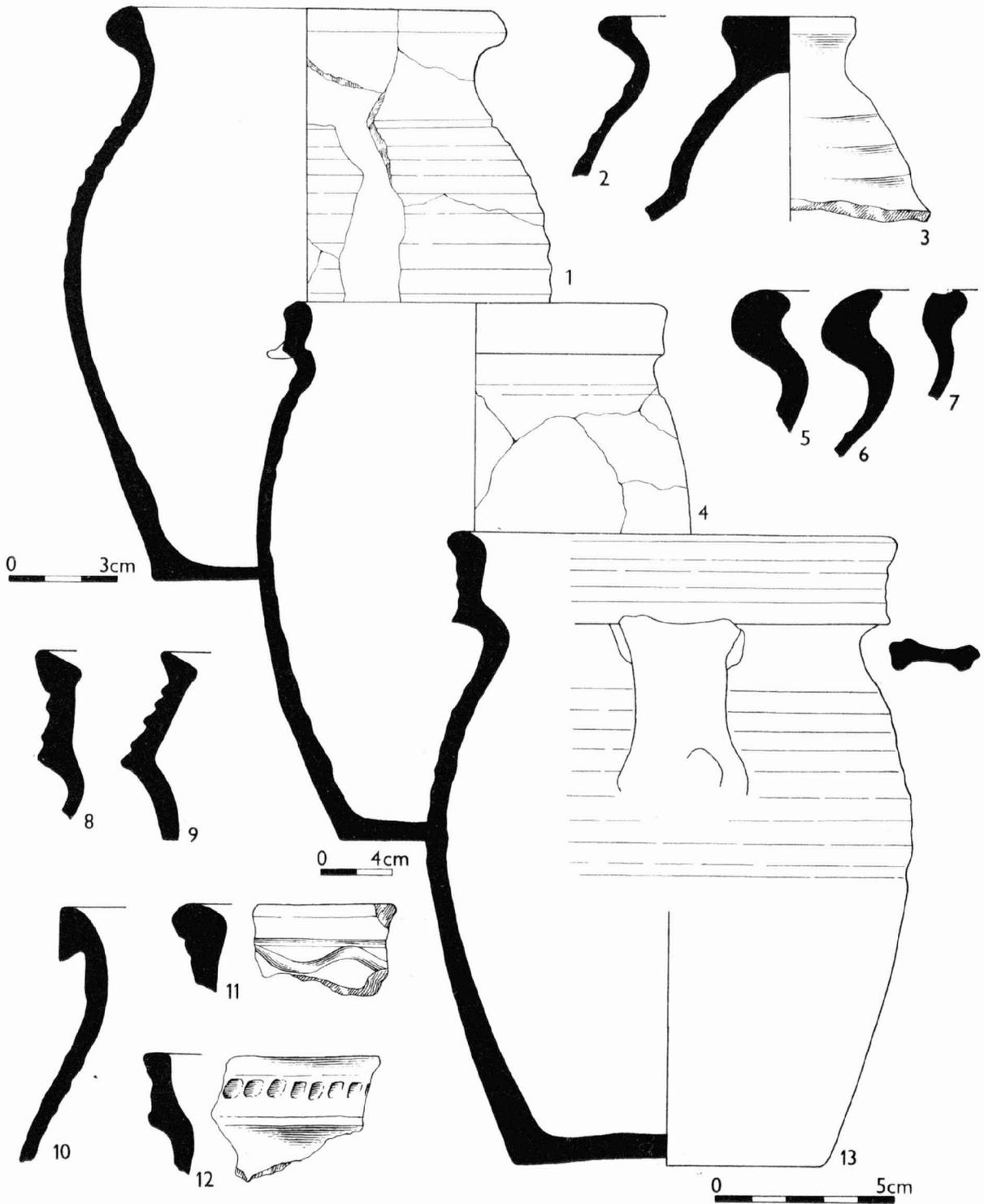
Tab. 50

Kroměříž (okr. Kroměříž). 1 základy stavby zapuštěné částečně do pozdně středověké odpadní jámy; 2–3 keramika ze sondy II. — 1 Fundament eines teilweise in eine spätmittelalterliche Abfallgrube eingelassenen Baues; 2–3 Keramik aus der Sonde II.

Tab. 51

Rýmařov (okr. Bruntál). Hrádek. 1 celkový pohled na plochu výzkumu od jihu; 2 dvojí kamenné základy II. horizontu. — Burgstättl. 1 Gesamtansicht auf die Grabungsläche von Süden; 2 steinerne Doppelgrundrisse des II. Horizontes.

Tab. 52

Rýmařov (okr. Bruntál), Hrádek. Výběr keramiky III. horizontu. — Burgstättl. Keramikauswahl aus dem III. Horizont.

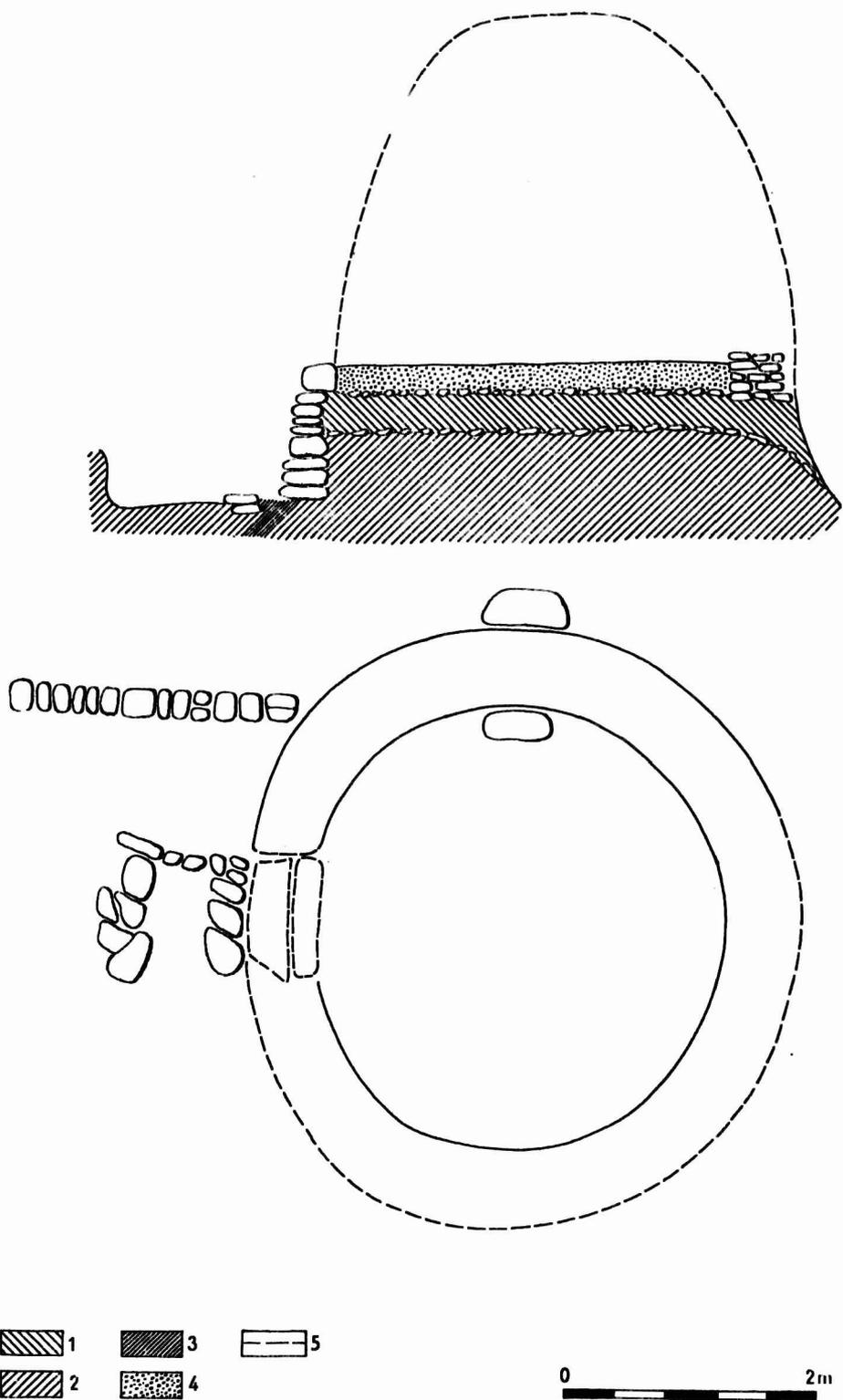
Tab. 53

Roštín (okr. Kroměříž). Kostel sv. Jakuba. 1 středověké hroby v kostele; 2 druhotně použité kamenné kvádry ve zdivu severní strany kostela. — St. Jakobskirche. 1 mittelalterliche Gräber in der Kirche; 2 sekundär benützte Steinquader im Gemäuer der Nordseite der Kirche.

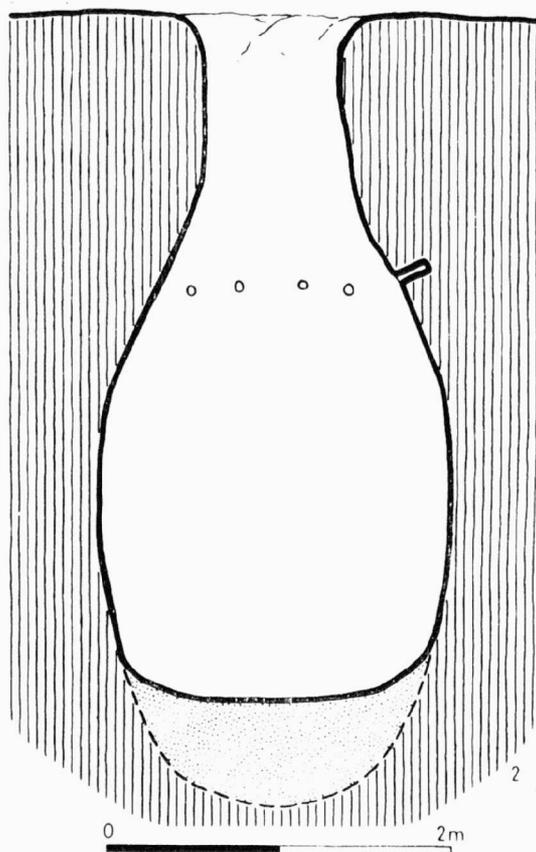
Tab. 54

Heršpice (okr. Vyškov). Zaniklá osada „Konůvky“. Půdorys stavení č. 7. — Dorfwüstung „Konůvky“. Grundriss des Gebäudes Nr. 7.

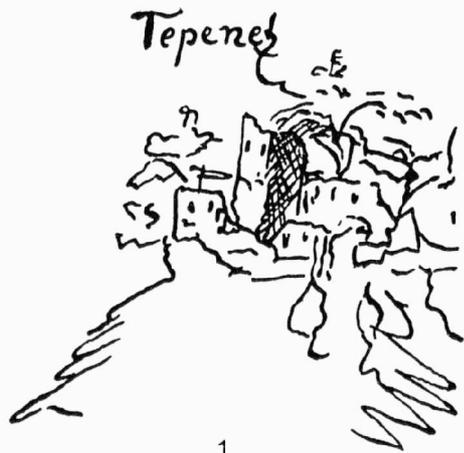
Tab. 55

Heršpice (okr. Vyškov). Zaniklá osada „Konůvky“. Půdorys a profil hrněříské pece. 1 světlé podloží, 2 tmavé podloží, 3 uhlíková vrstva, 4 pecní výmaz, 5 předpokládaný tvar kopule. — Dorfwüstung „Konůvky“. Grundriss und Profil des Töpferofens. 1 helles Liegendes, 2 dunkles Liegendes, 3 Holzkohlenschicht, 4 Ofenausschmierung, 5 vorausgesetzte Kuppelform.

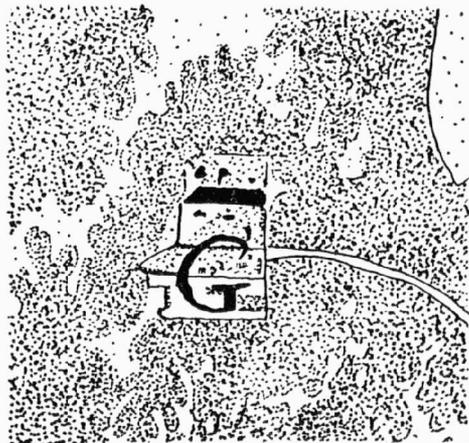

Tab. 56

1 Heršpice (okr. Vyškov). Zaniklá osada „Konůvky“. Dno pece ve stavení č. 7; 2 Drásov (okr. Brno-venkov). Profil obilní jámy. — 1 Heršpice (Bez. Vyškov). Dorfwüstung „Konůvky“. Feuerherdboden im Gebäude Nr. 7; 2 Drásov (Bez. Brno-venkov). Profil einer Getreidegrube.

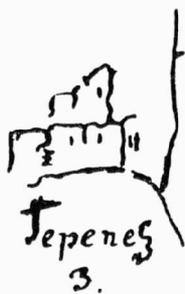

1

G. Tepenetz

5

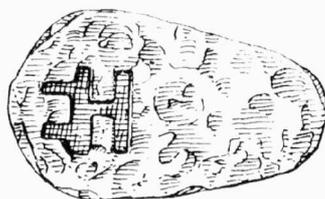
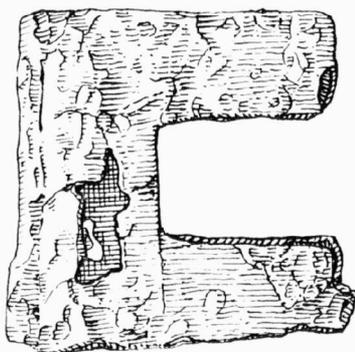
2

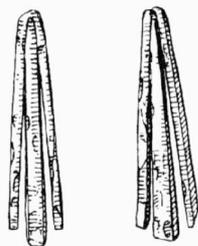
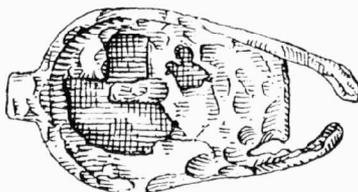
3

4

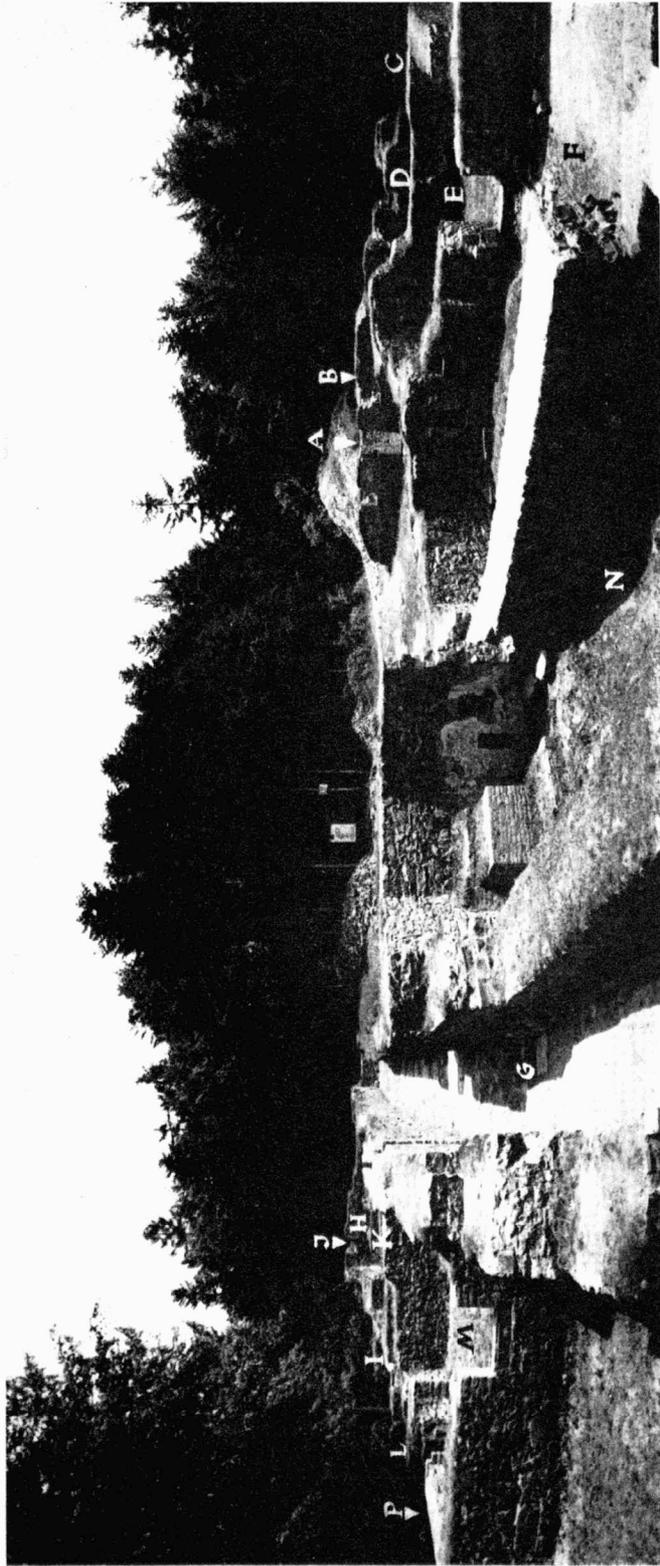
6

0 3cm

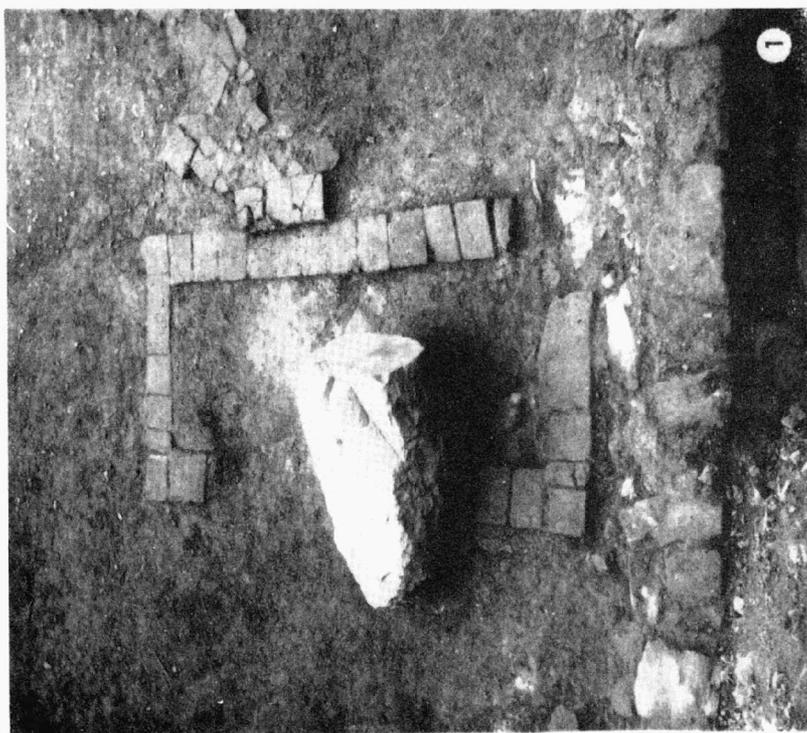
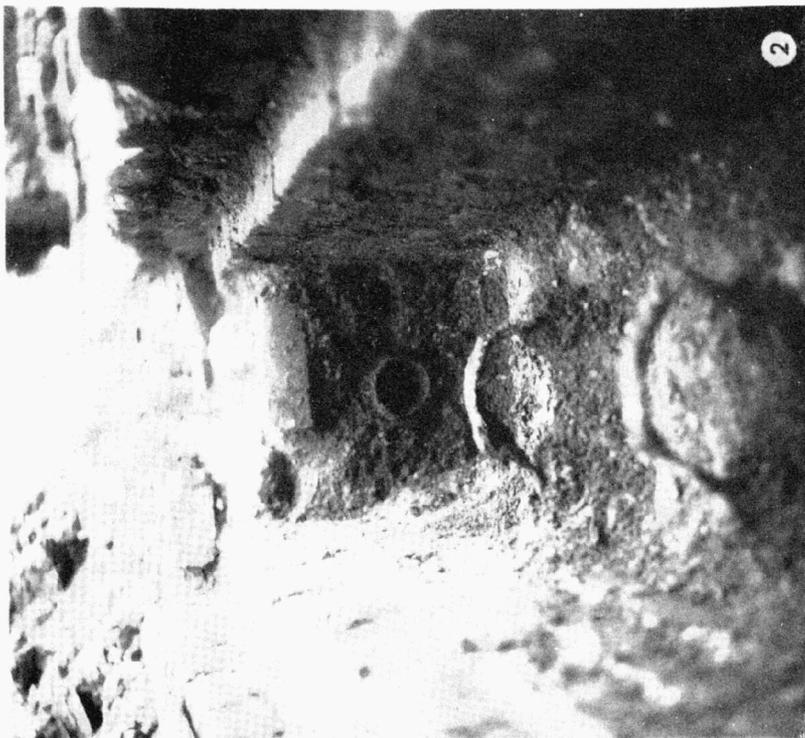
Tab. 58

Hrad Tepenec (obec Jívová, okr. Olomouc). 1–5 vyobrazení hradu na mapách z r. 1724 (1–4 Státní archiv Olomouc, metropolitní kapitula Olomouc, sg. H I a 1; 5 Státní archiv Janovice, Velkostatek K1. Hradisko, 372); 6 závěsný zámek z výzkumu v r. 1972. — Burg Tepenec. 1–5 Burgabbildung auf Karten aus dem Jahre 1724 (1–4 Staatsarchiv Olomouc, Metropolitan-Domkapitel Olomouc, Sg. H I und 1; 5 Staatsarchiv Janovice, Grossgrundbesitz Kloster Hradisko, 372); 6 Hängeschloss aus der Grabung im Jahre 1972.

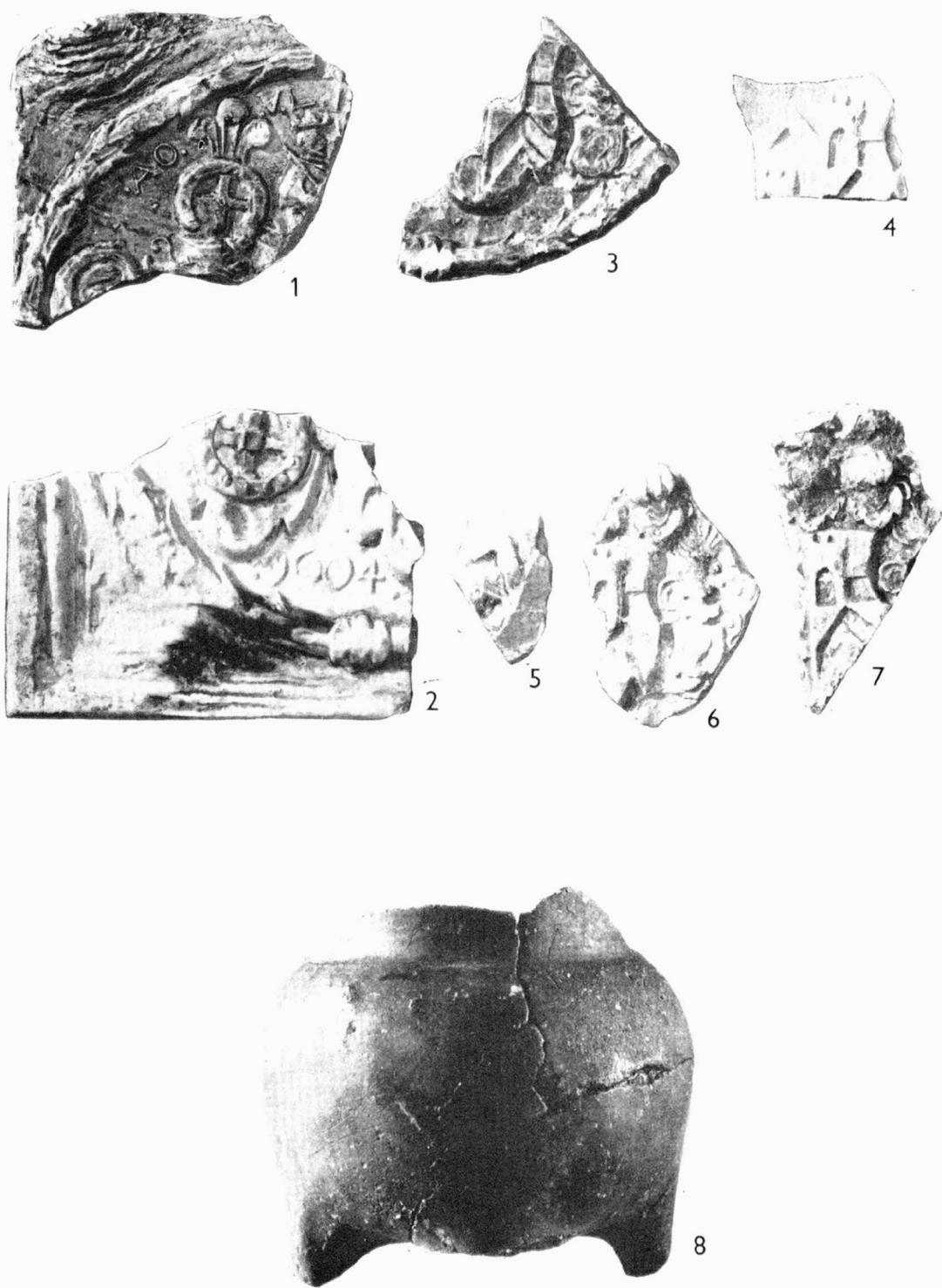
Tab. 60

Dolany (okr. Olomouc). Kartuziánský klášter. Východní část areálu, pohled od severozápadu (stav v r. 1972). F konventní kostel; E, N kaple; D, G křížová chodba; A, H, K, M/P mnišské domky; B, I, L prevěty; C, J místnosti neznámé funkce. — Karthäuserkloster. Ostteil des Areals, Ansicht von Nordwest (Stand im Jahre 1972). F Konventkirche; E, N Kapelle; D, G Kreuzgang; A, H, K, M/P Mönchenhäuser; B, I, L Preveten; C, J Räume von unbekannter Funktion.

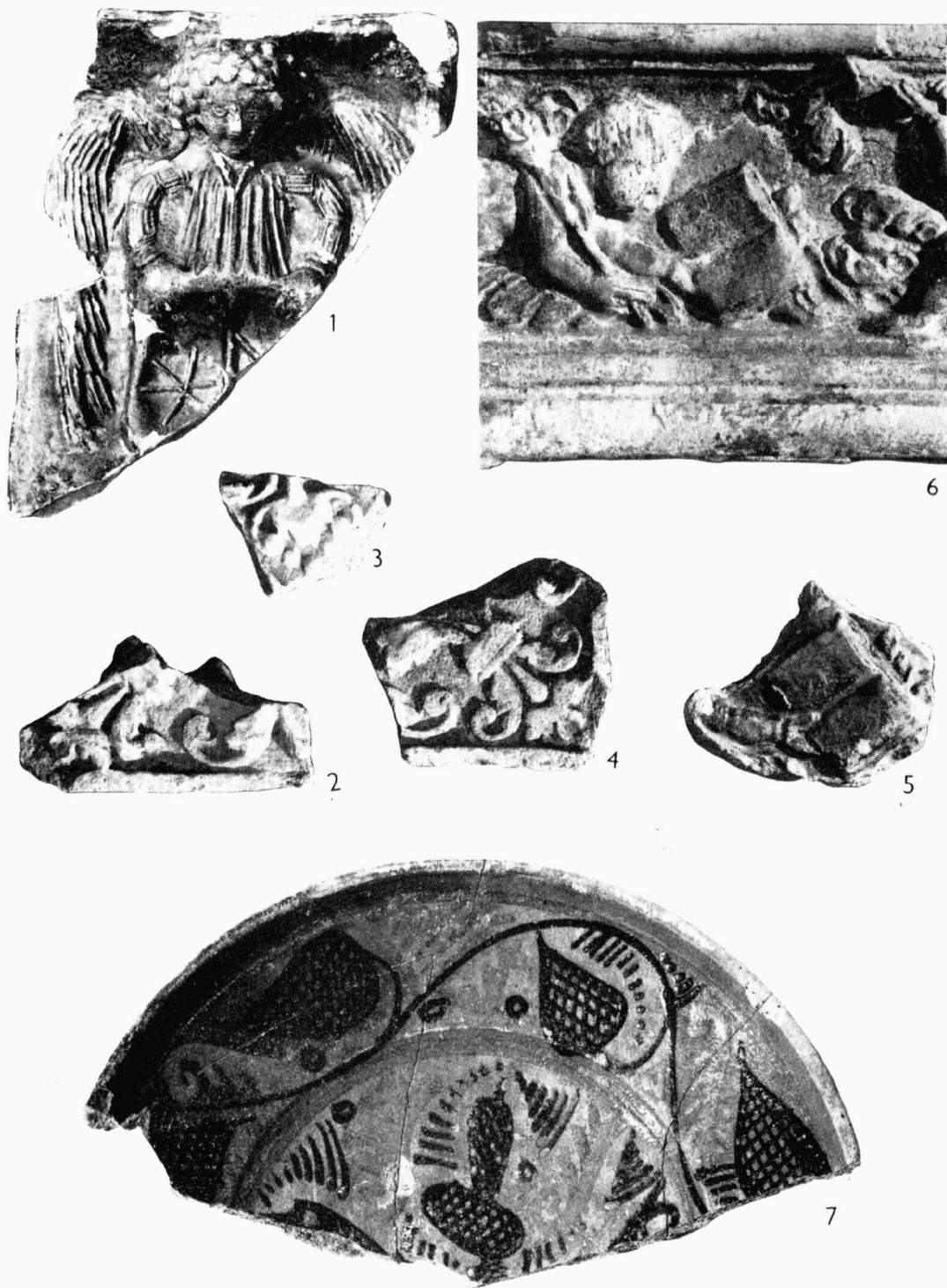
Tab. 61

Dolany (okr. Olomouc). Kartuziánský klášter. Konventní kostel F. 1 hrob převora Štěpána (?); pozůstatky dřevěného vodovodního potrubí. — Karthäuserkloster. Konventkirche F. 1 Grab des Piores Stephan (?); 2 Überreste einer hölzernen Wasserleitung.

Tab. 62

1-7 hrad Vikštejn (obec Radkov-Dubová, okr. Opava). Zlomky kachlů; 8 Vávrovice (okr. Opava). Nádoba ze starší doby bronzové. — 1-7 Burg Vikštejn (Gem. Radkov-Dubová, Bez. Opava). Kachelbruchstücke; 8 Vávrovice (Bez. Opava). Altbronzezeitliches Gefäß.

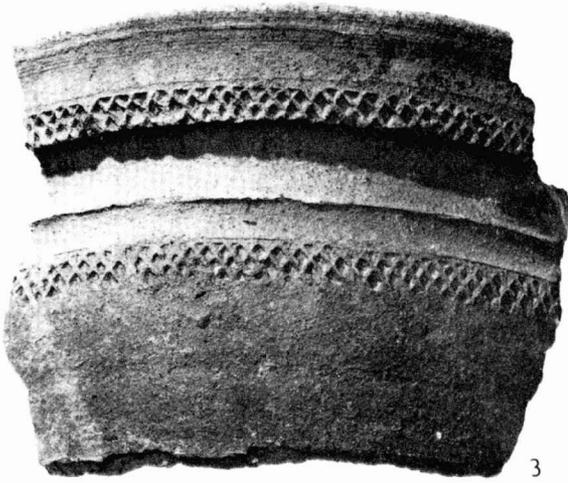
Tab. 63

1—5 Hrad Vikštejn (obec Radkov-Dubová, okr. Opava) Zlomky kachlů, 7 Opava, Hradecká ulice č. 1. Zlomek nádoby z jámy č. 4. — 1—5 Burg Vikštejn (Gein. Radkov-Dubová, Bez. Opava). Kachelbruchstücke; 7 Opava, Hradecká ulice Nr. 1. Gefäßbruchstück aus Grube Nr. 4.

Tab. 64

Opava, Hradecká ul. č. 1. Keramika z jámy č. 1 — Keramik aus Grube Nr. 1

Tab. 65

Opava, Hradecká ulice č. 1. Keramika z jámy č. 1. — Keramik aus Grube Nr. 1.

Tab. 66

Slezskoostravský hrad. 1 vstupní věž a východní křídlo hradu; 2 část nad Lucinou. — Schlesisch-Ostrauer Burg. 1 Eintrittsturm und Ostflügel der Burg; 2 Burgteil oberhalb „Lucina“.

Tab. 67

Slezskoostravský hrad. 1 nádvoří a sonda na počátku výzkumu; 2 zlomek kachle. — Schlesisch-Ostrauer Burg. 1 Burghof und Sonde zu Beginn der Grabung; 2 Kachelbruchstück.

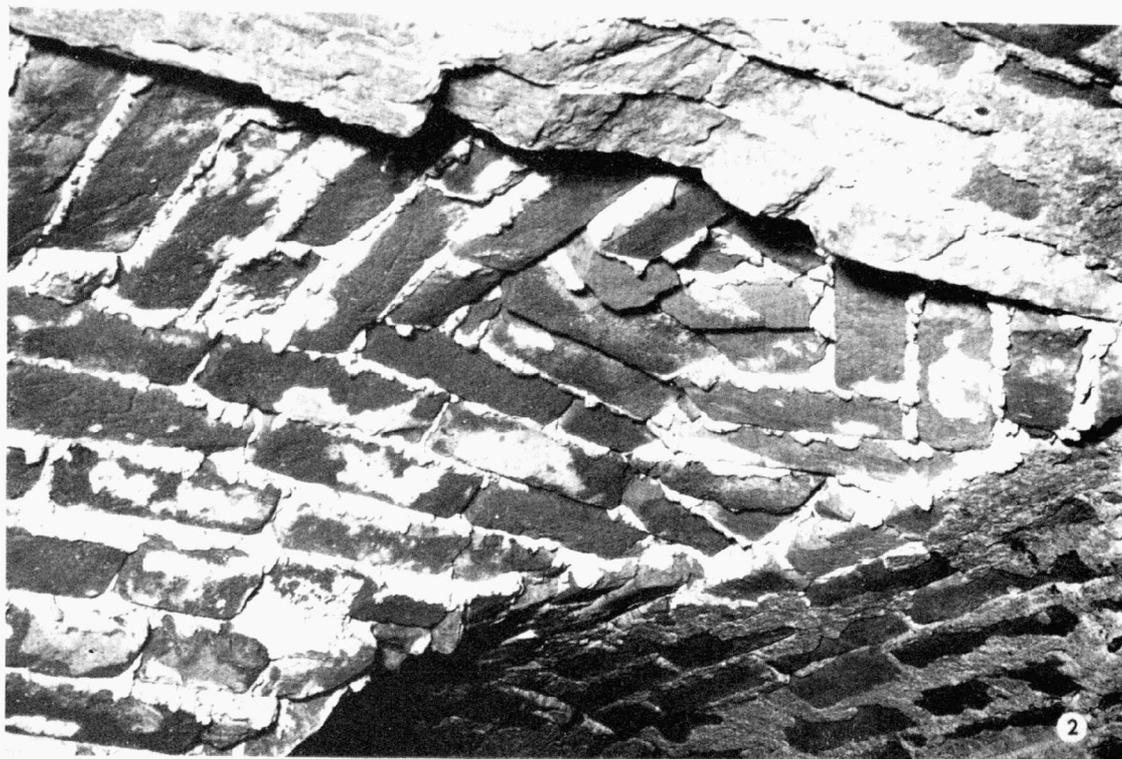
Tab. 68

Ostrava, kostel sv. Václava. Nádobka z kostela. — Ostrava, St. Wenzelskirche. Gefäss aus der Kirche.

Tab. 69

Ostrava, kostel sv. Václava 1 boční stěna krypty s větracím otvorem; 2 kosti dvou jedinců v rohu krypty. — Ostrava, St. Wenzelskirche 1 Seitenwand der Krypta mit Lüftungsöffnung; 2 Knochen von zwei Individuen in der Ecke der Krypta.

Tab. 70

Ostrava, kostel sv. Václava. 1 vnitřek hrobky v kostele; 2 strop v místě, kde byl proražen otvor. — Ostrava, St. Wenzelskirche. 1 das Innere einer Gruft in der Kirche; 2 Plafond an der Stelle, wo eine Öffnung durchbrochen wurde.

Tab. 71

Roštín (okr. Kroměříž). 1 jihovýchodní strana hradiště. Val procházející lesní mýtinou; 2 val na severozápadní straně hradiště. — 1 Südostseite des Burgwalles. Wall durch eine Waldlichtung verlaufend; 2 Wall auf der Nordwestseite des Burgwalles.

Tab. 72

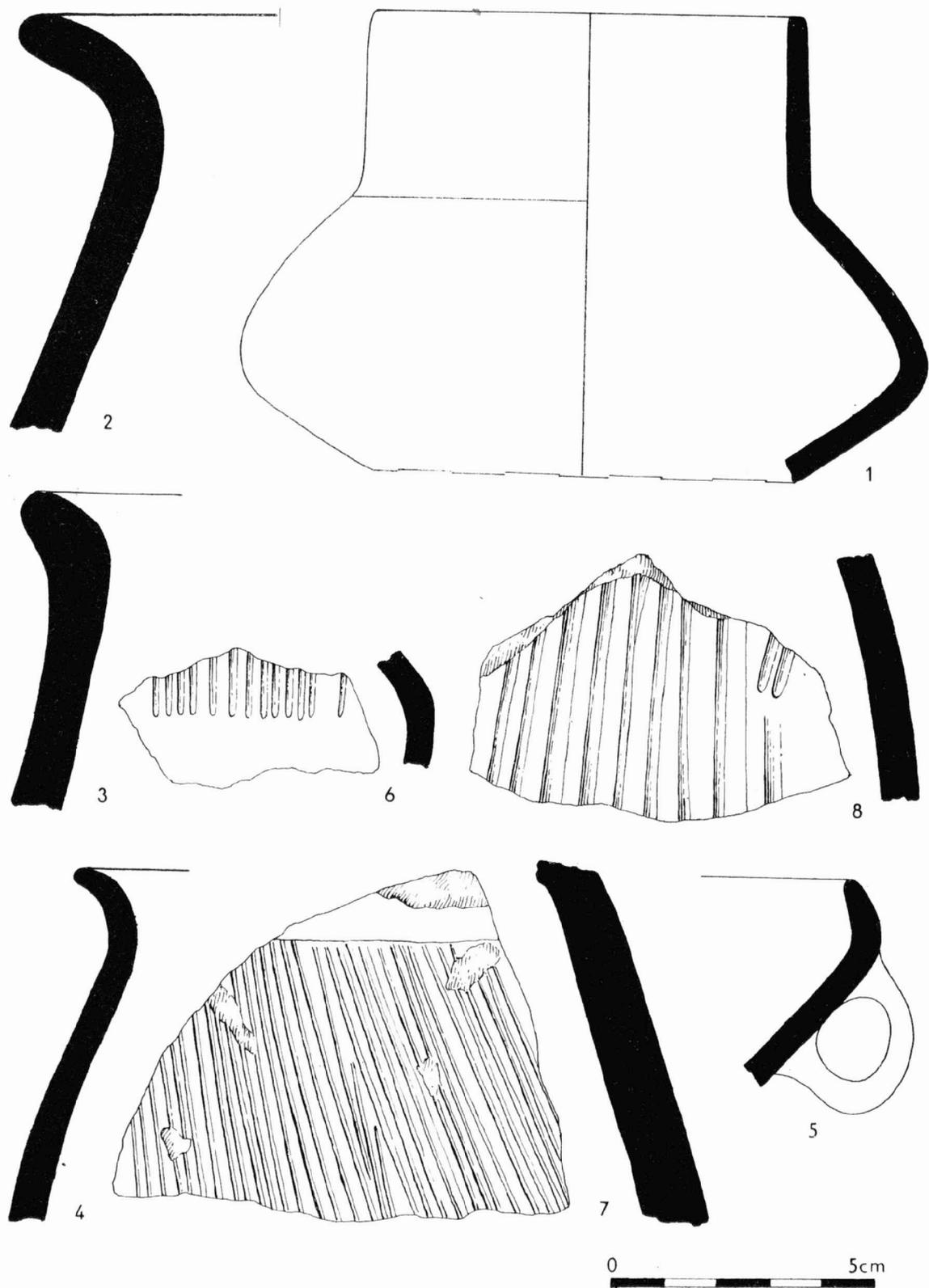
1 Roštín (okr. Kroměříž). Val v lese na jihovýchodní straně hradiště; 2 Žopy (okr. Kroměříž). Val na severovýchodní straně hradiště „Lysina“. -- 1 Roštín (Bez. Kroměříž). Wall im Walde auf der Südostseite des Burgwalles; 2 Žopy (Bez. Kroměříž). Wall auf der Nordostseite des Burgwalles „Lysina“.

1. val na jihovýchodní straně hradistě

Tab. 73
 Racková (okr. Gottwaldov). 1 val na jihovýchodní straně hradistě; 2 současná cesta procházející valem. — 1 Wall auf der Südostseite des Burgwalles, 2 rezenter durch den Wall verlaufender Weg.

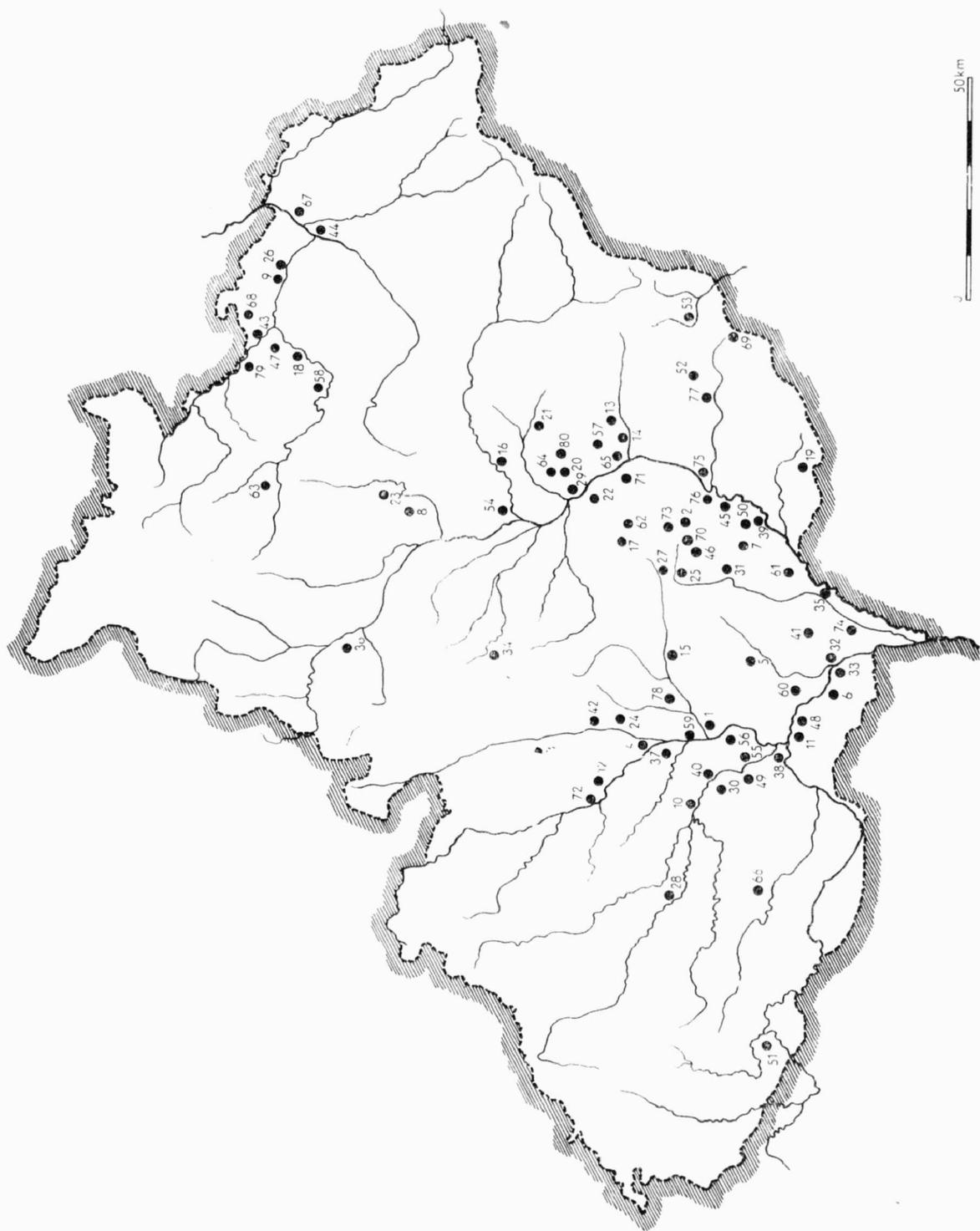
Tab. 74

Moravany (okr. Brno-venkov). 1–4 keramika kultury velatické; 5–6 keramika kultury velaticko-podolské; 7–8 keramika laténská. -- 1–4 Keramik der Velaticer-Kultur; 5–6 Keramik der Velatice-Podoler-Kultur; 7–8 latènezeitliche Keramik.

Tab. 75

Konservace železných předmětů. 1 železný předmět před odstraněním silně deformující křemičitanové vrstvy; 2 týž předmět po mechanickém odstranění této vrstvy. — Konservierung von Eisengegenständen. 1 Eisengegenstand vor der Beseitigung der starken deformierenden Silikatschicht; 2 derselbe Gegenstand nach der mechanischen Beseitigung dieser Schicht.

Tab. 76

Výzkumy a záchranné akce na Moravě v r. 1972. — Ausgrabungen und Rettungsaktionen in Mähren im Jahre 1972.

PD 1520
1972. (1973.)